De erfdochter van de Doorwerth

Jan L. de Boer

bron
Jan L. de Boer, *De erfdochter van de Doorwerth*. H. ten Brink, Arnhem 1917

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/boer123erfd01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

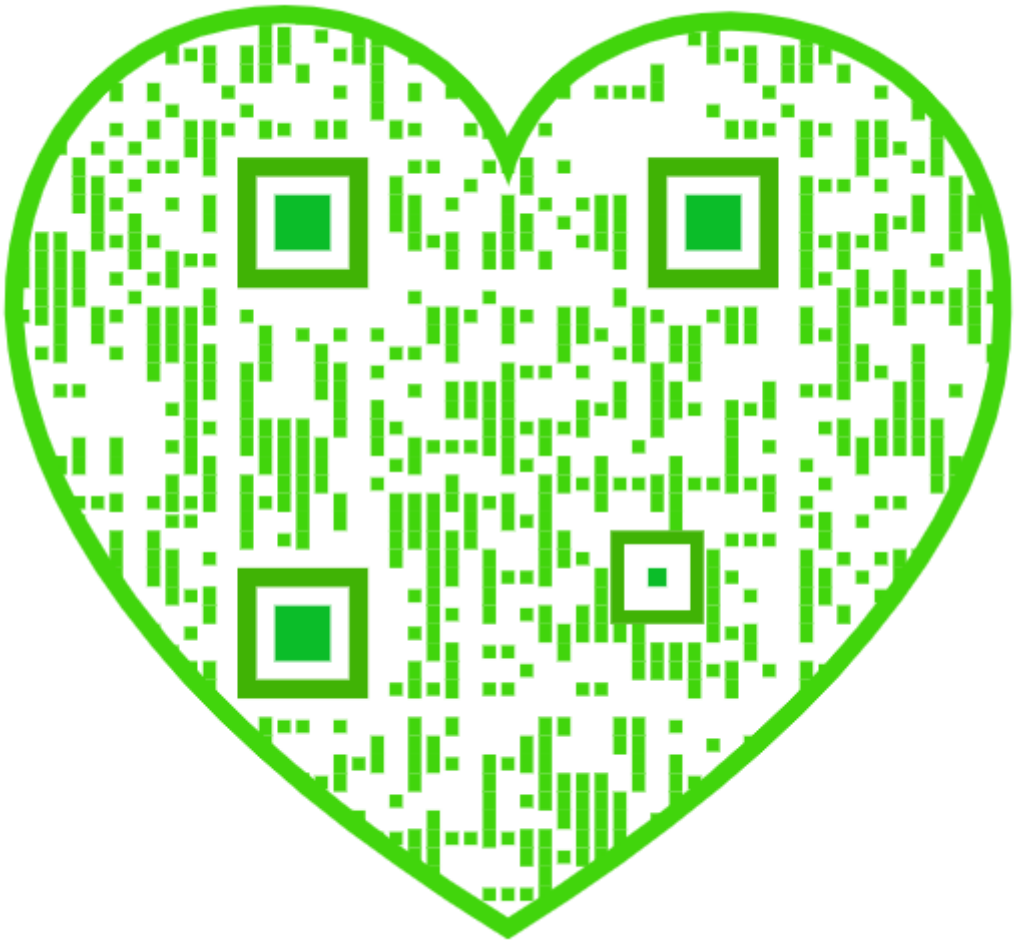

II

De ‘Doorwerth’ in het begin der 17e eeuw.

Hoofdstuk I.[1)]
Waarin wij kennis maken met Walravia, de Erfdochter van de Doorwerth, en eenige andere personen.

Het was een zonnige, frissche morgen in het begin van September van het jaar 1555. Het had in den nanacht geregend en in de Doorwerthsche eikenbosschen hing nu een pittige, sterkende lucht. De talrijke vogels, die het uitgestrekte woud bevolkten, verheugden zich blijkbaar over het blijde zonnelicht en de heerlijke geuren, want alom in het hout klonk hun gezang.

Uren ver in het rond strekten de goederen van de Heerlijkheid Doorwerth zich uit: van den Rijn, waar het machtige stamslot der Heeren Van Dorenweerd zich trots verhief, tot den Wageningschen heerweg en nog ver ten Noorden daarvan, waar het Huis Wolfhees[2)] in eenzaamheid verborgen lag achter de heuvelachtige en boschrijke Doorwerthsche heide. Naar het Westen grensde het oude goed aan het gebied van Rencom[3)],

1) Van de vele schrijfwijzen voor den naam van Heerlijkheid en Kasteel kies ik de tegenwoordige: 'Doorwerth'. Andere zijn Dorenweerd, Dorenweert, Doornweerd, Doornwerth, Doreweerd, Dorenwaerd, Doorwaerd. In den naam is vermoedelijk uitgedrukt, dat het Kasteel staat bij het water (dor) en in het lage land (weerd of waard).
2) Te Wolfhees stond in dezen tijd een Burcht. Hieraan was een zoogenaamd Wildfursten-ambt verbonden. Het Huis van Wolfhees is later, vervallen, tot landmanswoning ingericht, die in 1826 verbrandde. Het Huis stond aan de beek.
3) Renkum, vroeger Radighem, Radinchem, Rynkom, Redighem, Redinghem, Renkom of Rencom en Redichem, bestond reeds vóór den tijd van Karel den Groote. De Veluwe werd toen door Graven beheerscht, die te Redichem woonden en er vermoedelijk een houten slot hadden. Later verrees er het St. Mariaklooster, dat tot de Heerlijkheid Doorwerth behoorde (in de thans nog bekende Kloosterweide), dicht bij de plek der kapel, door Willebrordus gesticht en later vervangen door een kerk. Renkum vormde met Oosterbeek één schoutambt. *Oosterbeek* heette toen Oostbac, Hastbac of Ostrabeke.

naar het Oosten aan de uitgebreide bezittingen van het Augustijner klooster Mariënborn of Mariëndaal. Oosterbeek en het Kasteel Rosande in de Oosterbeeksche waard behoorden bij de Heerlijkheid. Rosande lag dicht bij den Rijn, in de laagte, het dorpje Oosterbeek bij de oude kerk iets naar boven, terwijl Mariëndaal nog hooger was gebouwd, als wilden de broeders Augustijnen voortdurend van hun verheven plaats een wakend oog over het lagere gebied laten gaan.

Er was een tijd geweest, dat de bewoners van deze streek slechts achting voor de broeders Augustijnen koesterden. Na de stichting van het klooster in 1392, onderscheidden de monniken zich toch door arbeidzaamheid en milddadigheid. Maar na 1500 veranderde dat en menigmaal schudden nu de dorpers, als er één der kloosterlingen in het witte overkleed met de zwarte kap voorbij ging, bedenkelijk het hoofd. Er viel veel aan te merken op het leven dezer monniken....

Tusschen de Doorwerth en Oosterbeek langs de rivier rezen steil de heuvels op, waarvan vooral één door omvang en hoogte opviel, gewoonlijk ‘de berg’ genoemd, waar de oude Heeren een sterkte bouwden, in den tijd toen roofridders ook dit Rijnland onveilig maakten.[1)]

Door de bosschen kronkelden zandige paden van de Doorwerth naar Helsum of Heelsum, schilderachtig gehucht in een soort laagvlakte gelegen bij een heuvel, waarop een eerwaardig bedehuis verrees, dat menigmaal de familie van het Kasteel binnen zijn muren ontving als deze niet in de burchtkapel den dienst bijwoonde. Een breede weg verbond het slot met de Wageningsche heerbaan, terwijl ook naar ‘den berg’, Oosterbeek en Rosande paden leidden, die in regenachtige tijden meestal in treurigen toestand verkeerden.

In de nabijheid van den rijweg ten Noorden van het Kasteel, op een plek waar zware eiken hun breede kruinen ten hemel hieven, vond men een kapel met kluizenaarswoning, beiden in zeer vervallen toestand, vroeger de

1) Tegenwoordig Hunerschans genoemd. Er is n.l. ook een opvatting, dat de oude Hunen hier een legerplaats hadden.

woonstee van verscheiden heilige mannen, asceten en kenners van de genezende kracht der kruiden, thans bewoond door een grijzen monnik en een gevreesde vrouw. Van den monnik, wiens jarental niemand kende doch dat zeker niet beneden de tachtig mocht worden gesteld, roemden de landbewoners de wijsheid en heiligheid. Menig landman had bij hem troost en leering gezocht, menige moeder zijn voorbede gevraagd, menig jong paar zijn zegen gekregen - ja, dikwijls kwam zelfs een Edeling naar de verlaten en met de twijgen van klimplanten overwoekerde kluis om den mysticus over zijn twijfelingen te raadplegen.

Dit laatste scheen ook op dezen feestelijk-zonnigen morgen weer het geval te zijn, want een rijk opgetuigd, vurig en jong paard was aan één der eikeboomen voor de kapel vastgebonden. Zeker gold het bezoek van den meester van het ros den kluizenaar en niet de vrouw, die de armelijke woning met hem deelde, want hààr duchtte men, hààr ontweek men. De ‘heks van Doorwerth,’ onder dien naam stond zij bekend. Er gingen vreemde verhalen over haar. Velen hielden haar voor een tooverkol, anderen verzekerden, dat zij door minstens vijf duivelen was bezeten. Zij trok gewoonlijk zingend door het bosch, zonderlinge liederen in een vreemd dialekt galmende. En dan danste zij en lachte wild, op een wijze, die den wandelaar het bloed in de aderen deed stollen of hem het angstzweet op het voorhoofd bracht.

Vooral in de lente en als in den herfst de bladeren begonnen te vallen, kon men de zangen en kreten van de heidin in het woud hooren. De ‘heidin’, zoo noemde men haar omdat zij, naar men vertelde, met een troep heidens in deze streek gekomen was en ook om haar gebruinde kleur. Men hield haar voor ongeveer vijftig jaar; heur gelaat toonde sporen van leed en hartstocht, maar had toch een eigenaardige schoonheid. Zij droeg het weelderige, donkere haar los en woest en bezat een voorliefde voor bonte en warmkleurige kleeding.

De bezoeker scheen met vader Gabriël in een diepgaand gesprek te zijn gewikkeld; hij toefde reeds meer dan een uur in de kluis en zijn paard een edele, zwarte hengst, begon ongeduldig te worden.

Van den Wageningschen weg kwam langs de rijlaan een wandelaar in de richting van de kapel. Zijn kleed in donkerbruin, zijn lage schoenen zonder siersel, zijn ho-

zen van dofgelen tint, pofbroek, buis, pofmouwen en de tamelijk lange mantel, alles sober bruin, droegen het kenmerk van den eenvoudigen zin en den afkeer van opschik van hun drager. Deze was een ongewoon forsch man, breed en lang, met ruigen, grooten baard, edele, mannelijke trekken, krachtigen neus, hoog voorhoofd, blauwe, schitterende oogen en weelderig, bruin haar. Hij telde niet meer dan vijf-en-veertig jaar, maar zijn gelaat droeg het kenmerk van veel lijden en veel strijd en de diepe rimpels en scherpe lijnen, die het doorploegden, deden hem van hoogeren leeftijd schijnen. De wandelaar had een opvallende waardigheid in houding en gebaar, een zekere fierheid en losheid, die onwillekeurig het vermoeden wekten, dat hij uit voornameren stand stamde dan die, waarvan zijn sierlooze burgerkleedij blijk gaf.

De onbekende stond af en toe stil, beluisterde dan het vogelengerucht in het hout, snoof met welgevallen de heerlijke woudaromen op en keek met eerbied naar de machtige boomen, wier verweerde stammen zwijgend getuigden van den ongenadigen strijd in de natuur, van de voortdurende en onmeedoogende aanraking van de hand des tijds. Maar plotseling werd hij in zijn vredige overdenkingen en beschouwingen gestoord door kreten en paardengetrappel, die onverwachts de stilte en den woudvrede verbraken. Hij bevond zich op dit oogenblik op de genoemde plek, waar ter zijde van den weg kapel en kluizenaarswoning lagen, en had de bouwvallige, heilige stede juist opgemerkt, waarheen zijn aandacht werd getrokken, door de blijken van verveling van den zwarten hengst.

De wandelaar zag nu op den rijweg van den kant van het Kasteel in dollen ren een jeugdige paardrijdster naderen. Zij droeg een geel rijkleed, dat breed uitwapperde door den snellen gang van haar groot, wit paard. Met moeite hield zij zich in den zadel, zich vastklemmend aan den hals van de merrie, die, door onbekende oorzaak wild geworden, op hol scheen geslagen. Haar kleine hoed was afgegleden; heur krullende, blonde haren, losgeraakt, golfden vrij achter haar op den wind. Het gelaat van de jonge paardrijdster gloeide van angst en inspanning, maar uit háár mond kwamen de kreten niet, die schel door het bosch schalden. Zij hield haar lippen vast op elkaar gedrukt, haar blauwe oogen tin-

telden en de fijne vleugels van haar Griekschen neus trilden - geen hulpgeroep liet zij weerklinken. Achter haar draafde een oude krijgsknecht, naast wiens ros een groote, langharige hond sprong. Ruiter en hond, beiden vol angstige zorg voor het lot van de ruiteres op het hollende paard, zochten in kreten en door geblaf aan die gevoelens lucht te geven. De afstand tusschen hen en de Jonkvrouw werd echter steeds grooter; de krijgsman had een leeftijd, dat hij niet zoo snel meer voort kon als hij wilde en zijn paard was evenmin meer jong en krachtig.

Als een werwelwind joegen de witte merrie en haar meesteres voorbij den wandelaar; zij waren bij hem voor hij den kritieken toestand geheel had overzien. Hij herinnerde zich nu echter, dat de weg op eenigen afstand een scherpe bocht maakte en dat juist daar enkele houtstapels lagen en twee dichtaaneensluitende hoopen gekapte, zware eikestammen. De vaart van de merrie bleek van dien aard, dat zij den scherpen hoek niet zou kunnen nemen; het dier moest ongetwijfeld rechtuit op de eikeboomen aanstormen om zich te pletter te loopen, en zijn berijdster zou er vermoedelijk het leven bij laten of zwaar gekwetst worden. Dit werd den onbekende bliksemsnel duidelijk op het oogenblik, dat hij ter zijde trad. Maar evenras flitste een tweede gedachte hem door het brein: het ongeluk moest voorkomen worden! Even vlug als deze gedachte in hem ontwaakte, volgde daarop zijn daad. Met vier sprongen kwam hij door het struikgewas bij de kapel. Eén ruk en de teugel van den hengst ging los; nu liet de forsche man zijn mantel afvallen en met een gemakkelijkheid en lenigheid, die men niet bij hem verwacht zou hebben, wierp hij zich in den zadel. Een oogenblik stribbelde het dier tegen alsof het begreep, dat niet de rechtmatige eigenaar zijn rug drukte, maar terstond daarop boog het voor den wil van zijn berijder, die het naar den rijweg dreef en tot grooten spoed aanzette. Nu scheen de hengst zich bewust te worden van zijn bevrijding; de in ongewenschte rust verzamelde energie brak los en als een pijl uit den boog schoot het vurige dier vooruit. Zelden waren de deftige eiken in de laan van een zoo hartstochtelijken wedren getuige geweest als die thans tusschen het zwarte en het witte paard begon. De jonge paardrijdster kon zich nog slechts met de uiterste inspanning in den zadel

houden; meer en meer zakte zij op zijde. De teugels had zij losgelaten en met beide handen klemde zij zich nu vast aan de manen van het snuivende en brieschende paard. Het oogenblik scheen nabij, dat dit zijn lichten last zou afwerpen.... de bocht van den weg lag nog twee honderd meter verwijderd.... De zwarte hengst volgde nu met toenemende snelheid. Zijn berijder toonde zich een meester in de paardrijkunst; fier, met schitterende oogen, de waaierbaard zwierende om zijn edel hoofd, zat hij in den zadel; een ijzeren wilskracht sprak thans uit zijn bezielde trekken. De afstand tusschen de beide renners werd korter.... op vijftig meter voor de bocht stoof de zwarte den witten draver op zij.

'Opgepast, Mejonkvrouw!' klonk bemoedigend en welluidend de volle stem van den onbekende. 'Volhouden! grijp u vaster!'

Hij joeg naast de merrie voort, dreef zijn ros vlak bij het andere, zette zich vaster in den zadel en boog vooruit. Hij greep de neerhangende teugels van het hollende dier met de rechterhand, terwijl hij met de linker den hengst inhield. De beide paarden schuurden langs elkaar, een krachtiger wil dan de hunne dwong hun koppen naar boven; zij matigden hun draf. Op tien meter van de bocht was de ventre à terre-rit in een rap galop overgegaan. Maar nu begon de merrie te steigeren en op een oogenblik, dat de moedige ruiter er niet op bedacht was, week zij op zijde. De onbekende had den teugel om zijn vuist gewonden; hij hield vast, zijn paard volhardde eerst in den draf in rechte lijn, sprong van schrik toen naar den kant van den weg en.... met een ruk trok de merrie hem uit den zadel. Hij smakte tegen een boom aan, maar klemde den teugel nog vast - het dier sleurde hem mee, steigerde nogmaals en trof hem met zijn hoeven.... de laatste uiting der wilde razernij. De merrie stond nu stil, nog trillende van opwinding. Ook het zwarte paard bleef op eenigen afstand staan.

De Jonkvrouw sprong af, trok den teugel uit de hand van haar redder, bond haar paard aan een boom en boog zich toen over de gestalte van haar helper, die roerloos op den grond lag en wiens kleeding rood gekleurd werd door het bloed, dat hem uit meerdere wonden scheen te vloeien. Hij was bewusteloos; een doodelijke bleekheid trok over zijn gelaat, dat ondubbelzinnig van edelen zin en een manlijk-ridderlijk karakter sprak.

Het heeft geen nut, den lezer langer in onzekerheid te laten over naam en afkomst van de kleine Jonkvrouw, eigenlijk nog een kind, die op een wijze, zooals zij het zeker geenszins had verwacht, uit een dreigend gevaar werd gered. Het was niemand minder dan de toenmalige eigenares van de Heerlijkheid Doorwerth, Walravia van Rechteren van Voorst, de bijna twaalfjarige oudste dochter van Heer Johan van Rechteren genaamd Voorst en Maria van Wyttenhorst. Twaalf jaren telde Walravia, maar zij bleek voor dien leeftijd zeldzaam groot en vroeg ontwikkeld. Dit blonde meisje met haar blauwe, rustige en onschuldige oogen, waaruit een sterke levenslust u tegentintelde, met haar van geest en wilskracht getuigenden mond, zou men op het eerste gezicht minstens zestien jaar gegeven hebben. Zij bezat een ietwat jongensachtig karakter, hield van veel lichaamsbeweging en wist haar wil als regel door te drijven. Maar toch - naast het driftige in haar aard - had zij ook iets nameloos goedhartigs over zich. Zij kon geen lijden zien zonder te helpen. Vriendelijk en opgewekt was zij, vaak luidruchtig en dan weer stil in droomerijen verdiept, vooral als haar ridderverhalen uit den ouden tijd waren gedaan. Verhalen, sproken, legenden, daar hield zij dol van! Van haar rustige moeder had zij haar ongedurig karakter zeker niet, veeleer van haar vroeg overleden, ridderlijken vader.

Sedert 1500 behoorde de Doorwerth aan de familie Van Rechteren, genaamd Voerst of Voorst. Een veelbewogen geschiedenis had het Kasteel reeds toen achter zich. Het oude, ridderlijke geslacht der Dorenweerds liet reeds vóór de 13de eeuw een Burcht in het lage land bij het water verrijzen, een zeer eenvoudigen vierkanten zaalburcht met torens, waarbij latere geslachten twee vleugels zouden aanbouwen. Dor-en-weerd, water en laagland, geen beteren naam had men kunnen kiezen! Meer dan één beleg moesten de Heeren Van Dorenweerd doorstaan. Eenmaal ging hun slot in vlammen op, een anderen keer alleen de voorburcht. Herbouw volgde, maar om voortaan sterker te staan tegenover de aanvallers, werd van het allodiale goed een feudaal gemaakt. In 1402 werd de Heerlijkheid aan Hertog Reinald van Gelder opgedragen en van hem in leen terug ontvangen; dat was wel een inkorting van macht en vrijheid, maar de Hertogelijke bescherming

werd erdoor verkregen. Van het geslacht der Dorenweerds, van wie zoo menige legende werd verteld, ging de bezitting door huwelijk der vrouwlijke erven over in dat van Van Dornick, Van Wisch, Van Homoet, Van Montfoort en eindelijk in dat der Van Voorsten. Het huwelijk van Johan van Rechteren, genaamd Voerst of Voorst, afstammende van de Van Hekerens, met Margretha of Margriet van Homoet in 1500, was voor eerstgenoemde, finantieel beschouwd, zeer voordeelig, want Margriet was rijk en niet alleen Vrouwe Van Doorwerth maar ook Van Doornenburg (in de Betuwe op de plaats waar de Rijn de Waal als linkerarm afgeeft). Margriet bracht de Heerlijkheid Doorwerth op haar zoon Frederick van Rechteren, genaamd Voorst, en deze weer op zijn oudsten zoon Johan, gesproten uit zijn huwelijk met Walravia van Haeften. Toen Heer Johan in 1548 stierf, liet hij twee meisjes na, Walravia, toen ruim vier jaar en Johanna, nog geen twee. Hij had zoo vroeg mogelijk voor Walravia's toekomst gezorgd en Keizer Karel V had op zijn verzoek octrooi verleend, dat zij de Doorwerth na haars vaders dood zou erven. In 1548 werd zij voorloopig met de Doorwerth beleend en eenige dagen vóór wij haar in de Doorwerthsche rijlaan ontmoeten, had men deze beleening bevestigd, ondanks het protest en de tegenwerking van Walravia's oom Frederick, den broeder van haar vader, die pretentiën liet gelden en aanspraak op de erfenis maakte. Walravia's moeder was ondertusschen hertrouwd met Frederick van Torck, Heer Van Hemert, Sinderen en Delwijnen. Na dit huwelijk woonden Walravia en haar zusje nu eens op de goederen van haar stiefvader, dan weer op de Doorwerth, waar een oude onderwijzer het tweetal onderwees; het laatste halve jaar waren zij daar weer met haar moeder, eensdeels omdat de beleening van Walravia nu voor goed haar beslag moest krijgen, anderdeels omdat de Heer Van Torck, eerst voor familieaangelegenheden en thans in verband met den oorlog tegen Frankrijk, afwezig was.

Dezen morgen had de zonneschijn Walravia tot een rit door het bosch verlokt. De oude Otto, die als schildknaap reeds Walravia's grootvader, den Heer Frederick van Voorst, en daarna haar vader had gediend en die het kind verafgoodde, volgde haar als gewoonlijk. Maar reeds in de oprijlaan van het Kasteel was de witte merrie

onrustig geworden; zij steigerde en sloeg op hol, zonder dat er iets scheen voorgevallen, dat haar had kunnen doen schrikken.

De trouwe Otto en de ruigharige Wolf waren thans bij de jeugdige Vrouwe Van Doorwerth aangekomen. Otto steeg ontdaan van zijn paard en Wolf sprong met blijden blaf tegen zijn meesteres op, als begreep hij dat er reden te over bestond om zich te verheugen over den goeden afloop van haar al te onstuimigen morgenrit.

‘Wat scheelt die merrie vanmorgen!’ riep de oude, nog naar adem hijgend. ‘Maar wat is dat? Uw redder ernstig gewond?’

‘Ik vrees van wel, Otto! Help mij eens!’

Zij onderzochten gezamenlijk den toestand van den bewustelooze. En er was nòg iemand, die aan den gewonde een ongewone belangstelling bewees: Wolf besnuffelde hem, eerst oppervlakkig, toen met blijkbare interesse. Zijn zware pluimstaart begon snel heen en weer te gaan en een jankend vreugdegeblaf begeleidde dat gezwaai; hij zette zijn voorpooten op de gewonde, breede borst en likte het gelaat en de handen van den redder van zijn ‘vrouwtje.’

‘Terug, Wolf! terug!’ gebood Walravia, met den voet stampend.

‘Een beest als Wolf begrijpt meer dan we denken!’ meende de krijgsman. ‘Hij bedankt hem - waarachtig hij bedankt hem voor zijn kloeke daad!’

De hond legde zich kwispelstaartend naast den onbekende, maar terstond daarop begon hij te knorren. Er klonken stemmen en uit het hout traden twee mannen. De eerste was de kluizenaar; men zag het onmiddellijk aan zijn uitgeteerd ascetengelaat, aan zijn langen, witten baard en bruine pij. De ander scheen een Edelman. Hij had een donker, woest uiterlijk, droeg hooge rijlaarzen tot aan de dijen, een donkerroode pofbroek, een buis van fluweel en een rijk versierden, maar verweerden mantel.

‘Wel, heilige vader, ik had ongelijk!’ zei hij met ruwe, barsche stem. ‘Paardendieven hebben we hier niet voor ons. Daar staat mijn trouwe zwarte! Bij mijn zwaard, hij heeft dien kerel daar afgeworpen!’

Walravia richtte zich driftig op.

‘Ik verzoek u, Heer vreemdeling, uw toon in mijn tegenwoordigheid te matigen en met meer eerbied te

spreken van den man, die daar juist mijn leven gered heeft!' zei ze, met een waardigheid, die zeker niet alledaagsch mocht heeten bij een meisje van haar leeftijd. Wolf ondersteunde haar protest door zijn sterke tanden te laten zien.

'Een kleine heks!' zei de donkere woesteling, lachend. 'Maar ik màg dien toon wel - uw dienaar, schoone Jonkvrouw.'

Hij nam met ruwen zwier zijn breedgeranden hoed voor haar af en boog.

'Kan ik u van dienst zijn?'

Met een paar woorden gaf Otto opheldering van het gebeurde; Walravia had ondertusschen een besluit genomen.

'Er moet hulp gehaald worden,' zei ze. 'Wij moeten hem naar het Kasteel vervoeren. Blijf jij hier Otto, dan rijd ik terug.'

'Als de merrie het toelaat.... zij trilt nog!'

Otto schudde bedenkelijk het hoofd en trad op het paard toe. Nu zag hij plotseling, dat er bloed langs de zijde van het dier druppelde; het vloeide van onder het zadel.

'Wat is dat?' riep hij: 'Gewond door iets scherps?'

Walravia keek nadenkend naar het bloed. Zij verschoot van kleur.

'Wie zadelde haar?' vroeg ze met een lichte trilling in haar stem.

'Peer - uw stalknecht.'

'Peer, de bezorgde Peer? ja - maar hij hield het dier niet vast toen ik weg reed!'

De onbekende, van wiens paard gebruik was gemaakt, had, terwijl Walravia en haar dienaar bij het gewonde paard stonden, enkele woorden met den kluizenaar gewisseld. Hij sloeg het meisje, dat hem zoo scherp terecht had gewezen, met aandacht gade, trad toen vooruit en zei met meer beleefdheid dan eerst:

'Mag ik u een voorstel doen? Er gaat tijd verloren als er hulp moet worden gehaald en dat wel noodeloos, want wij kunnen ons zèlf helpen. Als uw knecht mij bijstaat, kan ik den gewonde vóór mij op mijn ros nemen en hem brengen waarheen ge wilt.'

Walravia knikte.

Enkele oogenblikken later was het met inspanning der uiterste krachten gelukt, den zwaren bewustelooze

op het zwarte paard te zetten. De eigenaar van het ros steeg in den zadel en nam het slappe lichaam in zijn linkerarm, met de rechterhand den teugel voerend. Walravia stapte naast hem voort, Otto volgde met de andere paarden aan den teugel. Wolf sprong blaffend vooruit.

'Mag de Jonkvrouw Van Voorst den naam vragen van den man, die zoo vriendelijk is haar van dienst te zijn?' zei Walravia, nadat zij eenigen tijd zwijgend waren voortgegaan, weer op dien ietwat theatralen toon, die zoo weinig in den kindermond paste.

'Koenraad van Elderim!' zei hij met een lichte buiging, 'aanvoerder van een bende wakkere Limburgers, die genoeg hadden van den strijd tegen de Franschen en nu op een uur van hier in de bosschen zijn gelegerd.'

Weer trad er stilte in. Zij naderden de oprijlaan van het Kasteel, een verhoogden weg, die van het bosch door de lage, drassige en in herfst en winter geheel door het Rijnwater overspoelde waard, naar het Kasteel voerde. Men had hier dwars over den weg een steenen poort met links en rechts een sterke palissadeering aangebracht, aan beide zijden naar beneden tot in het water doorloopend. Een klein uitbouwtje der poort bood een schuilplaats aan de krijgsknechten, die hier geregeld de wacht betrokken. Op Walravia's bevel werd de stevige eiken, met ijzer versterkte en bespijkerde poortdeur geopend en, door de krijgslieden met verwondering aangestaard, passeerde het gezelschap. De weg leidde onder hoog geboomte door naar de eerste ophaalbrug van de sterkte. Men kwam daarover op het goed verdedigde voorplein en van daar voerde een grootere ophaalbrug over de breede gracht, naar het zware, vierkante poortgebouw, met zijn spits dak. Links en rechts waren woningen, werkplaatsen en stallen tegen de poort aangebouwd, en waar zij ophielden, rezen dikke, van schietgaten voorziene muren uit de gracht op. Walravia ging vooruit de poort door naar het plein, dat door gebouwen en muren werd omringd en Voorburcht of Nederhof werd genoemd. Aan de Oostzijde daarvan, door een gracht van het plein gescheiden en daarmee verbonden door een ophaalbrug, stond het omvangrijke Kasteel, waarboven de banier der Van Voorsten wapperde. Het bestond uit drie vleugels. Het achterste, dus Oostelijk en oudste gedeelte, bevatte de grootste zalen, de balzaal en

de ridderzaal. Daarbij sloten in het Noorden en Zuiden langgerekte, naar het Westen loopende vleugels aan. De Noordelijke vleugel verhief zich trots en fier met hangtorentjes op de hoeken, die door een gang met kanteelen en schietgaten verbonden waren. Een lager gebouw stond er naar het Westen tegen aan, reikend tot de gracht aan de zijde van den Nederhof. De Zuidelijke vleugel liep evenwijdig daaraan en werd door een vierkanten toren afgesloten, die daar pas was gebouwd. Een poortgebouw achter de ophaalbrug in het midden van het front verbond het lagere gebouw links en den Zuidelijken vleugel. Door deze poort kwam men op een kleine binnenplaats, waarover het pad naar de breede trap van den Burcht leidde. Rechts daarvan, in den hoek, die door Oost- en Zuidvleugel gevormd werd, zag men een nog nieuwen tweeden toren, rond en sierlijk, waarin zich de trap bevond, die de verdiepingen verbond.

Op het smalle, door de Noord- en Zuidvleugels ingesloten langwerpige binnenplein, dat den grootschen naam van Opperhof droeg, kwamen deuren uit, die naar de vertrekken gelijkvloers en onder den grond voerden: kamers voor het dienstpersoneel, keukens, krijgsliedenkelder, gevangenissen: een donkere, een andere met beweeglijke, van scherpe pennen voorziene zoldering en de grootste onder de kapel in den vierkanten toren, met een rooster in den vloer, waaronder het grachtwater vloeide, en met een luikje waardoor etensgeuren uit de keukens naar binnen trokken om den hongerenden gevangene te martelen.[1)] Menige misdadiger had in de gewelven van den Burcht reeds geleden, want de Heeren

1) De toestand van het Kasteel was in hoofdzaak zooals men dien tegenwoordig nog ziet. Op de nu open plaats voor den Noordelijken vleugel stond het lagere gebouw, hiervoor genoemd. In de 16e eeuw volgde op de stoep een ruime vestibule, waarin de deuren en gangen naar de verschillende vleugels en de trap in den ronden toren uitkwamen. Deze toren met trap en het voorste gedeelte van den Zuidelijken vleugel met den vierkanten toren waren niet lang voor den tijd, dat ons verhaal speelt, gebouwd. Er kwam daardoor een nieuwe verbinding der verdiepingen tot stand met overloopen en gangen. Vóór dien tijd werd die verbinding gevormd door trappen *in* de muren, waarvan men er thans nog eenige vindt. De oude bouw had in zoover iets primitiefs, dat men steeds door elkaars vertrekken moest om zijn eigene te bereiken, wegens het gemis aan zijgangen. Latere bewoners veranderden dat.

van de Doorwerth waren met de hooge en lage rechtspraak bekleed. Men vond er dan ook een vertrek, tot verhoorzaal en een ander tot getuigen- of wachtkamer ingericht, en een kleinere kamer bevatte tal van marteltuigen, wreede, maar doeltreffende hulpmiddelen om weifelende beklaagden tot bekentenis te dwingen.

Toen de Heer Van Elderim met den gewonde midden op den Nederhof aankwam, hield hij zijn paard in. Uit de stallen schoten rijknechten toe en ook krijgslieden naderden om den bewustelooze volgens aanwijzing van Walravia van het ros te tillen.

'Wilt u niet afstijgen, Heer Van Elderim?' vroeg de kleine toen zij zag dat deze geen aanstalten maakte om van zijn hengst te springen.

Hij schudde het hoofd. Eenige oogenblikken rustten zijn blikken op de gebouwen vóór hem; daarop liet hij ze in het rond gaan over den net onderhouden hof, langs de muren en dienstgebouwen. Een onaangenaam lachje gleed om zijn mond.

'Ik heb mij reeds te lang opgehouden', zei hij ruw. 'Mijn mannen wachten mij zeker met ongeduld.'

'Zelfs geen verfrisschenden dronk wilt ge nemen?'

Hij schudde weer het hoofd, boog even en trok de teugels aan.

'Ik groet u, edele Jonkvrouw!' zei hij, zijn grooten hoed afnemend.

Walravia boog vluchtig, beleedigd door zijn spottenden toon.

'Mijn dank voor uw hulp!' zei ze uit de hoogte.

De Heer Koenraad van Elderim reed langzaam het slotplein af.

'Geen edel Heer,' zei de oude Otto zacht. 'Een gevaarlijk seigneur, zonder manieren.'

Walravia gaf hem een wenk en zwijgend nam hij met een anderen knecht den roerlooze op. Zij gingen de ophaalbrug over, onder het poortgebouw door, over de binnenplaats, de hooge en breede stoep op. In de vestibule stonden zij hijgend stil.

'Wij kunnen hem de trap niet opkrijgen,' zei Otto, 'hij is te zwaar. Waar zullen we hem heenbrengen?'

Walravia dacht een oogenblik na.

'Voorloopig dan maar naar de kamer naast de vertrekken van Pater Benedictus,' zei ze. 'Dat zal mijn Vrouwe moeder wel goed vinden.'

Zij opende de breede deuren, recht tegenover de entree, die in de deftige benedenzaal voerden, de zaal waar gewoonlijk hooge gasten ontvangen, groote feestmalen aangericht of bals werden gegeven. Rechts in deze zaal trad men op een kleinen overloop in een Zuidelijken uitbouw, waardoor een trap liep, en dan rechtsom in de kamers van den Zuidelijken vleugel: drie ruime, opeenvolgende vertrekken, waarvan het derde met een deur in de slotkapel in den vierkanten toren uitkwam. De twee achterste vertrekken waren in gebruik van Pater Benedictus, den slotkapelaan; het aan den overloop grenzende vertrek, ingericht als slaapsalet, deed op dit oogenblik geen dienst. Het was een kamer met één raam en twee deuren, respectievelijk leidend naar den genoemden overloop en het verblijf van den geestelijke. Het groote ledikant met zware saaien gordijnen en hemel stond langs den muur tegenover het raam. Het licht drong spaarzaam naar binnen door de smalle ramen met de gekleurde, in lood gevatte ruitjes. Donker en stemmig deed de kleur van het massieve meubilair. Aan de wanden zag men eenige portretten en grove platen, maar overigens weinig sier.

'Waarschuw nu Pater Benedictus - hij moet de wonden onderzoeken', beval Walravia.

Zij zelf begaf zich door de zaal naar den Noordelijken vleugel van het Kasteel, waar zich de vertrekken van haar moeder en grootmoeder bevonden en in den uitersten Noordoost-hoek haar eigen klein boudoir.

In de kamer bij den gewonde bleef een trouwe wachter voor het bed liggen: de sterke Wolf, die af en toe zacht gebromd had toen men de hand sloeg aan den redder van zijn kleine meesteres, die zoo kordaat wist op te treden. Hij was onopgemerkt binnengeslopen en er sprak iets uit zijn houding en de wijze, waarop hij zijn kop hield opgeheven, dat van het vaste besluit getuigde om dezen wachtpost niet te verlaten.

Hoofdstuk II.
Pater Benedictus.

Ik wil thans tot goed begrip van het verhaal een korte schets geven van den tijd, waarin deze geschiedenis speelt.

Karel V had de droom der Bourgondische Hertogen vervuld. De Bourgondiërs streefden naar organisatie en centralisatie en Karel V, op wiens slapen de Keizerskroon rustte, was het, die *alle* Nederlandsche gewesten onder zijn bestuur vereenigde. Vooral Gelre had zich hiertegen krachtig verzet, want Gelre wilde de macht, die het had, behouden. Hertog Karel van Egmond kampte fel tegen den Keizer, trouw geholpen door den stouten bevelhebber Marten van Rossem, doch hij moest zich eindelijk onderwerpen evenals zijn opvolger Willem, Hertog van Gulik en Kleef. In September 1543 werd in Venlo een verdrag geteekend, waarbij Willem afstand deed van Gelre en Zutphen, maar zijn overige bezittingen behield. René van Nassau, Prins Van Oranje, werd Stadhouder van Gelre en op den Rijksdag te Spiers in 1544 verklaarde Karel, dat nu *geheel* Nederland in de Bourgondische dynastie was ingelijfd en voorloopig onder de voogdij zou blijven van de Landvoogdes Maria van Bourgondië.

Wat hield het verdrag van Venlo voor de Gelderschen in? De Keizer beloofde, zijn Geldersche onderdanen als een goed vorst te zullen regeeren; hij zou niet tasten aan hun ‘privilegiën, vryheden, gerechtigheden, wael hergebragte plebisiten ende gewoenten’; hij zou zorgen voor goed Recht, voor een ‘goeden ende getrouwen’ Stadhouder, voor eenige Raadsleden met een Kanselier aan het hoofd om den Stadhouder ter zijde te staan, welke heeren op de hoogte zouden zijn van de landstaal, ‘costumen, usantiën ende landtregten’ evenals de onder hen aan te stellen ambtenaren en officieren; hij zou voorts alleen zulke belastingen heffen als de Stenden goedkeurden.

De Gelderschen gingen met het verdrag mee, doch de haat en achterdocht tegen de Bourgondiërs bléef; zij waren op hun hoede en zouden scherp toezien, dat er niet werd afgeweken van de overeenkomst.

Als Stadhouder volgde in 1544 Philippe de Lalaing, Graaf Van Hoogstraten, den Prins Van Oranje op. Onder zijn bewind namen de klachten der Gelderschen allengs toe. De Stadhouder was veel afwezig en dit werd één der punten van ontevredenheid; maar grooter ongenoegen wekte de wijze, waarop de Raad des Stadhouders de zaken leidde. Deze Raad, spoedig het Hof genoemd, bestond uit mr. Joost Sasbout, Kanselier, en zes heeren met den titel van Raad. Het Hof had een uitvoerende macht en de wijze, waarop daarvan gebruik werd gemaakt, strookte dikwijls niet met de belangen der Ridderschap. Men bleef dan in gebreke aan de bevelen van het Hof te voldoen, wat tot allerlei onaangenaamheden aanleiding gaf. Onder het bewind van De Lalaing kwam het allengs tot een verbitterden strijd tusschen het Hof en de Ridders en Staten. Het is niet gemakkelijk, van de oude rechten als Heer afstand te doen; elk ingrijpen in zulke rechten irriteert en wekt achterdocht en weldra tegenwerking. Vandaar dat de Ridders en Staten, wier eigenbelang in het spel kwam, elke afwijking van het Venlosche verdrag wilden voorkomen. Zij weigerden herhaaldelijk hun toestemming voor verschillende belastingen, dwongen het Hof tot veelvuldige correspondentie met het Brusselsche Hof en hielden daardoor vele zaken slepende.

Toch bleef tot 1544 de toestand nog tamelijk goed. Toen werd het verzet evenwel algemeener. In 1552 was, tegelijk met den opstand in Duitschland, een nieuwe oorlog tusschen Keizer Karel en Frankrijk uitgebroken. Karel streed niet gelukkig, hij kreeg behoefte aan geld en ook den Staten van Gelderland werd verzocht in een buitengewone bede te bewilligen. Dezen achtten nu den tijd gekomen om krachtig van hun ontevredenheid blijk te geven. Zij weigerden in Januari 1554 de bede, daarbij als reden opgevend, dat het Hof het verdrag van Venlo had geschonden: de privileges waren verwaarloosd, het Hof trok steeds rechtszaken aan zich, die de Staten in hun gebied zèlf behoorden te berechten; bovendien drukten al veel te zware lasten op de bevolking, vroeg de bevolen versterking der vestingwerken reeds veel geld en arbeid

en werd er niet genoeg gewaakt voor de veiligheid op het land en tegen het doortrekken van krijgsbenden. Een langdurige schermutseling[1)] volgde, nieuwe samenkomsten werden uitgeschreven; het Hof bestreed de beschuldigingen, de Heeren Staten bleven op hun stuk staan - zij voelden zich veilig: de Keizer had de handen vol met Frankrijk! De nuttelooze vergaderingen werden in 1555 herhaald, ja, in 1556 was de beslissing over de bede nog niet gevallen! De nieuwe Stadhouder Philippe de Montmorency, Graaf Van Horne, kwam in September 1555 terstond midden in dezen strijd te staan. Hij bracht nieuws mee over Karels afstand van de Regeering aan zijn zoon Philips II.

Terwijl aldus de politieke strijd woedde, heerschte even groote beweging in Gelre op kerkelijk gebied. De Hervorming won aan invloed. De zedelijke toestand der Geestelijkheid was treurig en de Concilies in de 15^{e} eeuw brachten daarin geen verbetering. Tevergeefs was het hervormingswerk beproefd in de Kerk. De Hervormers werden weldra tot ketters verklaard, uitgebannen en vervolgd. Allerlei secten kwamen op.

De Hervorming in Nederland droeg een eigen karakter. Luther bereikte het Nederlandsche volk weinig. Reeds in 1520 gingen de Nederlandsche Hervormers onder den naam van Sacramentariërs verder dan Luther in hun verzet tegen de leer der Transsubstantiatie. Wessel Gansfort had de geesten hier al wakker geschud vóór Luther optrad en de Nederlandsche advocaat Cornelis Hoen vatte, nog vóór Zwingli zoover was, het Avondmaal louter als een zinnebeeld ter herinnering van Jezus' sterven op en dus niet langer als een werkelijke verandering van brood en wijn in Lichaam en Bloed van Christus. Later verdrong het Calvinisme, het midden houdend tusschen de Luthersche en de Zwingliaansche Avondmaalsbeschouwing, de opvatting der Sacramentariërs.

In Gelderland vooral op de Veluwe, had het Christendom nooit diep wortel geschoten. De aard der Gelderschen bleef ruw en woest. Op het platteland heerschten

1) Men vindt over dit gedeelte der Geldersche Geschiedenis meer bijzonderheden o.a. in ‘De Strijd tusschen de Staten van Gelderland en het Hof 1543-1566’ van Dr. A. Zijp.

wilde zeden, maar in de steden was de toestand iets beter.

Onder Karel van Egmond werd er streng tegen ketterijen gewaakt. Karel heette een geloovig Katholiek; hij was ook b i jgeloovig en hechtte aan ringen en sieraden als afweermiddelen tegen koorts en vergif of voor bescherming van oogen en geheugen. Hij waarschuwde tegen Luther en liet tegen dezen door een Franciscaan het eigenaardige boekje 'Van de verveerlicke aenstaende tyt Endechristes ende van Endechristes voirlopers' schrijven. Luther en de zijnen waren volgens dezen monnik de voorloopers van den Anti-Christ, het waren 'lusige Capbruederkens (Luther was Augustijner monnik), Duuelstrawanten, onreyne honden'. Karel dreef de vervolging op eigen hand; van de invoering van *geestelijke* geloofsrechters bleek hij niet gediend. Verschillende Kettermeesters werkten in Gelre, zochten de ketters, tuchtigden hen en verbrandden hun boeken. En er was druk werk aan den winkel, want in Harderwyk, Elburg, Nymegen en andere plaatsen won de Hervorming veld; in Arnhem echter minder.

Onder Karels opvolger Willem van Gulik, zelf Hervormdgezind, herademden de ketters; nu volgde de tijd van uitbreiding der Hervorming en wèl werd er nog vervolgd, maar niet zoo ongenadig als onder Karel van Egmond. In het algemeen heerschte er onder de Geldersche Heeren en de Staten een sterke tegenzin tegen de bloedige ketterjachten. Zij meenden ook, toen Karel V de Regeering overnam, dat het Traktaat van Venlo den Keizer niet het recht van Inquisitie gaf. Gelderland heeft het op menig punt onder Karel dan ook beter gehad als andere gewesten. De plakkaten luidden hier minder streng en vooral de uitvoering ervan ging minder wreed dan elders. Er kon niet voorkomen worden, dat de nieuwe ideeën wortel schoten. Ze werden in boeken verkondigd, in vlugschriften, in liederen, door kooplui en krijgslieden, weldra door predikers, terwijl ook de schoolmeesters en de Rederijkers het hunne tot de verspreiding bijdroegen. Af en toe werden voorbeelden gesteld en ketters gevat.

In dezen tijd trok o.a. het geval van den ketterschen Pastoor van Garderen de aandacht. Johan Gerritsen Verstege predikte de nieuwe leer. In het begin van 1550 werd hij ter verantwoording geroepen, kwam toen eerst

van zijn afdwaling terug, wist, na een korte gevangenschap te Hattem, te ontkomen en schreef daarna in 1554 een merkwaardig boek ‘Der Leken Wechwyser’[1] onder den naam Anastasius Veluanus. Deze scherpe aanklacht tegen de Roomsche Kerk vond in Gelre zeer veel lezers, en zóó gevaarlijk werd het boek geacht, dat er een plakkaat tegen werd uitgevaardigd. En geen wonder! Noemt hij niet de mis, belangrijkst punt voor de Roomschen, een ‘grouwelicke’ vereering van het ‘kleyne doode broot’ en trekt hij niet te velde tegen de vervolging der Hervormden onder de leus: ‘De rechte Christenheit en vervolcht niemant!’

Die vervolging dreef tot het vormen van geheime vereenigingen, van gelijkgestemden. De Doopsgezinden behooren tot hen, die het verst gaan in de ‘ketterij’ dier dagen. Van hun zienswijze hoop ik in mijn verhaal een en ander mee te deelen.

Op nog een godsdienstig verschijnsel in de eerste helft der 16e eeuw moet worden gewezen. De bestrijding van de Roomsche Kerk riep een reactie in het leven. Er stonden verdedigers der Moederkerk op en één van hen, Ignatius de Loyola, een strijder voor de Maagd Maria en voor het Heilige Pausdom, organiseerde de Sociëteit van Jezus, waarvan hij de Generaal werd.

Voor den adel stemde in dezen tijd veel tot somberheid. Zijn oude glans verbleekte. Niet meer in den krijg, maar aan het Hof schitterde de Edelman; als officier vond hij een plaats in de legers van den vorst of als ambtenaar in het Staatsbestuur. Anderen gingen zich aan de wetenschap wijden. De echte, schitterende tournooien, de romantische vrouwendienst - alles voorbij! Er tierde een weelde op in levenswijze en kleeding, die op velen verslappend werkte. Onzedelijkheid en cynisme maakten school. Maar in andere adellijken bleef de herinnering aan den echt-ridderlijken tijd nog levendig; zij verlangden terug naar den ouden, edelen kamp, naar de verloren macht en zagen al het nieuwe met ergenis. Een deel van den adel schaarde zich om den vorst en wilde zich met zijn hulp als eersten stand handhaven en in zijn grondbezit vond het daartoe nog altijd een krachtigen steun.

1) Te vinden o.a. in het Kerkhistorisch Archief I D. 1e st.

Ook de Geestelijkheid geraakte in slechter positie; zij verloor bezit en macht. De misbruiken bleven in haar boezem voortwoeden als een gevaarlijke, verterende ziekte.

De steden en de burgerstand konden echter vooruitgang boeken. De gesloten kringen van de Middeleeuwen werden geopend; er kwam meer en vrijer verkeer, meer ontwikkeling op allerlei gebied.

De religieuze opleving paarde zich aan een realistischen zin. Men begreep dat het mogelijk was, dat het leven voor *velen* genoeglijk werd. De drang naar meer gemakken vormde een drijfveer voor nieuwe productie. Natuurstudie en wereldzin verdrongen de Middeleeuwsche mystiek. Actief zijn, vrij zijn van dwang en vrees voor Hel en Duivel, arbeiden voor meerdere welvaart - *die* gedachten hielden de burgers naast de godsdienstige problemen bezig. Er openbaarde zich nieuwe energie en de gevolgen daarvan waren zegenrijk op het gebied van kunst en wetenschap, van handel en nijverheid. Het streven naar rijkdom, naar verheffing, naar volle menschelijkheid brak zich baan als gevolg van de wisselwerking van godsdienststrijd en Renaissance.

Na deze uiteenzetting - die de lezer mij, naar ik hoop, zal willen vergeven - keeren wij terug tot de Doorwerth.

Een kwartier, nadat hij op het bed was neergelegd, sloeg de gewonde de oogen op. Hij bracht de hand met moeite aan hoofd en borst, kreunde, opende toen de oogen wijder en staarde verwonderd in de kamer rond. Zijn gelaat verried, dat hij niet wist waar hij zich bevond en in de eerste oogenblikken scheen hij zich het gebeurde niet te herinneren. Vergeefs poogde hij zich geheel op te richten, kermend zonk hij terug in de kussens. Maar plotseling veranderde de uitdrukking van zijn gezicht. Hij liet zijn hand snel over de borst glijden, tastte in zijn kleeding en uitte een zachten kreet. Men had hem zijn bovenkleeren uitgetrokken.

In één der donkere hoeken van het vertrek stond een lange gestalte met doodsbleek en mager gelaat, waarin een paar zwarte oogen met bijna koortsachtigen gloed schitterden. Het donkere, lange gewaad en de kaalgeschoren kruin deden den ongeveer vijf-en-vijftig-jarigen man als een geestelijke kennen. Hij scheen niet tot één der bekende Orden te behooren; zijn kleed had geen bijzonder kenmerk. Het was Pater Benedictus,

die sinds twee jaar voor het zieleheil van de bewoners van de Doorwerth waakte. Één blik op zijn vermagerd gelaat kon voldoende zijn om de strenge opvattingen van dezen priester te leeren kennen. Hij behoorde niet tot de afgedwaalde, lichtzinnige en weeldezuchtige bedienaren der Heilige Sacramenten, van wie de Kerk er thans zoovele aan Haar altaren had. Hij was geen onwetende, geen oppervlakkige - zijn uiterlijk sprak integendeel van ongewone intelligentie en ernst. Om zijn stijfgesloten lippen lagen enkele harde lijnen, getuigend van een vast karakter en van een onbuigzamen wil. Maar overigens straalde er een groote welwillendheid uit deze trekken, weemoedigheid zelfs. Zijn houding had iets statigs en indrukwekkends, bijna iets fiers. In Pater Benedictus klopte een warm hart, maar in de dingen des geloofs wist hij van geen toegeven. Tegenover zich zelf toonde hij hardheid; zijn inspannende, langdurige Oefeningen en meditaties, zijn vasten, zijn kastijdingen en andere boetedoeningen zou men wreed genoemd hebben als hij ze een ander dan zich zelf had opgelegd. Tegenover anderen was hij echter wel veeleischend maar in de biecht steeds rechtvaardig en zacht. Hij bezat een diepe kennis van de roerselen van het menschelijk hart en een ingekankerden haat tegen oppervlakkigheid en spot; hij was daarnaast welsprekend en gevoelig en onder zijn rijke gaven schitterde in het bijzonder het vermogen om de berouwvollen en wanhopigen te troosten en op te beuren. Hierom vooral naderde niemand zijn biechtstoel[1)] met vrees en ging ook niemand zonder verlichting heen.

De geestelijke stond bekend als een bekwaam geneesmeester en een zorgzaam en geduldig ziekenverpleger. Wie hem straks bespiedde, terwijl hij de wonden van den onbekende onderzocht, zou zeker moeilijk hebben kunnen gelooven, dat diezelfde hand, die zoo voorzichtig en teeder de wonden betastte, reinigde en verbond, nog geen twee uur geleden met onmeedoogendheid den geesel had gezwaaid, die striemend neerkletste op zijn ontblooten rug, een tuchtiging, die de Regels van zijn Orde nergens in deze mate voorschreven.

De man in het bed zag hem niet; wat deze na eenige

1) In één der hoeken van zijn vertrekken. De overblijfselen daarvan kan men thans nog in het Kasteel zien.

oogenblikken, toen hij zich alles weer helder voor den geest had geroepen, wèl bemerkte, was dat de hond nog altijd voor zijn bed lag uitgestrekt. Hij draaide zich op zijn zij en bekeek het dier met meer aandacht. Hoe langer hij naar den ruigen vacht en den trouwen kop staarde, des te duidelijker teekende zich een hevige ontroering op zijn bezield, thans bleek gelaat af. Hij schudde weifelend het hoofd, scheen een opkomende gedachte eerst terug te dringen, maar zijn lippen begonnen toch zachte woorden te prevelen:

'Jongen, ouwe jongen!' zei hij en toen de staart van den hond snel heen en weer over den grond begon te schuiven, klonk het luider:

'Wolfram - ben jij het, Wolfram?' Dat was een langere naam dan die Walravia haar trouwen volgeling en beschermer gewoonlijk gaf, maar voor den viervoeter bleek hij niet onbekend. Het dier sprong op, blafte kort en blij, zette de voorpooten in het bed en likte den onbekende handen en gezicht.

'Wolfram - goede Wolfram!' zei deze weer, terwijl er tranen in zijn oogen kwamen. 'Jij leeft dus nog en bent je meester niet vergeten!'

Nu bewoog Pater Benedictus zich en trad voor het bed.

'Een hond vergeet bewezen liefde niet,' zei hij met warme, vaste stem. 'Maar zullen menschen in hun waarneming minder scherp zijn? Zullen zij, die eens door den broederband werden verbonden, elkaar ooit kunnen vergeten?'

De andere zag hem ten hoogste verbaasd aan. Hij zweeg even, maar vroeg toen weifelend: 'Op wat wondere plaats ben ik hier? Keert het verleden dan terug? Broeder Benedictus! - gij hier? Maar ge zijt veranderd, vermagerd..... en..... uw kleed?.... dit is niet de dracht van de Orde, ons beiden eens lief.'

'Vele wegen voeren tot God!' klonk het terug.

'Waarom zouden wij geen nieuwe betreden als wij tevergeefs op de oude naar vooruitgang streven?'

'Maar er zijn ook wegen, die van Hem àfleiden - de breede paden der wereldsche verlokking. Broeder Johannes! waar is uw monnikspij, waar uw tonsuur, waar is uw rozenkrans en uw kruis?....'

'Uw stem klinkt hard, Benedictus. Er was een tijd.... De wonden pijnigen mij....'

Hij zweeg kreunend.

‘Er was een tijd’, viel de ander in, ‘dat Johannes en Benedictus beiden met den Duivel worstelden. Het was daar ginds in het vredige klooster bij Arnhem, in Monnikhuizen, bij onze Karthuizer medebroeders. Herinner het u, Johannes! Daar in het Klarenbeeksche aan den voet der heuvels lagen de gebouwen en bijgebouwen, de schoone kerk en het kerkhof; oude boomen ruischten in den hof bij de vijvers en de beek en wij waanden ons veilig achter de hooge muren, die in het vierkant gebouwen en kerk en boomen en tuin omsloten[1]. Maar de Duivel dringt overal door en hij verscheen mij en daarna u en eischte onze onderwerping. In ons beider hart gleed zijn gif en de twijfelingen martelden ons beiden. Wij biechtten en deden zwaar boete, doch de verzoeker week niet. De prior was een wijs man; hij bracht ons tot elkaar en zei.... helpt *elkander!* Hij gaf ons toestemming, de belofte van stilzwijgen iederen dag een uur te verbreken. Johannes! weet ge nog hoe we bijeenzaten onder de hooge boomen bij de poort in den voormuur? Het fluisterde daarboven zóó welluidend en rein, dat de Duivel er voor vluchtte en terwijl ik met u sprak, week de verzoeker uit mijn hart. Ik werd sterk, terwijl ik u zocht te helpen....’

‘Maar in *mijn* hart bleef de twijfel!’ klonk het dof uit het bed.

‘Een opdracht van veel gewicht,’ vervolgde Pater Benedictus, zich vrij aan het genot en de pijn der herinnering overgevend, ‘riep mij voor meer dan een jaar naar onze Fransche Ordegenooten. Ik bezocht ook het sombere dal van Chartreuse, waar Bruno van Keulen

1) Dit Karthuizer klooster was kort na 1300 gesticht, bij wijze van boetedoening voor een aangericht bloedbad in een gevecht met de Luikenaars, door Graaf Reynald II en zijn echtgenoote Eleonora van Engeland. Arnhem bezit eenige juridische incunabelen van de Monnikhuizers. Het klooster bezat vele goederen, werd in 1572 geplunderd en omstreeks 1636 geslecht. Een oud verhaal zegt, dat van Monnikhuizen een onderaardsche gang liep naar het Convent van geestelijke zusters, dat in Arnhem stond in de Ketelstraat ter hoogte waar nu de Marlënburgstraat is. Er is niets van het oude Monniken-huls over; een hardsteenen zerk op het mooie uitzichtspunt ‘Steenen Tafel’ ten N. van Arnhem, wordt door velen als afkomstig uit de kerk van het klooster (waar beroemde personen begraven werden) aangewezen.

met zijn zes Kanunniken de bakermat van onze Orde plaatste. Ik keerde terug in Monnikhuizen - en vond u vertrokken. Als een bliksemstraal uit helderen hemel trof mij de tijding, dat ge uit de Karthuizerorde waart getreden. Niemand wist iets van uw plannen. Johannes, hoe menigmaal heb ik u in mijn gebeden herdacht! In dezen erbarmelijken tijd van ketterij wist ik, dat allerlei secten met haar dwaalleeren u zouden lokken. Ik smeekte de Heilige Maagd, dat Zij mijn voorbede bij God zou zijn, opdat Hij Zijn sterken arm zou uitstrekken om u voor ondergang te behoeden. En ik bad, dat ge nogmaals op mijn pad zoudt komen, opdat ik u uit de klauwen des Duivels kon redden! Eindelijk, na vijf jaar, vind ik u hier op de Doorwerth terug. In een wereldsche kleedij bent ge hier binnen gedragen; maar zijn uw zinnen even wuft als uw kleed? Zeg mij, Johannes, in den naam van onze vroegere vriendschap en van onzen broederlijken omgang: zijt ge alleen uit den geestelijken stand getreden of bent ge een vijand van de Kerk geworden?'

'Laat mijn hart een gesloten boek voor u blijven, Benedictus!'

'Ha! dus een afvallige! Spreek vrijuit - vertrouw mij, Johannes. Vrees niet, dat ik u zal verraden. Toen ik u van uw kleeren ontdeed, viel er een boek uit, het kettersche boek van Veluanus! Denkt ge als *hij*? Uw leven is in gevaar als ge zúlke lectuur bij u draagt. Of weet ge niet, dat pas een streng plakkaat tegen dit boek is uitgevaardigd?'

'Ik weet het en, Benedictus, men zoekt mij. Wij beiden zijn afstammelingen van edele geslachten, het ridderlijke is niet geheel in ons gedood, wij beiden haten oneerlijkheid. Dus wil ik openhartig spreken: ja! ik ben een ketter en als bode tusschen ketters reis ik rond. Brieven van waarde zijn in mijn buis, daar op dien stoel verborgen. Veel weet ik van de geheime Gemeenten. Welnu, wilt ge mij overleveren? Ik kan niet huichelen. Maar geen marteling zal mij mijn geheimen ontrukken; de brieven zijn in geheimschrift gesteld. Nu weet ge alles - ik zal mij niet verzetten.'

'Johannes!' riep Pater Benedictus ontzet. 'Zoo ver is het met u gekomen! U verraden en aan bloedige marteling overgeven! Neen! Ik heb u lief ondanks uw

afdwaling en bovendien: Ecclesia non sitit saguinem[1].'

'En de vervolgingen dan?' lachte de ander bitter.

'Strijdlustig zijt ge als voorheen, Johannes! Heeft de Kerk als Gemeenschap onder leiding van Christus niet het recht voor Haar behoud te waken? De geheele Middeleeuwsche en hedendaagsche rechtspraak is wreed - de Inquisitie is, daarbij vergeleken, niet onmenschelijk. De Kerk zelf wenscht geen doodstraf. Het is de *wereldsche* macht, die straft.'

'Zonder protest der Kerk, Benedictus! En ge weet, om in de taal der Kerk te spreken: Qui tacet, consentire videtur quando loqui potuit ac debuit!'[2].

'De Kerk laat het straffen toe en spoort het hier en daar aan, niet uit wreeden lust tot tuchtiging, maar om de dwalenden tot inkeer te brengen! Hun kettersche afwijkingen zijn het werk des Duivels en zou men den Booze niet met kracht mogen tegentreden? Afval van de Kerk is verliezen van alle Heil, is het kiezen van de Hel boven de Zaligheid. Het is jammerlijk dwalen, zeg ik - de Kerk *moet* er wel tegen opkomen; Zij màg Haar kinderen niet zonder een poging tot redding in het verderf laten gaan. Bedenk, Johannes: Extra Ecclesiam nulla salus!'[3]

'Geen heil zonder de Kerk. Maar *welke* Kerk? De uwe is wereldsch geworden; Zij grijpt naar geweld en macht en in Haar schoot tiert welig de ongerechtigheid. Zegent Zij Haar vijanden? bindt alleen de *liefde* de priesters onderling? vergeldt Zij nimmer kwaad met kwaad? zijn de bedienaren der Heilige Sacramenten Wedergeborenen en reinen, zooals de leiders der oude Christengemeenten?'

'Ik ontken de misbruiken niet,' viel Pater Benedictus met gloed in. 'Ze *zijn* er en ik verafschuw ze. Maar mag men aan de Kerk en Haar heilige leer aanwrijven wat zwakke geestelijken onder Duivelschen invloed misdoen? Wij leven in een tijd van ontaarding. Een wereldsche zin komt op onder de leeken. Velen meenen de leiding der Kerk te kunnen missen. 'Gewetensvrijheid' noemen ze het, maar in waarheid is het de zucht om

1) De Kerk dorst niet naar bloed.
2) Wie zwijgt stemt toe, als hij had kunnen en moeten spreken.
3) Buiten de Kerk is geen heil te bereiken.

de begeerte naar macht en weelde uit te leven! - eigenwaan, een hoovaardig en verderfelijk ‘ik’-gevoel! ‘Vrijheid’ wordt er geroepen - ja! om de lagere lusten te volgen. Ware vrijheid wordt er slechts onder Christus' bestuur, dus in de Kerk, gevonden. De Geestelijkheid gaf een slecht voorbeeld, maar de Kerk*leer* is nog altijd rein en heilig.’

‘Aan de vruchten kent men den boom!’

‘Niet wijs gesproken, mijn verblinde broeder! Zal men een boom omhakken omdat aan eenige van zijn takken een handvol vruchten door ongedierte wordt doorknaagd? Ge vroegt daar juist *welke* Kerk brengt het Heil? Ik zeg u, *niet* de kleine sectengemeenten, die thans als giftig onkruid alom opschieten! Er is maar één Kerk, die het Heil brengt, die bindt of ontbindt, die de sleutels des Hemels heeft. Zij is Katholiek[1)], een zichtbare Eenheid, Zij rust op de Apostelen, op Petrus in het bijzonder, Zij is Heilig, Zij is Onfeilbaar, want Christus leidt Haar, Zij is Alleen-zaligmakend, want slechts Haar priesters hebben de macht om de Sacramenten uit te deelen. Wat in Haar boezem niet deugt, moet allengs worden verbeterd en *onze* Orde zal dit reinigend hervormingswerk met goedkeuring van den Heiligen Vader doen.’

‘Uwe Orde?’

‘Ja, Johannes! de heerlijke Orde, waartoe ik thans behoor. Kort na u trad ook ik uit den broederbond der Karthuizers. Hun opvatting en Regelen hadden niet meer ten volle mijn instemming. Wel werden de beloften van armoede, kuischheid en gehoorzaamheid streng gehouden; wel werd er moedig gearbeid aan de dooding des vleesches en ook was het handenwerk, de stilzwijgendheid, de vreedzame overpeinzing en de sobere leefwijze mij lief. Doch in onzen tijd heeft de Moederkerk ook andere arbeiders noodig om Haar door de jaren van beproeving heen te helpen. Tot mij kwam de roep van Ignatius de Loyola en zijn Sociëteit van Jezus, die wil strijden voor de belangen der Kerk, hij leert de mystiek van de *daad* - het was voor mij een openbaring. Ik legde het haren hemd en den gordel af, den rok van sergie, dien van wit doek en het scapulier. Wat waren zij mij lief! In Italië leefde ik onder leiding van Ignatius. Wat een man! Men zal hem eenmaal als een Heilige vereeren.’

1) D.w.z. algemeen, alle menschen omvattend.

‘Ik hoorde reeds veel van hem. Wie is hij eigenlijk?’

‘Hij sproot uit een edel geslacht en zijn wereldsche naam was Don Inigo Recalde de Loyola. Hij werd in 1491 geboren en groeide op in het vaderlijk Slot bij het het dorp Guipuscoa. Later leerde hij de krijgskunst en toonde heldenmoed bij de belegering van Pampeluna, waar een schot zijn linkerbeen zoo zeer kwetste, dat hij den krijgsdienst moest verlaten. Hij werd zwaar ziek, maar herstelde. Tijdens die ziekte las hij Jezus' geschiedenis en de Levens der Heiligen. Hij besloot een geestelijk leven te gaan leiden en voortaan voor de H. Moeder Gods te werken en te *strijden*. Hij trok dus de monnikspij aan en had een tijdlang een ellendig leven o.a. te Manresa. Hier schreef hij, na veel zielestrijd, zelfkastijding wanhoop en gebed, in 1522 de Exercitia Spiritualia, het boek van Geestelijke Oefeningen, waarover wij nader zullen spreken. Daarna organiseerde hij met veel moeite een godsdienstige Vereeniging, de Sociëteit of Compagnie van Jezus, die zal *strijden* voor Christus, de belangen der Katholieke Kerk en voor den Paus. Schoone Regels stelde hij voor de Orde op - Regels, die bij goede naleving het heilige leven tengevolge hebben!’

‘En wat wil deze Sociëteit? En hoe komt ge hier?’

‘Daarover later! voor het oogenblik weet ge genoeg. Ik voel het, Johannes - onze ontmoeting is niet toevallig. God voert u tot mij om u te redden! O, mocht ik den juisten toon treffen, om uw verkild hart te ontdooien. Kondt ge er toe komen bij mij een volledige biecht te doen - het zou u verlichten! Na boetedoening zou ik u de Heilige Communie reiken en de kracht des Heeren zou u opnieuw doorstroomen! Denk na, Johannes! - hoe vertrouwd is mij uw naam nog altijd!.... Ge moet nu rusten; tracht wat te slapen. Wij zullen nog veel moeten praten en ge moet mij van uw worstelen vertellen.... als in den ouden tijd.’

Pater Benedictus reikte den gewonde op zijn wensch een beker water. Toen wendde hij zich naar de deur van zijn kamer.

‘Nog een paar vragen,’ zei hij, staan blijvend met den deurknop in de hand. ‘Onder welken naam reist ge?’

‘Onder mijn waren naam, Johannes van Ravenhorst.’

‘Hangt ge den ketterschen Luther aan of Calvinus?’

‘Geen van beiden - mijn opvattingen naderen die der Wederdoopers. Ik ga op enkele punten des geloofs

verder dan zij, maar hun levens*praktijk* deed mij hun richting kiezen.'

Pater Benedictus ontstelde.

'Tot Anabaptist zijt ge afgevallen!?' riep hij ongeloovig.

'Mijn richting is niet die der Munsterschen - ik zoek een vreedzamer weg om voor het Koninkrijk Gods te arbeiden. Slechts Wedergeborenen kunnen onder Gods Genade, Kinderen worden van dat Rijk.'

'Maar zonder Sacramenten geen geestelijke geboorte, Johannes! Ha, ik heb u veel te leeren - er is een weg naar het geestelijke leven, dat gij zoekt. Onze Orde bewandelt dien - Loyola wees hem in zijn heilig boek Exercitia Spiritualia, dat ik reeds noemde! Ge zult het leeren kennen. Goed gebruikt, brengt het u den heiligen ijver voor de zaak van Christus.'

'Ik weet geen anderen weg naar het Godsrijk dan die des geloofs in den Bijbel gewezen, Benedictus.'

'De Kerk alleen kan u het ware geloof brengen en den Bijbel doen verstaan, mijn broeder! Doch.... later meer hierover!'....

De geestelijke opende de deur en verdween in zijn kamer.

In den middag bracht Walravia met haar moeder een bezoek aan het ziekenvertrek.

De Vrouwe Van Torck, een statige dame, verscheen in een lang sleepgewaad van zwart fluweel, welke stemmige kleur door de witte strepen aan de pofmouwen, den witten, opstaanden kraag en het eveneens lichtkleurige kapje op het blonde haar eenigszins werd gebroken. Zij had een vriendelijk gezicht en was de vijf-en-dertig nog niet gepasseerd.

Walravia had haar rijkleed afgelegd en droeg nu een rose met zilverdraad bewerkt costuum met korten rok. In dezen dracht viel het meer dan dien morgen in het oog hoe zeer zij nog een kind was. Zij bewoog zich nu vrijer en had de hoogmoedige houding, die zij tegenover den Heer Van Elderim passend achtte, geheel prijsgegeven.

De kleine hield hartstochtelijk van de oude ridderromans. Als die haar werden voorgelezen, vergat zij alles om zich heen en voelde zich de prinses uit het boek, voor wie de ridder, die haar beminde, zooveel waagde. Zij gaf nauwlettend acht op de wijze, waarop de Jonkvrouwen haar aanbidders en ondergeschikten

te woord stonden, en trachtte in den omgang met familie en vreemden soms, in speelzieke buien, tot stil vermaak van dezen, een gelijken waardigen en theatralen toon aan te slaan. In oogenblikken als deze, nu zij op ziekenbezoek ging, dacht zij echter niet aan zulk spel. Thans toonde zij ongedwongen haar openhartig-vriendelijken kinderaard.

'Hoe zal ik u danken, Heer Van Ravenhorst, voor uw edelmoedige daad,' zei de Vrouwe Maria, hem hartelijk de hand drukkend. 'Ik hoop, dat uw wonden niet ernstig zijn?'

Hij glimlachte.

'U moet niet te veel waarde hechten aan den kleinen dienst, dien ik uw dochter bewees, Mevrouwe,' zei hij. 'Ik wist vanmorgen nog niet, dat het de erfgename van Heer Johan van Voorst was, die in gevaar verkeerde. Had ik dat vermoed, ik zou misschien met nog meer vreugde mijn leven voor de dappere paardrijdster hebben gewaagd. Nu ik ben ingelicht, doet het mij te meer genoegen, dat ik een ongeluk heb kunnen voorkomen.'

'Ge spreekt of ge mijn overleden man goed gekend hebt,' zei de burchtvrouw, hem verwonderd aanziende. 'Uw naam komt mij ook niet onbekend voor. Ik moet dien lang geleden reeds eens gehoord hebben.'

'Vóór uw huwelijk waren wij vrienden, Mevrouw! Johan was jonger dan ik en wij namen deel aan de gevechten in den tijd van Hertog Willem van Gulik. Hij redde mij het leven en toen onze wegen uiteen liepen, gaf ik hem mijn hond tot een herinnering. De trouwe Wolfram was toen nog geen jaar oud, maar hij herkende mij heden toch - na bijna dertien jaar!'

'Nu weet ik alles weer!' zei de Edelvrouw met levendig gebaar. 'Hij heeft het mij verteld in den tijd onzer verloving. Maar.... ik meende, dat ge den ridderstand voor den geestelijken had verwisseld?'....

'Dat was ook het geval. Niet ieder, edele Vrouw, past echter de monnikspij....'

Hij wendde het hoofd naar den muur en de burchtvrouw, gevoelende dat zij een teere snaar had aangeroerd, leidde het gesprek in andere richting. Walravia vroeg of de pijn reeds afnam, schudde zijn kussens op en informeerde naar zijn lievelingsgerechten. De forsche man glimlachte.

‘Mijn leven is nog altijd sober en eenvoudig als dat van een goed monnik, kleine fee!’ zei hij: ‘Men bevindt zich daarbij het beste.’

‘Maar als vader zich uw vriend noemde en gij samen streedt, als hij u het leven redde en daarna van u een geschenk aannam, dan waart ge zeker toch van zijn stand?’ drong Walravia onbevangen aan. ‘Ge zijt zoo breed en sterk - een ridderlijke dracht zou u beter staan dan de sombere burgerdos daar op dien stoel.’

Een schaduw gleed over het gelaat van den gewonde. Toen kleurde een blos voor een oogenblik zijn bleeke wang.

‘Mijn stand was geen mindere dan die van uw Heer vader,’ antwoordde hij na een korte stilte met eenigszins schorre stem. ‘En de Heer Van Ravenhorst wist in dien tijd de wapens te voeren als weinigen. Familieomstandigheden gaven zijn leven een andere wending en thans.. thans zoekt hij zijn heil in vrediger banen. Wie de wapens opneemt, zal er door ondergaan en op hen, die in hoogheid zijn gezeten, drukt de hand des Heeren menigmaal zwaar....’

‘Familiezaken scheidden u van uw Burcht en goederen?’ hield Walravia aan, niet lettend op den wenk van haar moeder om niet meer te vragen.

Nogmaals trok een droeve glimlach langs de trekken van Ravenhorst.

‘Niet in elke familie heerscht liefde, kind!’ zei hij ernstig. ‘God geve, dat het u gespaard blijve te ervaren hoe wreed leden van één huisgezin vaak tegen elkaar kunnen zijn.’

Walravia staarde hem nadenkend aan. Zij vroeg niets meer. De ernstige man met zijn vollen baard scheen haar belangstelling in hooge mate gewekt te hebben. Toen haar moeder aanstalten maakte om zich weer naar haar vertrekken te begeven en de kleine gebood haar te volgen, boog de erfdochter zich plotseling over den gewonde en drukte hem een kus op het voorhoofd. Terwijl de Vrouwe Maria de kamer verliet, fluisterde zij:

‘Ik begrijp wel, dat ge verdriet hebt, goede Heer Van Ravenhorst. Morgen kom ik weer bij u - zal ik u dan voorlezen van den ridder Roland, van Dietrich van Bern, van Titurel en Parcival? Ge ligt hier zoo alleen! Een lied van Horan, onzen zanger, zal u opwekken; hij kent zulke mooie legenden!’

Zij ijlde weg, haar deftige, schoone moeder achterna, die de deur naar den corridor had opengelaten.

De zonnige dag liep ten einde; gloeiende wolken brandden nog in het Westen. De avondzon wierp haar late licht over het Kasteel en het zware geboomte aan den buitenkant van de gracht. Lucht en bladeren en grachtwater - alles scheen met vuur overgoten.

Op zijn ruime legerstee lag de gewonde. Van het avondschoon zag hij niets, maar in zijn droom weefden de spinnende wachteressen des slaaps toch lieflijke kleuren en beelden. Daar was een groen land voor den blik van den slaper en lichte figuren met gouden haren speelden in de wei. En hij herkende het meisje met haar groote oogen, haar heldenhoofd en haar gulden lokkenpracht. Op zijn voorhoofd brandde de kus van haar frissche kinderlippen, die zijn hart voor haar had geopend, zoodat daar nu de bloem der reine genegenheid in ontbloeide....

De deur bij den overloop werd voorzichtig geopend en een man sloop naar binnen. Hij kon veertig jaar zijn en droeg nette kleeren. Maar deze sier deed het terugstootende van zijn uiterlijk niet verdwijnen. Hij had rossig haar, een laag, rimpelig voorhoofd en kleine, grijze, zeer onrustige en beweeglijke oogen. In zijn gebogen houding en bewegingen lag iets katachtigs. Hij heette Marten Loks, de schrijver en particuliere dienaar van den Heer Frederick van Voorst, den oom van Walravia, die twee vertrekken boven die van den geestelijke bewoonde.

Marten Loks, niet lettende op het zachte en vijandige gebrom van Wolf, naderde voorzichtig het bed en sloeg Van Ravenhorsts rustig gelaat geruimen tijd met aandacht gade. Toen boog hij zich naar den stoel, waarop de kleeren van den droomer lagen en liet zijn vingers daar haastig en zoekend doorglijden. Hij voelde den band van een boek en papieren ritselden bij zijn aanraking. Plotseling hief Loks het hoofd op; hij had geen gerucht vernomen, maar een beklemd gevoel trok over den roodharige. Hij wist het nu zeker, dat hij bespied werd. Het boek, dat hij te voorschijn had gehaald, viel hem uit de hand. Voor het raam stond Pater Benedictus, de armen over de borst gekruist. Alle zachtmoedigheid bleek uit zijn gelaat geweken; ergenis, ingehouden

toorn en diepe verachting waren er thans op te lezen.

‘Laffe indringer!’ siste de geestelijke.

De ander boog het hoofd; het scheen tusschen zijn hooge schouders te verdwijnen. De kleine, grijze oogen rolden wild. Hij geleek een gevaarlijk roofdier, dat zich, wijkend, voor een sprong gereed maakt.

‘Marten Loks!’ klonk het dreigend. ‘Ik verbied u in dit vertrek te komen. Uw Heer zal het weten als ik u hier nogmaals betrap. De misdaad blijft niet verborgen, Loks. Het verleden rust, maar wee den zondaar, die niet van zijn kwaden weg terugkomt! Ik zag u van morgen de witte merrie vasthouden. Wat hadt ge aan 't zadel te veranderen, Marten Loks? Er ontbreekt nooit iets aan als Peer voor de paarden zorgt!’

De slag trof. Bevend bereikte de schuldige de deur en vluchtte.

‘Ik wacht u in mijn biechtstoel!’ werd hem nog nageroepen, vast, gebiedend en ongenadig.[1)]

Pater Benedictus trad op den slaper toe. Hij strekte zijn hand boven diens hoofd uit, keek naar de zoldering en sloot de oogen. In de avondstilte steeg een innig gebed op van den Jezuïet voor zijn afgedwaalden vriend.

1) Het is niet te ontkennen, dat priesters vaak misbruik hebben gemaakt van de biecht om macht en invloed te krijgen, ook in de politiek; maar even zeker is het, dat de biecht duizenden van het kwaad heeft doen terugkomen onder den goeden invloed van priesters. In de biecht - het zij nog eens gezegd - vergeeft de priester nà schuldbelijdenis, blijken van berouw en boetedoening voor het bedreven kwaad (vasten, gebeden, aalmoezen geven of andere goede werken). Grondgedachte van de biecht is dat schuldbelijdenis noodig is om het contact met Christus te onderhouden. God vergeeft *altijd* als de zondaar ootmoedig schuld bekent en berouw toont, maar het past den zondaar daarna door eenige handeling boete te doen. Daar men zich-zelf allicht vrijpleit of geen boete noodig acht, moet de priester als zichtbare vertegenwoordiger Gods oordeelen en de boete bepalen.

Hoofdstuk III.
Horan de zanger.

De dag begon op de Doorwerth met de mis in de kapel. De familie, het dienstbaar personeel en een deel van het krijgsvolk woonden deze bij. Aan de mis ging voor ieder afzonderlijk na het morgenluiden het morgengebed vooraf en de Vrouwe Maria zag scherp toe, dat de kinderen zich daaraan hielden. Na de mis volgde het ontbijt van brood, kaas, melk of bier.

Van negen tot twaalf uur kregen de kinderen in den regel onderricht op de ietwat gebrekkige wijze van dien tijd in lezen, schrijven en rekenen en zekere algemeene onderwerpen, waarvan een Jonkvrouw in die dagen op de hoogte moest zijn. De huisonderwijzer zorgde ook voor afwisseling, want hij wist zeer boeiend te vertellen van Engelen, van Spoken en van den Duivel, van wie hij zelf de onmogelijkste dingen geloofde.

Des middags volgde een drietal keeren per week godsdienstonderwijs van Pater Benedictus, terwijl de kamerjuffer Johanna het tweetal in het borduren onderwees. De moeder gaf de kinderen een goede en strenggodsdienstige opvoeding. Zij liet de meisjes ook veel buiten spelen, opdat zij gezond en sterk zouden worden.

Om twaalf uur luidde de klok weer, opdat de ‘Engel des Heeren’ gebeden zou worden en een goed uur daarna, vaak ook eerder, werd, als er geen feestelijkheden of bezoekers waren, het middagmaal gebruikt.

's Middags werd gewandeld of gereden in het bosch of geoefend in de oude spelen in den Nederhof, terwijl men ook menigen dag aan jagen en visschen wijdde.

In den vooravond luidde nogmaals het Angelus om te herinneren aan 't uur om den ‘Rozekrans’ te bidden. Gewoonlijk kwam de familie dan bijeen en na afloop deelde Pater Benedictus den priesterlijken zegen uit. Dan volgde het avondmaal, waarna men zich nog eenigen

tijd bezig hield met gezelschapspelen, musiceeren, lezen, kout of borduren. De mannen dronken gewoonlijk des avonds bij het dobbelen nog een krachtigen beker, terwijl Horan moest zingen of voorlezen uit de oude ridderromans van de Karolingers en de getrouwen van Koning Arthur, of uit de Levens der Heiligen. De beide meisjes werden reeds spoedig na het avondmaal naar bed gebracht. Als zij onder toezicht van Juffer Johanna door een paar kamermeisjes waren uitgekleed - wat de Juffer ook dikwijls alleen deed - bad de Vrouwe Maria met de zusjes het avondgebed, waarbij de kinderen naast haar bij een bidstoel knielden en daarna elk in een afzonderlijk, klein slaapsalet teruste gingen.

Den volgenden morgen kreeg de Heer Van Ravenhorst bezoek van Walravia, haar kamerjuffer Johanna de Ruyter en den zanger Horan. Hij had een slechten nacht gehad; de kneuzingen en wonden waren van ernstigen aard en de knagende pijn riep hem steeds weer wakker uit zijn sluimer. Een blijde lach verhelderde zijn weemoedig gelaat toen hij Walravia, in haar lichtgekleurd morgenkleedje, zag binnentreden.

‘Wij komen u gezelschap houden, Heer Van Ravenhorst!’ zei de kleine burchtvrouw vroolijk, terwijl zij hem hartelijk de hand drukte. ‘Ge ligt hier zoo eenzaam en moet u wel vervelen. Ik zal Pater Benedictus vragen of hij goed vindt, dat Horan iets voor ons zingt. Zijn Eerw. wil niet graag gestoord worden bij zijn morgengebeden, maar hij zal het mij toch niet weigeren!’

Zij klopte aan de deur der aangrenzende kamer en ging daarop naar binnen. Van Ravenhorst had nu gelegenheid om kennis te maken met de Juffer en den zanger. Mejuffer De Ruyter was een vijf-en-twintig jarig meisje, schoon van gelaat en innemend van manieren. Zij had weelderig, donker haar, bruine, zachte oogen, was een weinig bleek, rijzig van gestalte en nadenkend van aard. Haar verarmde familie was burgerlijk maar eenmaal zeer gezien en vermogend. Zij bekleedde op de Doorwerth wel een ondergeschikte positie, maar in verband met haar afkomst werd zij niet als lage gedienstige behandeld, veeleer als een vriendin des huizes. Horan was jonger dan zij, tenger van bouw, fijn van trekken, beweeglijk en elegant, maar stil en bescheiden. Lang,

blond en krullend haar golfde hem om het hoofd. In zijn blauwe oogen lag de uitdrukking van den peinzer en dichter. Hij sprak weinig en hield zich liefst op den achtergrond, maar als hij zijn kleine harp bespeelde, vergat hij spoedig alles om zich heen. Dan verdween de schuchterheid; er begon een warme gloed in zijn oogen te lichten, zijn gelaat straalde in extase en zijn houding werd fier. De prachtige stem, lenig, buigzaam en diep van toon, deed de toehoorders ontroeren. Hij *zag* wat hij zong of vertelde en zóó levendig golfde zijn voordracht, zóó zeer wist hij met woord en klank te schilderen, dat personen en toestanden, die hij beschreef, in het rond schenen te verrijzen. Walravia had zich innig aan hem gehecht; haar voorliefde voor het romantische en ridderlijke werd door Horan aangekweekt en geleid. De slanke, blonde jongeling herinnerde in niets aan het forsche en geweldige der oude roofridders of dolende avontuurzoekers, maar als hij van deze stoute, ruwe maar dikwijls edele ridders zong of verhaalde, dan viel er iets fiers, iets heldhaftigs over hem. Men vergat de tengere gestalte naast zijn harp, hoorde slechts het krijgsgejoel, het kletteren der lansen en zwaarden en ontwaarde alleen den stoet van helden, die allengs om hem verrees, de glinsterende harnassen, de gevederde helmen, heel dat schitterende gezelschap van mannen van eer en moed en van rijk gedoste en bekoorlijke Edelvrouwen.

Wie was Horan? Niemand wist het. Als knaap van tien jaar verscheen hij zeven zomers geleden op de Doorwerth, vermoedelijk afgedwaald van één der over het Veluwsche heideland zwervende benden. Het gebeurde op een dag, dat een feestende gastenschaar in de ridderzaal van het Kasteel bijeen verwijlde en de Heer Johan van Voorst leefde nog. De jongen had een gebrekkig speeltuig bij zich en zong - eerst voor de krijgsknechten bij de poort, toen in den Nederhof. Zijn lieflijke, warme stem trok de aandacht van enkele der dames, die onder het geboomte van den hof verkoeling zochten. Zij riepen den verbruinden, haveloos gekleeden zanger tot zich, namen hem mee naar de zaal en lieten hem eenige romancen voordragen. Heer Johan, kloek maar gevoelig ridder, vriend van letteren en kunst, hartstochtelijk liefhebber van muziek en vertelling - van hem had Walravia deze neigingen geërfd - trok

zich den begaafden harpspeler aan en (toen deze geen neiging toonde om naar zijn verwanten terug te keeren, zelfs met angstigen aandrang vroeg op het Kasteel te mogen blijven, daar zijn ouders dood waren en hij onder het zwervend trekken leed) hield hem bij zich. Horan hechtte zich innig aan zijn beschermer en later, na diens overlijden, aan de kleine Walravia en haar zusje Johanna, reden waarom de weduwe den dichterlijken knaap op het Kasteel een onderdak bleef verleenen of hem met zich voerde naar de bezittingen van haar tweeden echtgenoot, waar hij met Juffer De Ruyter en den onderwijzer trouw over de kinderen waakte.....

Walravia keerde terug met verheugd gelaat.

'Zijn Eerw. vindt het goed!' riep zij. 'Nu zult ge Horan hooren, Heer Van Ravenhorst. Hij zal uw pijn met zijn lied doen verminderen. Hij kan het, evenals Orpheus, van wien ik heb gelezen! Toe Horan! - eerst een vroolijk liedeke.'

De zanger glimlachte.

'Verwacht niet te veel van mijn simpele kunst, Heer Van Ravenhorst!' zei hij bescheiden. Toen gleden zijn teere vingers liefkoozend over de snaren. Hij greep eenige accoorden. Een heerlijke klank steeg op uit zijn klein maar kostbaar instrument, waar hij te meer aan hechtte, omdat zijn beminde beschermer, Heer Johan, het hem na zijn komst op den Burcht had geschonken. De welluidende tonen brachten onmiddellijk een verandering in zijn houding en gelaatsuitdrukking. De weemoed week van hem, een guitig lachje trok langs zijn mond, zijn oogen begonnen te schitteren en van zijn hoog, blank voorhoofd scheen licht te stralen. Hij zong:

'Daar reed een Heer met zijn schildknecht, Santio,
Het smalle pad en den breeden weg;
Nu weder de kneder de koorde, Sante, jante iko.
Kante ko de kandelaar de isio.[1)]

De Heer al tegen zijn dienstknecht sprak, Santio,
Stijgt op den boom, krijgt het duifje daaraf.
Nu weder de kneder de koorde, Sante, jante iko.
Kante ko de kandelaar de isio.

1) Santico: een Heiligje. Cantico de Candelaria.

Mijn Heer en dat en doe ik niet, Santio.
De takken zijn zwak ende dragen mij niet.
Nu weder enz.

De Heer werd toornig ende gram, Santio,
Hij zelver op den boom opklom.
Nu weder enz.

Nu is mijn Heer gevallen dood, Santio,
Hoe krijg ik nu mijn verdiend loon?
Nu weder enz.

Uw verdiende loon en krijgt gij wel, Santio,
Daar zijn nog rossen en wagens op stal.
Nu weder enz.

Rossen en wagens begeer ik niet, Santio,
Maar de jongste dochter en verzweer ik niet.
Nu weder enz.

Nu is de knecht geworden een Heer, Santio,
Hij rijdt met koets en peerden weer.
Nu weder de kneder de koorde, Sante, jante iko.
Kante ko de kandelaar de isio.'

'Nog wat, Horan!' riep Walravia toen hij zweeg. Zij had het refrein met hem meegezongen. 'Een verhaal, Horan - van een Jonkvrouw!?....'

Hij knikte en greep reeds weer in de snaren. Van Ravenhorst keek met bewondering naar den speler, die zijn instrument zoo volkomen beheerschte en met het gemak van den geboren kunstenaar zijn liederen voordroeg. Nogmaals verhief zich de volle, aangename stem:

'Een rijke Graaf in zijner boschagie
Woonde er in 't Ridderschap zeer plaisant,
Had veel lakeien, dienaars en pagies,
Maagden en knapen menigerhand.
Drie dochters schoone,
Die daar ook wonen
Op het Kasteel in het Bergsche land.

Klarysken was d'allerjongste Gravinne
En zij ging wandelen in haar salet,
Waar zij haar vaders schildknaap kwam vinden,
Daar zij haar zinnen had opgezet,
Dien zij uit minne
Zocht te verwinnen;
Want zij met groote liefde was besmet.

‘Schoon kind wil mij doch excuseeren,
Want mij die eer doch niet gebeuren mag;
Gij wordt er bemind van zeven Landsheeren,
Zij bieden u hun minneklag,
Uit zuivere minne,
Die u, Gravinne,
Tot trouw verzoeken van dag tot dag.’

Zij zwoer dien jongeling daar met eeden,
Dat hij van harten was wellekom,
Dat niemand zoude de plaats bekleeden
Dan hij, haar lieve bruidegom,
Ja, hij alleene!
Men zag haar weenen,
Met tranenvloed als een waterstroom.

De schildknaap, ook uit dertele zinne,
Sprak haar met troostlijke woorden aan:
‘Gij zijt zoo jong een Edel-gravinne,
Zoude ik voor uwen dienaar gaan?
Wierd uw vader
Dit eens gewader,
Zoo deed hij waarlijk mijn hoofd afslaan.’

Het lied verhaalde dan verder dat de Jonkvrouw den schildknaap overreedde om met haar te vluchten. En hij gaf toe:

‘'s Avonds kreeg hij haar al zoo late
Uit een slaapvensterken van haar paleis,
En zij bracht hem zeshonderd dukaten;
Het was goed teergeld voor Lowys.
In een kalisken
Zett' hij Klarysken,
Alzoo begaven zij hen op reis!

Als toen ging hij een Pastoor aanspreken
Om te bevestigen haar de trouw;
Eer veertien dagen waren verstreken,
Zoo was 't Gravinneken al een vrouw;
En Lodewysken
Reed met Klarysken
Weer naar hun vaderland, als zijn huisvrouw.'

Het slot van de geschiedenis was een verzoening met den Heer vader.

'Die durfde!' riep Walravia toen Horan zweeg. Zij klapte van pret in de handen.

'En wat zeg je van Klarysken?' vroeg Juffer Johanna.

'Zoo doet een ware Jonkvrouw, die haar minnaar liefheeft! Toe, Horan, vertel ons nu nog een legende.'

'Als we den Heer Van Ravenhorst niet vervelen dan graag!' zei de goedhartige, blonde dichter.

'Neen, neen, goede Horan! Maar wie leerde u spelen, jongen?'

Het heldere gelaat van Horan betrok.

'Eens toefde ik bij menschen, die het zingen en spelen liefhadden!' zei hij dof. 'Een oude man leerde mij spelen....' Zijn toon beefde droef.

'Vertellen, Horan! vertellen!' drong Walravia aan.

Hij bracht de hand aan het voorhoofd, als wilde hij sombere gedachten verjagen; toen leunde hij tegen zijn harp, keek droomerig voor zich uit en begon:

'Hoog op de rotsen stond het oude Slot van ridder Kuno. Langzaam stijgend, kronkelde de rijweg naar boven; diep omlaag, als een zilveren lint, stroomde de rivier, de trouwe Rijn. Rechts en links verhieven zich begroeide hellingen. Het was in een woest bergland in den ouden tijd.

Ridder Kuno kreeg een opdracht van den landvorst. Met een belangrijke zending moest hij naar het land der Franken rijden, eerst langs de rivier en dan door kleine dalen dwars door het wilde, beboschte gebergte. Hij hield van die grootsche natuur.

Twee trouwe knechten zaten met hem op en het drietal reed op krachtige paarden den kronkelweg af. Pikzwart glansden de rossen der lansknechten, blank en wit als melk echter dat van hun meester. Nog eenmaal keek Kuno op naar de sterke, verweerde muren op den rand van den steilen berg, en naar den uitkijk-

toren. Trouwe mannen bleven in den Burcht achter.

Een half uur Zuidelijker, den stroom op, dreigde op een uitspringende rots een kleine Burcht. Hier troonde de gevreesde Rinaldi, een ridder hoog van jaren, maar langs den stroom om zijn kracht nog altijd bekend. Zijn schoone dochter Roswita was de verloofde van Kuno. Had hij de vorstelijke opdracht niet gekregen, hij zou haar juist in deze dagen als zijn vrouw naar zijn Slot hebben gevoerd.

Voor een laatst vaarwel reed hij het bergpad op naar Rinaldi's sterkte. Daar lieten vlugge handen rap de valbrug, die een gapenden afgrond overspande, neer en openden de zware, ijzeren poort. Roswita kwam hem in den hof reeds tegemoet en langzaam wandelden zij langs de rozeperken.

- Er klemt mij een bang voorgevoel, o Kuno, zei de schoone bruid. Wanneer kom je terug?

- Geen vrees, Roswita, lachte hij. Fier droeg hij 't edel hoofd en lange lokken, zwart, woeien hem om de ooren.

- Maar in den vreemde dreigt zooveel gevaar!

- Wees maar gerust. Zes weken en ik ben terug. En dan, Roswita, gaat een lichte, blijde stoet hier door den hof naar de kapel, want onze huwelijksdag zal zijn gekomen!

Hij kuste haar, sprong weer te paard, vertrok met zijn twee knapen. Zij reisden dagen lang; des avonds rustten zij in 't woud of in taveernen.

Toen op een dag dwaalde de ridder van zijn mannen af. Dicht was het bosch en slecht het pad. Hij riep, doch slechts der boomen ruisching gaf een antwoord. Hij doolde voort in eenzaamheid - de schemer viel.... daar zag hij in de hoogte, tusschen boomen door, de muren en de torens van een roofnest, oud en lang vervallen. Hij sprong verlicht van 't trouwe, witte ros en leidde het bij den teugel voort naar boven. Bij de oude poort liet hij zijn stem luid schallen. Eerst bleef het stil; het grijze en met mos begroeide Huis scheen uitgestorven. Maar na een lange wacht en na herhaald geroep, schuifelden slepend trage stappen nader. Het slot knarste, krakend week de deur. Een dienstknecht met een zilv'ren baard geleidde Kuno nu het slotplein over. Sinds jaar en dag was geen bezoeker op den Burcht geweest. Zijn oude meester woonde hier alleen met hem.

Het paard werd in den stal gebracht en Kuno naar

de ridderzaal, waar bij het vuur de huisheer wachtte. Groot en zeer hol deed het vertrek, door enkele kaarsen spaarzaam slechts verlicht. Heer Falkenberg sprak weinig; hij was gewend aan stilte en zwijgen. De ridder Kuno rustte in een breedarmigen stoel den gastheer tegenover, bij den haard. Iets later dronk hij parelenden wijn en nam met graagte 't wildgebraad, door den grijzen dienaar Kurt gediend. Terwijl hij at, viel steeds zijn blik op een portret boven den haard, een jonge, blonde vrouw, van ongewone schoonheid. Had eens dat heerlijk wezen hier geleefd? Hij trachtte met den burchtheer wat te praten, doch zijn gedachten gleden steeds weer naar die jonge vrouw. Lag in dit huis een vreemd geheim verborgen?

Vroeg stond hij op en liet zich door den knecht zijn slaapsalet aanwijzen. Geen slaap gleed echter over hem. De lucht was zwaar; hij opende de deur een weinig... daar klonk gerucht uit 't nevenliggende vertrek. Nu dacht hij weer aan wat de oude Kurt hem had gezegd:

- Indien gerucht klinkt in den nacht, 't is niets - slaap rustig door....

Wat kon die raad beduiden? Een onverklaarb're drang deed hem de deur nog verder openen. Hij overzag het zijvertrek. In kandelaars brandden er kaarsen naast hoogen spiegel en daarvóór... toefde het lieflijke wezen, wier beeltenis hij in de ridderzaal straks had gezien. Goud haar viel lichtend op haar blanke schouders; zij staarde naar die pracht in 't spiegelend glas. Zij draaide zich bevallig om.... en wenkte hem. Hij beefde en begeerte vlamde in hem op. Eén sprong en hij stond bij den spiegel; hij stak de armen naar haar uit, drukte haar aan zijn borst en kuste haar; zij lachte en fluisterde: ‘Dra haal ik u! Ge zijt voor altijd mijn!’ en.... was verdwenen. De ridder wankelde. Stil hieven nog de kaarsen hare bleeke lichten naar omhoog;.... stilte alom in 't groote huis.... Verslagen ging hij naar zijn legerstee terug. Hij viel in slaap.

Den volgenden morgen, in de ridderzaal, vroeg hij den burchtheer, wijzende op 't portret:

- Wie is zij?

- Eens mijn dochter, klonk het dof. Zij stierf nog jong - een snoode minnaar won heur liefde en.... vlood. 't Verdriet bracht haar den dood; zij kon niet buiten hem.

De ridder dankte voor de ontvangst en reed naar 't dal. Hij kwam langs een kapel en vond daarin een graf, waar hij weemoedig wijlde. Daar trof hem Kurt, die uittrok op de jacht.

- Ligt hier de Jonkvrouw? vroeg Heer Kuno zacht.

- De dochter van den Heer Van Falkenberg? ja. Schoon was ze, hemelsch schoon! Maar toen een lichthoofd haar het harte brak, toen werd zij wreed, zwoer vijandschap aan alle ridders. Er dongen velen om haar hand; zij lokte ze en stiet ze daarna spottend af. En nu nog.... is zij rusteloos in 't graf....

De jonge ridder reed door 't bosch. Zijn lippen gloeiden vreemd, de nagloed van den kus der goudblonde verschijning. En in zijn hart bleef het verlangen naar de schoone....

Hij vond zijn mannen weer, volbracht zijn last en reed weer naar zijn Burcht en zijn Roswita. Iets sombers lag er over hem, maar toen de blijde bruid in 't wit gewaad met bloemen in het haar hem trad têmoet, rees d'oude liefde voor haar boven. Het was de huwlijksdag! Hij leidde haar naar de kapel, voor 't kleine altaar. Zij knielden neer - een ruimte bleef er tusschen beiden. Hij sloot de oogen, zocht Roswita's hand. Vreemd koud voelde die aan. Hij keek.... een derde wezen lag geknield tusschen Heer Kuno en Roswita. Zij wenkte hem.... het was de doode dochter van Heer Falkenberg....

De jonge ridder zuchtte en viel voorover. Men snelde toe, had niets gezien, begreep dus niet. Hij was reeds dood.... vereenigd met de schoone, die hij had begeerd....'

Horan zweeg en een stilte trad in.

'Hij was ontrouw geweest?' zei Walravia nadenkend.

'Ja - in gedachten', gaf Horan toe. Hij richtte zijn bezield oog op Juffer Johanna, die zijn blik ontweek. 'Zoo gaat het ridders die zwak zijn - zij boeten.

Walravia lette niet op zijn woorden. Zij legde haar teedere hand op de breede van Ravenhorst.

'Kunt gij ook vertellen, Heer Van Ravenhorst?' vroeg zij, hem met spanning aanziende.

'Altijd wel wàt', zei hij glimlachend. 'Er is een tijd geweest, dat ook mijn vingers de snaren tokkelden. Toen voerde ik het zwaard. Uw vader leefde nog, Walravia, en op onze tochten vertelden wij elkaar geschiedenissen.

Zoo hoorde ik van uw dappere voorvaderen en van de Heeren Van Dorenweerd; uw vader was een goed verteller! Als ge wilt, kan ik u er nog veel van naverhalen!'....

'Van mijn voorvaderen! O, in de ridderzaal staan naast de nieuwe nog vele oude wapenrustingen. Wat groot waren die ouden! Er is daar nog een banier van den edelen Sweder van Voorst. Ik zal haar eens halen!'

Zij snelde opgewonden weg.

'Walravia had een jongen moeten zijn', zei de kamerjuffer. 'De ridderspelen waren net iets voor haar!'

'Edel bloed!' meende Horan en peinzend voegde hij erbij: 'Het lieve kind is voor vreugde en levenslust geboren en toch....'

'Wat bedoelt ge, Horan?' vroeg Ravenhorst, zich een weinig oprichtend.

'Er hangen wolken boven het hoofd van onze kleine Vrouwe Van Doorwerth!' zei de zanger treurig. 'Wee ons als wij haar zorgen vermeerderen....'

Hij kon niet verder spreken, want Walravia kwam juichend binnen, met een oud, verkleurd stuk doek. Men herkende er nog het wapen der Van Voorsten op, de gevleugelde leeuwen, die het wapenbord hielden, rood en goud gekeperd, de kroon en de andere versiering er boven.

'Ons wapen, ons wapen!' riep Walravia. 'Wie zal het durven besmetten? Zullen er niet altijd dapperen zijn om het te verdedigen? Toe Horan, hoe is het oude lied op ons wapen ook maar weer?'

Gewillig droeg de zanger voor:

'Voerst en byn de Voorst,
In outheyt hoogt geacht,
Hebbe Byschoppen getart
En voor myn steen gestreden.
Noch room ick op die gloer
Van myn alout geslacht,
De dwingelant een schrik,
Van fiere dapperheden.'

'Van fiere dapperheden!' herhaalde Walravia. 'Wat vertelde mijn vader daarvan, Heer Van Ravenhorst? Weet ge iets naders van den wilden Roderik en den sterken Sweder van Voorst? en van de echte tournooien?'

‘Zeker!’ zei hij lachend. ‘Ik ken menige geschiedenis van den nobelen tournooiridder Jacques de Lalaing, le chevalier sans reproche van het Bourgondische Hof, die ronddoolde en ieder, die lust had, tot een kamp uitnoodigde. Dàt was een ridder, zooals gij ze, u droomt! Behendig in het gevecht en even bedreven in de hoofsche kunst. Op het tournooiveld zoowel als bij de Edelvrouwen stond hij zijn man!’

‘Kon ik dàt toch eens zien!’ zuchtte Walravia. ‘Wat is het nu nog? Een verkleedpartij en wat spelen met elkaar in potsierlijke costumes....’

Zij werd onderbroken, want de deur van den corridor ging open en haar zusje, de kleine, negenjarige Johanna, kwam verlegen binnen.

‘Jonker Jasper is er!’ zei ze bedremmeld.

De kamerjuffer stond haastig op. Zij talmde nog even, nam toen Johanna bij de hand en verliet het vertrek, gevolgd door Horan. Van Walravia's gezicht was alle blijdschap verdwenen. Zij bleef voor het bed van den gewonde zitten.

‘Wie is Jonker Jasper?’ vroeg Van Ravenhorst, na een korte stilte.

‘Jonker Jasper van Aefferden van der Lippe.[1)] Wij zijn verloofd. Onze ouders bepaalden reeds jaren geleden, dat wij met elkaar zouden trouwen....’

Haar stem klonk dof. Van Ravenhorst keek glimlachend naar het kind, dat op twaalfjarigen leeftijd reeds van verloving sprak. Hij streek haar over het lokkige hoofd als wilde hij haar tot vertrouwelijkheid aansporen.

‘Uw vader trof die regeling zeker in de hoop, dat zij u geluk zou brengen,’ zei hij.

‘Ja,’ - antwoordde ze zacht. ‘Maar....’

‘Spreek vrij, mijn kind! We zijn alleen. Uw vader en ik kenden elkanders geheimen en wij wisten elkaar menigmaal te helpen en te raden. Zou ik misschien voor ù ook een vertrouwde vriend mogen zijn?’

Walravia boog zich tot hem over en fluisterde:

‘Ik houd niet van Jasper. Er is iets tusschen oom Frederick en hem.... Oom Frederick wil mij van de Doorwerth verdrijven.... en Jasper....’

1) Hij behoorde tot de familie Van der Lippe genaamd Hoen, Heeren Van Grubbenvorst, Aefferden en Bleyenbeek, leden van de Ridderschap van het Kwartier van Roermond.

‘Nu, kind?’

‘Hij is, geloof ik, bang voor oom Frederick.’

‘Ha!’ ontsnapte het aan Ravenhorsts lippen. Hij begon te begrijpen, wat Horan had bedoeld toen hij sprak van een donkere schaduw, die dreigend over Walravia hing.

‘Als grootvader Wyttenhorst er niet was, zou oom Frederick reeds lang Heer van de Doorwerth zijn!’ vervolgde de kleine burchtvrouw. ‘Maar grootvader is een machtig man en hij houdt veel van mij. Hij is Raad in het Hof van Arnhem....’

‘En hij verdedigde uw belangen en rechten?’

‘Ja - en mijn moeder ook. Grootvader Wyttenhorst heeft alles geregeld voor de beleening. Hij was mijn hulder en een paar dagen geleden ben ik Vrouwe van de Doorwerth geworden. Oom Frederick was woedend! Hij heeft gezegd, dat hij niet zal rusten voor zijn rechten op de Doorwerth erkend zijn. Horan heeft het gehoord.’

De Heer Van Ravenhorst leunde in gedachten achterover in zijn kussens; hij begon een inzicht te krijgen in den verbitterden strijd, die tusschen oom en nicht werd gestreden. Hij sloot de oogen en dacht na. Walravia zag het en legde het uit als een bewijs van vermoeidheid. Zij stond op.

‘Ge moet nu weer wat rusten,’ zei ze, hem toedekkend. ‘Vanmiddag kom ik weer bij u. Vertelt ge mij dan van den sterken Sweder of van de ridders Van Dorenweerd en van uw avonturen met mijn vader?’

Hij knikte weemoedig.

Toen hij alleen was, viel zijn oog op de harp van Horan. Hij boog zich over den rand van het bed en greep het speeltuig. De liederen van den zanger schenen oude herinneringen in den forschen man te hebben wakker geroepen. Hij ging rechtop zitten en vergat de pijn der wonden en het gebod van Pater Benedictus om zich zoo weinig mogelijk te bewegen. Het volgend oogenblik gleden zijn vingers over de snaren; zijn blik staarde droomerig in de verte, de strenge lijnen op zijn gelaat leken te vervloeien - heerlijke melodieën ruischten door het vertrek. Eerst waren het slechts zwakke accoorden geweest, maar zij werden breeder en voller. Een meesterhand deed weldra oude heldenzangen door de kamer golven. Zóó verdiepte hij zich in zijn spel, dat hij niet bemerkte, dat de zijdeur werd geopend en Pater Benedictus binnenkwam. Roerloos bleef de hooge, donkere

gestalte staan. Zijn gelaat sprak eerst van drift en verbolgenheid, allengs echter van smart en teleurstelling. Toen de speler een oogenblik zijn vingers liet rusten, verhief de geestelijke zijn stem.

‘Johannes! aan welke zwakheden geeft ge toe!’ riep hij streng.

Van Ravenhorst keek verschrikt op en zette toen het speeltuig behoedzaam op den grond.

‘Inderdaad,’ zei hij kalm, ‘het is een zwakheid. Maar, Benedictus, de edele Horan heeft het verleden voor mijn geest doen herleven en de kleine Walravia gelijkt haar vader. Het leek mij of ik de wapenrusting weer om de leden voelde, of het weer voortging op het snuivende ros naast den dapperen Heer Johan!’

‘Wereldsche gedachten, Johannes!’

‘Dat geef ik terstond toe. Maar wat een oogenblik in blijde kleuren voor het vriendenoog verschijnt, behoeft niet terugverlangd te worden. Verre is het van mij, de wapens terug te wenschen. Mijn hand zal niemand meer neerslaan. Wie het zwaard neemt, zal er door vergaan. Een rustig leven in 't gedachtenland, God daar te zoeken en te dienen, stil maar ernstig en oprecht - dàt is mijn huidige hartewensch.’

‘Dat was ook uw bewering toen ge in het klooster vloodt. Het wereldsch leven had u tegenslag op tegenslag gebracht - teleurstelling, bedrog. In het klooster hadt ge gelegenheid tot opoffering en ingetogenheid. Ge hieldt het niet vol!.... en tradt weer in het wereldsche leven.... Nu valt ge reeds in de oude dwalingen terug! Was Christus en was God dan niet in het klooster te vinden? Het stille leven bleek u niet genoeg. Ge zijt een man van actie, Johannes. Ge weet, dat ook ik eenmaal de muziek lief had - en nog! mijn oor is altijd gevoelig gebleven. Ik weet te onderscheiden. In de melodieën, die ge aan de snaren hebt ontlokt, klonk niet 't biddend smeeken om Gods Vaderhulp, maar oude hartstocht. De drift leeft nog diep in uw hart!’

‘Ik zal het niet ontkennen, Benedictus. Maar bloedigen strijd heeft het gekost, de wilde lusten reeds zoo diep terug te dringen. De Wedergeboorte wordt zeer duur gekocht en de weg om ware Kinderen van het Godsrijk te worden, is lang en steil!’

‘En al uw lijden en pogen is vergeefs als ge uw Heil b u i t e n de Kerk blijft zoeken!’ vervolgde de Jezuïet.

‘Ge dwaalt, Benedictus!’

De geestelijke deed een stap vooruit, een beving gleed over zijn leden en in zijn oogen begon weer het vuur van den fanatieken geest te gloeien.

‘I k dwalen? de K e r k dwalen?’ riep hij met trillende stem. ‘Heeft Christus Zijn woord niet aan Petrus gegeven, dat Hij op hèm zijn Kerk zou bouwen en dat Hij daarvan de leider zou blijven tot den uitersten dag! Christus zèlf was het, die door zijn dienaars, de Pausen, de Bisschoppen en de lagere geestelijken, de Kerk opbouwde; het Pauselijk woord, ex cathedra gesproken,[1)] was Christus' stem, de besluiten der Concilies waren de uiting van Z i j n wensch en Z i j n bedoeling. Daar is geen dwaling mogelijk, waar de Meester zèlf aan het roer staat!’

‘Is de geschiedenis van de Kerk dan zonder smet en en dezen Meester waardig?’ klonk het terug op vasten toon. ‘Daar was een Concilie te Pisa in 1409 en te Constanz vijf jaar later en één te Bazel nog zeventien jaar daarna; het doel heette eenheid te brengen en zedelijke verheffing. Christus de leider dier verwarring? En noemden zich in die dagen niet twee mannen Paus? wie van die twee was de ware plaatsvervanger? Is niet de geheele eeuw, die achter ons ligt, vòl pogingen om de Kerk van ongerechtigheid te zuiveren? Hebben niet Benedictijners, Cisterciënsers, Dominicanen, Windesheimers en Broeders des Gemeenen Levens allen gepoogd de onreinheid uit de Kerk te bannen? Begaafde sprekers als de Franciskaan Johannes Brugman, peinzers en mystikers als Thomas à Kempis, Ruysbroeck, Geert Groote, Wessel Gansfort, beproefden hetzelfde.... Te-

1) Onder Protestanten wordt de Onfeilbaarheid van den Paus ten onrechte dikwijls zóó opgevat, dat Z.H. niet kan zondigen. Zoo iets leert het Katholicisme niet. De Paus is onfeilbaar en kan zondigen in alles wat het menschelijke betreft. Petrus en de andere Jongeren van den Heiland, aldus de Katholieke leer, waren onfeilbaar in de leer der zaligheid (want zij hadden haar van den Meester zelf), niet echter in de daden. Zoo is de Paus ook alleen dàn onfeilbaar, als Z.H. als Kerkleeraar optreedt in zijn hoedanigheid van hoofd der Kerk en dan godsdienstig-zedelijke uitspraken doet voor de geheele Kerk (uitspraken ex cathedra). Ondertusschen - moet niet hij, die hooge dingen leert, *zèlf* in de eerste plaats trachten die leeringen in daden om te zetten?

vergeefs! Natuurlijk trouwens.... De Kerk is niet meer wat Zij behoorde te zijn. Het is een beleediging voor Christus, te beweren dat deze ontaarde organisatie, die Haar hooge roeping niet vervult, nog altijd Z i j n Ecclesia is!'

De beide mannen keken elkaar vast in de oogen.

'Laster niet, Johannes,' zei Pater Benedictus dreigend. 'Een geestelijke staat tegenover u.'

'En één woord van u zal voldoende zijn om mij in den kerker van dit Slot te brengen - ik weet het. Ik zei u gisteren reeds, dat ik mij zal onderwerpen. Het bloed reinigt den martelaar van zonden - maar wee hem, die het vergiet!'

'Ik wensch het niet te vergieten,' klonk het koel, 'maar als het schurken betreft, goddelooze belagers van de Heilige Kerk, die door den Duivel worden gedreven, is het iets anders. Wie kan in vriendschap samenwonen met een pest? Maar gij, Johannes, zijt geen schurk en geen verhard zondaar. Uw blik is slechts verduisterd; Duivelsche machten hebben uw denken vertroebeld!'

'Ik herhaal slechts mijn vraag: is de geschiedenis der Kerk rein? Bedenk: Magistra veritatis historia!'[1)]

'Er zijn veel moeilijkheden geweest', vervolgde de priester, 'wij hebben nog altijd de periode van de Ecclesia militans en van de Ecclesia pressa! De strijdende en onderdrukte Kerk - daarin kàn het volmaakte nog niet worden bereikt. Het is een lange weg om met Christus in waarheid één te worden! Doch er is ook de Ecclesia triumphans - de zegevierende Kerk, en daarin zijn alle moeilijkheden geweken! Op aarde blijven er gebreken in de Kerk; zelfs de Apostelen hadden zwakheden.'

'Moeilijkheden - ja, Benedictus, misstappen zijn er begaan! Moet ik u aan de verschillende pauselijke bullen over de ketterij herinneren? Is daarin niet veel wreedheid en bijgeloof? Of gaat ge zonder meer mee met de beweringen in die bullen over de verschijningen des Duivels en over de wijze, waarop hij gebannen moet worden. Hoe kan een Paus, plaatsvervanger van Christus, zooiets schrijven?'

'Verdraai de zaken niet, Johannes,' viel Benedictus driftig in. 'In die bullen worden feiten genoemd, die

1) De Geschiedenis leert de waarheid.

v e r t e l d werden; er wordt niet gezegd, dat de uitvaardigers dier bullen dat alles gelooven. De Geschiedenis leert de waarheid, hebt ge gezegd - zij zal aantoonen, dat er van wreedheid in de Kerk geen sprake is.'

'Vervolgingslust is er toch sinds verscheiden eeuwen wèl!' hield Ravenhorst vol.

'Men moet waken voor verderf - wij mògen niet toelaten dat Christus beleedigd wordt. Maar onze Kerk groeit en breidt zich uit. Wat is die zoogenaamde Hervorming van dezen tijd? Ik zal het u zeggen. Het is niet louter een edel streven om misstanden in de Ecclesia Mater weg te nemen. Het is eenvoudig een aanval van den Duivel op de Kerk, dat is op Christus. De Duivel wil den bloei der Kerk belemmeren en hij komt nu tot de zwakken in een verleidelijk kleed. Hij blaast hun in, dat zij zonder de Kerk wel tot het Heil kunnen komen. De misstanden in de Kerk wijst hij aan, na ze eerst veroorzaakt te hebben. En nu werkt hij op den hoogmoedigen aanleg van de zwakken en wereldlingen, zegt hun dat ze zèlf den weg tot God kunnen vinden. Dat streelt die hoogmoedigen en zij betreden dan den weg van eigenmachtigheid. Velen zijn te goeder trouw; maar in waarheid lacht de Duivel om zijn geslaagde poging. Hij heeft Christus zijn schapen ontrukt onder een mooien schijn. Let op uw eigen aanhaling: Magistra veritatis historia! De Geschiedenis zal het Duivelsche spel aan het licht brengen. De secten, die nu opwassen, zullen zich splitsen en blijven splitsen; ze zullen tegen elkaar opstaan, zooals ze het reeds thans doen. Dàt is de weg van het verderf, steeds verder van Christus en Zijn Kerk af. Hij heeft niet vele Kerken gesticht, geen secten, doch maar één Kerk op Petrus - al het andere is werk van den Booze.'

Ravenhorst had met blijkbaren tegenzin geluisterd. Thans riep hij:

'Kom tot u zelf, Benedictus! Geen wreedheid is er in de vervolging, zegt ge? Lees dan de Inquisitie-handboeken van Bernhard Guidonis en van Nicolaas Eymeric en anderen. En wekt, om slechts één voorbeeld te noemen, Gregorius IX in zijn bul 'Vox in Rama' niet op tot *verdelging* van ketters, omdat ook Mozes afgodendienaars doodde, omdat Phineas den Midianiet doorboorde, omdat Elias de Baälpriesters liet omkomen en omdat Mathatias de afgodische Joden versloeg? Denk aan de opvattingen

op dit stuk o.a. van de Pausen Johannes XXII, Eugenius IV en Innocentius VIII![1)] Ge zegt: we mogen het verderf niet toelaten omdat het tegen Christus is gericht. Maar denkt ge, dat Christus van de bloedige vervolging gediend is, die door de Kerk wordt goedgekeurd? En bovendien niet onder de ketters maar onder de Geestelijkheid zit het verderf. De Hervorming, die wij wenschen, is, meent ge, niets dan zelfoverschatting, een hoogmoedige afdwaling, een verafgoden van het intellect, een verstooten van Christus' hulp? Vergeet ge dan, dat het uittreden der ketters het gevolg is van de houding der geestelijken en der Pausen, die de critiek niet wilden dulden? De Kerk toont zich machteloos om het verderf te weren - dat komt omdat Zij een wereldsche macht nastreefde, wereldlijke vorsten haar geestelijken zijn en zij niet trouw bleef aan Christus en het Evangelie. Haar hiërarchisch *stelsel* deugt niet; het is menschenwerk, waarbij de heerschzucht hoogtij viert, en waarbij de leeken in onwaardige onderdrukking worden gehouden. Dit stelsel, dat de gewetens der menschen wil beheerschen, werd niet door Jezus gebracht; het loochent de kracht van Christus in ieder onzer! Priestermacht wil den Heiland verdringen! Is het wonder, dat dan ontaarding ontstaat?'

'Als dit zoo wàs,' zei Pater Benedictus dof en bitter, 'waarom houdt Christus Zijn Kerk dan tóch in stand en waarom drijft Hij Zijn valsche dienaars niet uiteen?'

'Die uiteendrijving is al begonnen,' klonk het antwoord, 'de tijd voor het bouwen van een nieuwe Kerk is gekomen. De oude heeft getoond niet aan de opdracht van onzen Heer te kunnen voldoen. Als historisch ontstaan godsdienstig middelpunt van het Katholiek Christendom was het Pausdom zeker geen dwaling en ook geen leugen. Maar het is zichzelf niet getrouw gebleven, zooals ik reeds zei; het geheele *stelsel*, de organisatie, waarvan het de kroon vormt, deugt niet! Als een aardsch-men-

1) Treurig voor het Katholicisme zijn in dit verband ook de bullen van de Pausen Alexander VI, Julius II, Leo X, Hadrianus IV, Clemens VII. Zij getuigen van *wreede* opvattingen tegenover de 'heksen'. De Dominicanen steunden de Inquisitie tegen de heksen. Innocentius VIII trad fel op (Summis desiderantes affectibus) en beval vervolging en straf, waarop het wetboek voor de heksenvervolging 'Heksenhamer' van Sprenger en Institoris met zijn goedkeuring in werking kwam.

schelijk middelpunt was het Pausdom verdedigbaar, ja bij de veelvuldigheid der Gemeenten misschien zelf noodzakelijk. Maar de fout zit hierin, dat de Pausen zich goddelijk-bovenaardsch gezag toeëigenden, dat de Kerk en Haar Hoofd zich tusschen Christus en de menschen plaatsten, dat er niet naar geestelijke leiding en hulp alléén, maar ook en vooral naar wereldlijken rijkdom en macht over medemenschen werd gegrepen. Wie dàt doet, keert zich van Christus en de oude Gemeente-idee af. Petrus werd, tot een hoog ambt geroepen als belooning voor zijn *geloof* en zijn ernstig streven naar *een heilig leven*. De Pausen behoorden naar hetzelfde te trachten en alle andere geestelijken evenzeer.'

'Dat doen zij ook!' zei Pater Benedictus met verbeten woede. 'Ik geef toe dat er enkele slechte Pausen zijn geweest - maar zelfs dèzen gaven de zuivere *leer* tot de zaligheid. Zij zondigden niet als leeraar - want Christus verlicht de Pausen, waar zij in *die* hoedanigheid optreden - maar in het menschelijke. Is het zeer kleine getal der 'slechte' Pausen tegenover de lange lijst van edelen en heiligen, juist niet een bewijs van de bijzondere begenadiging van de Plaatsbekleeders door Christus?.... De Pausen zijn vaak genoeg tegen te wreede vervolging opgekomen. Misdaden tegen de Kerk zijn in onzen tijd ook misdaden tegen den staat en, waar de laatste zijn dienaren te ruw laat ingrijpen, gaat dat niet altijd met voorkennis der Geestelijkheid. Vele vorsten-geestelijken zijn schuldig, doch.... heeft Paus Paulus III eenige jaren geleden, in 1542, in zijn Sanctum Officium nog niet weer duidelijk doen uitkomen, dat de Kerk alleen g e e s t e l i j k e tuchtmiddelen wenscht?.... Laat ons het vraagstuk dieper bezien en niet bij den schijn en bij de zwakheid van enkelen blijven staan....'

Hiertoe kwam het echter niet, want er werd aan de deur geklopt en een dienstknecht bracht de boodschap, dat de Heer Van Voorst Pater Benedictus wenschte te raadplegen.

'Wij spreken elkaar nader, Johannes!' zei de geestelijke. 'Ik geef de hoop niet op, u van uw dwaling te overtuigen.'

Hij verliet het vertrek met de kalmte en waardigheid, hem eigen.

Hoofdstuk IV.
Duistere plannen.

Een verdieping hooger dan de vertrekken van Pater Benedictus lagen, zooals reeds vermeld is, in denzelfden vleugel de kamers van den Heer Frederick van Voorst, den broeder van Walravia's vader.

De Heer Van Voorst stelle men zich voor als een ongeveer veertig-jarig man, van donker uiterlijk, krachtigen bouw en met dat eigenaardig waardige in voorkomen, beweging en houding, dat den man van hooge, ridderlijke afkomst eigen is. Hij liet zich gemakkelijk en spoedig door zijn gevoelens meeslepen, beheerschte zijn driftig karakter slecht, stond bekend om zijn onverzettelijken aard en duldde geen tegenspraak. Hij had een zekere norschheid over zich, maar tot onwaardige handelingen scheen hij niet in staat.

Geruimen tijd was hij reeds door zijn zit- en werkkamer op en neer gegaan, weinig lettend op Marten Loks, die op zijn schuw-gluipende wijze zijn meester gadesloeg. Loks zat bij een breede, eiken tafel met een brief voor zich.

De Heer Frederick droeg de kleedij van een rijken landedelman: hooge laarzen van kostbaar leder tot boven de knie, pofbroek en buis van donkerrood fluweel met gouden strepen, een smalle, witte ruche om de polsen uit de wijde mouwen en een breedere plooistrook om den hals. Hij had kort, krullend haar en een zwarten puntbaard.

‘Lees het laatste gedeelte van den brief nogmaals, Loks!’ beval hij, staan blijvend.

De roodharige secretaris nam het papier op, dat voor hem lag, en begon langzaam te lezen:

‘....Dus kunnen wij, wat Nymegen aangaat, onze zaak hopeloos noemen. Aan geldelijke middelen ontbreekt

het ons niet, te minder na de hulp, die gij ons hebt aangeboden. Maar de argwaan onder de burgerij duurt nog altijd voort. De Eerwaarde Canisius heeft het vorig jaar hier ijverig gewerkt en in korten tijd een tamelijk groot aantal aanhangers voor de nieuwe richting gewonnen. Zij vergaderen nog af en toe in het geheim, maar er wordt scherp toegezien en van de vestiging van een College van de nieuwe Sociëteit, het ideaal van den Eerwaarden Canisius, durven wij niet meer in het openbaar spreken.

Misschien, dat door den nieuwen Stadhouder een andere koers gevolgd zal worden dan door den vorige. Het is ons bekend, dat, nu Keizer Karel aan aftreden denkt, de Generaal Loyola een poging wil doen om Philips voor de Sociëteit te winnen. Ge zijt bevriend met den Graaf Van Horne, die binnen enkele dagen vermoedelijk zijn stadhouderlijke functie zal aanvaarden. Tracht hem te bewerken. Wat in Nymegen niet mogelijk is, kan misschien in Arnhem gelukken. Gij kent personen en toestanden daar. Meent ge te kunnen slagen?...'

De Heer Van Voorst maakte een ongeduldig gebaar.

'Zij willen mij verder drijven dan ik wensch te gaan! Ge waart er bij, Loks, toen ik mijn geldelijken steun toezegde. Van Arnhem is niet gesproken.'

'Er werd slechts vastgesteld, dat UEd. uw invloed in Nymegen zoudt aanwenden.'

'Dat is geschied - maar ik kan niets doen, zooals nu blijkt! Mij dunkt, dat ik niet meer beloofd had.'

'Men kon in uw belofte meer zien!' zei Loks, zijn Heer van ter zijde gade slaande. Een onaangename lach trok langs zijn mond.

De Edelman stampte driftig met den voet op den grond. 'Maar dat bind mij niet!' riep hij, afwerend.

'Men kon toch veronderstellen, dat UEd. in het algemeen voor de Sociëteit gevoelt en wilt werken, mijn Heer,' hield Loks aan op zachten, maar licht sarcastischen toon. 'UEd. zal toch geen zaak steunen, die naar uw overtuiging een ondeugdelijke is?'

'Zwijg, Loks! Ge hebt niet naar de gronden van mijn handelingen te vragen! Begrepen!'

De terechtwijzing geschiedde op strengen toon en de ander boog zich over zijn papieren. Een korte stilte trad in.

‘Heb je de oude stukken nog eens bestudeerd, Loks?’ vroeg de Heer Frederick daarop, daarmee verradend welke richting zijn gedachten volgden.

‘Jawel, mijn Heer!’ was het zachte antwoord, waarbij de onaangename lach weer om de dorre, bleeke lippen kwam.

‘En? na den triumf van den Heer Van Wyttenhorst is de zaak verloren, meen je? Je kennis van rechtsaangelegenheden is groot - is er geen uitkomst meer?’

‘Er zijn nog eenige gronden, waarop ge de rechten van uw nicht kunt blijven betwisten.’

‘En?’

‘Als UEd. vrienden hadt in het Arnhemsch Hof, als de Stadhouder u hielp en in Brussel uw partij koos....’

De Heer Van Voorst keek den spreker vol verwachting aan.

‘En jij zou in het rechtsgeding voldoende vast staan, meen je, Loks?’

‘Het viel te beproeven!’

‘Ha! mocht het je gelukken - wist je een behoorlijken weg om Walravia te doen wijken.... bij mijn zwaard, Loks, je zoudt een schitterend loon krijgen! Maar het moest een volkomen eerlijke weg zijn! Ik wensch niets onedels!’

De roodharige glimlachte.

‘Er zijn meerdere wegen naar dat doel!’ zei hij zacht als tot zich-zelf.

De heer Frederick verstond die woorden niet, want er werd geklopt en Pater Benedictus trad binnen.

‘Ge wenscht mij te spreken, mijn zoon?’ vroeg de geestelijke.

‘Ja, goede vader. Ik heb den raad van uw Eerw. noodig. Het betreft Walravia....’

Pater Benedictus maakte een handbeweging en wees op Loks. De Heer Van Voorst begreep hem en gebood zijn schrijver, het vertrek te verlaten. Hij nam daarop in één der groote, hooge leunstoelen bij de tafel plaats en wenkte den geestelijke, hetzelfde te doen.

‘Spreek nu vrij uit!’ zei Pater Benedictus toen de deur was dichtgevallen.

‘Het betreft Walravia, zooals ik reeds zei. Ik begin den moed op te geven nu zij in allen vorm beleend is.... Hoe staat ge met haar, vader Benedictus?’ vroeg de ander na eenige weifeling.

‘Tot onbehoorlijken drang wil ik niet overgaan.’

‘Ge houdt van het kind; ik weet het. Ik heb ook niets onedels verlangd. Maar ge zoudt toch, meen ik, meer kunnen doen?’

‘Mijn Orde verbiedt een listiglijk overhalen tot onze zienswijze,’ zei Pater Benedictus stroef. ‘Ik dacht onlangs, dat ons plan zou slagen. Walravia krijgt steeds meer afkeer van Jonker Van der Lippe. Haar grootmoeder houdt niet op om het kind voor te praten, dat een band, door de ouders en vooral door den overleden vader gewenscht, niet door de dochter mag worden verbroken, en haar te leeren, dat er maar één geoorloofde weg is om aan dit huwelijk te ontkomen....’

‘Juist! het leven in het klooster. Mijn moeder doet dus wat zij kan, maar gij, Eerw. vader?’

‘Walravia klaagde mij haar nood en vroeg mijn meening. Het is mij verboden, haar het klooster bepaald aan te raden, maar ik heb haar bij herhaling gewezen op de hemelsche schatten, die men zich naar mijn heilige overtuiging door het afgezonderde leven kan verwerven, door zich in het klooster, ten koste van vele opofferingen, met prijsgeving van allerlei voorrechten en gemakken, geheel toe te wijden aan den Hemelschen Bruidegom. Het kind is zeldzaam voorlijk voor haar leeftijd. Zij bezit een levendige fantasie en de Vrouwe Maria heeft haar streng godsdienstig opgevoed. Er zijn echter personen, die ons tegenwerken.’

‘Wat bedoelt ge?’

‘De Heer Van Wyttenhorst....’

‘Vervloekt! altijd hij!’ riep Heer Frederick verbolgen.

‘Matig uw toorn, mijn zoon; vervloek niemand! Van Wyttenhorst heeft het vertrouwen van het kind. Zij gelooft hem blindelings, meer nog dan de oude Mevrouw. Zij heeft hem gevraagd of het werkelijk een doodzonde is om iets tegen den wil van den overleden vader te doen.’

‘En?’

‘Hij heeft geantwoord, dat als de Heer Johan wist, dat zijn kleine Walravia niet gelukkig kan zijn met den man, dien hij voor haar bestemde, hij zeker niet op een huwelijk zou aandringen.’

‘De ellendeling!’

‘Ge zoudt desniettemin uw doel nog wel kunnen bereiken als Walravia's jonge hartje maar geheel vrij was.’

‘En dat is het niet?’ vroeg de Heer Van Voorst, met moeite zijn drift bedwingend.

‘Neen - zij dweept met den Jonker Schellard van Obbendorf.’

‘Met Johan?’

‘Neen, met zijn broeder Daem. Hij bezit in Walravia's oog alles wat Jonker Jasper mist. Het ridderlijke en strijdlustige van den jongen Van Obbendorf trekt haar aan.’

‘Dwaze neigingen in dat kind! En uw priesterlijk gezag vermag niets?’

‘Heer Van Voorst, ik zou misschien met mijn pogingen kunnen voortgaan als ik de zekerheid had, dat de door u toegezegde hulp voor onze Sociëteit iets zal uitwerken. De informaties, die ik kreeg, toonen echter aan, dat noch gij, noch uw vrienden onze zaak dient zooals ge beloofde. Als g i j uw beloften niet nakomt, waarom zou i k het kind dan harder aangrijpen dan noodig is? Eén ding zet ik voorop: graag zou ik Walravia winnen voor het klooster. Ge weet dat! Het is ook hierom, dat ik uw plannen gesteund heb. Al te zeer worden onze kloosters tegenwoordig ontvolkt - een verandering in de opinies is noodig en als meerdere dochters der hooge families in het klooster treden, volgen licht die der mindere standen. Echter, Walravia's tegenstand is moeilijk te overwinnen! Ik wil geen dwang.’

De toon van Pater Benedictus was bitter geworden. De Heer Frederick beet zich op de lippen.

‘En als ik nu meer wilde doen?’ vroeg hij na een korte stilte.

Pater Benedictus dacht na; toen boog hij zich voorover en zei zacht:

‘Laat ons open kaart spelen. De Generaal wil een uiterste poging doen om de Nederlanden voor de vestiging van onze Orde geopend te krijgen. Tot-nu-toe was al zijn inspanning tevergeefs. Wij werden geweerd als een gevaarlijk kwaad! - ha! wij, die de Moederkerk te hulp willen snellen in het uur van beproeving! Ge weet, dat de Landvoogdes Maria niet geheel vrij was van kettersche neigingen en Viglius! wat was zijn antwoord aan ons namens zijn lastgevers? Dat het nu de tijd is om oude Orden te hervormen en niet om nieuwe op te richten! Hij vergat, dat onze arbeid dringend noodig is in dezen tijd van verval en ook bijzonder de Pauselijke goedkeuring wegdraagt. Keizer Karel is ons

niet ter wille geweest, maar zijn uur is reeds gekomen; zijn zoon Philips moet het roer van hem overnemen. En tot hèm zal een gezant van Z.E. den Generaal gaan om nogmaals de belangen van de Sociëteit te bepleiten. Niemand minder dan Ribadeneira, de trouwe vriend en rechterhand van Loyola, zal in Brussel het goed recht van de Sociëteit verdedigen. Zij zijn daar aan het Hof bevooroordeeld; ze weten niet w i e zij weren en wat een krachtigen steun de Regeering aan ons kon krijgen! Luister nu naar mijn woorden. Mijn meerderen weten niet van mijn onder handelingen met u - er is mij alleen in het algemeen opgedragen in de Nederlanden steun voor onze Orde te zoeken. Uw invloed kan mij helpen bij den dienst, dien ik meen mijn Orde te kunnen bewijzen. Steunt ge mij, dan ben ik bereid tot wederdienst. Daar dit naar mijn inzicht niet onedel is, integendeel in het belang harer ziel, wil ik uw plannen begunstigen, Walravia opwekken in het klooster te gaan en - wenscht ge uw recht in een proces te veroveren - ik zal u bijstaan en met mij eenige van mijn knapste rechtsgeleerde vrienden. Dit alles bied ik u aan, mits gij... nu, ik ben duidelijk genoeg geweest: voorop sta, dat gij meer voor het welslagen van mijn arbeid in dit Gewest doet dan tot nu toe is geschied. Begrijpt ge mij?'

'Jawel, volkomen!' klonk het dof. 'Maar ik wensch niets, dat met mijn eer strijdt!'

'Ik ook niet! Walravia, nadat zij *zelf* den wensch daartoe zal hebben geuit, in het klooster te voeren, is een werk van verdienste voor de Moederkerk, en u te steunen bij een rechtsgeding is, meen ik, evenmin onedel, want uw aanspraken rusten, zooals ook enkele uwer familieleden zeggen, op goede gronden. Gij kunt immers beter dan een onmondig kind hier leiden; en dat ge uw naam aan de Doorwerth wilt blijven hechten, is ook te billijken. Maar.... ziet ge kans om voor mij, dat is voor mijn Orde, werkelijk iets te doen? Wat meent ge te kunnen verrichten, mijn zoon, na de mislukte pogingen te Nymegen?'

'Wat verlangt ge? spreek open!'

Pater Benedictus zweeg even. Hij liet zijn vurig oog op den man tegenover hem rusten en scheen te overwegen in hoever de gevraagde openhartigheid wenschelijk was. Toen fronste hij het voorhoofd en begon op vasten toon:

‘Ge hebt gelijk - wij moeten tot een beslissing komen! Ik zal u mijn voorwaarden noemen - overweeg ze. Als ge ze verwerpt, kan ik van hier gaan om anderen te zoeken met meer macht dan gij en met meer liefdegloed in het hart voor de Heilige Maagd en de Kerk!.... Als Ribadeneira in Brussel toestemming krijgt, dat wij vrij in de Nederlanden kunnen werken, zal in de eerste plaats aan dit Gewest worden gedacht. De medewerking der Gewestelijke Regeering is dan noodig. Zoudt ge kans zien om hen, die hierop invloed kunnen oefenen, tot toegevendheid te bewegen? Ge hebt machtige vrienden in Arnhem en in dit geheele Gewest; de kanselier van het Geldersche Hof heeft verplichtingen aan u, de nieuwe Stadhouder is uw vriend. Zoudt ge er voor willen ijveren, dat hier in de buurt de vestiging van onze Orde werd vergemakkelijkt? Wanneer Ribadeneira op het eerste, zoowel als op het laatste kon vertrouwen, dan zou zijn positie in Brussel sterker worden. In Gelre is onze kans nog altijd het beste. Nu, wat zegt ge?’

‘Ge vergeet, Eerw. vader, wat het tweede deel van uw wenschen betreft, dat ik nog geen Heer Van Doorwerth ben en dus hier in de buurt niet veel te zeggen heb!’

‘Maar als ge het wáárt - als er een proces door u aanhangig werd gemaakt en als ik u dan hielp om het te winnen?’

‘En Walravia?’ vroeg de Heer Van Voorst.

‘Als gij op mijn voorwaarden ingaat en ook werkelijk de vereischte hulp van hoogerhand voor de zaak van onze Orde verwerft, moet Walravia wel wijken!’ klonk het op vasten toon.

‘Maar hoe zult ge het geding, waarin ik Walravia's rechten bestrijd, winnen? ik wensch geen geweld, zooals reeds gezegd, geen besmetting van mijn eer! Met eerlijke middelen wil ik tot mijn doel komen.’

‘Het ‘hoe’ is *mijn* zaak, Heer Van Voorst! Ook *ik* houd niet van geweld en onwaardige middelen, maar het gevoel behoeft niet al te zeer te overheerschen. Wij zijn het instrument voor het bereiken van hooge doeleinden, bedenk dat. Ik zal passende middelen weten te vinden om u in het geding de gewenschte macht te verschaffen, mits gij van uw zijde doet wat ik daar straks zei. Overweeg goed waarom het gaat: ad majorem Dei gloriam! Voor de eere Gods en voor de Kerk! En

wie zich dáárvoor inspant, werkt voor zijn zaligheid in het hiernamaals. Hem zal, naar mijn persoonlijke overtuiging, veel vergeven worden! En..... wat Walravia betreft, ge kunt haar immers enkele goederen laten. Zij heeft nog erfenissen te wachten en - blijft zij buiten het klooster - dan kan zij een goed huwelijk doen. Nu? wat zegt ge? - ik heb meer macht dan gij denkt. Het zal bij het pleiten gaan list tegen list, maar is dat niet geoorloofd, ja geschiedt het niet meestal in een rechtsgeding? Uw eer zal daardoor niet worden bevlekt!'

Een stilte trad in. De Heer Frederick was opgesprongen. Opnieuw begon hij onrustig op en neer te loopen. Plotseling bleef hij staan en zei weifelend:

'Ik zou uw voorstel misschien kunnen aannemen - het althans willen beproeven. Ik heb verscheiden weken noodig voor de besprekingen ten voordeele van uw Orde, maar ik weet, dat het voor een goed doel is. Het is misverstand, dat men de Sociëteit hier te lande niet wil toelaten. Doch ik wensch de zekerheid, dat Walravia alleen op waardige wijze tot het inzicht, dat zij moet terugtreden, worde gebracht. Hebt ge al uw eischen reeds genoemd?'

'Ik wensch een schriftelijke verklaring van u, waarin uw belofte duidelijk vervat is.'

'Op één voorwaarde.'

'En die is?'

'Dat ge mij vooruit in finessen zegt, *hoe* ge gaat handelen.'

'Ik zal u dat zeggen nadat ge mij eerst de *zekerheid* hebt verschaft, dat, als Ribadeneira in Brussel slaagt, onze Orde zich in de nabijheid van Arnhem kan vestigen.' 'Aangenomen! ik ga dan nu een onderzoek instellen naar de mogelijkheid van die vestiging. Daarna spreken we elkaar weer. Tot zóólang blijven wij beiden vrij om terug te treden en oefent gij geen buitengewone pressie op Walravia!'

Pater Benedictus stond langzaam op.

'Het zij zoo - ik zal wachten!' zei hij kalm.

Hij verliet de kamer.

De Heer Frederick ging weer bij de tafel zitten en verzonk in gepeins. Welke middelen wilde de geestelijke toepassen? Geweld of oneerlijkheid? Een gevoel van sterken afkeer rees bij die gedachte in den Edelman

op. ‘Dat niet, dat zeer beslist niet!’ prevelde hij zacht. Van geweld had hij nooit willen weten en Pater Benedictus wist dat. Toen de geestelijke op de Doorwerth kwam, was het den Heer Van Voorst niet bekend, dat hij tot de Compagnie van Jezus behoorde en door het hoofd van het Gezelschap, Ignatius de Loyola, met de opdracht was belast om in het geheim voor hem in Gelre te werken. In de biecht had Pater Benedictus spoedig gehoord van den strijd, die in het binnenste van den Edelman woedde. De gedachte, dat de kleine Walravia de uitgebreide Doorwerthsche goederen zou bezitten, bleef hem ondragelijk. Hij had er reeds over getwist met zijn broeder Johan, toen deze kort na de geboorte van Walravia van den Keizer toestemming kreeg, de Doorwerth op haar te laten overgaan. Wat beteekende dit? Natuurlijk zou Walravia trouwen en daarmee de rijke Heerlijkheid in een ander geslacht brengen. Die gedachte verbitterde Walravia's oom. Toen deed Pater Benedictus hem een voorstel. Vanuit Leuven waren tal van pogingen ondernomen om voor de Sociëteit van Jezus het arbeidsveld ook in de Noordelijke Nederlanden te openen. Echter tevergeefs. In '54 had de bezielde Jezuïetische ijveraar Petrus Canisius in zijn geboortestad Nymegen voor de stichting van een Jezuïetencollege gewerkt. Men verdreef hem uit de stad. De hoop bleef echter leven, dat na een voorzichtige propaganda voor de Orde een tweede poging in Nymegen met meer succes zou worden bekroond. Er arbeidden, zonder dat de Overheid het wist, Jezuïeten-priesters in Gelre. Zij onthielden zich van alle openlijke actie, maar wonnen als biechtvaders ongemerkt aan invloed. De kleine aanhang, door Canisius gemaakt, groeide aan. Met medewerking van invloedrijke Edellieden, de Stadsregeering, voorname burgers en gildemeesters scheen de bereiking van het doel in Nymegen nog altijd mogelijk. Pater Benedictus had toen de hulp van den Heer Van Voorst gevraagd. Hij sprak hem van het licht, dat voor Loyola was opgegaan. Duivelsche machten begonnen invloed in de Kerk te winnen en Loyola was door de Heilige Maagd en den Heer Jezus uitverkoren om tegen die satansche invloeden te *strijden*. Op de hem eigen hartstochtelijke wijze critiseerde de jezuïet de verderfelijke slapheid der Geestelijkheid, die niet eendrachtig en vastberaden aan het kettersche gevaar het hoofd bood. De kinderen der Kerk werden

door het slechte voorbeeld der Geestelijkheid en der ontaarde monniken in 't verderf gelokt... De Heer Van Voorst, een goed katholiek, verfoeide de ketterij, die hij zag als een weg van ongeloof en afval van Christus, en al spoedig begon hij een groote bewondering voor Loyola en zijn voor de Kerk zooveel belovend werk te koesteren. Hij verbond zich om in Nymegen met eenige invloedrijke vrienden den tegenstand tegen de Jezuïeten te bestrijden en Pater Benedictus beloofde daartegenover, dat hij met zachtheid Walravia en haar moeder tot afstand van haar recht op de Doorwerth zou bewegen. Het bleek hem echter spoedig, dat hij in de Vrouwe Maria een sterke tegenstandster had en nóg moeilijker maakte het hem Walravia's voogd en grootvader (vader van de Vrouwe Maria), de Heer Wyttenhorst, Raad van het Geldersche Hof, Drost van Kessel. Daartegenover kreeg hij de hulp van Walravia's grootmoeder, Mevrouw Van Voorst, moeder van den Heer Frederick, een hartstochtelijk aanhangster van het Pausdom, die wenschte dat haar zoon en niet haar kleindochter de Heerlijkheid zou besturen. Pater Benedictus, een begaafd verteller, maakte van Walravia's voorliefde voor romantische verhalen een handig gebruik. Hij beschreef haar de levens der Heiligen, vooral van Heilige Vrouwen en hij gaf meesterlijk een kleurige teekening van de wonderen door nonnen aanschouwd, waaraan hij - en dit maakte hem minder schuldig - zèlf vast geloofde. De dagelijksche omgang met den geestelijke dreef de gedachten van het kind naar de kloosterwereld. Haar verlangen naar het oud-ridderlijke vond in den tijd van verslapping en valsche weelde, waarin zij opgroeide, geen bevrediging. Zij dorstte naar het buitengewone en de verhalen zonder tal van verschijningen, hemelsche gestalten, wonderen door de Heilige Maagd gewrocht, hoorde zij in koortsige spanning aan. Voorzichtig poogde de Jezuïet bij haar een tegenzin in het wereldsche aan te kweeken; hij opende een zonnig, rein en hemelsch verschiet en wees den weg daarheen: lijden en heldhaftig strijden tegen de Duivelen en voor den Hemel. Hij had daarbij geen lage bedoeling, want het was zijn eerlijke *overtuiging*, dat hij een Godgevallig werk deed, door op te wekken tot een innig godsdienstig leven, waartoe men, naar zijn meening, in het klooster de gunstigste gelegenheid had. Een ziel in het klooster gebracht, was,

naar hij dacht, een ziel voor den Hemel gewonnen. Benedictus was, ondanks zijn Oefeningen en zijn ernst, eerzuchtig. Hij wilde iets belangrijks voor zijn Orde doen, niet vragend of de Orde zijn werkwijze wel goedkeurde. Hij hield zijn motief voor deugdzaam en... ging voorwaarts hoewel het hem veel moeite kostte. Een verblinding... door ijver! Maar niet hij alleen leidde het kinderlijk gemoed van Walravia. Horan dreef met zijn ridderlijke zangen en verhalen haar blik terug naar de wereldsche dingen. Het karakter zelf van Walravia vormde ook een groot beletsel voor de verwerkelijking van de plannen van den priester. Zij bezat wel een droomerig-romantischen aard, maar toonde zich daarnaast toch een kind vol levenslust met een sterke behoefte aan beweging, aan spel en vroolijkheid. Zij had een jongensachtigen ondernemingsdurf en een vogelvlugge beweeglijkheid. Walravia was fier van aanleg en daarnaast zachtzinnig en goedhartig, maar stille zorgzaamheid en langdurige zelfbepeinzing in verlatenheid lag niet in haar natuur. Pater Benedictus had haar wel menigmaal gezegd, dat de echte ridders niet meer leefden, dat alles thans modespel was, pronkerij en ziekelijke verslapping, maar als zij dan de jonge Edellieden op de jacht ontmoette of hen bij de spelen gadesloeg, als zij zag over hoeveel kracht en behendigheid vooral Jonker Daem Schellard van Obbendorf, haar vriend van 't naburige Slot Rosande, beschikte, dan twijfelde zij toch aan de juistheid van de woorden van haar biechtvader. En bij zulke gelegenheden vergat Walravia geheel hoe innig zij, als Pater Benedictus van de Heilige Jonkvrouwen vertelde, soms verlangde naar gelijke wonderlijke ervaringen als die maagden hadden gesmaakt en naar het heilige leven in het klooster...

De Heer Frederick streek met de hand over het voorhoofd.... Zijn pogingen in Nymegen bleken dus mislukt - hij stond voor nieuwe voorwaarden. Maar waarom had de stem van Pater Benedictus hem ditmaal zoo verontrust? Walravia door een rechtsgeding in het ongelijk gesteld of op *eigen* verlangen naar het klooster om op die manier een Heilige te worden en aan het gevreesde huwelijk met Jonker Jasper te ontkomen.... ja, dàt was een oplossing geweest, waarbij men rust kon hebben. Maar welke plannen rijpten er thans in het brein van den Jezuïet? zoo vroeg de ridder zich af.

Nog onlangs beluisterde hij onopgemerkt een gesprek van Walravia en haar grootmoeder. De oude dame schilderde het leven der zalige maagden, die schitterden van reinheid en geluk, die men kon vereeren en wier hulp men tegen de aanvallen van Duivels en heksen mocht inroepen. Walravia werd stil, nadat ze zacht gezegd had: 'Ja - zóó wilde ik ook wel worden!.... om dan de kinderen op aarde te helpen....' De donkere Edelman ontweek liefst het kind, dat hem in den weg stond, maar tóch.... die Jezuïet moest niet tot het oneervolle zijn toevlucht nemen en geen geweld plegen of op oneerlijke wijze trachten Walravia te verdringen, neen dàt niet!.... Wel-is-waar had de priester gezegd geen kwaad te bedoelen, doch als hij dat proces eens verloor en als hij dan tóch met geweld tegen Walravia optrad.... er lag in zijn houding iets, dat Heer Frederick te denken gaf, zonder dat hij wist waarom.... Maar hij kon immers nog terugtreden als de middelen, die Pater Benedictus wilde aanwenden, hem bij nadere bespreking niet aanstonden....

Er werd geklopt. De Heer Van Voorst keek wrevelig naar de deur. Op den drempel stond Jonker Jasper, een donkere, bleeke jongeman, met knap gelaat, dat echter een aangename uitdrukking miste. Zijn bruine oogen hadden iets onrustigs en zijn bewegingen een zekere vermoeidheid. Zijn lichte bouw verried een zwak gestel. Hij droeg hooge laarzen, een donkere, blauwe kleeding en bruinen mantel; zijn hoed met veder hield hij in de hand.

'Kom binnen!' zei de Heer Frederick na zijn bezoeker een oogenblik zwijgend te hebben aangezien. 'Wat nieuws hebt ge? Ga zitten.'

De ander trad langzaam nader; zijn gelaat verried, dat hij geen blijde tijding kwam brengen. Hij drukte eenigszins schuw de hem toegestoken hand.

'Ik ben hier gekomen voor de feestelijkheden op morgen ter eere van Walravia's beleening!'

'Dat begrijp ik.... maar niet ook voor een ander doel? Het is, meen ik, morgen tevens de datum, dat een zekere overeenkomst tusschen ons beiden vervalt.'

De jongeman wendde het hoofd af bij deze op harden toon geuite woorden.

'Ik weet het!' zei hij zacht.

'En?'

‘Ik kan niet aan de afspraak voldoen.’

‘Wat is dàt? Reeds eerder stemde ik toe in eenig uitstel, maar thans.... ik moet voor geruimen tijd op reis en heb geld noodig. Ik had erop gerekend, dat ge uw schuld heden zoudt afdoen.’

‘Het is mij onmogelijk!’ bekende Jonker Jasper haperend en met onvaste stem.

De Edelman stond driftig op; zijn vuist viel krachtig op de tafel en dreigend luidde zijn antwoord:

‘Daarmee kan ik geen genoegen nemen. Ge betaalt mij of ik moet uw familie met de zaak in kennis stellen!’

De Jonker greep de vuist, die nog op het tafelblad rustte.

‘Doe dat niet, doe dat niet!’ riep hij gejaagd. ‘Zij vermoeden niets - het zou tot ernstig ongenoegen leiden. Heb nog geduld! Wees grootmoedig.... help mij nog één keer....’

‘Nog één keer? Wat beteekent dat, Jasper? Is dat een nieuw verzoek om steun?’

De Jonker knikte.

‘Weer gespeeld?’

‘Ja - en verloren. Mijn eer eischt vereffening van de speelschuld binnen een week.’

De Heer Van Voorst lachte spottend.

‘Uw eer?’ vroeg hij. ‘En eischt die eer dan niet, dat het geld, dat *ik* u ter aflossing van uw schulden leende, op den vastgestelden datum wordt terugbetaald? Dat is, dunkt mij, meten met tweeërlei maat!’

‘Gij boodt indertijd zèlf aan om mij te helpen.’

‘Zeker, ik vertrouwde u. Nu, hoeveel hebt ge thans weer verloren?’

‘Ik hoopte door gewaagd spel zooveel te winnen, dat ik aan mijn verplichtingen tegenover u kon voldoen! Het geluk bleef echter tegen mij. Ik heb ruim de helft verloren van hetgeen ik u reeds ter leen vroeg.’

‘Dat wordt waarlijk een mooi sommetje langzamerhand! Enfin - ik kan altijd uw familie aansprakelijk stellen....’

‘Denk om mijn moeder; zij mag niet weten wat ik gedaan heb!’

‘Dacht gij-zelf aan haar?’

De vraag werd op snijdenden toon gesteld. De jongeman aan de tafel boog het hoofd. Zijn martelaar ging

eenige malen op en neer; de strakheid van zijn gelaat verdween allengs, de trekken werden vriendelijker en er gleed zelfs een glimlach om zijn mond. Hij legde de hand op den schouder van den Jonker en, met geheel andere stem dan eerst, zei hij:

'Als ge getrouwd waart met Walravia, zou het voor goed uit zijn met den geldnood, Jasper! Is er reden om nog lang te wachten? Zij is jong, maar er zijn Jonkvrouwen genoeg, die beneden de vijftien telden toen zij trouwden. Ge moet er eens met haar over spreken en vaste plannen maken. Beloof me, dat ge het op het feest zult doen - en voor ditmaal wil ik u dan het geld nog leenen.'

De Jonker keek verwonderd op. Hij was nog niet oud en diplomatisch genoeg om te weten, dat er gevaar dreigt als iemand plotseling tot iets begint aan te sporen, dat hij tot voor kort liefst wilde voorkomen.

'Ge meent het goed met ons!' zei hij. 'Ik ben u zeer dankbaar, dat ge mij nogmaals in mijn schuldennood de helpende hand toesteekt. Is het u evenwel ernst met dat vroegtijdige huwelijk van Walravia?'

Bij de laatste woorden verdween weer de blijde glans, die voor een oogenblik het gelaat van den bedrukten jongeling had verhelderd.

'Zeker is mij dat ernst! Ge weet, Jasper, dat het in mijn oog onrecht is, dat de Doorwerth op mijn nicht is vererfd. Een vaste mannenhand is noodig om zulke uitgestrekte goederen naar behooren te beheeren, dat is mijn meening. En bovendien, ik wenschte onzen geslachtsnaam zoo lang mogelijk aan de Heerlijkheid te verbinden. Vandaar mijn verzet tegen de beleening van Walravia en niet dus omdat ik haar of u een kwaad hart toedraag. Maar nu het eenmaal niet anders kàn, wil ik uw beider geluk niet langer in den weg staan. En daarom nogmaals, dring wat aan bij Walravia - een betere tijd kan dan voor u beginnen.'

Jonker Jasper knikte. Het viel duidelijk aan zijn houding te zien, dat hij om geheime redenen weinig lust gevoelde in het laatste. De Heer Van Voorst keek hem van terzijde glimlachend aan.

'Het blijft dan dus afgesproken,' zoo eindigde hij het gesprek op overredenden toon. 'Spreek er ook over met Walravia's moeder en haar voogd. Op den morgen na het feest kan ik u het geld geven. Kom het hier halen

en laat mij dan tevens weten welk antwoord men u heeft gegeven.'

De jongeman stond langzaam op. Er brandden hem eenige woorden op de lippen, maar hij durfde ze niet uiten. De veranderde inzichten van Walravia's oom verrasten hem, doch hij koesterde geen achterdocht.

Toen hij met eenige frazen van dank de kamer had verlaten, lachte de Edelman, die daarin alleen achterbleef, nogmaals voor zich heen.

'Misschien kan dit het proces verhaasten', prevelde hij. 'Dit aandringen moet Walravia tegenstaan en.... haar weer aan het klooster doen denken!'

Hoofdstuk V.
Wat de dag van het feest bracht.

Het was in den vooravond van het feest. De schemering begon te dalen.

In den loop van den middag waren tal van familieleden van Walravia en haar verloofde - de meesten met kostbare geschenken - op de Doorwerth aangekomen. Ook Edelen van de naburige Burchten Roodentoren, Randwyck, Hemeren, Wolfhees, Dreyen, met hunne dames, waren reeds op het Kasteel gearriveerd en men verwachtte nog meer bezoekers.

In den boomgaard aan de Noordwestzijde van de sterkte wandelden Mejuffer De Ruyter en Jonker Jasper. Na de formaliteiten van de ontvangst verspreidde het gezelschap zich in ridderzaal en balzaal en in den Opperen Nederhof. Van deze gelegenheid had de Jonker gebruik gemaakt om zich met de kamerjuffer voor eenige oogenblikken van de overige gasten af te zonderen. Zij waren zwijgend naast elkaar voortgegaan, maar nu zij de zekerheid hadden, dat niemand hen bespiedde, nam Jonker Jasper den arm van het schoone meisje in den zijne.

'Eindelijk zijn we dan alleen!' zei hij zacht. 'Ik heb nog geen gelegenheid gevonden om je alles te vertellen, Johanna. Je weet hoe mijn familie over mijn verloving met Walravia denkt. Er wordt veel aan het voorgenomen huwelijk gehecht en het zou waarschijnlijk tot een tijdelijke breuk met de mijnen komen als ik plotseling mijn ware gevoelens uitte. De Heer van de Doorwerth is machtig en dat ons geslacht zijn naam aan de Heerlijkheid zou verbinden, is steeds een trotsche gedachte van mijn ouders geweest. Slechts met voorzichtigheid kan ik de mijnen dus van mijn plannen met jou op de hoogte brengen. Aan den anderen kant staan mijn

verplichtingen tegenover Walravia's oom, waarvan niemand iets weet. Verbreek ik mijn verloving met de kleine, dan wordt de verhouding natuurlijk eenigszins vijandig en het is wel zeker, dat de Heer Van Voorst dan mijn familie voor de hem toekomende gelden aanspreekt. Bovendien.... hij wenscht thans een spoedig huwelijk.'

'Wat?' vroeg Johanna ten hoogste verbaasd. 'Vanwaar die plotselinge verandering?'

'Ik kan het niet zeggen! Misschien omdat hij inziet, dat zijn verzet niets baat. Ik heb hem in nood nogmaals om geld gevraagd en bij die gelegenheid drong hij erop aan, dat ik vaste plannen zou maken.'

De Juffer zuchtte.

'Waarom altijd juist tot hem gegaan?' vroeg ze, licht verwijtend.

'Omdat ik niemand anders wist, die mij wilde helpen, en indertijd kwam hij mij zèlf tegemoet. Maar ik zal mij langzaam weten los te wikkelen.... Als Walravia eerst maar openlijk verklaarde, dat zij niet met mij w i l trouwen.... Dan daalden de verwijten op háár hoofd neer....'

'Maar dat durft zij niet - zij ziet er ontrouw in aan de wenschen van haar overleden vader.'

'De omstandigheden kunnen alles ten goede wenden - als er maar een ander komt, aan wien zij zich hecht... De liefdesmacht is sterker dan het vooroordeel! Wij moeten wachten, Johanna.'

Zij bleven staan. Hij sloeg zijn arm om heur schouders en trok haar naar zich toe.

'O, ik wil wel wachten!' lispelde zij. 'Maar de vrees bedrukt mij, dat je familie....'

'Voor *jou* moet mijn familie wijken!' zei hij op vasten toon.

'Maar ik ben immers arm....'

'Ja - maar toch van goede afkomst; de mijnen zullen hun tegenzin moèten overwinnen als ik aanhoud.'

Zij legde haar hoofd op zijn schouder.

'Ik zal geduld hebben,' fluisterde zij.

'Ja, Johanna, dat zal noodig zijn. Eerst moet ik het geld verzamelen om mij vrij te maken van Walravia's oom en ondertusschen.... hoop ik, dat Walravia zèlf onze verbinding zal verbreken. En dan!....'

Hij boog zijn hoofd naar haar toe en wilde haar

kussen. Maar op dat oogenblik ritselde het in de takken der vruchtboomen. Er suisde iets door het herfstige loof. Jonker Jasper werd door een steen tegen den schouder getroffen. De beide verliefden uitten een kreet van schrik. Was het toeval, dat een spelend geworpen steen in deze richting verdwaalde? Het bloed steeg den Jonker náár het hoofd. Hij mocht geen lafaard heeten al was hij wat langzaam in zijn bewegingen. Had iemand het gewaagd, hen te volgen en te bespieden? Hij liet het meisje los en snelde naar den kant, vanwaar de steen scheen te zijn gekomen. Er liep echter niemand in de laan op den wal aan de buitenzijde van de gracht. Zou een vermetele dan vanaf den muur van den Nederhof den worp hebben gedaan? Hoofdschuddend keerde de jongeman naar zijn heimelijk beminde terug.

‘Laat ons van hier gaan, Jasper!’ zei zij angstig. ‘Het zou niet goed zijn als iemand ons geheim ontdekte. Ik vertrouw Horan niet.’

Hij nam haar arm niet weer in den zijne; nog eenmaal greep hij echter haar hand en kuste die met groote innigheid.

‘Om geen achterdocht te wekken, zal ik doen wat Walravia's oom mij heeft gevraagd,’ zei hij toen zij de boomgaard verlieten. ‘Je weet dus, dat 't geen ernst is. Vertrouw op mij, Johanna - als de tijd gekomen is, zal ik vrij zijn en dan ben je voor altijd de mijne.’

Zij drukte zwijgend zijn hand.

Toen zij het poortgebouw naderden, zagen zij in de oprijlaan een rijtuig en een viertal ridders met gevolg aankomen. Zij bereikten gelijk met den stoet de brug.

‘De gasten, die nog ontbraken!’ zei Jonker Jasper. ‘De Van Obbendorfs en de familie van den Doornenburg, geloof ik.’

Hij groette, week met Johanna ter zijde en liet het gezelschap voorgaan onder het poortgebouw door naar den Nederhof.

De ruiters bleken de Heer Frederick Schellard van Obbendorf, Heer tot Schin, Geisteren, Geurtzenich en Rosande, met zijn twee zoons Johan en Daem, en de Heer Sweder van Voorst, Heer Van Doornenburg; in het rijtuig zaten twee dames, Vrouwe Josina, de echtgenoote van genoemden Heer Sweder, en haar verwante Gertruid van Boynenburg, een ruim dertigjarige, indrukwekkende en zeer bevallige brunette.

Walravia trad met haar moeder en oom, met wie zij in den hof wandelde, de aangekomenen tegemoet. Op dit oogenblik bood de ruime Nederhof een kleurigen, levendigen aanblik. Het meerendeel der gasten had zich hier langzamerhand verzameld en het rossig schijnsel van de ondergaande zon deed de prachtige kleederdracht voordeelig uitkomen. Men zag fluweel, zijde, satijn, veel linten, veeren en bont en gouden sieraden. De kleuren der omvangrijke sleepgewaden der Edelvrouwen liepen zeer uiteen, maar alle dames pronkten met de wijde rokken en pofmouwen, de hooge, achter den nek opstaande kragen en de sierlijke hoofdkapjes of andere, weelderiger hoofdtooisels.

Hervorming en Renaissance brachten, als op zooveel andere gebieden, ook verandering in de kleederdrachten. De mannen droegen omstreeks 1530 in het algemeen een wambuis met splitten aan den hals en de armen, waardoor men het hemd kon zien. Ook in de korte kniebroek waren splitten, terwijl een daaronder aangebrachte, bonte voering van zijde de beenen verborg. Men bezigde mantels zonder armen, versierd met kraag of pels van andere stof. Schoenen en baretten hadden eveneens splitten. Deze mode deed vrij bont en daarbij voegde men dan nog bontgestreepte hozen. Iets later werden de aan den hals eerst spits uitgesneden wambuizen vierkant uitgerand; het hemd kwam daaruit dan te voorschijn, dat met een kraagje tegen den hals opstond. Bij de vrouwen, die vóór 1530 van een uitgesneden jakje hielden, waaruit het hemd of een geborduurde doek naar buiten keken, vond men na genoemd jaar meestal een aan den hals gesloten kleed; de slepen werden iets korter en de mouwen nauwer, vaak met poffen en kant, op de handen hangend, voorzien van splitten of omslagen. De Spaansche kleederdracht oefende hierop eenigen invloed na 1550. Men zag toen dikwijls de gansbuik-wambuizen bij de mannen, die van de heupen af schuin naar voren liepen, in een punt eindigden en door een rij knoopen van voren gesloten werden. Om hals en polsen begon men kragen te dragen, de pofbroeken werden korter en wijder en de hozen langer. Over de schouders hing dan een mantel, tot onder aan de broek reikend, met platten kraag. De schoenen werden spitser. De vrouwen kozen na 1550 engsluitende lijfjes, evenals de buizen der mannen in een punt uit-

loopend, pofmouwen en een aan de heupen wijd uitstaand kleed. Bij dat costuum behoorde een langen mantel met splitmouwen. Naast deze Spaansche mode, volgden enkelen de Duitsche. De mantels van deze Duitsche dracht hadden meestal hooge, opstaande kragen. Burgervrouwen tooiden zich eenvoudiger en droegen een onderkleed van kleurige stof met bonte garneering; haar kleed had enge mouwen en was aan hals en polsen gekroesd. Veeren werden veelvuldig op de hoofddeksels gebruikt.

In den Nederhof wandelden o.a. Walravia's tantes Maria en Margaretha, zusters van haar oom Frederick, beiden gehuwd met voorname Edelen, Jonkvrouwen van Gent, Van Torck, Van Pallandt, Van Rossem, Van Soudenbalch, Van Budbergen, Van Stipraet, Homoet en Sashout, deels verwanten, deels vriendinnen van Vrouwe Maria. Ook zag men er verwanten van Jonker Jasper, als de Vrouwen Van der Lippe, Van Bleyenbeek en Van Grubbenvorst. De hiervoor genoemde kostbare stoffen ruischten om de edele gestalten van deze dames en daarop was met kwistige hand goud- en zilverversiering aangebracht. Van de heeren droegen de meesten even edel klinkende namen als hiervoor werden genoemd. Hun kleeding was, zooals men uit de vorenstaande beschrijving kan opmaken, niet minder smaakvol en weelderig als die der dames; aan mantels, buizen, korte broeken en voet- en beenbekleeding spaarde men in deze dagen geen kosten.

Vrouwe Maria begroette met hartelijkheid de Vrouwe Van Doornenburg, met wie zij reeds vele jaren in een innige vriendschap leefde.

‘Welkom, tante Josina!’ riep Walravia. Zij was den geheelen dag opvallend stil geweest, maar bij de komst van de nieuwe gasten sloeg haar stemming om.

De betiteling der Vrouwe Josina als ‘tante’ mocht niet geheel juist heeten. Reyner van Voorst, Heer Van Doornenburg, de vader van den straks genoemden Sweder van Voorst, den man van ‘tante’ Josina, was een broeder van Walravia's grootvader Frederick van Rechteren, genaamd Voorst, Heer Van Doorwerth. Zij waren beiden zoons van Johan van Rechteren, genaamd Voorst (afstammend van de Van Hekerens en zich daarom eerst noemend Van Hekeren genaamd Rechteren) en Margaretha van Homoet, Vrouwe Van Doornenburg en Door-

werth. Walravia's vader, zoon van Frederick v. R. gen. Voorst en Walravia van Haeften, Johan van Voorst, was dus een neef van Sweder van Voorst en Walravia diens achternicht.

'Het wordt nu ernst, meisje!' zei de Edelvrouw, Walravia's wangen streelend. 'Het gold tot nu toe maar steeds uitstel vragen en nog eens uitstel vragen - je mag je grootvader Wyttenhorst wel dankbaar zijn, dat hij alle bezwaren uit den weg heeft geruimd. En gij, Heer neef Van Voorst, hoe gaat het u en wat zegt ge van Walravia's zegepraal?'

Zij sprak op luchtigen, licht spottenden toon; zij wist zeer goed, dat Walravia's oom zich met hardnekkigheid tegen de bevoordeeling van Walravia had verzet en zij voelde weinig sympathie voor den ietwat somberen man - in afwijking met andere familieleden, die zijn zienswijze over de opvolging deelden - en gunde hem de nederlaag.

Hij nam de hand, die zij hem toestak, en drukte er vluchtig een kus op.

'Ik moet wel genoegen nemen met den loop van zaken', zei hij, trachtend een even opgewekten, onbekommerden toon aan te slaan. 'Er zijn dikwijls wenschen, die wij niet vervuld krijgen, en het blijkt dan later dat dat beter was.'

Hij richtte zich op en nu viel zijn blik op de Jonkvrouw Van Boynenburg, die ondertusschen met de hulp van een page uit het voertuig steeg. Zijn gelaatsuitdrukking onderging onmiddellijk een verandering. Hij had den laatsten tijd veel aandacht aan deze dame gewijd en zij toonde zich daarbij steeds minder onverschillig.

'Wel, dat is een verrassing!' riep hij levendig. 'Welkom op de Doorwerth!'

'Ik besloot mee te gaan, daar er nog een plaats over bleef in deze karos!' zei de Jonkvrouw met een bekoorlijk lachje.

Heer Frederick boog zich even tot haar over en fluisterde:

'Was dat de eenige reden voor uw besluit?'

'Misschien niet!' luidde het schalksche antwoord.

'Mag ik u naar de ridderzaal geleiden?'

Zij stemde toe.

Walravia had ondertusschen ook de Van Obbendorfs

en den Heer Van Doornenburg begroet. Haar oogen schitterden terwijl zij met den jongste der Edellieden, Jonker Daem, sprak, een forsch gebouwden jongeman, met edel en fier uiterlijk. Zijn kalme bewegingen en resoluut optreden verrieden ingehouden kracht en zijn voorkomen getuigde van een vast, ridderlijk karakter. Toen hij Walravia zag, gleed een blijde lach over zijn open, trouwhartig gezicht.

'Waarom ben jullie de laatste weken niet hier geweest?' vroeg Walravia, met haar vinger dreigend.

Zij was wel vroeg ontwikkeld en stevig van bouw, maar nu zij naast den kloeken Daem stond, bleek het, dat zij hem nog niet tot de schouders reikte.

'Wij hadden bezigheden!' zei hij vroolijk. 'Maar dat is thans voorbij en wij kunnen nu weer geregeld komen. Johan heeft vaak verhindering maar ik niet. Ik heb een nieuwe boot gekregen en zal je de volgende week halen om den geheelen dag te gaan visschen!'

Zij klapte verheugd in de handen.

'Graag!' juichte zij. 'Dan moet de oude Otto mee - hij weet het altijd zoo te regelen, dat ik veel vang.'

Er werd een bel geluid ten teeken, dat het gastmaal gereed was om te worden opgediend. Een kwartier later vulde feestgerucht en etensgeur de ridderzaal.

Twee uur vlogen snel voorbij onder aangenamen tafelkout - gerecht na gerecht werd opgedragen; kostbare wijnen, Spaansche, Fransche en Rijnsche, tintelden in de bekers. Er werd veel gegeten en overvloedig gedronken. Het gesprek steeg allengs tot luidruchtigheid, maar de mannen toomden hun driften, deels uit eerbied voor de vrouwen, deels omdat er na het maal nog overvloedig gelegenheid zou zijn om te drinken. Gebraad en velerlei welriekende vleeschspijzen werden rondgediend; andere gerechten, proeven van de kook- en bakkunst der gedienstigen in de onderaardsche gewelven, volgden. Een bekwaam hofmeester leidde den maaltijd. Hij keek scherp toe, dat men alleen de goede gerechten naar boven droeg, dat er op de zijtafels naar behooren door bekwame hand werd voorgesneden, en daarna of de knapen en pages, met het dienen belast, wel voldoende de vormen in acht namen en of er orde heerschte bij de credenstafels, waarop de wijnen parelden. De gerechten werden opgedischt op zeer groote schotels. Vleesch van allerlei soort was de hoofdzaak: gevogelte

en wild uit de Doorwerthsche bosschen en visch uit den Rijn. Groente werd weinig gebruikt; nog altijd gold die in dezen tijd voor een minderwaardig voedingsmiddel. Brood of brood met groente vormde naast het vleeschgebraad en de visch een belangrijk onderdeel van het menu, dan koeken, pasteien, vladen en taarten, compôtes, kaas en suikerwerk. Behalve velerlei wijn werden verschillende soorten bier geschonken.

De ridderzaal bood een schilderachtigen aanblik tijdens het maal. In talrijke zilveren kroonluchters brandden ontelbare kaarsen, die tijdens het maal gedeeltelijk vernieuwd moesten worden. Zij wierpen haar vredigen schijn op de portretten aan den stemmigen wand, op de wapenrustingen en wapens in de hoeken en tusschen de vensters en deuropeningen, op de groote kasten en de rustbanken, op het jachtgerei van allerlei vorm en tegen den bruinen balkenzolder. Zij straalden over het zware, met snijwerk gesierde meubilair, over de kleurig gedoste, bonte rij van Edelen, Edelvrouwen, Jonkers en Jonkvrouwen; over het op de lage tafels gespreide kostbare tafellaken van fijn damast, dat soms voor servet diende, daar het gebruikelijke, gemeenschappelijke servet niet allen tegelijk kon helpen; op de bloemen, die de hofmeester met kwistige hand over dat kleed had uitgestrooid; op de fijnbewerkte bekers en schenkkannen, de kunstig verluchte schotels en schalen, het blinkende eetgerei en het Venetiaansche glaswerk. Op de tafel prijkten bovendien nog een achttal kandelaars met groote kaarsen, zoodat het den eters aan licht niet ontbrak.

Na het maal[1)] (gedurende hetwelk gambespelers en

1) De Bourgondische tijd kenmerkt zich door weelderige feesten onder den adel. Eén der merkwaardigste was zeker dat in 1453 te Ryssel, bekend als ‘Le voeu du faisan’. Een tournooi om de gouden zwaan ging vooraf. Toen volgde een zeer rijk banket voor Ridders en Edelvrouwen in een met kostbare tapijten versierde zaal, waarin drie tafels stonden. Op de middelste zag men als middenstuk een sierlijk bewerkt kerkgebouw met klokkewerk en zangerskoor; iets verder stond op een rots een naakt kind, dat rozenwater uitspoot; nog verder een opgetuigd vaartuig, dan een fontein met bloemenprieel. Op de tweede tafel prijkte een reuzenpastei, waarin 28 levende personen muziek maakten; voorts het betooverd Kasteel van Melusine, uit twee van welks torens oranjewater in de grachten stroomde; dan een windmolen, een ton in een wijngaard, waaruit drank vloeide, een woestijn met tijger en slang, een wilde op een kameel, een ridder en dame in een rozenprieel, een nar en een beer, een meer met een schip. Op de derde tafel verhief zich een Indisch bosch met wilde beesten, enz. enz. Alles werd door kunstig mechaniek bewogen. De spijzen kwamen op reuzenschotels binnen en werden op gouden wagentjes rondgereden. Overal schitterden goud, zilver, edelgesteenten, glaswerk enz. Minstens 48 soorten wijn werden rondgediend. Tijdens den maaltijd werkten de mechanieken, luidden poppen de klok van de kerk, speelde een herder op een doedelzak, werd er gezongen en.... plotseling verscheen in een der zaaltoegangen een met zijde bedekt paard, waarop twee trompetters bliezen, omstuwd door 16 ridders. Een kabouter reed op een wild zwijn door de zaal. Meerdere tableaux volgden, een voorstelling van de ridderdeugden, sierlijke dansen, enz. enz.

vedelaars zich hadden laten hooren), zong Horan eenige liederen en daarna verspreidde men zich in verschillende vertrekken om zich allengs weer in de balzaal te verzamelen, waar goede muziek weerklonk. Andere kamers waren ingericht voor het dobbelspel of een ongestoord drinkgelag.

In één der hoeken van de rijkaangekleede balzaal zat, een uur nadat men met veel gedruisch van tafel was opgestaan, Walravia's grootmoeder, een statige, reeds grijze dame. Zij heette vroeger schoon, en haar fijn gelaat droeg nog altijd de sporen van die schoonheid. Bijna zestig jaren lagen achter haar en ongeveer veertig had zij er daarvan grootendeels op de Doorwerth doorgebracht. Uit haar levendige, donkere oogen straalde nog altijd groote levenskracht. Men noemde haar een vrouw met sterken wil, heftig van temperament in jongere jaren, thans spoedig geirriteerd evenals haar zoon Frederick. In de dingen van het geloof toonde zij een strenge opvatting. Haar ijver voor de Moederkerk scheen niet vrij van hartstocht. Men vond haar iederen morgen vroeg, lang vóór de mis, reeds in de kapel. Haar bidstoel van sterk eikenhout was uitgesleten door het veelvuldig gebruik. Deze vrouw, die dikwijls met onverzettelijkheid haar wil in het Kasteel wist door te drijven, zag in Pater Benedictus een heilige. Hij kon alles wat hij wenschte van haar verkrijgen.

Verschillende dames onderhielden zich reeds met de indrukwekkende, grijze gestalte in het deftige, donkere gewaad. Er kwam echter een oogenblik, dat zij alleen zat. Peinzend liet zij nu haar blik gaan over het druk be-

wegen in de ruime, helder verlichte zaal. Die blik hing eerst aan het sierlijke, kleine figuurtje van Walravia, die met Jonker Jasper praatte en een opvallende onrust verried; toen gleed hij naar den tegenover haar liggenden hoek, waar haar zoon met de Jonkvrouw Van Boynenburg in een levendig gesprek was gewikkeld, en eindelijk naar haar schoondochter, Maria, de moeder van Walravia, die niet minder belangrijke dingen met haar vader, den Heer Van Wyttenhorst, scheen te behandelen.

Een hand werd zacht op haar schouder gelegd. Pater Benedictus bevond zich naast haar.

'Wat een wereldsche vreugde!' zei hij zacht om te voorkomen, dat de aandacht der gasten in zijn richting werd geleid.

'Hebt u gehoord, Eerwaarde vader, hoe er straks hulde is gebracht aan Walravia? De jonge Vrouwe Van Doorwerth kan tevreden zijn met al die complimenten!'

De stem van de oude dame klonk rustig, maar de lichte trilling ervan ontging den priester niet.

'En de kleine wist op de haar eigen waardige wijze te antwoorden!' zei hij lachend. 'Wat een verschil toch - zij of haar zusje Johanna! Ze verschillen slechts drie jaar, maar het lijken er wel acht. De tengere Johanna viel tijdens het maal in slaap en moest worden weggedragen! Neen - dan Walravia!'

'U zegt dat met zekere bewondering....'

'Zou men die ook niet gevoelen voor dit kleine dametje met haar lokkig kopje? Zie haar houding en gebaar - zij had een paar eeuwen vroeger moeten leven!'

'Pater Benedictus, houdt ge veel van Walravia?'

'Wie zou niet van haar houden? En ik, die haar gemoed door en door ken!'

'Zijt ge ook voldaan over haar triumf? ge houdt de wenschen van mijn zoon toch voor rechtvaardig?' klonk het bits.

'Ik zou voldaan zijn als de omstandigheden anders waren.'

De grijze Edelvrouwe herademde.

'Ik begrijp u,' zei ze, met het hoofd schuddend. 'Ge weet gevoelens van belangen en van wat recht is te scheiden. Het is vandaag een zeer moeilijke dag voor mijn zoon.'

'Er kan verandering intreden.'

‘Nu nòg - Eerwaarde vader? Ik twijfel eraan....’

‘Blijf hopen en vertrouw op mij.’

‘Goede vader Benedictus! ja, ge hebt het uwe gedaan om mijn zoon dezen dag van leed te besparen. Hij houdt zich goed, maar ik weet hoe het er van binnen bij hem moet uitzien.’

‘Hij schijnt zijn verdriet op het oogenblik toch te hebben vergeten,’ meende de geestelijke.

De spot in zijn stem ontging haar. Zij keek met meer aandacht naar den kant, waar de heer Frederick zijn belangstelling geheel schonk aan de bekoorlijkheden van de Jonkvrouw Van Boynenburg.

‘Ik mag die dame niet,’ zei Mevrouw Van Voorst na een korte stilte. ‘Het is een gevaarlijke coquette. Zij had aan tafel slechts oog voor den Heer Van Randwyck. Er was een tijd dat zij hem ontweek, ondanks zijn openlijke hulde. Hij kon de goederen van zijn vader en zijn oom toen nog niet de zijne noemen. Thans is hij rijk en machtig geworden. Frederick dient op zijn hoede te zijn met dit verleidelijke wezen....’

Er was geen gelegenheid om het gesprek te vervolgen. De Heer Van Obbendorf naderde en Pater Benedictus verwijderde zich met een korten groet. Hij schreed langzaam door de zaal en prevelde: ‘Ook deze verleidelijke Jonkvrouw kan mij van dienst zijn....’

Er waren eenige statige dansen uitgevoerd. De liefhebberij in deze kunst begon in dezen tijd meer algemeen te worden. In de Middeleeuwen werd zij niet of zeer onbeschaafd beoefend. De Renaissance moest eerst komen, brengend vrijheid van beweging, opbloei der kunsten, verfijning van den smaak. Men had vóór dien tijd den ‘hoppeldei’, een springdans, waarbij de meisjes de rokken hoog opwierpen en met de hoofden tegen elkaar stieten. Er werd ook door het volk gedanst onder de dorpslinde op de tonen van doedelzak of vedel. Bekend is, hoe het dansen ontaardde in een religieuze danswoede, waarin de dansers visioenen kregen. Dat het in de 16^{e} eeuw met het dansen ook niet altijd ordelijk toeging, bewijzen de officieele verordeningen op dit vermaak. Zoo bepaalde de Raad van de stad Neurenberg, dat geen vrouw of Jonkvrouw bij het dansen wild ronddraaien, niet te veel buigingen maken en niet zonder rok in pantalon en jak mocht dansen. Als men zulke verordeningen noodig achtte!.... Aan enkele hoven werd daarna gedanst,

eerst door beroepsdanseressen, weldra door het hof zelve. De voorname kringen leerden nu ook dansen en de lagere adel volgde spoedig dit voorbeeld.

De Heer Frederick had weinig op de beweging in de zaal gelet. Het was hem opgevallen, dat er tijdens het gastmaal blikken van verstandhouding tusschen den knappen Heer Van Randwyck en de Jonkvrouw Van Boynenburg werden gewisseld. Voorzichtig deed hij nu een verkenningstocht; hij wilde zekerheid hebben over de gevoelens van de schoone dame. Inderdaad zij was een schoonheid! Haar smaak streefde naar het ongewone, maar altijd koos zij kleuren, die haar goed stonden. Zij droeg dezen avond een gewaad van zacht-rood fluweel met gouden randen, waaruit een smetteloos wit onderkleed te voorschijn kwam. De japon was aan den hals laag uitgesneden en de opstaande kraag van achteren eveneens laag bevestigd.

‘En dus is de sterke Heer Frederick van Voorst verslagen door zijn kleine nicht?’ vroeg zij, hem lachend aanziende.

‘Niet verslagen - alleen teruggeweken!’ viel hij haastig in.

‘Maar er is vrede gesloten, nietwaar? Ge geeft toe?’ drong zij aan.

Hij boog zich tot haar over en terwijl zijn oogen begonnen te schitteren, fluisterde hij:

‘Er is een terugtreden om beter te kunnen aanvallen.’

Zij lachte weer.

‘Het was verstandiger geweest, als ge die list eerder had toegepast, dappere ridder!’

Hij week een weinig terug, beschouwde haar fraaie vormen en gestalte en bekende toen:

‘Ik denk erover nog één beslissende poging te doen. Maar ik twijfel. Misschien zou ik kunnen overwinnen... misschien, als ik àl mijn kracht inspande en ik zou dat doen.... als ik naast het verkrijgen van de Heerlijkheid nog een andere kans had...’

De Heer Frederick haperde. De Jonkvrouw bewoog haar met goud versierden waaier sneller.

‘Ge vindt het hier soms eenzaam op de Doorwerth?’ vroeg zij, daarmee toonend, dat zij zeer goed begreep wat hij nog niet waagde uit te spreken.

‘Ja, en als ik nu de zekerheid kreeg, dat een kloek

doortasten mij niet alleen een Heerlijkheid maar ook een bruid zou brengen, dan, bij mijn eer, zou ik alles wagen!'

Hij sprak hartstochtelijk en zij wenkte hem om een zachteren toon aan te slaan.

'Een hooge prijs!' zei ze, steeds kalm en met volkomen zelfbeheersching. 'Ik begrijp dat ge daarvoor veel wilt wagen. Maar welke kansen van slagen bieden uw nieuwe plannen?'

'Ik kan u niet alles zeggen! Maar gesteld eens, dat de Doorwerth mijn was?'

'Dat zou voor de bruid den doorslag kunnen geven.'

Hij keek haar in spanning aan; zij had die woorden met veel nadruk gezegd.

'Spreek nog iets duidelijker!' drong hij driftig aan. 'Mijn gevoelens voor u zijn geen geheim voor u gebleven, ik weet het! Welke belofte wilt ge mij geven?'

Zij hief het hoofd op en keek hem recht in de oogen.

'Ik zal open met u spreken, Heer Frederick. Bij het uitstappen uit mijn karos vroegt ge mij of er geen bijzondere reden bestond, die mij hierheen bracht. Ja, die is er! Ik wilde u een bekentenis doen, juist omdat ik uw gevoelens voor mij ken. Er zijn genegenheden, waarvan het 't beste is, dat zij bij *vriendschap* blijven.'

Hij stond met een heftige beweging van ongeduld op.

'Slechts vriendschap kunt ge voor mij gevoelen?' zei hij bitter.

'Het zou anders geweest zijn als ik in u den Heer van de Doorwerth had kunnen begroeten.... Toen ik u voor het eerst ontmoette, ging ik van de gedachte uit, dat het zoover zou komen. Misschien gaf ik u bij onze latere ontmoetingen te veel hoop.... vergeef het mij.' Zij sprak zacht daar er eenige personen in hun nabijheid waren gekomen, maar elk van deze bijna fluisterend geuite woorden trof den Edelman als een hamerslag. Hij beet zich op de lippen en balde de vuisten.

'Ik weet wie de plaats in uw hart, die ik moet ruimen, heeft veroverd,' bracht hij schor uit. 'Maar, Gertruid, als ik nu binnen drie maanden Heer Van Doorwerth ben? Wilt ge zoolang met uw beslissing wachten?....'

Zij keek hem weifelend aan, verhief zich van haar zetel en antwoordde:

'Als u dàt gelukt, kom dan vrij tot mij - ik zal u niet afwijzen!'

De brunette wendde zich van haar cavalier af en ruischte naar één der zijvertrekken. Was hij minder door hartstochtelijke liefde verblind geweest, de Heer Frederick zou haar een gevoellooze coquette hebben genoemd; thans bleef hij bedwelmd staan. Zij had hem hoop gegeven - zij wilde nog wachten! Hij huiverde van vreugde. In gedachten verdiept, luisterde hij naar de muziek en keek door de zaal, toen zijn arm werd aangeraakt. Pater Benedictus stond voor hem.

'Uw gelaat staat opgewekt, mijn zoon,' zei de geestelijke. 'Hebt ge een verblijdend licht ontdekt op dezen voor u zoo somberen dag?'

'Mijn besluit is genomen, Eerwaarde vader!'

'Ge gaat aan het werk?'

'Ja - ik vertrek morgenmiddag! Het blijft afgesproken, dat ge Walravia niet krachtig aanpakt vóór ik terug ben, niet waar?'

'Ga, mijn zoon! Ge hebt mijn woord - voldoe aan mijn voorwaarden en ge zult aan uw doel zijn. Ik zal mij gereed maken voor het te voeren proces!'

Pater Benedictus verliet de balzaal. In de geopende deur, die naar den corridor voerde, aarzelde hij een oogenblik. Zijn blik rustte op Walravia's lieflijke gestalte. De jeugdige Vrouwe Van Doorwerth was in een gesprek gewikkeld met haar moeder en voogd. Haar gelaat teekende angst en droefheid. De Heer Van Wyttenhorst had zijn hand beschermend op haar schouder gelegd. Hij was een manlijke, ridderlijke figuur, met grijs, krullend haar en korten baard, hoog voorhoofd en ernstig, openhartig gelaat. De hand van den Jezuïet, die 't gordijn voor de deuropening aanraakte, trilde en hij verbleekte. Een groote droefheid verduisterde den gloed van zijn oog.

'En tóch moet het!' prevelde hij. 'Mijn God, deze intrige om nadeel te doen aan wie ik liefheb, drukt mij zwaar; maar ik zàl het volvoeren! Ik gevoel, dat ik hier iets belangrijks voor mijn Orde kan tot stand brengen. God beproeft wat voor mij zwaarder weegt: Zijn Rijk of mijn gevoelens. O, ik zal alle zwakheid overwinnen!.... Ster van Loyola, uw glans gaat boven de neigingen van mijn hart!'

Terwijl de Heer Frederick zijn gewichtige besprekingen met Jonkvrouw Gertruid hield, had Jonker Jasper

Walravia in één der zijvertrekken gebracht, waar zij vrij konden praten.

‘Er brandt mij den geheelen dag reeds een vraag op de lippen, Walravia,’ begon hij toen hij haar naar één der breede, hooge leunstoelen had geleid, waarin zij plaats nam.

‘En dat is?’ vroeg zij bedrukt.

‘Ik wilde spreken over ons huwelijk.... Waarom zouden wij nog lang wachten na dezen dag, die zoo gewichtig voor je is? Je zoudt mij dan altijd als beschermer naast je hebben. We konden hier gaan wonen en je oom Frederick zou voorgoed op zijn eigen goederen moeten blijven.’

Hij sprak niet als een hartstochtelijk minnaar, die ongeduldig is om zijn geluk geheel te bezitten. Maar Walravia kende zijn kalme en flegmatische wijze van spreken; zij lette niet op zijn toon maar alleen op zijn woorden, die zij voor bitteren ernst nam.

‘Maar Jasper, ik ben nog veel te jong, zegt mijn moeder!’

‘Ik ben immers ouder en kan je in alles ter zijde staan!’

Walravia staarde verward voor zich uit. Zij zag zich zelf voor een oogenblik getrouwd. Jasper àltijd hier - hemel, als hij enkele dagen, op de Doorwerth verbleef, zooals nu, begon zij zijn nabijheid reeds als een onaangename benauwenis te gevoelen! Hij kon niet naar hartelust met haar spelen en niet verhalen, hij hield niet van Horan en ook niet van Wolf.

‘De Vrouwe Van Bleeswyck was dertien jaar toen zij trouwde en Margrete van Hulckehorst veertien’, begon hij weer, toen zij bleef zwijgen. ‘Ja, zelfs de Heilige Elisabeth van Thüringen huwde als veertienjarige!’

‘Dat is nog twee jaar ouder dan ik!’ riep zij verlicht. Het was een stroohalm, waaraan zij zich in haar nood vastklampte.

‘Met ruim een maand ben je twaalf en je lijkt wel vijftien - men zal het niets ongewoon vinden. Als je het goedkeurde, kon nu alles langzaam in orde worden gebracht en dan, tegen je dertienden verjaardag....’

Zij sprong driftig van den stoel.

‘Neen, neen!’ zei ze, vastberaden, ‘dan nog niet....’

‘Denk eraan, Walravia, dat je Heer vader ons huwelijk wenschte.’

Haar gelaatsuitdrukking veranderde terstond.

‘Ja, dat weet ik!’ zei ze dof.

‘Nu dan - spreek er eens over met je moeder. Zeg het mij straks wat haar Genade geantwoord heeft.’

Zij knikte, blij dat hij niet langer op een belofte van haar zijde aandrong. Hij hield haar niet tegen toen zij te kennen gaf naar de balzaal terug te willen. De woorden van Jonker Jasper hadden haar hevig doen ontstellen. Juist op dezen feestavond gevoelde zij nog weer eens diep hoe weinig haar verloofde voor haar beteekende. Jasper zat aan tafel naast haar, tegenover haar Jonker Daem. Zij hield haar blik voortdurend op den jongen Van Obbendorf gericht; Jasper sprak weinig, was als gewoonlijk in zichzelf gekeerd, maar Daem had haar grapjes toegeroepen en plannetjes gemaakt voor de volgende weken. En nu, over een jaar, zou Jasper voor altijd hier komen? Haar vader had dat verlangd en.... de wenschen van gestorven ouders.... Ja, die waren heilig, behoorden het althans voor goede kinderen te zijn, zoo zeiden grootmoeder en Pater Benedictus.

‘Wat zie je er bedrukt uit, kind!’ zei de Vrouwe Maria, toen zij Walravia zag naderen.

‘Wat scheelt er aan, mijn vogeltje?’ vroeg grootvader Wyttenhorst, haar over de blonde lokken streelend.

‘Jasper heeft me gevraagd wanneer we zullen trouwen,’ fluisterde Walravia.

De Vrouwe Maria lachte.

‘En dáárom ben je bedroefd! Andere meisjes wenschen niets liever dan zoo gauw mogelijk te trouwen. En wat heb je Jasper geantwoord?’

‘Dat ik er met u over zou spreken.’

‘Dat is tamelijk koel - was hij niet teleurgesteld? Zoo, zoo - dus Jasper wil trouwen?’

‘Aan den eenen kant zou het zeker goed zijn, dat Walravia zoo spoedig mogelijk een man naast zich had om haar rechten te verdedigen,’ zei de Heer Wyttenhorst, bedachtzaam over zijn baard strijkend.

‘Maar....’, Walravia durfde de gedachte niet uiten, die in haar opkwam. Zij had nog nooit den moed gehad om haar moeder en voogd ronduit te verklaren, dat zij niet met Jonker Jasper wilde trouwen. Haar moeder had wel opgemerkt, dat zij niet veel aan hem hechtte, maar dat kon immers allengs veranderen. De Heer Van Wyttenhorst ging van dezelfde overtuiging uit. Walravia

had hem onlangs wel gevraagd of zij bepaald met Jonker Jasper huwen móest, ook als zij liever niet wilde, maar hij had dit, hoewel hij haar een geruststellend antwoord gaf, voor een gril genomen.

‘Nu, Walravia, wees maar gerust,’ troostte haar moeder. ‘Een jaar zullen we toch in elk geval nog moeten wachten - en, als je er op staat, nog langer.’

Walravia's gelaat helderde op, maar haar onrust week niet geheel.

Hoofdstuk VI.
Nachtelijke besprekingen.

Het bal was geëindigd en de meeste der gasten waren reeds vertrokken. Een klein deel zou evenwel den nacht op de Doorwerth doorbrengen en verschillende Edelen, die geen dames begeleidden, maakten nog geen haast om weg te rijden.

Er werd in enkele vertrekken grof gespeeld en in andere konden de verhitte mannen nog niet van kan en beker scheiden. Enkelen hadden te veel gedronken en waren van hun zetels onder de tafel gegleden. De sterkeren hielden het nog vol, vertelden elkaar ruwe grappen en krijgsavonturen of bespraken de gebeurtenissen uit het Gewest.

Als de beker zoo lang en overvloedig werd aangesproken als heden, kwam de ware aard der Geldersche Edelen bloot. Dan viel er menig hard woord over de Bourgondiërs en hun nakomelingen en in de woeste stemmen trilde de haat tegen Keizer Karel en zijn steunpilaren. Bitter verhaalden zij van de pogingen van Stadhouder en Hof om aan de oude, private rechten te tasten. Bij zulke gelegenheden bleek het hoeveel argwaan er in de harten der Geldersche ridders woonde, hoe daar de begeerte in brandde om samen te spannen tegen de wenschen van den Keizer. Op de vele goede gevolgen van het Venlosche Verdrag werd niet gelet, de oude wrok verblindde den blik. De drank veranderde deze mannen op merkwaardige wijze; de kleeding geraakte los en verschoof, de taal werd opstandig, de gezichten gloeiden onheilspellend, de handen voelden keer op keer naar de wapens aan de zijde. Men zag nu de onverzettelijke Gelderschen, die zoo lang tegen vreemd bestuur streden; ze waren nóg strijdlustig, nóg plomp van manieren nu door den wijn alle vormen werden vergeten. Het bleken nu weer de heerschzuchtige landedelen,

die bij elkaar steun zochten om hun eigen belangen te dienen. Drinkers en dobbelaars dachten niet meer aan den tijd.

Heer Frederick had weinig gedronken. In gedachten verzonken, leunde hij tegen den wand bij één der deuropeningen, en keek naar de drinkende en twistende gasten. Zijn plan stond vast. Morgen ging hij op reis! Maar steeds weer hinderde hem zijn afspraak met den Jezuïet. Kon hij niet aan zijn doel komen zonder diens hulp? Dan moest hij de gunst verwerven van den Stadhouder, het Arnhemsch Hof en van den nieuwen Vorst. Philips kon de beleening van de Doorwerth wijzigen als hij wilde. Maar hoe zijn steun te winnen?.... Hij hoorde hoe het gesprek aan één der tafels over de tot nu toe geweigerde bede van Keizer Karel liep.

Ha!' riep één der Edelen. 'Wij blijven weigeren - de nieuwe Stadhouder zal geen geld los krijgen!'

Andere stemmen juichten deze woorden toe.

'Hij kan ons niet dwingen!....'

Een gedachte flitste den Heer Frederick door het hoofd. Als hij zich vast aan de zijde van den nieuwen Stadhouder stelde en in de Stendenvergadering voor het inwilligen van de bede ijverde. Hij had invloed, zijn stem woog.... Een krachtige steun als de zijne moest Stadhouder en Vorst in het opstandige Gelder veel waard zijn.... Hij wenkte den schenker en greep een grooten beker, dien hij snel ledigde. Ha, een lichtpunt! Dan zou hij misschien zonder rechtsgeding en zonder de hulp van den Jezuïet kunnen slagen en dus ook niet voor diens Orde behoeven te pleiten.... Hij begaf zich onder de plakkers.

Beneden, in de keukens en het verblijf der krijgsknechten, ging het niet minder ruw toe. Het bier stroomde er overvloedig en de knechten, die hier wachtten tot hun Heeren aan vertrek zouden denken, vermaakten zich evenzeer met kout en spel.

Walravia begaf zich reeds voor het einde van het bal naar haar slaapsalet. Mejuffer De Ruyter ontving haar daar. Het ontging Walravia, dat de schoone Johanna zeer opgewonden deed en dat haar handen beefden, toen zij Walravia's kleedje losmaakte. Wat was haar overkomen?

De Juffer zat tijdens het bal in deze kamer op haar

jeugdige meesteres te wachten. Het gerucht van het feest drong gedempt tot haar door, maar haar gedachten wijlden bij andere dingen. Zij peinsde over Jonker Jasper, dien zij liefhad, over den tijd toen zij hem leerde kennen, den stillen en ernstigen jongeling. Hij had haar eerst niet opgemerkt, maar later geregeld haar nabijheid gezocht en eindelijk zijn liefde bekend. Zij wilde tegen haar gevoelens voor hem strijden; hij behoorde immers aan Walravia, was van hoogeren stand dan zij; hoe zou het ooit tot een huwelijk kunnen komen?.... Maar haar liefde bleek sterker dan haar verstand. Jonker Jasper deed haar beloften en zij geloofde hem. Wel scheen het tooverland, waarvan zij droomde, ver, zeer ver weg, maar als hij bij haar toefde, vergat zij dat. Zij begon allengs aan de verwezenlijking van haar hartewensch te gelooven. En op dezen dag voelde zij nogmaals diep hoe innig en oprecht hij haar liefhad....

De deur van het vertrek ging langzaam open, iemand gluurde naar binnen, trad over den drempel en schoof den grendel aan. Het gerucht deed Johanna opzien; zij schrok wakker uit haar gemijmer - Marten Loks stond tegenover haar.

'Schrik maar niet, Johanna - *ik* ben het!' De stem van den roodharige, meestal storend en onaangenaam, klonk fluweel-zacht. 'Je weet immers, dat ik je geen kwaad zal doen,' vervolgde hij. 'Je ken mijn gevoelens...'

De kamerjuffer was verontwaardigd opgesprongen.

'Hoe durf je hier binnendringen, Loks!' riep zij driftig. 'Verlaat terstond de kamer - er kan ieder oogenblik iemand komen. Wat zal men denken als men je hier bij mij vindt!'

Hij lachte, onaangenaam als altijd.

'Niemand denkt aan ons,' zei hij, naderkomend. 'Ze hebben het veel te goed op het feest. En wat zou het, dat ik jou wat gezelschap kom houden?'

'Je tegenwoordigheid is me een walg!' klonk het antwoord fier.

Hij greep haar hand.

'Dat meen je niet, Johanna.'

'Dat meen ik wèl - laat me los en ga weg!'

Hij keek haar boosaardig aan en zij huiverde onwillekeurig. In zijn oogen fonkelde de hartstocht.

'Ik ga niet weg - ik heb je wat te zeggen!' begon hij weer. 'Hij bedriegt je!'

‘Bemoei je met je eigen zaken, Loks!’

Johanna's stem trilde; tevergeefs trachtte zij een spottenden toon aan te slaan.

‘Hij bedriegt je - de voorname Jonker leidt je om den tuin!’ herhaalde Loks. ‘Hij doet je mooie voorstellen. Ha, ha! en als je je gewonnen geeft, werpt hij je weg. Een kamerjuffer wordt nooit de vrouw van een adelling. Nooit zeg ik, nóóit! Hij speelt met je.... Ik heb gehoord, dat hij mijn Heer zijn voornemen te kennen gaf, op een spoedig huwelijk met de kleine aan te dringen. Ha, ha! gebruik toch je verstand en laat je niet beet nemen.’

‘Zwijg!’ riep zij, haar toorn niet langer meester. ‘Laat me los, Loks!’

‘Neen! Ha, ha! - weet je, hoe ze hem noemen, Johanna? de slappe Jonker! En jij bent zoo dwaas om je door dien slappeling te laten misleiden?’

Het meisje rukte zich los en vóór Loks kon terugwijken, kletste haar hand op zijn wang. Hij werd doodsbleek, maar beheerschte zich. Nogmaals stak hij de armen naar haar uit.

‘Sla maar, Johanna! Ik kan het van jou verdragen. Hoe je je ook verzet, je zult mij toebehooren, mij, *mij* en niemand anders! En als er tóch één is, die je durft aan te raken, dan zal hij boeten.’

‘Ba!’ zei Johanna met diepe minachting. ‘Hoe vaak heb ik je al niet afgewezen en steeds kom je terug. Wat een karakter heb jij, Loks! Je lage bedreigingen hebben geen vat op me. Je meent iets te weten; je hartstocht brengt je tot wilde fantasieën!’

‘Wie zich onbespied waant, is het nog niet altijd!’ spotte hij. ‘Als men zoo in den boomgaard wandelt....’

Zij beet zich op de lippen. Het was dus de jaloersche Loks geweest, die haar en Jasper dien vooravond, bespied en den steen had geworpen! Hij verwachtte een tegenspraak van haar zijde, doch in plaats van te antwoorden, schoof zij langs hem, deed snel een paar passen, bereikte de deur, wierp er den grendel af en stiet haar open.

‘Nog één woord, Loks!’ riep zij met onheilspellende stem, ‘nog één woord en ik ga hulp halen! Er zijn er beneden wel, die jouw rug graag eens willen rossen!’

Hij stiet een vloek uit tusschen de tanden.

‘Nu, nu - maak niet zoo'n drukte,’ zei hij sussend.

‘Ik meende het immers niet zoo kwaad. Denk alleen maar eens na over mijn waarschuwing. Is daarin geen waarheid? We behoeven geen namen te noemen - die Jonker misleidt je, zeg ik nogmaals; hij trouwt geen meisje van jouw stand....’

Hij ging langs haar uit de kamer en sloeg zijn arm plotseling om haar middel. Snel naderde zijn mond haar lippen. Maar Johanna bleef op haar hoede - zij boog zich vlug achterover en krabde hem met de nagels onbarmhartig het gelaat open. De pijn bracht Loks tot bezinning. Hij liet haar los en zij wipte, gebruik makend van zijn verwarring de kamer binnen, waarvan zij de deur haastig achter zich grendelde.

Het was de herinnering aan deze scène, die de kamerjuffer wat onhandig maakte, toen zij een uur later Walravia de behulpzame hand bood bij het uitkleeden en het kammen en vlechten van het weelderige haar. Walravia merkte het niet op. Zij voelde zich moe. Ook plaagden haar de vragen van Jonker Jasper. En dan had zij nòg iets om over te denken. Tante Josina van den Doornenburg sprak er in den loop van den avond van, dat haar nichtje een paar dagen op den Doornenburg moest komen logeeren. Een aangename uitnoodiging - en Walravia vertelde er Jonker Daem iets van. Hij lachte ondeugend en zei: ‘Dan kon het wel eens gebeuren, dat ik in die dagen naar den Doornenburg afdwaalde.... natuurlijk toevallig!’

Die woorden klonken de kleine burchtvrouw nóg in de ooren - de figuur van Daem drong eindelijk alle angstige en onaangename beelden weg en tooverde een blijden lach op haar gelaat toen de slaap haar weldra overmeesterde.

In den Zuidelijken vleugel van het Kasteel zat Pater Benedictus voor het bed van den Heer Van Ravenhorst. De wonden van den laatste genazen snel. Hij zou den volgenden dag weer kunnen opstaan.

Er was een pauze ingetreden in het gesprek der beide mannen. Zij luisterden naar het gejoel der stemmen van de Edellieden, die nog steeds hun drinkgelag in den Oostelijken vleugel van den Burcht niet hadden beëindigd. Ook de oude Wolf, die aan de voeten van den priester lag, spitste de ooren.

‘Dierlijke genotzoekers!’ zei Ravenhorst eindelijk, zijn gedachtengang verradend.

‘Zij vragen niet naar hooger, Johannes. Hoe duidelijk wordt het mij in nachten als deze, dat de priesterstand een zware, maar heerlijke taak heeft. Hoe wijd en diep zie ik den afgrond gapen tusschen deze ruwe mannen vol begeerten en onzen God. En hoe innig ontroer ik dan bij de gedachte aan de liefde van dezen God voor Zijn zwakke en zondige kinderen - want wat zouden zij zijn zonder alles wat God hun gaf: Christus, de Heilige Maagd, de Kerk en Haar Genademiddelen?!’

‘Wij hebben den nacht voor ons, Benedictus - laten wij als broeders spreken. Ik wil u mijn lotgevallen kort vertellen van den tijd af toen ik het klooster verliet.....’

Benedictus knikte.

‘Een eerlijke biecht is de eerste stap tot verzoening,’ zei hij.

De ander was in een te ernstige stemming om door die opmerking geprikkeld te worden. Met een vermoeid gebaar streek hij zich over het voorhoofd en begon:

‘Ge weet hoe ik met mij-zelf stond in den laatsten tijd van ons samenzijn op Monnikhuizen. Er rees twijfel in mijn hart aan de heiligende kracht der Sacramenten. Geen vluchtige gril dreef mij in de afzondering. Er was een vader, die mij wantrouwde, een broeder, die mij haatte, en een vrouw, die mij bedroog. Mijn levensvreugde versteende en mijn geloof aan het goede en edele in de menschen vervloog. Met bitterheid dacht ik aan hen, die mij zoo zware slagen toebrachten. En dit werd het begin van een nieuw leven, want het spoorde mij aan tot denken over de zonde in het algemeen en eindelijk over mijn eigen ellendigheid en zonde. Ik las de levens der Heiligen en de geschriften van Thomas à Kempis, den Augustijner. Daar sloeg een vlam van verlangen uit mijn hart en vurige beden stegen tot de Heilige Maagd, tot mijn Schutspatroon, tot Jezus en de Heiligen om hulp, reiniging en zaligmaking.... Wapenrusting en zwaard, eens mijn trouwste vrienden, zei ik vaarwel; ik omhelsde den geestelijken stand en, onbevredigd door het priesterlijke werk in de wereld, zocht ik eindelijk mijn heil in de haven der Karthuizers. Ge weet dat alles reeds. Zeg niet dat het mij geen ernst was! In het vasten ging ik tot het uiterste en, zonder dat de prior het wist, geeselde ik mij-zelf méér dan onder de broeders gewoonte is. Gebed en harde arbeid wisselden af - de zielestrijd deed mij vermageren....

Maar ik vond niet wat ik zocht; ik werd niet rein, niet vrij van hartstocht, ik voelde mij niet heiliger dan voorheen - een wanhopige ervaring! Lag het aan mij of was de leer der Kerk, die ik volgde, niet zuiver waar? 't Geloof, dat de *Kerk* vraagt, bezat ik - Doop, Vormsel, Heilige Communie, Eucharistie, Biecht en Vergeving van de zonden, de Reliquiën, het waren waarheden voor mij. En tòch - ik nam aan alles deel, maar *bleef* dezelfde. De zonde week niet! Soms, mijzelf misleidend, waande ik vooruitgang te bespeuren - maar de kwaadaardigheid had zich dan alleen vervormd; de zonde was gebleven.

'Genoeg!.... het klooster hielp mij niet. Ik las de nieuwe leer. Wat daarin voor hatelijks van het Pausdom wordt gezegd, trof mij niet. Wèl moest ik toegeven, dat de critiek rechtvaardig werd geoefend. De onzedelijke Geestelijkheid, de geldjacht, de schandelijke Aflaatzwenpel, de heksenvervolging, de vormen-aanbidderij zonder religieus gevoel, de beeldendienst, het Maria-geloof.... alles ontaarding van de ware Evangelieleer en deels grof bijgeloof en vernederende gewetensslavernij. Echter.... misbruik van macht, de afdwaling van de priesters, dat is de hoofdzaak niet en kan verbeteren. Maar de kern van de nieuwe richting gaf mij veel te denken. Tot nu toe had ik vast geloofd, dat Christus alleen door middel van de Kerk, door de zeven Sacramenten, bediend door de priesterschap, ons zalig kon en wilde maken: geen Verlossing dan door de hulp der priesterschap en de Sacramenten, wier reinigende macht is als een tooverkracht! Zoo zegt de Kerkleer. Een zichtbare Kerk stichtte Jezus, volgens die leer, en Pausen volgden Petrus op en Bisschoppen de andere Apostelen. Hun taak was het, de geopenbaarde waarheid te leeren, de Genademiddelen uit te deelen als hulp voor de strijdende geloovigen en om deze geloovigen dan te leiden tot de Heiligmaking, alleen door priesterlijke hulp te bereiken!.... let wel: door priesters, die in onze dagen steeds dieper in de zonde en wereldzucht verzinken! Wat de leer als hun taak formuleert, is schoon, maar.... het nakomen der verplichtingen is treurig! Daartegenover stond dan deze nieuwe meening: er is Verlossing en Heiligheid te bereiken *zonder* den priesterstand, *zonder* de Sacramenten. Wel zijn er Sacramenten door Jezus ingesteld, maar slechts twee: Doop en Avondmaal, die meer symbolische handelingen zijn dan werkelijk werkende Heilsmiddelen.

Dit laatste leerde Luther niet, maar voor mij werd het spoedig de waarheid. Er was nog iets. De gebeurtenissen in de Kerk kwamen geheel overeen met mijn eigen ervaring. Wanneer de Sacramenten werkelijk zoo heiligend en reinigend werkten, en de Communie ons zuivert en sterkt, hoe kon dan de priesterstand tot zooveel misbruiken en onzedelijkheid vervallen? Het is bijgeloof - er gaat geen wonderkracht van die handelingen uit! Doop en Vormsel veranderen onze natuur niet; de Biecht neemt den schuldenlast niet van ons af, het priesterwoord is niet in staat werkelijke vergeving te brengen, want de gevolgen der zedelijke misdaad blijven op ons; de Wijding tot priester maakt ons niet beter dan wij zijn en ook in het ongehuwd-zijn der priesters ligt een bron van kwaad, want de geheime zonde wordt erdoor bevorderd en het geslachtsleven wordt er ziekelijk van. Dàt waren mijn conclusies. Ik trok weg en zocht omgang met Lutheranen en met Calvijns volgelingen; mijn inzichten naderden al spoedig die der Nederlandsche Sacramentariërs. Daarop leerde ik Menno Simons[1)] kennen. Dàt is een man! Hij wil niet als de geweldzuchtige Wederdoopers, zooals Jan Mattijsz, de Haarlemsche bakker, en Jan Beukelsz, de Leidsche kleermaker, het Duizendjarig Rijk met één slag op aarde vestigen. Tot welke dweperijen zoo iets brengt, hebben we in Munster gezien; dàt communisme is niet het gevolg van innerlijke Wedergeboorte maar van vooropgezette theorieën. Menno heeft aan de Wederdooperij een geheel andere richting gegeven. Hij begrijpt, dat geestelijke verheffing en inwendige verandering, in een woord de Wedergeboorte, waarvan de Heilige Johannes in het

1) Menno Simons, de leider van de Mennonieten of Doopsgezinden. Hij werd in 1496 te Witmarsum geboren en stierf in 1561. Hij was priester te Pingjum, maar studie van de Heilige Schrift en het zien der wreedheden tegen Wederdoopers deden hem besluiten met de R. Kath. Kerk te breken. Hij ging predikend door het land en werd vervolgd. Zijn ideaal was een reine, *geestelijke* Kerk, waarvan de leden broederlijk samenleefden. Hij verwierp den *Kinder*doop, de Onbevlekte Ontvangenis, had een afwijkende opvatting over de Drie-eenheid en de Vleeschwording van Christus en achtte den eed en het dragen van wapens ongeoorloofd. Het in de *praktijk* brengen van de lessen des Evangelies en de Doop op *Belijdenis* was voor hem de hoofdzaak.

derde Hoofdstuk van zijn Evangelie spreekt[1)], allereerst noodig is, zal er een goddelijke samenleving, het Godsrijk, komen. Zoo gevoel ik het ook! Niet de Kerkleer, maar de Heilige Schrift alleen zij regel voor geloof en wandel. Vrij moeten wij den Bijbel lezen en overdenken! Dat onderzoek leert ons den weg tot het Heil. Niet wat een ander *mensch*, een priester, ons zegt, zij het richtsnoer; het Bijbelwoord alleen, zuiver en helder, is voldoende; zèlf kunnen wij dat lezen en het navolgen, zèlf gemeenschap met Christus zoeken!.... De ware Kerk is niet de wereldsche Roomsche; Zij groeit allengs naar de mate de geloovigen geestelijk geboren worden, dat is naar de mate zij rechtstreeks met Christus verband krijgen, en daardoor lid worden van Zijn geestelijke Kerk. De Kerkelijke hiërarchie, de Paus met zijn macht om aller godsdienst en geweten te binden en te ontbinden, hebben wij niet langer noodig! Leeraars en Gemeentebestuurderen blijven er wel, maar zij zijn slechts de meestgevorderden in het geestelijke leven en geen afgezonderde, hoogere stand - hun zedelijke meerderheid, en niet eenige Kerkelijke wijding, bepaalt hun invloed. Ik verwerp de Verdoemenis, den Kinderdoop, de voorbeden der Heiligen, het Vasten, de priesterlijke Absolutie, het Vagevuur, den Mariadienst, de Reliquiënzwendel. God is een God van liefde en Jezus Christus leert ons Hem in ons hart kennen. Ik houd vast aan de Apostolische leer; de Apostelen immers waren de leerlingen van Jezus zelf - maar daarnaast kom ik op voor christelijke vrijheid. Het *geloof* zal ons rechtvaardigen, niet het geloof aan de Kerkleer, maar aan Jezus Christus; dit *ware* geloof zal onze Wedergeboorte bewerken. Jezus' doel was: een geestelijke Kerk te stichten en niet een hiërarchie van machthebbenden met scherpe scheiding tusschen heerschende priesters en overheerschte leeken. Het zou worden een geestelijke, communistische maatschappij van gelijke broeders en zusters, verbonden aan Hem, hun eenige Hoofd. De Heilige Johannes spreekt steeds van ‘broeders’ en Petrus van het geestelijk ‘huisgezin’

1) Wedergeboorte wordt hier niet gebruikt in den zin van den Doop, waardoor men lid der Kerk wordt en op den weg tot God komt, maar als een geestelijke vernieuwing, die men bewust ondergaat, de werking van den Heiligen Geest. Ravenhorst vat het begrip Wedergeboorte *mystieker* op dan de meeste Wederdoopers.

en wie het hoogst is geklommen in het goddelijke leven, die zal het meest dienen, maar niet slaafs gediend worden zooals de Paus en de Roomsche priesters! Voor God zijn wij - al moeten er ook standen zijn - allen gelijk.... ons zedelijk gedrag kan ons alleen tot waardige leden der Gemeente Gods maken....

'Genoeg hierover; niet de Roomsche Kerk met haar hulpmiddelen, maar Christus zèlf, de Heilige Geest en onze eigen ernst brengt ons het Heil.... Ik ben nog verder gegaan! De oude wereldbeschouwing heeft iets drukkends; vrees voor den Duivel is een heillooze macht en veel bijgeloof en ellende kwam daaruit voort. Ik geloof nog wel aan Duivelsche, tegenwerkende krachten, maar zij zijn een deel, een factor in het plan Gods. Mijn zoeken naar waarheid deed mij behalve de Luthersche, Calvinistische en andere Hervormersgeschriften ook de boeken der nieuwe mystici opnemen. Ik overpeinsde de gedachten van den edelen Kaspar Schwenkfeld. Hij wil den godsdienst zóó geheel tot een zaak van den inwendigen mensch maken, tot een geestelijke vereeniging met God, dat àlle uitwendige hulpmiddelen hun waarde verliezen. Hij gaat mij te ver door de waarachtige menschheid van Jezus te betwijfelen - maar toch leerde ik van hem. Zijn geestverwanten werden mijn vrienden; zij allen streven naar een onmiddellijke, persoonlijke betrekking tot God.... Ook van het wilde natuurkind Theophrastus Bombastus Paracelsus las ik veel. Hij wil door de zichtbare schepping heen tot de onzichtbare dringen en door inwendige verlichting God leeren kennen. En Sebastiaan Franck, die met zooveel nadruk opkomt tegen doode rechtzinnigheid en het vasthouden aan de Bijbel*letter!* Stil neerzittend en het gemoed openstellend, kunnen wij de Godsstem hooren, zoo zegt hij. Ten slotte vond ik toch in de Doopsgezinde opvattingen de meeste bevrediging, hoewel ik op enkele punten verder ga dan Menno Simons en niet het volledig type van een Doopsgezinde ben.... daarvoor las ik te veel filosofen en mystiekers. Zoo ben ik nu één der hunnen en reis rond om de Gemeenteleden op te beuren in de verdrukking en.... tot eendracht aan te sporen, want er wordt veel getwist. Thans weet ge alles, Benedictus - wat is uw antwoord? wat zegt *gij* op al de door mij aangeroerde problemen, die toch ook u zooveel zielestrijd hebben gebracht?'....

Pater Benedictus had met groote aandacht geluisterd.

Herhaaldelijk fronste hij het voorhoofd of maakte een driftig en ongedurig gebaar, maar hij beheerschte zich. Zijn eerst zeer somber gelaat verhelderde allengs. Na een korte stilte zei hij:

'Ge zijt jammerlijk afgedwaald, Johannes. Wat een verwarring in uw brein! Maar Goddank! ge zijt ernstig en godsdienstig gebleven. Misschien gelukt het mij, uw oog weer beter te laten zien en u op het rechte pad terug te voeren.... Eén vraag voorop: Ge spraakt van den ouden strijd in Monnikhuizen, hoe ge daar met ernst naar ontzondiging streefdet en met eerbied en geloof deelnaamt aan de Sacramenten.... doch de zonde bléél in uw hart; booze neigingen lieten u geen rust, wereldsche verlangens kwamen altijd weer terug en Heiligmaking werd niet uw deel. Zeg mij - hoe is het daarmee gegaan sinds ge het klooster verliet? Het lezen van de Heilige Schrift, het gebed, het zoeken in eigen binnenste, de Doop op ouderen leeftijd, het streven naar broederschap en weerloosheid, al dat nieuwe, Johannes, heeft dat u wèl ontzondigd? Is er thans rust en blijvende vrede in uw ziel, zijn de zondige begeerten verdwenen? - zijt ge waarlijk een Wedergeborene met alleen liefde en zachtmoedigheid in het hart, altijd geduldig, altijd dienend, in den zin als onze Heer Jezus het, volgens het Johannes-Evangelie, bedoelde? Antwoord mij eerlijk!....'

Ravenhorst maakte een moe, afwerend gebaar.

'Neen, Benedictus,' zei hij met smart, '*die* hoogte bereikte ik nog niet. Ik *streef* naar dat alles en mijn oprechte overtuiging is, dat ik op den nieuwgekozen weg eerder aan het heilig doel zal komen dan onder den dwang der Moederkerk. Aan de ware Wedergeboorte - dat is heel wat anders en wat meer dan de Doop in de Kerk kan geven - gaat uiterlijke verandering vooraf. De *Genade Gods* moet ons pogen te hulp komen, want een Wedergeborene is een geheel nieuw mensch, met anderen levensdrang dan voorheen. Hij heeft een Liefdeleven en niet langer dat der zelfzucht. Gods Heilige Geest moet ons bevruchten om aldus te veranderen.'

'Dank voor die openhartigheid!' viel Pater Benedictus met levendigheid en lichte vreugde in. 'Dus de herdoop, dien ge ondergingt, heeft u niet wezenlijk veranderd. Geen wonder! alleen de Sacramenten brengen Wedergeboorte! Zie hier dan hoe geraffineerd het spel des Duivels met u is! Hij lokt u niet onbewimpeld tot het

kwaad - dan zoudt ge hem zonder meer afwijzen. Neen, hij komt tot u met mooie redeneering, met voorwendsels, dat hij u in het geestelijke verder zal brengen dan de Kerkleer. Dat *lijkt* mooi en goed, maar in werkelijkheid is het uw verderf. Ge noemt uw nieuwe baan 'vrijer'; ziedaar juist de influistering van den Duivel! Hij is het, die uw hoogmoed prikkelt; zèlf moet men de Schrift lezen, zèlf oordeelen wat goed en kwaad is, zèlf zijn weg kiezen, zèlf met Christus gemeenschap zoeken, zoo fluistert hij. Maar ik zeg u, dat alles voert u slechts in de zelfzucht, ver weg van Christus. Het is gruwelijke zelfoverschatting en zelfverheerlijking en bovendien een beleediging van den Heer Jezus. Hij gaf den H. Petrus de opdracht een Kerk te vormen, die Kerk zou zich uitbreiden en Jezus zèlf zou er de leider van blijven tot het einde der dagen. Zoo geschiedde. Die Kerk kwàm er, Zij werd georganiseerd naar de wisselende tijden en Zij bestaat nóg, thans na vijftien eeuwen! Onze voorouders werden door Haar geleid. Denk aan uw vader, aan uw grootvader, aan de fiere Ridders van uw edel geslacht. *Zij* erkenden de oude waarheid! Hun rij is lang; het waren edele mannen, menschen als gij. Waarom hen minder te rekenen dan uzelven? - Gij staat alléén tegenover hen allen! *Gij* ontkent de macht der Heilige Pausen, der Heilige Moeder en van de Sacramenten - *zij* echter geloofden erin. Wie had gelijk? Ge zegt: in die vijftien eeuwen is menig woord van critiek op de Kerk gehoord. Best! maar waar is de geordende actie voor een *nieuwe* Kerk. De Pausen waren soms onwaardig, zegt ge.... goed in enkele dingen, maar niet in wat zij, als Vader der Kerk van den Heiligen Stoel af deden. In het menschelijke kunnen Pausen zondigen. Zelfs Petrus schoot daarin te kort en evenzoo de andere Jongeren van den Heiland. Maar zij bleven onfeilbaar in de leer der zaligheid, want zij hadden en hebben die van den Meester zèlf, die niet iets onwaars kan hebben geleerd.... Ge wilt zèlf den Bijbel lezen en uitleggen. Moet dat evenwel niet tot een schromelijke verwarring leiden? Boer en schoenmaker, krijgsknecht en bedelaar, burger, en Edelman, zij allen zullen hun *eigen* uitleg geven en - erger! - er naar willen handelen. Kan dan botsing uitblijven? Voelt niet ieder, die zich als leidend geestelijke opwerpt, zich een machthebbende? Wat deed Calvinus te

Genève? Denk aan de doodvonnissen tusschen '42 en '46 daar uitgesproken. En hoe staat het met Luther? Terecht leert hij in 1519: 'Wenn des Papstes Gewalt nicht von Gott wäre und nicht von göttlichem Recht bestätigt, so könnte das Papstthum so lange Zeit nicht bestanden haben.'[1)] Maar dan in 1520 is de Paus plotseling de Antichrist en met grenzelooze zelfverheffing leert de hoogmoedige Luther: 'Wer *meine* Lehre nicht annimmt, kann nicht selig werden.... denn mein Mund ist Christi Mund....' Tot zulke Godslasteringen brengt de afdwaling! Is de Schrift op dit punt niet duidelijk genoeg? - Ge gelooft in Haar gezag.... welnu dan: Zij verklaart immers duidelijk welke de plannen van Jezus waren. Petrus kreeg een heerlijke opdracht; hij ging naar Rome en dit werd het middelpunt voor de Kerk. De Paus wijst den weg tot zaligheid en de geheele priesterschap voedt de menschheid daartoe op. Wie zich van den Paus scheidt, scheidt zich van Petrus en dus van Jezus Christus, Die alléén het Heil kan brengen! Het is verblinding en overdreven eigenwaan om aan eigen Schriftuitleg gezag te hechten - een stand van bestudeerden is daarvoor noodig. De Bijbel en niet de Kerkleer zij het richtsnoer, zegt ge. Maar, Johannes, vergeet ge dan dat de Bijbel, waarop ge u beroept, ook grootendeels het maaksel is van de Kerk, geordend door Haar dienaars en saamgelezen op Concilies dier oude Moederkerk? En dan, Johannes, de Kerk heeft méér dan den Bijbel - Zij heeft de Overlevering, de vele geopenbaarde waarheden, die in de Schrift niet zijn opgeteekend, maar van persoon op persoon gingen en waardoor het de Kerk mogelijk wordt de eenig juiste Schriftverklaring te geven. De Kerk is ouder dan het Nieuwe Testament dat gij kent, Johannes - vergeet ge dit? En hoe spreekt ge zoo luchtig over de leer!.... is die dan niet de samenvatting van de overdenkingen en ervaringen van honderden, die vóór u niet minder ernstig dan gij Christus en God hebben gezocht? Is die som van kennis niet meer vertrouwen waard dan wat gij, één mensch, in deze dagen denkt? Dwaalden *zij* allen en *gij* alleen niet, Johannes? Denk aan de Heiligen;

1) Zie voor deze en een overvloed van dergelijke aanhalingen H. Ermann S.J. 'De Paus', 4 dln.

hun stoet is lang en zij stonden geestelijk hoog - het waren kinderen der Kerk.'

Hij zweeg een oogenblik. Met gloed en overtuiging had hij gesproken en zijn bezield woord miste zijn uitwerking niet. Ravenhorst zuchtte; weemoed lag er in zijn stem toen hij zei:

'Ja, Benedictus - ook ik geloofde eens aan de Heiligheid en Alleenzaligmakende macht der Kerk, maar het feit *blijft*, dat èn ik zelf èn zoovele priesters èn duizende leeken door de Kerkelijke middelen niet verder kwamen. Het is te veel uiterlijkheid, te veel schijngodsdienst naar voorschrift en bijgeloof. Denk aan de Mis - is het geen bijgeloof dat brood en wijn door een eenvoudig priesterwoord in Lichaam en Bloed van Jezus veranderen? Was dit werkelijk een feit, de priesters, die zoo dikwijls die geestelijke spijs genieten, moesten allen Heiligen worden. De praktijk leert iets geheel anders.... En geen wonder! Jezus is éénmaal voor ons gestorven; dat was genoeg. Hij deed op Golgotha onze schuld aan God geheel af.'

'Bezondig u niet, Johannes! Ik zal u zeggen hoe het met u gesteld is, gelijk met zoovele afdwalende ketters. Ge gelooft niet meer aan de opvoedende, vergevende, heiligende kracht der Sacramenten. Ge mist dus *geloof*. Dat is juist de beklagenswaardige triumf des Duivels. Want het geloof in de leer is het begin van allen vooruitgang; weet Satan dàt weg te nemen, dan volgt al het andere van-zèlf. Toen hij bemerkte, dat ge u-zelf verwijten maakte over uw zwakheid, wees hij u op uw omgeving, op de uiterlijke dingen dus,.... *die* waren de schuld van die zwakheid, zoo fluisterde hij! Uw *middelen* deugden niet, zei hij.... de Sacramenten waren bijgeloof en bedrog! Ha, hoe listig bedacht! De hoogmoedige mensch is immers altijd geneigd, de schuld van zijn tegenspoed *buiten* zich te zoeken. Maar, Johannes, niet aan de Kerk, niet aan de Sacramenten lag het, dat ge niet vorderdet, doch aan u-zèlf! Ge kwaamt niet zoo snel vooruit als uw eerzucht wenschte; ge wildet te snel gaan, ge hadt geen geduld, geen vertrouwen, niet het ware *geloof*. God helpt wie Hem zoeken, doch op den tijd, dien *Hèm* goeddunkt. Wedergeboorte, zooals gij die opvat, kan eerst intreden als ge er aan toe zijt, als ge u-zelf genoeg hebt geheiligd. En dat kost langen strijd! het geloof wordt daarin b e p r o e f d ; God laat

u schijnbaar los, Hij lijkt u te verlaten.... dan komt de Duivel en lokt. In plaats van de verzoeking te weerstaan, hebt gij er aan toegegeven.'

'Niet om God te verlaten, niet uit ongeloof ging ik heen uit de Moederkerk, Benedictus!' viel Ravenhorst in. 'Ik gevoel juist nu de groote waarde van het geloof. Het vaste vertrouwen of geloof in *Christus*, dàt brengt ons het nieuwe leven, want het opent den weg tot gemeenschap met Hem. Mijn geloof is thans veel dieper dan voorheen.'

'Neen, neen - dit maakt Satan u wijs! Het feit blijft - ge gelooft de Kerkleer niet meer; wie de Kerkleer betwijfelt, heeft het ware geloof niet meer. De Sacramenten, goed ontvangen, sterken het geloof. Het eenige, juiste geloof is: aan te nemen dat de Kerkleer de eenige en ware weg tot zaligheid is. Hoe koud spreekt ge over de heerlijke Genademiddelen! Johannes, denk terug aan uw kindertijd, denk aan uw lieve moeder.... hoe zij u vol vertrouwen den H. Doop liet toedienen; zij was een trouwe dochter der Kerk.... dwaalde zij? Zoo werdt ge lid van de Gemeente Gods ondanks uw zonde. Heerlijke poëzie! Daar waren de kruisteekens, de exorcismen, en het zout in uw mond om u te bevrijden van de dwaasheid der wereld; het witte gewaad symboliseerend uw ontzondiging, en de kaars in uw hand als bewijs, dat het Heilig Licht u bestraalde, en toen stroomde het Doopwater. Dàt was uw Doop, zonder welken men God niet kan zien. Toen, later, kreegt ge de nieuwe krachtgave in het Vormsel. Weet ge het nog? Het Chrisma werd door den Bisschop in een kruis op uw voorhoofd aangebracht en daar klonken de woorden: 'Ik teeken u met het teeken des kruises en bestrijk u met de zalfolie des Heils'. Daarop volgde het tikje op uw wang en zoo werdt ge tot geestelijk ridder geslagen om tegen de wereldsche verleidingen te strijden. Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis!.... hoort ge het niet nòg? Dat gaf u het recht om in den strijd hoogere hulp aan te roepen. En over de Mis spreekt ge.... Communie, Eucharistie, bijgeloof zou zij zijn? Ja, voor u - maar voor *mij* en zoovelen meer, die Heiliging zochten, is het communiceeren sterkend en vol werkelijkheid! Als ge de Mis, na gebiecht te hebben en na vasten en boete, met rein *geloof* aan de macht der Kerk bijwoont,

dan moèt ge wel geheiligd worden! Zeker, men blijft desniettemin zwak en valt licht. Echter een geregeld volhouden brengt de Heiligheid. Het communiceeren is een middel om vaster te staan en om meer bezield tegen de zonde te worstelen. Er gaat werkelijke kracht van uit - dat ondervindt de ware geloovige.... Wat lichtvaardig spreekt ge ook over den priesterstand! Zeker! het is verkeerd, dat wereldlijke vorsten en machtigen ook geestelijke ambten vervullen, zonder voldoende opleiding en helaas! zonder dat zij de Heiligheid nastreven. Maar die wantoestand zal verdwijnen.... Johannes, met hoeveel ernst kan de priesterstand overigens worden opgeleid. Is het door die opleiding of door de zonde der priesters zelve als dezen vallen? Herinner u de Wijdingen - de kleine en de hoogere! Ik zelf voel soms nòg de vingertoppen van den Bisschop op mijn hoofd branden! Zoo daalde de Heilige Geest op ons.... er was de zalving met olie en de dronk wijns uit den Kelk. Zijt ge ze geheel vergeten, de machtwoorden: ‘Neem de volmacht om God te offeren en Missen op te dragen voor levenden en dooden en neem den Heiligen Geest; wien ge zonden vergeeft, aan diegenen zijn ze vergeven en wien ge zonden laat, aan hen zijn ze gelaten.’ Is dat alles *niets* meer voor u?! Het geestelijke werk, het voorbeeld en de mystieke leering van de stichters der Kloosterorden, het Kerkgebouw vol symboliek en leering.... de Biecht, die zooveel afgedwaalden redde.... alles niets?.... Uw *ongeloof* aan de Kerkleer is de kern van uw afval! Hoogmoed en eigenwaan is de grond daarvan. Ge spot met de beelden en spreekt minachtend van beeldendienst. O! er zijn er wel, die werkelijk slechts tot het beeld bidden als zij er voor knielen. Maar Christus ziet het hart aan en smaadt deze onwetenden niet. Doch wat zegt de *leer*? Spreekt *die* van beeldendienst? Blijf waar, Johannes! De beelden en schilderijen zijn slechts hulpmiddelen, symbolen van en herinneringen aan hooge waarheden en heilige wezens, en knielend voor het beeld, aanbidt men niet die stof maar het Hoogere, waarvan het beeld spreekt.... Zulke hulpmiddelen zijn niet noodig, wilt ge zeggen? Maar een stoffelijk beeld doet ons gemakkelijker aan het geestelijke denken! Onmiddellijk contact met Christus is mogelijk, denkt ge! Zeker.... dat *is* ook zoo, doch slechts voor geestelijk

zeer ver gevorderden. Wij zijn echter nog veel te onrein om die onmiddellijke gemeenschap deelachtig te worden. En als ge nu diep uw zonde gevoelt, dan ziet ge ook den grooten afstand tusschen u, natuurlijk begeertemensch, en Christus. De Heiligen staan hooger en het dichtst neven Hem is Zijn H. Moeder. Onwaardige.... meen niet, dat ge uit eigen kracht tot den Hoogste kunt naderen. Richt u tot Hoogeren dan *gij* om voorspraak, vooral tot de Heilige Maagd Maria.... Maar er is nog iets: Ge zegt: ik kan mijn zonden niet overwinnen, de begeerten wijken niet. Dat heb ook ik ondervonden! Maar ik weet nu het middel om allengs hun meester te worden. *Gehoorzamen* en hoogeren tot elken prijs dienen, dàt is de weg. In het klooster gehoorzaamden wij óók maar niet streng en volkomen genoeg. Eigen inzicht, eigen drang, eigen werken behooren niets te zijn - *volkomen* gehoorzamen aan Christus en aan onze, Hem vertegenwoordigende meerderen, dàt brengt u zelfbeheersching.'

'Gehoorzamen aan het voorschrift van Jezus en aan het geweten - o ja, dat geef ik toe, Benedictus!'

'Dat is niet genoeg! gemakzucht en zelfmisleiding kan daarbij op dwaalwegen brengen. Neen - gehoorzamen aan de Kerk, aan de Oversten; doen wat *zij* zeggen. Wij overwinnen onze begeerten alleen als wij ons als gehoorzame dienaars *offeren* voor God; die offering maakt ons één met God. Ons offerend voor Christus, dat is voor de belangen der Kerk, overwinnen wij de driften en komen tot Zaligheid. Gehoorzamend, dooden wij ons lagere willen. Denk hierover na, Johannes - gij, die naar Heiligheid streeft.'

'Dat zal ik doen - maar wat is *uw* ervaring in het geestelijke en wien gehoorzaamt gij?'

Pater Benedictus stond op.

'Daarover later, mijn broeder. Het is reeds diep in den nacht. Ik heb u nog veel te zeggen. Er *is* hulp voor u, doch... in de oude Moederkerk.'

'Waarom zou ik terugtreden?' vroeg Ravenhorst. 'Ge hebt het verleden weer voor mij doen leven - o, veel moois was daarin!.... Ik zei straks, dat ik mij niet beter wil noemen dan in dien ouden tijd, maar.... ik adem nu toch vrijer, voel mij nabij God.... Uw voorstelling van Christus en God is mij te plaatselijk. Ge stelt het goddelijke ver weg en het is juist *in* ons, zoo-

dat ieder het zelf daar kan zoeken en vinden.... Ik wèrk ook meer dan voorheen....'

'Wèrk is er ook op het pad, dat *ik* u wil wijzen. Ja, als ge alles weet, moet ge wel aan mijn zijde komen. Wij zullen dan weer samen gaan! samen werken voor onze Kerk!'

Ravenhorst schudde vermoeid het hoofd. Toen hij zich neervleide voor den slaap, beklemde hem het smartelijk besef, dat, ondanks alle redeneering, de kloof, die er gaapte tusschen zijn vriend en hem, nog niets nauwer was geworden.

Pater Benedictus bleef nog een uur in gebed verzonken.

Hoofdstuk VII.
Een dag van vertellingen.

Het was niet alleen binnen de dikke muren van de Doorwerth onrustig geweest in den afgeloopen nacht. Ook buiten in de natuur werd de rust verstoord. Storm en regen waren losgebroken in den nanacht en nu nòg, in den morgen, ging het er rumoerig toe. De storm rukte aan uit het Noorden over hei en bosch; wild greep hij in de eikekruinen en beuketoppen om dan als een razende het lage Betuwsche land in te trekken. Hij botste in zijn vaart met geweld tegen de kleine ramen van ridderzaal en balzaal en deed de vanen op de torens en hoektorentjes zonder genade rondzwaaien.

Op zulke dagen spookte het in de smalle gangen en op de oude trappen in de muren van het Kasteel, zoo zei Walravia, die met de Juffer Johanna, Horan en Jonker Jasper in den middag na haar morgenlessen naar de kamer van den Heer Van Ravenhorst ging.

De Mennoniet voelde zich veel beter, nog wel wat stijf en pijnlijk, maar overigens weer geheel in orde. Zijn wonden waren geheeld en het streed tegen zijn aard om het lang op een rustbed te kunnen uithouden. Hij had dien morgen, geleid door Walravia en Juffer Johanna, ook een bezoek gebracht aan het gemeenschappelijk woonvertrek in den Noordelijken vleugel van den Burcht. Daar ontmoette hij de oude Mevrouw Van Voorst en den Heer Frederick. In den voormiddag, toen het weer wat scheen op te klaren, vertrokken de gasten, die den nacht op de Doorwerth hadden doorgebracht. Kort daarna maakte ook de Heer Frederick zich gereed om het Kasteel te verlaten. Hij had te kennen gegeven, dat een noodzakelijke reis hem voor geruimen tijd zou wegvoeren. Zijn moeder drong er op aan, dat hij nog een dag zou wachten, zoodat de storm geheel zou zijn uitgewoed. Maar hij wilde daarvan niet hooren.

Met opvallende voorkomendheid had hij afscheid genomen van de Jonkvrouw Van Boynenburg, die met Vrouwe Josina en haar gevolg tegen twaalf uur vertrok. Daarna confereerde de Edelman nogmaals met Pater Benedictus en reed toen met een vijftiental krijgsknechten van de Doorwerth weg.

Nu, na eenige uren van afnemend stormgeweld, hulde de zon, die even door de donkere wolken had gegluurd, zich weer geheel in nevelen; de regen stroomde met dubbel geweld en de wind begon nieuwe aanvallen op de sterkte te doen.

Ravenhorst rustte in een gemakkelijken leunstoel; zijn forsche gestalte vulde den breeden zetel geheel. Op een bankje bij zijn knie zat Walravia en tegenover hem hadden Jonker Jasper, de Juffer Johanna en Horan een plaats gevonden. Wolf lag aan de voeten van Walravia. Vanuit het venster van zijn kamer zag Ravenhorst over den moestuin aan de overzijde van de gracht. Een verdieping hooger had men uit de kamers aan deze zijde een vrijer uitzicht, vooral in dezen tijd als de bladeren begonnen te vallen: men kon dan de torens van Arnhem zien.

'En wat is dat dan voor een spokerij!' vroeg Ravenhorst, na een opmerking van Walravia.

'De Heeren Van Dorenweerd hebben niet alle rust in hun graf', zei de kleine, geheimzinnig. 'Eén van de oudsten schond eens op onridderlijke wijze de plichten van den gastheer.'

'Vertel dat eens,' noodigde Ravenhorst met een glimlach. Zijn breede hand streek hij met vaderlijke teederheid over Walravia's rijke, blonde haar. Wolf legde den kop op den schoot van zijn kleine meesteres, als wilde hij ook aandringen tot verhalen.

'Die Heer Van Dorenweerd had reeds menigen krijg gevoerd,' begon zij. 'Hij was de sterkste ridder uit deze streek en hij wist dat. Daar kwam op een lenteavond een ridder uit Holland met zijn schoone Vrouwe en een schaar van knechten den boschrand langs naar den Burcht. Die moet, zegt men, toen heel wat kleiner zijn geweest dan nu; het was de eerste Doorwerth, later door vijandelijke benden wreed verbrand. De ridder Boudewijn stond wel bekend als een fier Edelman uit Kennemerland, maar was nog jong, wel dapper als een leeuw, doch niet gehard als de gevreesde Heer Van

Doorweerd. Deze voelde zich eenzaam op zijn sterk Kasteel - zijn Vrouwe overleed sinds lang, zijn zonen trokken weg. Lang had zijn zwaard gerust; hij hunkerde naar nieuw geweld, de heete ridder! Vergeefs zocht hij een twist met zijn geburen; die hadden van den krijg genoeg. Zoo werd zijn leven dor en tam. Hij vond nog eenigen troost bij 't drinkgelag, dronk zich zeer vaak een roes en mijmerde over de oude strijdtooneelen.... De ridder Boudewijn vroeg nachtverblijf en weldra trad hij in de groote zaal - de Heer Van Dorenweerd geleidde met gepasten zwier de Vrouwe Boudewijn de burchttrap op, ter zale in. Schoon was zij als een Hemelmaagd. De ridder zag haar aan; een vlam sloeg uit zijn oog - zij neeg.... Een avondmaal werd opgedragen; 't gebraad smaakte den gasten goed, maar in het brein des gastheers woelden wild begeerten. Die wondere Edel vrouw, zij moèst de zijne worden! De wijn verhitte hem en driest sloeg hij zijn arm rondom de tengere leden van zijn reine gaste. De kloeke Boudewijn sprong toornig op; zijn vuist viel kletsend op de wang des plichtvergeten ridders. De Heer Van Dorenweerd stoof brullend op en sloeg de hand reeds aan zijn zwaard. De knechten schoten toe.... Heer Boudewijn eischte voldoening voor den blaam, zijn Vrouwe aangedaan; zijn tegenstander lachte en gaf kort bevelen. Op 't slotplein volgde dra, in 't nachtelijk uur, bij hel flambouwenlicht, een tweegevecht - Heer Boudewijn viel. De overwinnaar dwong de schoone Edelvrouw het jawoord af. Maar toen de ochtend lichtte, vond men haar gedood - zij had zich met een dolk het hart doorboord.... Die wandaad drukte op het verdere leven van den Heer Van Dorenweerd - hij stierf niet lang daarna. Zijn laatste dagen waren rusteloos; hij zwierf door 't groote Huis en zag de schimmen van zijn twee vermoorde gasten. In wilden stormnacht gaf hij toen den geest. Maar, altijd nog, als 't stormt, zwerft hij 's nachts langs de trappen en door de stille zalen van den Burcht....'

De Heer Ravenhorst knikte.

'Een ruwe tijd!' zei hij. 'Ja, woest en sterk waren onze voorvaderen.... Denk aan Heer Sweder!....'

'Ja! van hem zoudt ge mij nog vertellen!' riep Walravia. 'Laat hooren, goede Heer Ravenhorst!'

'Uw vader, kind, vertelde eens het volgende van hem...

....Het was omstreeks het jaar 1360. Tusschen Zwolle

en Kampen, aan den IJsel, lag de sterke Burcht van Sweder, Heer Van Voorst. De Stins van Sweder heette het onverwinbaarst Slot in 't Oversticht. Tachtig schoenen[1)] hoog rezen de muren van twaalf schoen dik. Drassig land omgaf den Stins met zijn geduchte torens en vierkanten voorburcht. Dubbele grachten lagen er omheen; daarover voerde aan den voorkant een smal brugje naar den IJseldijk.... Heer Sweder was roofridder van het echte slag. Van de vaart op den IJsel hief hij zonder mededoogen hooge rechten en Zwollenaren en Kampenaars hadden voortdurend van zijn plundertochten veel te lijden. Dat verdroot de burgers! Zij raadpleegden met den Bisschop van Utrecht, Jan van Arkel, en die besloot, vereenigd met zijn Stichtenaars, met benden uit de steden Kampen, Deventer en Zwolle, den trotschen Sweder op zijn Stins te tuchtigen. Bij een mislukten rooftocht viel de wilde ridder in de handen der vertoornde Zwollenaars; te zelfder tijd verschenen de vijandelijke benden voor zijn Stins. Daar hielden echter trouwe, vastberaden mannen kloek de wacht; zij waren even moedig als hun in 't gevang geworpen Heer. Zij zwoeren, zich tot 't uiterste te zullen blijven weren, juist zooals het gebeurd zou zijn als de Heer Sweder in hun midden was geweest. De belegering werd één der meest merkwaardige uit de Middeleeuwen. Werktuigen, zooals de Romeinen ze eens hadden gebruikt, werden erbij benut - stormrammen, blijden, muurbrekers en beukelaars. Op vlotten bracht men ze over de grachten bij de muren, en beukte die er mee. De blijden vernielden één der torens. Hardnekkig bleef 't verzet. Met haken wierpen de belegerden de stormrammen om, maar deze werden steeds weer opgesteld. Een muur van het Slot stortte in en de toegang tot de groote zaal kwam daardoor open. De bezetting dacht echter nog niet aan overgeven - zij week naar andere vertrekken. De belegeraars namen hun toevlucht tot verschrikkelijke dingen; zoo wierpen zij stinkende krengen in de grachten om door den stank den drang tot overgave te versterken. Twintig weken lang werd er gevochten. Toen volgde de overgaaf. De dappere verdedigers mochten echter vrij wegtrekken; het Slot werd tot den grond toe afgebroken. Heer Sweder

1) 25 el hoog en 3,75 el dik.

hoorde het vol smart en met verbittering, ontsnapte uit zijn kerker en begon een fellen strijd tegen den Bisschop. Zijn heele leven bleef hij steeds diens vijand.... Hij was ongewoon sterk, zeer ruw maar edelmoedig. En later, na zijn dood, is hij aan menigen Van Voorst verschenen. Op 't slagveld snelde hij hen dan te hulp, gewoonlijk in een zwarte rusting. Men zegt, dat hij *altijd* terug zal komen als er een groot gevaar een telg van het geslacht Van Voorst bedreigt, of dat hij dan één zijner dapperen zal zenden om de zwakken te beschermen en onrecht te voorkomen!'

'Dàt was een ridder!' zuchtte Walravia. 'Het moet wel heerlijk zijn met zulke mannen in het gevaar te gaan! En dan het zwaard te voeren.... zoo'n groot tweehandszwaard als in de ridderzaal staat! Ik kan het nauwelijks optillen.'

Ravenhorst liet zijn vingers weer spelend door haar lokken glijden.

'En dàt zegt een kleine Jonkvrouw?' vroeg hij verwijtend. 'Kind, in het verleden kon men nog niet anders, maar thans.... laat rusten de wapens, zij brengen meer leed dan geluk.'

Zij keek hem verwonderd aan.

'En gij, een zoo sterk man, verlangt niet uw kracht in den strijd te toonen?' vroeg zij. 'Ik heb wel opgemerkt, dat ge geen wapens draagt - toch moet ge een ridder zijn, want vader was uw vriend.'

'Ik legde voor goed de wapens neer. Hoogere idealen lokken mij.'

Jonker Jasper mengde zich nu met een gebaar van interesse in het gesprek.

'Ge behoort dus tot de nieuwe secte, die voor de weerloosheid is?' vroeg hij weifelend.

'Ja, Jonker! ik wil niet meer wonden en dooden - het is een zondig bedrijf!' klonk het ernstige antwoord.

'Ik heb over dat vraagstuk veel nagedacht,' vervolgde de Jonker. 'Er wordt thans zooveel over gesproken en ik heb boeken van Anabaptisten gelezen, waarin dit standpunt wordt verdedigd.'

'De Heilige Schrift is vol uitspraken, die er op wijzen dat de ware Christen de wapens niet moet voeren.'

'Ja - maar ook het tegendeel kan men er in lezen. Ik kan mij een middenweg denken. Men moet geen wapens dragen om aan te vallen en te veroveren, maar

alleen om onrecht te voorkomen en zwakken te verdedigen. Ja, ik geloof zelfs, dat wij, als wij aangevallen worden, een *plicht* van verdediging hebben. God gaf ons kracht en verstand opdat we ons zouden handhaven tegenover vijanden. Wij moeten ons verdedigen bij den aanval, al was het alleen maar om te voorkomen, dat een ander door onze weerloosheid een moordenaar wordt.'

'Zoo is het in werkelijkheid niet!' hield Ravenhorst vol. 'Wie wapens draagt, maakt er al spoedig gebruik van. Wij zijn zwakke menschen vol begeerten en als we die willen bevredigen, is het zwaard spoedig getrokken of het vuurroer ras losgebrand. Wij met onze driften kunnen ons niet tot den strijd voor het goede alleen bepalen en daarom is het beter in het geheel geen wapens op te nemen.'

'Maar als gij onrecht ziet plegen, zult ge den zwakke toch te hulp komen, Heer Van Ravenhorst?' vroeg Walravia. 'En zult ge u dan niet verdedigen als men u aanvalt, u bespot en kwelt?'

Hij glimlachte.

'Als men mij aanvalt,' zei hij, zijn gespierde armen opheffend, 'heb ik ook zonder te wonden en te dooden wel de kracht om eenige mannen van mij af te houden. En zoo niet - wel aan! dan laat ik mij liever wonden dan het anderen te doen. Het is niet uit lafheid - God weet het! Maar ik wil niet dooden. Gods Woord verbiedt het mij en bovendien.... ik wensch zèlf ongestoord te leven en zou het recht daartoe verliezen als ik anderen doodde. Ik wil zacht zijn voor wie mij wonden en kwetsen. Was Jezus dat ook niet? - liet Hij zich niet als weerlooze dooden? Dat is ons voorbeeld!.... En wat betreft de verdediging van zwakken - zeker zal ik dat doen! Maar niet met het zwaard, alleen met mijn lichaam en leven. Ik kan de slagen opvangen voor de zwakken.'

'En gij zoudt dus de eer van een Jonkvrouw niet verdedigen, zooals ridder Boudewijn het deed?' vroeg Walravia met zekere teleurstelling.

'Neen! In zijn plaats had ik den Burchtheer met zachtheid tot rede pogen te brengen. Ik zou de Jonkvrouw achter mij hebben geplaatst en slechts over mijn lichaam en na mij gedood te hebben, zou de woesteling haar aanraken. Maar mijn tegenstander dooden - neen, dat niet!'

‘Maar, Heer Van Ravenhorst’, viel Jonker Jasper in, ‘ge zoudt u immers niet geheel kunnen beheerschen als de strijd eenmaal ontbrandde. Wij zijn van nature niet zoo, dat wij ons gewillig laten dooden. Ons levensinstinct breekt los als wij worden aangevallen.’

‘Dat is uit den natuurlijken mensch gesproken, Jonker! Ja, *die* wil zich handhaven. Maar wie Jezus wil volgen, streve naar hooger ideaal. Zich geven is Christelijk, zich met geweld verdedigen onchristelijk. En ja - misschien, als ik om een onheil te verhinderen streed, zou de hartstocht wel los komen. Maar God weet, dat ik het anders wilde.’

‘En als men u dwóng tot een gevecht?’

‘Wie zou mij dwingen? Men kan mij wonden, dooden, sarren en pijnigen, maar niet dwingen tot iets, dat mijn geweten afkeurt.’

‘Neen, - maar als een gevecht nu iets, dat u lief was, kon redden; als het dus het belang van een ander gold?’

‘Niemand is er mee gediend, dat er voor hem geweld wordt gepleegd, mijn jonge vriend. Maar goed, *als* dat geval zich voordeed, dan was ik misschien sterk genoeg om mijn tegenstander te ontwapenen zonder hem te wonden of te dooden. Maar ik wensch dien strijd niet.’

‘Toch zijn er omstandigheden, waarin al onze beginselen vervallen’, meende de Jonker. ‘En wat brengt ons verder: tot elken prijs aan het beginsel vasthouden, of dat op zij zetten ter wille van anderen? Zoudt ge niet weifelen als de reinheid van een onschuldige Jonkvrouw viel te redden door het neerslaan van een woesteling?’

‘Dat zeker! Maar God zou mij dan zeggen, wat ik moest doen. In het algemeen brengt trouw aan ons Christelijk beginsel ons het verst....’ Hij zweeg even en glimlachte toen. ‘Ge verteldet straks van een boosaardigen Heer Van Dorenweerd, kleine Jonkvrouw’, vervolgde hij. ‘Uit dat geslacht zijn ook edeler ridders gesproten, die blijk gaven in mijn geest te denken, al voerden zij dan ook nog het zwaard. Kent ge de geschiedenis van Heer Bernhard van Dorenweerd en zijn vijand Heer Otto van den Roodentoren?’

‘De oude Otto vertelde er mij van - maar gij verhaalt veel mooier.’

‘Dus wilt ge die historie nogmaals hooren?’

‘Ja - graag!’

‘Nu dan.... Ge weet waar 't sterke Slot Roodentoren

staat[1]. 't Is nu, na de verwoesting in 1512, verbouwd en tamelijk jong, maar in den tijd toen ridder Otto heerschte op het Slot, was 't grooter nog en zwaarder ook van bouw. Hoog en forsch verhief de dikke toren zich; hij leek onneembaar! Heer Otto was een ruw, hartstochtelijk en krachtig krijgsman. Voortdurend bleef hij twisten met zijne geburen; de oude veeten werden niet vergeten en bloedige tooneelen waren aan de orde van den dag. Een tijdlang had hij ook geoorloogd met Heer ridder Bernhard van de Dorenweerd. Dit was een dapper man, maar zacht van hart en edelmoedig. Hij kwam zijn vijand tegemoet.... 't werd vrede en Heer Bernhard bood de vriendenhand; zij werd ook aangenomen, maar in 't hart van ridder Otto bleef de haat.

Op Loenen's Slot woonde de schoone Jonkvrouwe Plechtrude. Reeds menig Edelman dong naar haar fraaie hand. Zij wees ze af. Twee ridders deden slechts haar teeder harte sneller kloppen - Heer Bernhard en Heer Otto. Haar vader wenschte Bernhard tot zijn zoon - Plechtrude weifelde.... wel was de ridder van den Roodentoren ruw, maar zij gevoelde veel voor hem en hoopte door een zachte leiding zijn weerbarstigen aard te edelen. Toch bleef zij ook niet ongevoelig voor Heer Bernhards hulde.

Toen nu de laatste met Heer Otto vriendschap had gesloten, nam hij een mannelijk besluit. Wel brandde 't in zijn hart van liefdesgloed voor zijn Plechtrude, maar voor den nieuwen vriend wilde hij zich offeren. Hij kleedde zich met zwier en, licht gewapend zonder harnas om de de leên, sprong hij te paard. Hij reed naar 't Slot van zijn geliefde, vermeed haar blik en sprak met Loenen's Heer. Hij pleitte voor Heer Otto van den Roodentoren, en vroeg Plechtrude's hand voor hèm. De burchtheer stemde toe; hij riep zijn dochter, verklaarde haar het doel van Bernhards komst. De Jonkvrouw gaf haar ja-woord en de ridder reed terug om 't goed bericht zijn vriend persoonlijk mee te deelen. Plechtrude stond voor 't raam der keminade en staarde hem na. Zij had berouw.... eerst nu begreep zij hoeveel edeler Heer Bernhard was,

1) Het kasteel Roodentoren, Rodetoren, Rothemtoren, soms ook Roodentoom, stond in de Betuwe onder Driel aan den Rijn, ongeveer tegenover de Doorwerth. In den tijd van mijn verhaal was het in het bezit van het geslacht Mom.

hoe hij veel waardiger dan ridder Otto bij haar paste. Een nieuwe liefde ontbloeide in haar borst....

Terwijl de Jonkvrouw droomde en weende om haar dwazen stap, reed Doorwerths Heer snel naar zijn doel. Hij ademde verlicht; zijn daad kostte veel leeds maar thans doorstroomde hem de blijdschap, die steeds vrucht is van de liefdevolle werken. Hij naderde den trotschen torenburcht.... Op den omloop van den toren stond zijn vriend in ijzeren rusting, spiedend in de verte. Hij zag den Heer Van Dorenweerd, begreep vanwaar hij kwam en jaloezie verduisterde zijn zinnen. Zeer zeker had die man op 't Loenen's Slot getoefd; zeer zeker had hij met Plechtrude zoet gesproken.... en stellig drong hij zich daarbij in hare gunst, zoo mijmerde de donkere woesteling. Hij wantrouwde den vriend, die pas zijn levensvreugd voor hem ten offer bracht. Zijn hand greep naar een boog.... en juist toen Bernhard hem met blij gebaar een groet toewuifde, ontvlood de pijl het koord... De eed'le Dorenweerd viel van zijn ros - gedood!

Twee dagen later hoorde ridder Otto de geheele waarheid - wanhopig sloot hij zich in den ouden toren op. De wroeging deed hem snel verzwakken: hij stierf, zich zelf verwenschend. Plechtrude, door den slag geknakt, ontvluchtte alle wereldsche vermaken. In 't klooster Eymeren, bij Valburg onder Eist, zocht zij vergetelheid en rust; zij peinsde over de verloren vreugde en gaf den geest met Bernhards naam nog op de lippen. Maar op den Roodentoren is 't sindsdien niet pluis, want menigeen zag daar in manenachten op den trans een zwarten ridder. Heer Otto heeft geen rust in 't graf...'

'Ja! dat was een edele Dorenweerd!' zuchtte Walravia na een kort zwijgen.

'Hoe is Horan zoo stil?' vroeg Ravenhorst, zijn levendig oog op den jongen zanger richtend.

Horan keek verstrooid op.

'Ik zwierf vanmorgen in den storm in het bosch', zei hij, 'en had een onaangename ontmoeting. Ik bracht een bezoek aan den kluizenaar; hij vroeg naar u. Toen ik terugging door het bosch - ha! wat een gerucht in die boomtoppen, wat een kracht en grootheid in dien fieren wind!... toen ik terugging dan, kwam de heidin mij achterop. Zij maakt het mij wel meer lastig, maar nu was het ergerlijk....'

'Wat wilde zij van u?'

‘Niets! maar zij riep eenige onbegrijpelijke woorden.’

Hij streek zich door het haar.

‘Kom, Horan! vergeet het maar!’ zei Walravia. ‘Het mensch is gek - ze weet niet wat ze zegt.’

‘Neen! - en toch weet zij meer dan een ander. Zij las eens in mijn hand....’

‘Weet gij nog vertellingen, goede Horan?’ vroeg Ravenhorst om hem op andere gedachten te brengen. ‘Nog oude verhalen van de Heeren Van Dorenweerd?’

‘O ja!’ zei de dichterlijke jongeling lachend, en na een oogenblik nadenken begon hij:

‘Er is een trap in den middenmuur van het Kasteel, die nu niet meer gebruikt wordt. Het is de trap van den bleeken ridder en ik zal u zeggen waarom zij zoo heet. Het is méér gebeurd, dat de Heeren Van Dorenweerd hun dochters den weg naar het geluk afsneden, maar zoo wreed als de bleeke ridder het deed, waagde het geen. Het is meer gebeurd, zeg ik! Want ik denk aan dien Heer Van Dorenweerd, Baanderheer van Redichem[1)], uit den tijd van Hertog Reynald en zijn broeder Eduard van Gelder. Die leefden in vijandschap met Heer Philips van Heteren en Rothem, die toen den Roodentoren bewoonde. Heer Philips had een zoon, Udo, de Baanderheer een dochter, Clara - zij hadden elkaar lief, maar de vaders wilden van een vereeniging niet hooren. Udo redde Clara's leven toen zij bij de kapel in het bosch werd bedreigd, maar Clara's vader wilde nog niets van hem weten. Tot Udo zich eindelijk onderscheidde in den strijd bij Bazeweiler, waar Hertog Eduard de Brabanters versloeg, maar toen door Herman Bier van Heeze werd vermoord. De Hertog had zijn broeder Reynald onttroond en gevangen gezet op Neyenbeek. Udo won Reynalds gunst - de bevrijde Hertog wilde hem beloonen en deed een vriendelijk woord bij Clara's vader. Verzoening volgde en het bruiloftsfeest... De bleeke ridder, van wien ik sprak, wilde echter nimmer van verzoening weten. Hij had een vijand, die hem bitter had gegriefd - Heer Jan van Hoeckelom. Bij het toernooigevecht was deze haat het eerst ontbrand. Heer Jan vocht als een reus en deed de eigenaar van Dorenweerd gewond van 't paard en uit den zadel storten. Dat zag de Jonkvrouwe Jacoba, naar wier hand

1) Renkum.

de beide ridders dongen. Heer Jan voerde haar naar zijn Burcht.... de ander trok zich mokkend hier terug. Zijn felle liefde voor Jacoba was gelijk verterend vuur - hij werd een bleeke man, die allen omgang met zijn standgenooten meed. Uit het huwelijk met een eerste vrouw had hij een zoon en dochter - de schoone Kunegonde. De jaren vloden. Op den Burcht Hoeckelom kreeg men een zoon en toen hij twintig telde, ontmoette hij op 't Rosendaalsche Slot de Jonkvrouw Kunegonde. Hij zocht haar bijzijn trouw, zij wees den ridderlijken knaap niet af.... 't werd zoete min. Kunegonde, weer op het ouderlijke Slot terug, niets wetend van de veete tusschen Dorenweerd en Hoeckelom, bekende vrij haar liefde voor haar Guido. Dat gaf een storm! Haar vader stoof verbolgen op, verbood die liefde. Toen vloeiden tranen van de rozewangen van de schoone Kunegond. Zij smeekte en bad, viel jammerend voor hem neder... hij stiet haar van zich af, verbood haar streng de Doorwerth te verlaten. De Jonkvrouw zond toen heimelijk haar page Rudimer naar 't Slot der Hoeckeloms. De goede Guido hoorde met ontzetting 't droeve nieuws, maar toornig sloeg hij op zijn zwaard en zwoer, dat zijn geliefde niet alleen zou blijven. Hij reed vergramd naar Dorenweerd, vroeg een gehoor en werd ontvangen. De Heer Van Dorenweerd bespotte hem en wees hem toen de deur. Het leed der twee gelieven scheen de wreede vader niet te zien. Twee dagen later, toen Kunegonde, die zonder Guido niet kon leven, in stilte vluchten wou, betrapte heur vader haar. Hij greep haar, sleurde 't edele meisje door den hof, de burchttrap af naar d'onderaardsche, donkere gewelven. Met eigen hand wierp hij haar in 't gevang en stelde als wacht daarvoor zijn bruutste knechten.... 't Werd avond. De ridder schreed de trappen af, die, in den muur gebouwd, van boven in het Slot langs ruime zalen naar 't keukenhuis beneden voerden. Het helle licht van een flambouw viel op zijn hooge, magere gestalte, zijn breeden baard en doodelijk bleek gelaat.... Hij trad in 't kerkerhol en vroeg zijn dochter: ‘Wilt ge mij zweren, dat ge voor immer met dien Guido breken zult?’ Zij weigerde en weder ging de ijzeren traliedeur achter haar dicht. ‘Ge zult hier zitten tot ik uw belofte heb!’ riep hij haar toe en klom de trap weer op. Hij vond geen rust, de bleeke man, maar van het eens beraamde plan week hij niet af.

Wel veertien dagen lang kwam hij in 't avonduur de muurtrap af; steeds richtte hij tot Kunegond dezelfde vraag, maar altijd klonk haar weigerend antwoord even vastberaden. De arme Kunegonde! zij werd zoo droef, zoo mat; maar tot het einde wilde zij getrouw aan Guido blijven. De jonge Hoeckelom zwierf somber om het Slot. Hij wist, dat een geheime gang van 't Slot naar 't bosch toe leidde - hij zocht daarvan den uitgang, maar vergeefs. Zoo vond hem Rudimer, de page. De knaap was listig en na rijp beraad beraamde hij een plan om Kunegond te redden. Hij lokte in den nacht de wachters in een zijvertrek. Terwijl de knechten dronken zoeten wijn, door Rudimer verschaft en door hem aangelengd met slaapverwekkend kruid, schoof hij de grendels weg en sloop bij Kunegonde binnen. Hij trok haar mee en stiet een raampjen open. Daaronder, in de gracht, naderde Guido reeds. Voorzichtig gleed hij 't water, zwemmend, over; hij ving 't beminde meisje op - Rudimer volgde. De Jonkvrouw steunend, zwommen zij terug, eerst naar den grachtwal en toen door den Rijn tot aan den boschrand, waar Guido's paarden wachtten. Zij vluchtten naar den Huize Hoeckelom, zij trouwden en.... werden gelukkig!.... Op 't ouderlijke Slot vervloekte Kunegonde's vader, dol van drift, zijn dochter. Hij wilde haar niet meer zien! Maar toen hij sterven ging, kwam het berouw. Men zag hem in de laatste nachten voor zijn dood, met bevende leden en knikkende knieën, trap op, trap af gaan.... Hij zat in 't duistere gevang en riep den naam van Kunegonde. En later, altijd als gevangenen in onze kerkers zuchtten, verscheen hij weer op de oude trap....'[1)]

'Dat is om koud van te worden!' zei de Heer Ravenhorst. 'Was dat dezelfde gevangenis, waarin eens Hugo van Dorenweerd werd opgesloten?'

'Dat verhaal kennen wij niet!' zei Walravia. 'Vertellen, vertellen!....'

'Goed, kleine dwingeland', begon Ravenhorst zijn verhaal. 'Ik heb het van uw vader.... In den allereersten tijd, dat hier de Dorenweerder Heeren woonden, leefde er ook ééne, die twee zonen had. Hugo, de oudste uit zijn eerste huwelijk, zou de Doorwerth erven, maar

1) Vermoedelijk de bij de restauratie van het Kasteel gevonden trap, die nu weer hersteld is.

Everhard, de zoon uit 't tweede huwelijk, gunde aan zijn broer dat erfdeel niet. Toen de oude ridder Dorenweerd gestorven was, beraamde Everhard een snood plan met zijn moeder Elze. Terwijl Heer Hugo sliep, namen ze hem op; zij droegen hem gehaast de trappen af en wierpen hem in 't donkerste van de gevangenisholen. Een slaapdrank had den sterken Hugo tam gemaakt. Want sterk wàs hij! Toen hij ontwaakte, boog hij de ijzeren staven van de zware binnen-valdeur krom maar tevergeefs! Hij riep zijn krijgsvolk toe.... 't was door Heer Everhard ten deele omgekocht, ten deele weggezonden. Een maand lang zat Heer Hugo in 't gevang. Zijn broeder sprak met hem door 't kleine luik der deur en eischte, dat hij wettig van 't Kasteel en 't uitgestrekt gebied afstand zou doen. Heer Hugo weigerde! De wreede broeder kondigde hem daarop aan, dat alle voedsel van nu af hem zou worden onthouden; dus wachtte hem de hongerdood! Een week verliep - de ridder Hugo waande reeds zijn dood gewis. Geen bete broods werd hem gegund, slechts af en toe een kruikjen water. Maar eindelijk daagde hulp. Zijn schildknaap, schoon verdreven uit het Slot, wist met een list daarin te dringen. Hij hield zich in een kast verborgen en toen de wachters na veel spel en drank in 't late nachtelijk uur in slaap waren gevallen, sloop hij naar 't kerkerhol, ontgrendelde de deur en leidde stil zijn Heer naar buiten. De ridder at en dronk - hij was zeer vuil en erg vermagerd, maar sterk nog als een leeuw. Hij klom de burchttrap op en wapende zich snel. In de groote ridderzaal verbeidde hij den morgen. Toen Everhard naar binnen trad, daagde zijn broer hem uit. Het werd een wild gevecht, want knechten schoten toe om ridder Hugo weer te kerkeren. 't Recht zegevierde! Everhard en tien der mannen werden door Heer Hugo en zijn schildknaap ras gedood. De Vrouwe Elze vluchtte en de edele Hugo vond geluk!....'

Het was schemerig geworden. Jonker Jasper, Johanna en Walravia verwijderden zich voor het avondmaal. Horan bleef met den Heer Ravenhorst alleen.

'Wat heeft de heidin tot u gezegd, Horan?' vroeg Ravenhorst.

'Ik wachtte tot ik u alleen kon spreken om het te zeggen. Zij had gehoord, dat ik uw naam noemde

tegenover vader Gabriël, en nu vroeg zij mij naar u. Toen zei ze: ‘Laat hij komen, laat hij komen! ik weet veel.... ik kan hem zeggen, wat hij zoekt! zeg hem dat.... het beslissend uur nadert!’.... Ik begreep haar niet.’

Ravenhorst keek verwonderd op.

‘Zei ze, dat ze mij kende?’

‘Neen, - maar ik kreeg dien indruk wel.’

‘En waar moest ik komen?’

‘Zeker in de kluizenaarswoning. Ik beloofde haar, dat ik het aan u zou overbrengen.’

‘Zonderling! ik kan niet vermoeden wat zij wil....’

De Heer Ravenhorst bleef in nadenken verzonken toen Horan kort daarna de kamer verliet. Wat wilde die onbekende vrouw van hem?

Hoofdstuk VIII.
De Doorwerth in nood.

Tot goed begrip van hetgeen volgt, moet ik een paar dagen teruggaan en den lezer naar de bosschen van Wolfhees voeren. Op den morgen, dat de Heer Ravenhorst de erfdochter van de Doorwerth het leven redde, ging het op een open plek in de genoemde bosschen achter de Doorwerthsche heide, ten Noorden van het Kasteel, rumoerig toe. Een bende krijgsvolk had er een kamp opgeslagen; men zag er eenige tenten, allerlei wapentuig en op een afstand de paarden.

Misschien stelt de lezer er prijs op om iets naders van het krijgsvolk dier dagen te vernemen. De wapenrustingen kwamen in de 16e eeuw weer meer in gebruik als een middel tegen de steeds verbeterende vuurwapenen. Het eigenlijke harnas, dat het bovenlijf beveiligde, vervaardigde men van zwaar, gesmeed ijzer, de overige deelen der rusting van buigbare banden. Een volledige wapenrusting van een man woog ongeveer 48 K.G. In de 16e eeuw waren de kleinere wapens: bijlen, hellebaarden, pieken, lansen, speren, zwaarden kort en lang, dolken, en dan vuurwapens. In de 14e eeuw gebruikte men primitieve hand- of loodbussen, die in de 15e eeuw werden verbeterd. Toen maakte men vuurwapens met en zonder voetstuk of vork met langen loop en van vrij groot kaliber, die haakbussen werden genoemd en de knipbussen vervingen. Behalve de haakbussen bezigde men ook een soort groote pistolen. De zwaardere vuurwapens ondergingen in de 16e eeuw ook veel verbetering. In de 14e eeuw had men z.g.n. bombarden, vervaardigd van smeedijzeren staven, met banden aaneen gehouden, die over een afstand van 750 M. steenen kogels wierpen van 25 tot 225 K.G.; men schoot er een tiental keeren per dag mee. Men benutte daarnaast nog altijd de oude blijde, een soort wip, om steenen en andere voorwerpen

(brandverwekkende projectielen) te werpen. In de 15e eeuw kwamen er bronzen vuurmonden, kartouwen en slangen, met grooter vuursnelheid dan de bombarden; men schoot nu allengs alleen met ijzeren projectielen, over een afstand van 1200 tot 1500 M., gemiddeld 40 schoten per dag. Onder de ruiterij onderscheidde men in de 16e eeuw aanvankelijk kurassiers, speerruiters en schutters te paard. Kurassiers en speerruiters voerden de lans; de eersten waren met hun paard geheel, de tweeden slechts gedeeltelijk en hun paarden in het geheel niet geharnast. De schutters droegen een lichte wapenrusting of gene, stormhoed, vuurroer en korte speer. Het voetvolk werd in de 16e eeuw verdeeld in piekeniers en schutters, hand- of haakbusschutters (harquebussiers). De haakbusschutters openden het gevecht evenals de slingeraars en boogschutters in de Oudheid; daarna drongen de piekeniers in hoopen naar voren met de blanke wapens, hellebaarden, pieken en zwaarden. De piekeniers werden in de 16e eeuw geharnast, de schutters niet, en daarom heetten de eersten zwaar, de tweeden licht voetvolk.

De krijgslieden, die zich op de genoemde plaats bevonden, hadden in Frankrijk gevochten; er waren ruim honderd knechten, die zich aan het bevel van den woesten en sterken Pirot van Rossem hadden onderworpen. Stroopend was de troep door Vlaanderen en Brabant getrokken en ook in Gelder had hij onrust gestookt, geroofd en reizigers bedreigd. Met buit beladen, bereikten ze eindelijk den Veluwezoom en bleven daar.

Tot nu toe werd geen wandaad door de mannen van Pirot in deze streek gepleegd. De bevelhebber had gehoord van de rijkdommen van de Doorwerth en dit deed bij hem een plan rijpen, dat hij met omzichtigheid voorbereidde. Hij wilde zoo weinig mogelijk de aandacht trekken om onverwachts zijn slag te slaan, en streng had hij daarom zijn volk het plunderen in dit gebied verboden.

De mannen vreesden hem. Hij stond bekend om zijn driftigen aard en wie zijn bevelen overtrad, schoot hij onmiddellijk neer. Dolk en zwaard gingen bij hem rap uit de scheede. Hij heette van afkomst een Limburger Edelman, maar door verarming moest hij het vaderlijke goed verkoopen en werd een zwervend krijgsman. Een wild verleden lag achter hem en dat ruwe, onzedelijke leven had zijn sporen op zijn uiterlijk gedrukt. Hij droeg

een grooten, ruigen baard, lang, zwart en krullend haar en verwaarloosde kleeding. Zijn gelaat deed gebruind, zijn oog donker, neus en voorhoofd niet onedel, maar om zijn mond lag een trek van wreedheid. Hij was zwaar gebouwd, zeldzaam gespierd, een meester in het paardrijden en geoefend in het gevecht. In het leger had hij met de aanvoerders voortdurend twist gezocht, want hij koesterde een groote voorliefde voor het tweegevecht. Wie maar een lichten twijfel uitte aan zijn bedrevenheid, kreeg zijn uitdaging en meestal met noodlottig gevolg voor zijn tegenstanders. Hij roemde er op, dat hij in driehonderd tweegevechten meester van het veld was gebleven.

Op dien morgen dan zat de aanvoerder voor zijn tent; met blijkbaar ongeduld wachtte hij.

'Vervloekt lang blijft die Van Elderim weg!' beet hij zijn schildknaap Roland toe.

'Hij zal zijn zaak grondig willen afdoen, mijn Heer, en 't is toch altijd een half uurken rijden tot de kapel.'

'Beklim dien heuvel en zie eens of hij al nadert in de hei! En breng mij dan een beker wijn!'

De schildknaap ging heen, maar vóór hij op den top van den aangewezen heuvel stond, reed de Heer Koenraad van Elderim daar al langs. Nog eerder dan de schildknaap kwam de langverbeide bij Heer Pirot.

'Ha - eindelijk!' riep deze verheugd. 'Zit af, Elderim! Wat nieuws brengt ge?'

'Goed nieuws, mijn dappere leider! althans meer dan ik op mijn heenrit had vermoed.'

'Ge hebt den ouden monnik dus gesproken?'

'Ja - hij hechtte zonder meer geloof aan mijn verhaal dat we in ons kamp een zware zieke hebben, en hij heeft me een kruidendrank meegegeven. Hij wilde zèlf komen, de goede vader Gabriël, maar 't is me gelukt hem dat voornemen uit het hoofd te praten, want 't zou niet goed zijn als hij 't doorzag, dat alles maar verzinsel is en voorwendsel om hem te kunnen uithooren. Nu - 't trekken van den drank nam heel wat tijd en we konden dus op ons gemak praten.'

'En wat wist hij van den toestand op het Slot?'

'De bezetting is minder talrijk dan onze bende; een deel ervan is afgestaan voor den oorlog - het grootste deel van de achtergeblevenen waakt bij de palissadeschansen en in het poortgebouw. De Heer Frederick van

Voorst zal bij een aanval de verdediging moeten leiden - hij is een Edelman, die van een spoedig toegeven niet wil weten. De Burcht Rosande ligt dicht bij en evenzoo de Roodentoren. Van daar kan men in korten tijd te hulp snellen en wij zullen dus zeer vlug onzen slag moeten slaan....'

'Ja, dat is ook mijn plan. Ge moet wel dorstig zijn, mijn trouwe Elderim. Hola, Roland, waar blijft de wijn?! een groote kan en twee bekers - vlug wat, knaap! moet uw Heer wachten?'

De schildknaap snelde toe met het verlangde.

'En dat is alles?' vroeg Pirot, zich weer tot den Heer Koenraad wendend. 'Ge weet niets van de sterkte van die palissadeering, van de poorten en de hoogte van de muren?'

'Ik had geluk! Er is een Jonkvrouw op het Slot - een kind nog, maar zij weet een hoogen toon aan te slaan. Zij is de eigenares; de Heer Frederick is haar oom. Die kleine dan deed een morgenrit en sloeg op hol. Een wandelaar greep het dier maar werd daarbij gewond. Hij had mijn paard gebruikt en 'k dacht eerst dat hij 't wilde stelen, maar 't zat anders. Om kort te gaan, ik vond hem bewusteloos. Natuurlijk bood ik de ontstelde Jonkvrouw aan, te helpen bij 't vervoer van haar gewonden redder. Wij gingen naar 't Kasteel!....'

'Vervloekt geluk! dat had niet beter kunnen treffen! En verder?'

'Ik had gelegenheid de sterkte op te nemen. Bezetting van de toegangen zoo'n twintig, dertig man! Toen ik wegreed, vroeg ik terloops naar de rest - nòg ruim een twintigtal! Dus een vijftig of zestig strijdbare, geoefende mannen, buiten 't personeel, de stalknechten en de bewoners der dienstgebouwen van den voorburcht.'

'Met list was dan de aanval wel te wagen! Wat zegt ge, Koenraad?'

'Ja. Maar 'k heb ook aan dat jonge ding gedacht. Als we dat konden vangen en dan een losprijs eischten?....'

'Dat houdt wat veel op. We moeten dadelijk als de slag geslagen is uit deze streek. De mannen van den Stadhouder loeren op ons.... Ik voel meer voor een snelle plundering en dan als de wind weg.'

'Goed! dan doe ik u het volgende voorstel.....'

Koenraad van Elderim boog zich tot den aanvoerder over en fluisterde geruimen tijd met hem. De bevelhebber glimlachte.

‘Aangenomen!’ riep hij eindelijk. ‘En gij wilt dat wagen?’

‘Ja! met twee of drie van onze beste mannen.’

‘Dan leegen we een beker op het slagen van ons plan. Bij mijn eer, gij zijt een man, die mij past!’

Wij zullen weldra zien, wat dit plan omvatte en keeren nu terug naar de Doorwerth. De aanslag zou begunstigd worden doordat Heer Frederick, zooals wij weten, met vijftien knechten het Kasteel had verlaten.

Op den stormdag volgde één van zonneschijn. De Heer Van Ravenhorst voelde zich geheel hersteld en begon van vertrekken te spreken. Walravia protesteerde; zij had zich in de enkele dagen van zijn verblijf op de Doorwerth innig aan den vriend haars vaders gehecht.

In den middag van dien dag kwam Jonker Daem van Obbendorf. Hij maakte kennis met Van Ravenhorst, die terstond sympathie opvatte voor den openhartigen jongeman. In den Voorhof werd een uur aan het kegelspel en daarna aan oefeningen in het schieten gewijd. De oude Otto onderwees Walravia en Ravenhorst keek toe.

Omstreeks vijf uur werd door de wachters de nadering van een drietal kooplieden gemeld. Zij schenen uit het Zuiden te komen met doeken, sierselen, messen en snuisterijen. Het bezoek van dergelijke marskramers werd gewoonlijk op het Kasteel met vreugde begroet - zij brachten meestal nieuws, ook wel geschriften en sommigen geneesmiddelen. Het spel werd dus gestaakt en het drietal kramers met vriendelijkheid ontvangen. Zij spreidden hun koopwaar uit, verhaalden en praatten druk. Toen de schemering viel, bleken ze nog lang niet klaar en op hun nederig verzoek werd toegestaan, dat ze dien nacht in één der poortkamers mochten slapen....

De wachthebbende Doorwerthsche knechten wisten later niet precies meer uit te leggen hoe het in zijn werk ging, dat de kooplieden wijn hadden te voorschijn gebracht. Het verscheen op een gegeven oogenblik, beste wijn, eenige flesschen vol! Er werd gedronken en de kramers lieten het toe, dat op die wijze hun kostbare voorraad verdween. In het poortgebouw dronken de mannen van de Doorwerth en ook werden er een paar flesschen gebracht aan de wachters in de poort bij de palissaden. Maar die wijn werkte op zonderlinge wijze: de

drinkers vielen in slaap en de kooplieden ontpopten zich in het duister als wilde vechtersbazen. Het waren de Heer Koenraad van Elderim en twee van zijn sterkste mannen....

Jonker Daem zou den nacht op de Doorwerth overblijven. In het woonvertrek wijlde 's avonds 't huisgezin bijeen: de oude Mevrouw Van Voorst, Vrouwe Maria, Walravia en haar zusje Johanna, de beide Jonkers Jasper en Daem, de Heer Van Ravenhorst, Horan en Juffer Johanna. 't Was negen uur toen driftig aan de deur werd geklopt. De grijze Otto trad gejaagd binnen. Zijn gelaat sprak van groote ontsteltenis.

‘Een ramp, een ontzettende ramp!’ riep hij buiten adem.

‘Wat is er gebeurd, Otto?’ vroeg Vrouwe Maria met de haar eigen kalmte.

‘Wij zijn overvallen!’

Allen sprongen ontsteld op.

‘Overvallen? door wie?’ vroeg Walravia ongeloovig.

‘Vreemd volk!’

‘Maar de verdediging is immers goed geregeld? de mannen zijn toch, hoop ik, op hun post?’ vroeg de Vrouwe Maria zakelijk en streng.

‘Er moet een krijgslist zijn toegepast. Ik ging daar juist naar den Nederhof om alles na te zien voor den nacht. De wacht lag slapend in de poort. Ik hoorde krijgsrumoer, snelde naar buiten en bemerkte een drom vijandelijke ruiters die naderden. Ik poogde nog de poort te sluiten, maar kon de deuren niet bewegen; ze zijn zeker vastgezet. Ik snelde door den hof en ben er in geslaagd de valbrug van de binnengracht met hulp van Arnoud, den portier, op te halen. Het was hoog tijd! De Nederhof is reeds vol vijandelijke knechten!’

‘En onze bevelhebber, de hopman Roderick? Hij, die de mannen moest aanvoeren?’

‘Hij lag in het poortgebouw - gewond! Er is verraad gepleegd....’

‘Dat is het werk van die vreemde kooplui!’ riep Jonker Daem toornig. ‘Er is natuurlijk gedronken en zij hebben voor slaappoeder gezorgd! Dat is de eenig denkbare verklaring.’

De Heer Ravenhorst had zwijgend toegehoord, nu vroeg hij ernstig:

‘Hoeveel man zijn er beneden?’

‘Hoogstens vijf en dan een paar knapen en het keukenpersoneel.’

‘Dat is weinig! De beide Jonkers meegerekend en gij, Otto, dus een tiental strijdbare mannen? Het is genoeg om een eersten stormaanval af te slaan, maar dan....’

Hij sprak niet uit, want op dit oogenblik stormden knechten en dienstmaagden en de oude huisonderwijzer in groote ontsteltenis binnen. Ook Pater Benedictus verscheen in de deuropening. Aller oogen richtten zich op zijn lange, donkere gestalte.

‘Kalmte, kalmte!’ zei hij vermanend. ‘Er moet g e h a n d e l d worden. Ik geloof niet dat hier iemand aanwezig is, die vrees gevoelt. Wij zullen deze beproeving te boven komen met Gods hulp. De beide mannen, die de wacht in het poortgebouw van onzen Opperhof hebben, waarschuwden mij, dat er voor de ophaalbrug een trompetter is verschenen. Wij dienen te hooren wat hij wil. Ik zal hem te woord staan.’

‘Neen, ik zelf!’ zei Walravia vastberaden. ‘Ben i k niet de Vrouwe Van Doorwerth? Naar de kamer boven in het poortgebouw dan!’

Haar moeder protesteerde.

‘Wij volgen, Walravia!’ zeiden de beide Jonkers als uit één mond.

‘Blijft gij allen rustig hier!’ beval Pater Benedictus tot de overigen. ‘Ik ga met Walravia en de beide Jonkers naar de poortkamer!’

Deze kamer[1)] lag boven de opgehaalde brug naar den Opperhof. Jonker Daem stiet het raam open toen het viertal er aankwam. Men kon van hier den Nederhof geheel overzien. Bij het licht der flambouwen en van vuren viel de sterke macht der vijanden, in strijdorde geschaard, te onderscheiden. Op dit oogenblik stak de trompetter voor de brug ten derde male zijn trompet. Pater Benedictus ging naar het raam. Hij wilde spreken, maar Walravia was hem voor en boog zich, ondanks zijn verbod, snel naar buiten.

‘Wie waagt het als een roover in mijn Burcht te dringen en daar beneden een lawaai te maken of hij hier eenig recht had?’ riep zij luid.

Haar heldere, kinderlijke stem klonk over den geheelen Nederhof. Een ruw gelach ging onder de krijgs-

1) Thans nog aanwezig.

knechten op, maar een zware stem gebood stilte. Voor de opgehaalde brug stond naast den trompetter de Heer Koenraad van Elderim. Hij nam zijn grooten vederhoed af en keek met een spotlach naar boven. Walravia herkende hem. De kleedij van marskramer, straks door hem gedragen, had hij reeds door een lichte wapenrusting vervangen.

'Ik sta hier in naam van den Heer Pirot van Rossem!' riep hij op onbeschaamden toon. 'Deze laat zich door niemand een roover noemen, maar aan een kind moet men iets weten te vergeven. Is daar boven geen man, die mij te woord kan staan? Het is ondoenlijk met een zoo jeugdige Jonkvrouw zakelijk de onderhandelingen te voeren. Of verbergen de dappere verdedigers van de Doorwerth zich achter een teedere Jonkvrouw?'

Walravia werd rood van drift. Pater Benedictus legde zijn hand op haar schouder om haar terug te trekken, maar zij greep zich vast aan het kozijn en riep:

'Ge waart hier niet binnen gedrongen als ge op mannelijke wijze het Slot had bestormd! Met list en sluipmoordenaarsmanieren is het u gelukt, tot zoover te komen. Het is duidelijk wat voor een man uw aanvoerder is - in het open veld, op ridderlijke wijze, durft hij vermoedelijk niet te strijden. Maar al staat hij voor de brug, hij is nog niet hier binnen. Er zijn hier eenige dappere mannen, die de sluipmoordenaars en daglichtschuwe roovers zullen weten af te weren. Zeg aan uw aanvoerder, dat hij een schurk is en dat wij ons zullen weten te verdedigen tot er hulp komt. Geen Van Voorst heeft ooit gebogen voor een laffen nachtroover!'

'Ge zult spoedig een anderen toon aanslaan, schoone Jonkvrouw. Ik zeg u, dat er geen onder uw dapperen is, die den strijd tegen den sterken Heer Pirot durft wagen. Is er daarboven één, laat hij op het plein verschijnen en wij zullen zien wie er nachtschuw en laf is. Genoeg!.... Uit naam van mijn dapperen aanvoerder, die ieder tot een tweegevecht zal uitdagen, die zijn moed durft betwijfelen, eisch ik dezen Burcht op! De edele Pirot wil evenwel genadig zijn - hij zal zijn voornemen om het Kasteel te plunderen opgeven, wanneer morgenochtend een uur voor de opkomst der zon een vijftal zakken goudgeld, zóó gevuld dat het de moeite loont, aan hem worden overhandigd. Wordt daaraan voldaan, dan zal hij onmiddellijk wegtrekken, zonder één van de gevan-

genen te krenken en zonder eenige schade aan te richten. Voor het geval deze eisch echter niet wordt ingewilligd, zal een half uur voor het eerste morgengloren de brand worden gestoken in alle gebouwen om den Nederhof. Daarna zal een stormaanval worden ondernomen en het Kasteel eveneens in vlammen opgaan. Wij weten, dat de verdediging slechts door een tiental mannen gevoerd moet worden en de overwinning zal ons dus weinig moeite kosten. Wij laten u rust en bedenktijd tot dat genoemde uur.'

Pater Benedictus rukte weer aan Walravia's schouder, doch zij klemde zich nog vaster aan het kozijn.

'Zacht wat, kind!' zei hij vermanend. 'Antwoord bedaard of laat mij het doen - prikkel deze woestelingen niet!'

Zij schudde zijn hand haastig af. Met fonkelende oogen boog zij zich nog verder uit het raam. Alles wat er aan edelen zin in haar fiere, kinderlijke gemoed woonde, kwam in opstand tegen de brutale eischen, die haar werden gesteld. Zonder op de waarschuwende woorden van Pater Benedictus te letten, noch op de poging van Jonker Daem om voor haar te antwoorden, riep zij snel en luid:

'Mijn voorvaderen hebben zich altijd goed weten te verdedigen tegen schurken. Doe uw aanval en ik zal u toonen van welk geslacht ik ben. Tien man kunnen veel als ze tegenover lafaards staan, die alleen op gemeene wijze en als zij ver in de meerderheid zijn durven aanvallen. Geld krijgt ge niet! En zeg aan uw aanvoerder, dat hij een hond is en dat Walravia van Voorst wel een verdediger zal vinden, die tegenover den laffen aanrander haar eer zal hoog houden en haar zal wreken voor het aangedane onrecht!'

Zij was in haar drift te ver gegaan. Een man als Pirot, gewoon om bij de minste beleediging naar de wapens te grijpen, kon zoo iets niet dulden. Hij had tot nu toe met verbeten woede voor zijn mannen gestaan, gebogen leunend op zijn breed zwaard. Thans richtte hij zich op en, met een vloek zijn mantel naar achteren werpend, schreed hij driftig over het plein naar de valbrug toe. Het licht der flambouwen viel op zijn groote gestalte. De avondwind deed zijn lange, zwarte lokken wuiven. Met zijn ruigen baard en zijn slordige maar kleurige kleedij had hij inderdaad veel van één dier reusachtige,

ongenadige roovershoofdmannen, van wie legenden en sproken vol zijn.

‘Terug, Elderim!’ riep hij met schorre, toornige stem. ‘Het zal niet gezegd worden, dat Pirot van Rossem zich straffeloos laat beleedigen! Wat belet mij, overmoedig kind, terstond den stormaanval te laten beginnen? Ge waant u veilig daarboven achter uw gracht! Het is kinderspel voor mij om die brug te laten neerhalen en de poort open te rameien! Als ik wil, gaat de brand terstond in die gebouwen daar.... maar ik zal wachten. Niemand mag ooit Pirot een lafaard, schurk en hond noemen, zonder dat ik hem het tegendeel laat gevoelen. Is er iemand, die werkelijk zooals ge zegt mij zou willen uitdagen om voor uw rechten op te komen? Is er iemand.... is er een man, die de wapens kan voeren, die durft herhalen wat een kindermond in dwazen overmoed daar juist heeft gezegd? Laat hij zich vertoonen - hij zal mij gereed vinden tot een tweegevecht met elk wapen, dat hij wenscht. Ja - ik wil verder gaan om te toonen, dat mijn eer mij meer waard is dan alle schatten van dit Slot - als het hem gelukt mij te verslaan, zullen mijn mannen zonder meer aftrekken! Daar ligt mijn handschoen, wie waagt het, den zijne er bij te werpen? Of is er niemand, die voor de Vrouwe Van Doorwerth zijn leven durft geven? Ik wil zien wie een lafaard en een schurk is!’

Walravia was bleek geworden; zij stampvoette van spijt. De beide Jonkers keken elkaar aan - zij waren jong, maar goed onderwezen in de kunst om de wapens te gebruiken. Pater Benedictus hief zijn hand op.

‘Handel niet overijld!’ zei hij bedarend. ‘Deze man is een reus in kracht - ik ken zijn naam. Gij beiden zijt onervaren en niet tegen hem opgewassen. Laten wij liever den stormaanval afwachten....’

‘Neen, Pater Benedictus, neen!’ riep Jonker Daem, driftig. ‘Wij zijn Edellieden - deze uitdaging mag niet onbeantwoord blijven. Jonker Van Aefferden, gij zijt de verloofde van Walravia - waar is uw handschoen?’

Jonker Jasper verbleekte.

‘Ik ben het met Pater Benedictus eens,’ zei hij. ‘Onze plaats is op de muren van den Burcht om den aanval af te slaan. Er is dan nog gelegenheid genoeg om ons leven te offeren!’

‘Wat?!’ riep Daem ongeloovig. ‘Ge laat Walravia

alleen staan? Is het mogelijk dat men zijn toekomstige vrouw zóó kan laten kwetsen en tarten?'

'Gebruik uw verstand! wij zijn niet tegen dien geweldenaar bestand.... Als wij zullen zijn gevallen, volgt de bestorming....'

'Koele redeneering! Geen Van Obbendorf zal het toelaten, dat een Jonkvrouw, die hij hoogacht, bespot wordt. Ge weigert dus?'

'Wij mogen niet onbezonnen handelen.'

'Daar dan!'

Jonker Daem trok snel één van zijn groote leeren, handschoenen uit zijn gordel en wierp hem uit het raam. Maar vóór hij zich naar buiten had gebogen om Pirot zijn naam toe te roepen, had Pater Benedictus hem vastgegrepen. De priester was ongewoon sterk, zooals nu bleek. Hij plaatste zich voor het raam.

'Zwijg, Jonker! geen woord!' zei hij streng. 'Ik gebied het u in naam der Kerk. Terug uit eerbied voor mijn kleed!'

Jonker Daem werd rood van toorn, maar hij beet zich op de lippen en weerhield den vloek, die daarop brandde.

'Gij zijt geen ridder, Pater Benedictus, en kunt dus niet beseffen, wat een Edelman gevoelt bij zulk een uitdaging!' zei hij dof.

Pater Benedictus richtte zich hoog op. Voor een oogenblik scheen hij te vergeten, dat hij een dienaar der Kerk was, belast met een bijzondere taak, voor het welslagen waarvan hij alle persoonlijke gevoelens, inzichten, principes en genegenheden onbarmhartig ter zijde wilde schuiven.

'Vóór u staat een man, die eenmaal in de wereld den naam droeg van Rudolf van Reneste!' klonk het fier. 'Jongeman, gij zijt nog niet tot ridder geslagen. De Heer Van Reneste genoot die onderscheiding op het slagveld, twintig jaar geleden. Hebt ge dien naam ooit eerder gehoord?'

'Rudolf van Reneste! de dappere strijder tegen Keizer Karels overheersching?' vroeg Daem ongeloovig.

'Dezelfde.'

'Maar als gij dàt eenmaal waart - voelt ge dan niet, dat wij niet mogen zwijgen tegenover die uittarting?...'

'Laat het aan mij over!'

'Ik onderwerp mij.'

Pater Benedictus glimlachte. Hij keerde zich om en riep met vaste stem naar buiten:

‘Heer Pirot van Rossem - uw uitdaging is aangenomen! Bij het eerste morgenlichten zult gij een kampvechter zien verschijnen. Bid voor uw ziel, want het kon uw laatste gevecht wel eens zijn.’

‘Ellendige grootspraak!’ bulderde Pirot. ‘En hoe is de naam van dien waaghals - de Jonkvrouw Walravia van Voorst is toch, hoop ik, niet van plan om mij een stumperigen krijgsknecht te zenden?’

‘Dien naam zult gij morgenvroeg hooren!’

‘Slaap dan gerust tot dat uur. Mijn woord, dat er niets tegen de Doorwerth zal worden ondernomen vóór mijn persoonlijke zaak is afgedaan.’

Pater Benedictus sloot het venster.

‘Maar wie zal de kampvechter zijn, goede vader?’ vroeg Walravia toen zij teruggingen naar de huisgenooten.

‘Daar zal ik voor zorgen, mijn kind. De beide Jonkers zullen niet in den strijd gaan - het is geen partij voor hun jonge kracht.’

‘Maar wie dan?.... O, vader Benedictus.... zou er dan toch iets van waar zijn, dat mijn voorvader, den sterken Sweder van Voorst, altijd hulp brengt in beproevingen als deze?’

‘Misschien!’

‘Gij zèlf zult toch niet met Pirot gaan vechten?’ vroeg Jonker Daem aarzelend.

De priester glimlachte.

‘En waarom niet?’ vroeg hij toen. ‘Heeft niet menig geestelijke den zwarten rok voor de ijzeren wapenrusting verwisseld toen de nood drong?’

‘Neen, neen! - goede vader, uw leven is meer waard dan het mijne! Laat *mij* gaan! *Mijn* handschoen ligt buiten.’

De Jezuïet bleef staan. Hij legde zijn smalle, edel gevormde, maar zeer gespierde hand op Jonker Daems schouder. Zonder bijzondere inspanning drukte hij den jongeling op den grond.

‘Wat doet ge nu, vader Benedictus!’ riep Daem wrevelig. Hij had tevergeefs getracht den druk te wederstaan.

‘Ik laat u slechts gevoelen, hoe zwak gij zijt! Wie Pirot wil verslaan, moet een vaste hand hebben....’

‘Dus kan ik niets doen?’

‘Wie zegt dat, mijn jongen? Ik heb zelfs een zeer gevaarlijke opdracht voor u. En als ge slaagt, kunt ge ons allen het leven redden en misschien ook het voorgenomen tweegevecht voorkomen.’

‘Wat wenscht ge dan, dat ik zal ondernemen?’

‘Ge zijt een goed zwemmer?’

‘Ja - ik zwem als een visch!’

‘Zoudt ge wel kans zien over de gracht te komen zonder gerucht te maken?’

‘Zeker!’

‘Er liggen enkele kleine booten in den Rijn onder aan den dijk. Zoudt ge die kunnen bereiken?’

‘Ik wil het graag beproeven.’

‘Ge begrijpt wat ik wil. In ruim een uur kunt ge op Rosande zijn. Uw vader moet ons te hulp komen. Kan hij een honderd man op de been brengen?’

‘Tachtig in elk geval.’

‘Het is nu tien uur.... De hulp zou dus een uur na middernacht hier kunnen zijn. Wilt ge het beproeven?’

‘Graag!’

Walravia kwam schuchter nader en sloeg haar arm om Daem.

‘Denk aan het groote gevaar!’ zei ze met zachte stem. Het kind, dat daar straks krachtig als een man had gesproken, kreeg nu tranen in de oogen. ‘Als zij je doodden....’

‘Heb geen zorg, Walravia!’

Zij drukte haar arm vaster om hem heen.

‘Ik zal voor je bidden!’ fluisterde zij.

In het huisvertrek verkeerde men ondertusschen in grooten angst.

‘En?’ vroeg Vrouwe Maria toen Walravia, gevolgd door de anderen, binnentrad.

‘Een brutale eisch en een hooge toon!’ was het weinig geruststellende antwoord.

Pater Benedictus gaf een korte samenvatting van de gevoerde onderhandeling.

‘Alsof wij zooveel goud om handen hadden!’ riep de Vrouwe Maria verontwaardigd. ‘Een vierde deel ervan zou gaan - wat kostbaarheden meer of minder komt er niet op aan als we daarmee ons trotsche Kasteel kunnen redden! Maar zoo iets als nu wordt gevraagd,

zou ons totaal verarmen, vooral in een tijd als de tegenwoordige nu de lasten voortdurend stijgen.'

'Wij zullen dus het geld blijven weigeren, moeder?' vroeg Walravia met een flikkering van voldoening in de oogen.

'Ja! - wij zullen ons niet gewillig zooveel geld laten ontnemen.'

'Dan blijft niets anders over dan de strijd!' zei Jonker Daem. 'Het zal het beste zijn, dat ik zoo spoedig mogelijk naar Rosande zie te komen.'

'Kan dit gewaagd worden?' vroeg de Vrouwe Maria met bezorgdheid toen zij het plan vernam.

'Uw Genade kan op mij vertrouwen!' zei Daem met fierheid. 'Als Pater Benedictus het niet had belet, zou ik de uitdaging van dien ellendigen Pirot ook hebben aangenomen. Ik zal het niet dulden, dat men Walravia sart en beleedigt! En.... ik kan mij immers gemakkelijker in het gevaar begeven dan Jonker Van Aefferden. Hij heeft later voor Walravia te waken; als *hij* viel, zou zwaarder slag zijn dan....'

'Ge vergeet, mijn jongen, dat ge een vader hebt. Mogen wij toestaan, dat zijn zoon voor ons zijn leven op het spel zet?' vroeg de Vrouwe Maria, bedenkelijk het hoofd schuddend.

'Kan niet een ander gaan, Daem? één van onze krijgsknechten?' opperde Walravia, die zich nog niet had verzoend met de gedachte, dat haar vriend den tocht zou ondernemen.

'Neen, neen!' weerde hij af. 'Als ik niet met dien Pirot mag vechten, wil ik toch alles beproeven wat in mijn macht is om het onheil van de Doorwerth af te wenden.'

De Heer Van Ravenhorst had tot nu toe geen meening geuit. Thans wenkte hij om stilte.

'Er is een tijd geweest,' zoo begon hij, 'dat ik met alle krijgsgebruiken vertrouwd was en ik zou u dus bij de verdediging menigen raad kunnen geven. Pater Benedictus kan dit echter evenzeer. Er zijn redenen waarom ik mij liever van alle geweld onthoud, anders kon ik hier nut doen als uw bevelhebber, als ge mij daartoe het recht wildet geven. Wat ik echter wèl gaarne doe, is: in de plaats van Jonker Van Obbendorf naar Rosande gaan. Wel-is-waar ken ik den weg niet, maar gij kunt mij dien beschrijven. Het is beter,

dat een man op mijn jaren zijn leven waagt en misschien verliest, dan een jongeling, die nog een lang, hopen we gelukkig, leven voor zich heeft. Geef mij dus de noodige aanwijzingen en ik ga onmiddellijk van hier. Ik heb gehoord van een geheime gang, die van het Kasteel naar het bosch voert[1]. Kan daarvan geen gebruik worden gemaakt?'

Walravia's moeder schudde het hoofd.

'Helaas niet! de oude gang is ingezakt en nog niet hersteld. We kunnen er niet door.'

'Dan kan ik zwemmende de gracht oversteken!'

Zij, die niet wisten, dat de Heer Ravenhorst tot de Doopsgezinden behoorde, keken verwonderd op. Vrees kende deze forsche man blijkbaar niet en toch weigerde hij met de wapens bij de verdediging te helpen, waarbij hij ongetwijfeld voor minstens vijf strijders zou hebben gegolden.... Er kwamen der oude Mevrouw Van Voorst vragen op de lippen; haar blik gleed argwanend naar den nog niet lang genezen gast, maar Pater Benedictus voorkwam alle vragen door op vasten toon te zeggen:

'Dat gebeurt niet! Ik heb voor u een andere taak, Heer Van Ravenhorst; daarover straks. De weg naar Rosande is niet zoo gemakkelijk te vinden in den donkeren nacht. Ge zijt ook niet vertrouwd met den plaatselijken toestand rondom het Kasteel. Jonker Daem echter kent hier elken hoek, weet waar de booten liggen en waarheen de boschpaden leiden.... Hij heeft zichzelf vrijwillig aangeboden. Als er één is, die Rosande kan bereiken, dan is *hij* het. De nood dwingt ons, koel en vastberaden te zijn. Ook ik zie hem met een bezwaard gemoed vertrekken. Wij hebben evenwel geen keus. Slaagt hij, dan wordt een groote ramp voorkomen.'

'Het zij dan zoo!' zuchtte de Vrouwe Maria. Zij stak Jonker Daem de beide handen toe. 'Ga dan, mijn goede, dappere Daem!....'

'U sprak van mijn vader, Edele Vrouw', zei Daem fier. 'Als ik omkom, laat hem dan spoedig weten hoe alles is gegaan en hij zal mij wreken! Denk niet, dat

1) Over deze geheime gang doet men nog enkele onzekere verhalen. Bij een belegering van het Kasteel zou er gebruik van zijn gemaakt om te vluchten. Men heeft, ook nog in de laatste jaren, veel naar deze gang gezocht. Er is echter niet voldoende gevonden om met zekerheid te zeggen hoe zij geloopen heeft.

hij mij verwijten zal maken. Ik ga voor u en Walravia en voor allen hier gaarne in het gevaar - als ik anders deed, zou ik mijn edelen vader nooit meer onder de oogen durven treden.'

Hij nam afscheid van allen en ging met Walravia, Pater Benedictus en den ouden Otto naar het ondergrondsche gedeelte van het Kasteel. Zij kwamen in den Noordoosthoek van het onderhuis. De oude Otto schoof voorzichtig de dikke grendels weg van een kleine, zwaar met ijzer beslagen deur, die toegang gaf tot een in den muur uitgewonnen aanlegplaatsje voor booten. Helaas was er thans geen boot in aanwezig. Langzaam trok de grijze krijgsknecht het ijzeren traliehek open, dat het bootenhuis van de gracht scheidde. Zijn ruwe hand drukte die van den Jonker met warmte.

'Houd u goed, Jonker Daem!' zei hij ontroerd.

Pater Benedictus nam zwijgend afscheid, maar Walravia beheerschte haar gevoelens minder goed. Zij wierp zich aan de borst van haar trouwen vriend en weende zacht. Toen kuste zij hem.

'Dat is belooning genoeg voor mij, Walravia!' zei de jongeling, plotseling bewogen, 'Denk aan mij, en als ik moet sterven.... het is voor u!....'

Hij deed alle overbodige kleeding uit en gleed in het water. Het drietal bleef huiverend aan de kleine trap staan - zij hoorden een licht gedruisch.... toen werd het stil. Otto sloot het traliehek en de deur; zijn handen beefden.

'Een dappere jongen, Eerwaarde vader!' zei hij met onvaste stem. 'De Heilige Maagd en de Heiligen zullen hem, hoop ik, bij staan. Het is mij of de dagen uit mijn jeugd weer herleven. Toen trokken de benden van Karel van Egmond door deze streek. Rosande had er van te lijden en de Roodentoren en ook wij hier. Ik was toen nog een knaap, maar 'k weet nog goed hoe we belegerd werden. En eindelijk drongen de mannen van den Hertog in den voorburcht en moesten wij ons overgeven. En nu.... zullen we dat nogmaals beleven? en dat door zoo'n bende roovers!...'

'Laten we op God vertrouwen, Otto!' zei de geestelijke op vasten toon, maar wie in zijn hart had gezien, zou geweten hebben, dat ook daar onrust heerschte.

Walravia snikte stil.

Toen zij de trap naar het voorhuis opklommen, legde Pater Benedictus zijn hand op haar hoofd.

‘Ge houdt zooveel van hem?’ vroeg hij teeder.

‘Ja, goede vader.... ik heb het u nooit gezegd.... Jasper komt niet voor mij op, maar Daem....’

De tranen beletten haar verder te spreken.

Ten onrechte weet zij Jaspers weifelende houding aan lafheid. Hij wilde in de nabijheid blijven van de Juffer, die hij in stilte liefhad. Haar moest hij verdedigen als het zoover zou komen, dat de woeste vijanden het Slot binnendrongen....

‘Is hij weg?’ vroegen meerderen tegelijk toen zij Walravia en den geestelijke wederzagen.

‘Ja! - en het is buiten stil gebleven; we hebben geen kreet gehoord. Men heeft hem vermoedelijk niet opgemerkt.’

‘De Heilige Maagd sta hem bij!’ zei de Vrouwe Maria, terwijl zij Walravia in haar armen sloot.

‘En nu aan het werk voor een flinke verdediging!’ gebood Pater Benedictus. ‘Er dient pek en olie gekookt te worden en zooveel mogelijk zware steenen moeten op den voormuur en in de poortkamer worden gebracht. Dan make men de haakbussen en wat we verder aan schiettuig hebben in gereedheid. De vrouwen kunnen achteraf staan en alles aanreiken. Voorts hebben we ijzeren haken noodig om de ladders, die ze misschien zullen plaatsen, om te duwen. Aan den arbeid dus! Pirot is een schurk, maar een man van zijn woord; hij zal ons tot het opgaan der zon met rust laten. Komt er hulp, dan moeten wij een uitval doen op het geschikte oogenblik.’

Van den Jezuïet ging de eigenaardige kalmte en vastberadenheid uit, die tot gehoorzaamheid weet te dwingen. Men toog aan den arbeid, de mannen onder leiding van Jonker Jasper en Otto, de vrouwen onder toezicht van Walravia's moeder.

De grootmoeder begaf zich met Walravia en haar zusje naar haar slaapvertrek. Zij knielde op haar bidstoel en liet de beide kinderen naast zich neerhurken. Het drietal bad. De grootmoeder liet haar rozenkrans langzaam door de vingers glijden; zij vergat spoedig haar omgeving. De kleine Johanna werd moe en viel, tegen haar aangeleund, in slaap. Walravia echter voelde geen slaap - zij bepaalde zich niet tot de voorgeschreven gebeden.... Zij moest er steeds weer aan denken, hoe Jonker

Daem wegdook in het donkere water; zij hoorde nog het geruisch van zijn armslag bij het zwemmen.... dan de stilte! Zij zag hem nu in haar verbeelding den wal beklimmen, zoo naderde hij de wachten van den vijand....

Plotseling schrok zij op. Er was een uur verloopen sinds het werk in den Opperhof begon en het liep tegen het middernachtelijk uur. Daar klonk trompetgeschal voor het poortgebouw. Wat kon er gebeurd zijn? ging men nu toch tot den aanval over? had Pirot een nieuw voorstel te doen?.... Hevig ontsteld sprong zij op en snelde de kamer uit. Buiten adem draafde zij het vertrek boven in het poortgebouw binnen. Pater Benedictus stond voor het geopende venster. Hij had den trompetter reeds te woord gestaan en keerde zich langzaam om terwijl hij het smalle raam sloot. Walravia zag, dat hij doodsbleek en diep geroerd was.

'Pater Benedictus!' riep zij, in hooge mate ontdaan, 'wat wilde die boodschapper? Verberg mij niets, ge weet toch, dat ik het kan dragen.'

Hij keek haar een oogenblik zwijgend aan. De groote oogen van de kleine burchtvrouw werden vol angst op hem gericht; haar anders zoo levendig, vroolijk gezichtje was van zenuwachtige spanning krijtwit en verwrongen; alle bloed scheen uit haar lippen geweken. In dit nachtelijk uur drong het nogmaals diep tot den geestelijke, die zoo streng voor zich-zelf was, door, hoe men ondanks alle oefening toch altijd mensch met menschelijk gevoel blijft. Hij had dit kind lief en toch dwong hem de plicht, dien hij zich stelde, tegen haar samen te spannen! Met schier bovenmenschelijke kracht had hij steeds alle zachtere aandoeningen pogen te verdringen om alleen in het oog te houden wat het belang van de Sociëteit van Jezus eischte en.... dat beloofde weinig goeds voor Walravia! Maar nu, terwijl dat bevende, onschuldige wezen daar tegenover hem stond, thans midden in het gevaar, dacht hij niet aan zijn Orde. Een gevoel van innig medelijden met Walravia overmande hem en vaderlijke warmte doorstroomde zijn borst; hij breidde de armen uit en drukte haar tegen zich aan.

'Kind,' zei hij met trillende stem, 'wees sterk en moedig! Een nieuw onheil.....'

'Ze hebben hem gedood!?' kreet zij met plotseling begrijpen.

'Neen, dat niet Goddank! Maar hij is hun gevangene.

De opoffering van den goeden Daem was tevergeefs. We zullen voorloopig geen hulp krijgen van Rosande!'

Een kermend geluid vlood over haar lippen.

'En dàt was Pirots boodschap?'

'Ja! Hij liet ons zeggen, dat wij niet op steun van buiten moesten rekenen. En *dit* werd eraan toegevoegd: dat wij zeker aan de bestorming hoopten te ontsnappen, maar dat die zou plaats hebben op het uur, dat Pirot had vastgesteld en dat de man, die zijn uitdaging had aangenomen, zeker vrees gevoelde en spijt over zijn voorbarigheid, maar dat Pirot het genot van het tweegevecht niet wilde missen.'

'Wat hebt u geantwoord, Eerwaarde vader?'

'Ik heb gevraagd of Pirot bij zijn belofte bleef om weg te trekken als hij werd verslagen en dan alle gevangenen ongedeerd zou vrij laten.'

'En wat was zijn antwoord?'

'Dat Pirot van Rossem zijn woord nog nooit had gebroken, en dat, al kwam men ook met al het goud van de Doorwerth aandragen, twee uur voor zonsopgang, hij toch eerst zijn tweegevecht wilde hebben. Ik ken dezen man, hij is verzot op den tweekamp; het is een hartstocht voor hem.'

'En als er nu niemand is om met hem te strijden?'

'Dan zal hij u en ons allen eerst smadelijk bespotten en dan van ergernis, dat hij zijn zin niet krijgt, bevel geven tot de brandstichting en den stormloop. Met goud wil hij zich na de beleediging niet meer tevreden stellen. Als de vlammen opstijgen, komt er allicht hulp - maar veel is dan zeker reeds verwoest.'

'O, had ik maar gezwegen of zijn eisch zonder meer in overweging genomen!' klaagde Walravia.

'Dit berouw komt te laat, mijn kind. Maar, wanhoop nog niet! - er zijn misschien hier toch wel mannen, die tegen Pirot zijn opgewassen.'

'Gij, vader Benedictus?'

'Als het niet anders kan - ja! Om vele redenen wil ik de verwoesting van de Doorwerth voorkomen. Maar er is nog een ander, meer bevoegd dan ik, die uw belangen met het zwaard kan verdedigen.'

'Wie dan?'

'De Heer Van Ravenhorst!'

'Hij? maar zijn wonden zijn nauwelijks geheeld? En ik weet, dat hij het zwaard niet wil trekken.'

‘Helaas! Ik heb het hem al gevraagd - hij zit in de ridderzaal en denkt na. Dring zèlf bij hem aan, Walravia!’

‘Maar hij acht den strijd op leven en dood een zonde - ik was erbij, dat hij dat aan Jasper verklaarde!’

‘Goed! maar hij kan er u mee redden en allen op den Burcht en.... Jonker Daem....’

Zij greep de hand van den Jezuïet en trok hem mee.

‘Ik zal het vragen!’ zei ze gejaagd.

‘Laat mij eerst nogmaals met hem spreken en val mij dan bij!’

‘Afgesproken!’

Zij traden, nadat zij de Vrouwe Maria over den nieuwen tegenspoed hadden ingelicht, in de ridderzaal.

Hoofdstuk IX.
Wat de nacht en de morgen brachten.

De Heer Van Ravenhorst zat in een der breede, hooge zetels bij een zijtafel in de ridderzaal. Achter hem in het halfduister ontwaarde men de omtrekken van een tweetal wapenrustingen en daarboven de portretten van Johan van Rechteren genaamd Voorst of Voerst en van Frederick van Rechteren, Walravia's overgrootvader en grootvader. Niet deze portretten echter trokken met onweerstaanbare macht de oogen van Van Ravenhorst tot zich. De tafel, waarbij hij zat, stond in een hoek van de groote zaal en de kaarsen, die er op brandden, wierpen een mat schijnsel op den zijwand. Het licht trilde zwak, maar toch kon men de trekken van het mannengelaat, dat met een helderen blik uit een zwarte lijst op den forschen man in den grooten zetel neerblikte, duidelijk onderscheiden. Dit was het portret van Walravia's vader, eens Ravenhorsts vriend.

Een zware zielestrijd pijnigde den Heer Van Ravenhorst. Krachtig had Pater Benedictus tot hem gesproken en thans in de stilte van den nacht, terwijl hij hier met zich-zelf streed in de zaal, die zoovele Ridders en Edelen binnen haar wanden ontving, nu scheen het of het portret van den Heer Johan van Rechteren van Voorst begon te leven. De lippen leken zich te bewegen en woorden te fluisteren in de holle ruimte, eerst zacht... maar fluistering werd spreken, krachtig en mannelijk... als voorheen! Nu klonk dezelfde taal, die Pater Benedictus straks had doen hooren. Heer Johan pleitte voor zijn dochter, hij riep den ouden vriend toe om te strijden voor zijn geliefd kind....

De deur aan het benedeneind van het vertrek ging open, de zware portière werd opzij geslagen. Pater Benedictus en Walravia naderden den Doopsgezinden boodschapper.

‘Johannes!’ begon de geestelijke, ‘hebt ge uw ongelijk ingezien?’

Van Ravenhorst maakte een afwerend gebaar.

‘Ik kàn het niet doen, Benedictus! Mijn geweten roept luide om geen geweld met geweld te beantwoorden!’

‘Vroeg ik dàt dan van u?’

‘Neen! - maar in een strijd als deze kan het geweld niet uitblijven. Het is zonde en moord al handel ik ook honderdmaal uit noodweer.’

‘Verneem dan, dat de Jonker Van Obbendorf in hun handen is gevallen. Pirot schijnt thans meer aan het tweegevecht te hechten dan aan het welslagen van zijn aanval op den Burcht. Hij dorst naar bloed, de rampzalige! - maar valt hij zèlf, dan wil hij aftrekken en de gevangenen vrij laten....’

‘Ja, ja! - dat weet ik. Maar zullen zijn knechten gehoorzaam wegrukken als hij gevallen is en niet meer kan bevelen?’

‘Johannes, bedenk waartoe uw weigering zal voeren. De eenige, die het tegen Pirot kan opnemen na u, ben ik. Maar mijn vaardigheid en kracht staat ver bij de uwe ten achter. Ga *ik* in het gevecht, zoo is de kans, dat ik val, groot.... en dan is er niets gewonnen! Gij echter....’

‘Vergeet ge, dat ook ik in zooveel jaren niet gevochten heb? Maar dit is bijzaak. Geef mij antwoord op de vraag: is het goed tegen het geweten te handelen, tegen het gebod der Heilige Schrift en het voorschrift van onzen Heer Jezus?....’

‘Zie helder, Johannes! Het geldt hier niet een daad tegen Jezus' gebod. Het gaat er om, de goede keuze te doen tusschen twee wegen. Jezus zegt: gij zult niet dooden; maar zal Hij de zwakken daarom niet beschermen? Als Hij plundering en brand en erger verhinderen kan, zal hij dat dan niet doen? Kunnen in dit geval het ‘niet-dooden’ en het ‘beschermen der zwakken’ niet vereenigd worden? Ge kunt Pirot neerslaan en licht verwonden - dan is hij reeds verslagen en zal zijn woord gestand moeten doen.’

‘Ge schrijft mij bovenmenschelijke kracht toe. Al strijdend, komt de hartstocht los - men is dan niet zeker van zich-zelf....’

‘Johannes, gij zult kalm blijven in het gevecht, want uw drijfveeren zijn immers rein en vrij van haat en hartstocht.’

‘Maar reeds het opnemen van de wapens gevoel ik als een misdaad. Het is dan of wij ons in Gods plaats dringen om recht te doen. Hij zal ons beschermen en daarop hebben wij te vertrouwen. Treft ons tegenslag.... dat is toch óók Zijn wil!’

‘Ge voelt deze weerloosheid als goed en het doet u smart, aan dat inzicht ontrouw te worden. Ik begrijp dat. Het is u, of ge onzen Heer in het uur der beproeving verlaat. Maar nu zijn hier zwakken, die uw bescherming vragen - zij wenschen geen wreedheid van u, geen noodeloos geweld, maar een edele, waardige verdediging op ridderlijke wijze. Indien alles leiding Gods is, kan het dan niet zijn, dat Hij juist u hier heen leidde en kiest om zijn bedreigde kinderen te hulp te komen? En moogt ge dan weigeren? Men moet voor het goede willen s t r i j d e n ! Ge hebt het recht, ja den plicht om een duivelschen toeleg als die van Pirot, met al uw kracht tegen te treden. Ge moogt het zwaard voeren, als dat het eenige en laatste middel is, waarmee onschuldigen en zwakken zijn te redden voor schande en onteering!’

‘Leiding Gods?... of duivelsche pogingen om mij aan de Christelijke beginselen ontrouw te doen worden?’

‘Beginselen, Johannes? Het moeilijkste in onzen strijd is, dunkt mij, het p r i j s g e v e n van een heilig beginsel en van een overtuiging, het handelen tegen de eigen hoogere neiging in.... t e r w i l l e v a n e e n a n d e r. Uw beginsel van weerloosheid is voor u een heilige schat. Geweld plegen, is verliezen van dien schat. Ge doet er uw ziel schade mee - toegegeven! Als dit nu echter geschiedt om een àndere ziel, ja om meerdere zielen te helpen; wat moet dan zwaarder wegen: hùn heil of ùw heil?’

‘Maar hun heil kan nooit gediend zijn met een gewelddaad van mij! tijdelijk ja, maar niet blijvend!’

‘Maar wij z i j n in het tijdelijke, Johannes! Denk aan de consequenties van deze belegering! Er komt geen hulp, wij worden overwonnen.... verbitterde krijgslieden dringen hier binnen, verwoesten de goederen, randen de vrouwen aan....’

Van Ravenhorst huiverde. Hij hief het hoofd op en weer rustte zijn blik op het portret van zijn dooden vriend, Heer Johan. Walravia wierp zich voor hem neer en omvatte zijn knieën.

‘Help ons, help ons!’ riep zij.

De beproefde man legde zijn hand op haar hoofd.

‘Een stem van den priester, een stem uit het verleden, een stem van een kind.... àllen vragen hetzelfde!’ prevelde hij. ‘Daartegenover de stem in mijn hart, de stem der Heilige Schrift.... Zwaar is niet de keuze tusschen goed en kwaad; moeilijker is het, te kiezen tusschen twee schijnbaar even goede wegen....’

‘En, Johannes, wat is erger, dat g i j alleen misdoet of dat een geheele bende van vijanden en ook uw vrienden zondigen? Wilt gij het bloed van Pirot niet vergieten - dan zal h i j het ònze doen stroomen; wij zullen ons verdedigen! - er zullen vele dooden vallen. De keuze is hier niet tusschen twee goede dingen; maar tusschen twee kwade. En moet dan niet het kleinste kwaad worden gekozen?’

Van Ravenhorst boog het hoofd; zijn vingers speelden met Walravia's lokken. Pater Benedictus meende, dat hij terrein gewonnen had; hij vervolgde:

‘Ik wil niet spitsvondig redeneeren, maar toch is er veel op uw beginsel van weerloosheid af te dingen. Wie het zwaard neemt, zal door het zwaard vergaan! zegt ge. Zeker, dat geldt voor den aanvaller en aanrander; maar ook voor hem, die de zwakken en onschuldigen uit edelen gemoedsdrang te hulp snelt? Denk aan het ontstaan onzer dorpen - onderhoorigen woonden rondom de Burchten der Edelen, en was het niet een heilige, Christelijke *plicht* van de laatsten om de eersten tegen woeste aanvallen te beschermen? Voor den onvolmaakten mensch in dit tijdelijke bestaan, te midden van zooveel onvolkomens, is het niet mogelijk al het onheilige te vermijden. Moet dan het geweld triumfeeren? Moet de woesteling bruut heerschen en de zwakken aan zijn wil onderwerpen, zonder dat er een poging wordt gedaan om die ruwheid en mishandeling te wederstaan? God gaf u kracht om die voor het goede te gebruiken. Is het een zonde om met levensgevaar een kind tegen de moordzucht van een wreedaard met de wapens te beschermen? Als de Duivel onschuldigen met wapengeweld belaagt, moeten wij die dan niet met gelijke wapens helpen en verdedigen met ons bloed?’

‘Zalig zijn de zachtmoedigen en de vreedzamen! Heb uw vijanden lief; wederstaat den booze niet! Beantwoord kwaad met goed! Zijn dàt niet de lessen van onzen Heer, Benedictus?’

‘Dat alles zullen wij ééns bereiken. De Heilige Kerk voedt in die richting op, maar thàns heeft de menschheid den trap van volmaaktheid, waarop die lessen in daden kunnen worden omgezet, nog niet bereikt; wij zijn in den tijd van den lageren strijd. Wederstaat den booze niet? Maar heeft de H. Jezus dan zèlf, toen de Duivel hem wilde verleiden, dezen niet met kracht afgewezen en wederstaan?’

‘Maar Hij wilde toch niet, dat men Hem in den Olijvenhof met het zwaard verdedigde; Hij liet zich ook gewillig slachtofferen op den Kalvarieberg en verdedigde zich voor Pilatus niet. *In ons hart* hebben wij den Duivel te bestrijden - tegenover het geweld der uiterlijke wereld en der menschen past ons echter lijdzaamheid!’

‘Gedeeltelijk slechts waarheid, Johannes! Is de natuur niet Gods schepping en is zij niet vol strijd! Er is ook dienstbetoon en er is offering van lager aan hooger schepsel, zeker! - maar s t r i j d is toch de hoofdzaak. Tracht alles wat bestaat zich niet te handhaven met alle macht? En is dan die s t r i j d niet een wet Gods? Het is een opvoedingsmiddel, waardoor krachten in de schepselen ontwaken, steeds hooger krachten. Op het lagere wordt het hoogere gebouwd ondanks den tegenstand. En eindelijk naderen wij de volmaaktheid - dan wordt de tegenwérker, de Duivel, geheel uitgeworpen...’

‘Dwaling, Benedictus! Wat is het wezen van dien strijd, waarop gij doelt? Niet het geweld, maar de liefde. God werkt langzaam in Zijn schepselen door, beantwoordend steeds kwaad met goed; Hij laat ons door ervaring leeren, dat wij met zachtheid vèrder komen dan met tegenstand; onderwerping wenscht Hij, geven, offering; maar wie zich geeft en offert, gaat niet onder, doch komt tot hooger rang. De natuurlijke mensch moet *dit* juist leeren. En niet door bestrijding van den Duivel breken wij zijn geweld en heerschappij. De Duivel is sterker dan wij en, hem bestrijdend met *zijn* middelen van geweld, komen wij juist nog meer in zijn macht. Neen! - wij *kunnen* den Duivel overwinnen, doch alléén door kwaad met liefde te beantwoorden. God trad het menschelijk kwaad niet met geweld tegemoet, maar Hij zond Zijn Zoon, het kostbaarste, dat Hij kòn zenden, om ons te *redden* met die *liefdedaad*. Als het ons gelukt altijd aan den Heer Jezus vast te houden, aan Hem te *denken* en aan Liefde en Goedheid, dus aan

God, ook in het uur van levensgevaar en onderdrukking en pijniging, dàn wijkt de Duivel en dàn worden wij sterk tegenover hem!'

Een korte stilte trad in; slechts Walravia's snikken verbraken de rust in de ridderzaal. Pater Benedictus dacht na; hij zocht nieuwe argumenten. Hij kon er nog op wijzen, dat onder Ravenhorsts geloofsgenooten reeds verdeeldheid heerschte over de weerloosheid; dat de Doopsgezinden wel niet wilden aanklagen, beschuldigen en zich tegen onrecht verdedigen, maar desniettemin toch met geweld bestrijders van Menno Simons hadden verdreven, dat eenigen op reis een zwaard droegen en dat de Zwitsersche 'Schwertler' zelfs krijgsdienst deden. Hij gevoelde echter de onmacht van deze feiten-aanwijzing.... Maar wat geen redeneering vermocht, zou ongeziene macht en het weenen van een kind tot stand brengen. Van Ravenhorst had, al sprekend, opnieuw den blik op het portret van den Heer Johan gevestigd. Weer schenen diens lippen te bewegen en in de stilte hoorde de Mennoniet deze woorden:

'Laat gij mijn kind weenen, mijn oude strijdmakker? Bepaalt de *gezindheid*, waarmee men een daad volbrengt, het *motief*, niet haar waarde voor God? Is het opnemen van de wapens niet een geheel *uiterlijke* zaak. God ziet het *hart* aan - Hij weet, dat gij al vechtende alleen het goede wilt en, waar uw wensch om geen onrecht te doen, zóó sterk is, zal Hij u bijstaan. Geef toe aan de roepstem van mijn kind, zet uw meening voor haar wensch op zij; vertrouw verder op God; Hij zal den uitslag zóó maken, dat deze uw geweten niet drukt. Offering, zegt ge, is Gods wil?.... breng ons dan *dit* offer, breng het aan mij, uw vriend, en aan mijn hulpbehoevend kind!...'

De breede borst van den stoeren man bewoog snel op en neer. Daar vielen weer warme tranen op zijn hand. Langzaam rees hij uit den leunstoel en stond rechtop, den blik naar boven; hij luisterde naar stemmen uit de onzichtbare wereld. Maar er klonk geen verwijt en geen jammerkreet om den zwakkeling, die, naar hij dacht, op het punt was om ernstig te zondigen.

'Het zij dan zoo!' zei hij plechtig.

Pater Benedictus keek hem verwonderd aan. Hoe? - juist nu hij geen argumenten meer wist, nu zou hij zegevieren? Van waar die plotselinge ommekeer in een oogenblik van zwijgen?

‘Ge wilt werkelijk met Pirot strijden, Johannes?’

‘Ja! Zeker is het een zware zonde, maar ik zal er de gevolgen van dragen. Ik geef de zaak in Gods handen. Te voet of te paard, met de lans of met het zwaard - Pirot zal mij gereed vinden!’

Walravia uitte een jubelkreet. Zij sloeg haar armen om zijn hals en, terwijl hij haar met diepe ontroering ophief, drukte hij een kus op haar lippen.

‘En laat mij nu alleen!’ verzocht hij.

Pater Benedictus knikte.

‘Ga met mij naar de kapel, Walravia!’ zei hij ernstig. ‘Wij hebben nog enkele uren om te bidden voor den dappere, die uw eer zal verdedigen.’

Nauwelijks kleurde de eerste zachtrose schijn den Oosterkim of trompetgeschal schetterde voor de brug. Pirot wenschte, vóór het volle morgenlicht over de Doorwerth viel, zijn lugubere plannen geheel te hebben uitgevoerd, om dan, een vermetelen tegenstander verslagen achter latend en met rijken buit beladen, vóór de nabijwonenden wisten wat er gebeurde en eer er hulp toesnelde, de wijk te nemen naar de dichte Veluwsche bosschen. Hij gloeide van boosaardig ongeduld om zijn tegenpartij te zien verschijnen.

Het krijgsvolk was door hem opgesteld aan den Noorden Zuidkant van den ruimen Nederhof. Op de vrijblijvende plek zou het gevecht woeden. Pirot zat reeds op zijn vurigen, zwarten hengst. Hij droeg een licht harnas, als wilde hij ook daarmee zijn minachting voor den kampvechter van de Doorwerth te kennen geven. Zijn bewapening was die van een speerruiter, want hij wilde het gevecht beginnen met twee aanritten met de lans; zou dan geen der partijen zijn gevallen, zoo moest het zwaard beslissen.

‘De ongelukkige bereidt zich zeker op zijn dood voor, Elderim!’ zei Pirot met ruwen spot. ‘Ha, wat een genot, den dag met dit oude spel te beginnen!’

Koenraad van Elderim stond naast het paard van den aanvoerder. Hij lachte.

‘Ge zult het kort met hem maken! Maar wie kan de waaghals zijn?’

‘Zeker die Jonker, die immers bij zijn lief is....’

De trompetter blies nogmaals. Er had zich niemand aan het raam boven de brug vertoond.

‘Zij slapen nog!’ lachte Pirot, maar de waarheid was, dat men het op het Kasteel beneden zich achtte, op mogelijken schimp van den boodschapper te antwoorden of zelfs om dien aan te hooren.

De valbrug daalde, de poort draaide open. Langzaam en waardig traden drie mannen over de brug, die terstond achter hen weer werd opgehaald; het waren de Heer Ravenhorst, Pater Benedictus en de oude Otto. Ravenhorst droeg evenals Pirot een licht harnas. Zijn keus viel eerst op een zwaarder rusting, maar toen de wachters hadden gemeld in welke dracht de vijand hem wachtte, had het ridderlijk gevoel hem geboden in een even gevaarlijke pantsering in het strijdperk te treden.

‘Hm!’ zei Elderim, terwijl de drie mannen onverschrokken naderden. ‘Wie had gedacht, dat zúlke strijders zich in het nest verborgen hielden! Bij mijn zwaard! als dàt de Jonker is, van wien ge spraakt, Pirot, dan is het een jonge reus! Maar zijn gang is niet die van een jongeling. Vervloekt! wat een breede borst - dat is een gemakkelijk te treffen doelwit.’

Ravenhorst had het vizier van zijn helm reeds gesloten. Een groote vederbos met de kleuren der Van Voorsten, wapperde daar boven op. Het zachte morgenrood werd teruggekaatst door het glimmend metaal der beenen dijstukken en door het goed-gepolijste borstkuras. Hij droeg het groote tweehandszwaard, waarvan Walravia eens had gezegd, dat zij het nauwelijks kon optillen, met een gemakkelijkheid of het slechts enkele ponden woog.

Op tien pas afstand tegenover Pirot hield het drietal stand en Otto trad vooruit. Met luide stem riep hij:

‘Uit naam van mijn Heer meld ik den aanvoerder Pirot, dat mijn Heer gereed is om met hem te strijden op leven en dood. Als de aanvoerder Pirot in het gevecht valt, zal dit een bewijs zijn, dat alles, wat de Jonkvrouw Walravia van Voorst gisteravond van hem heeft gezegd, de waarheid is. Mijn Heer laat u vragen of ge bij uw beloften blijft en of voldoende bevelen zijn gegeven aan uw manschappen, zoodat zij, ingeval gij het onderspit delft, zonder verwijl zullen aftrekken. Aangezien gij onze stallen hebt bezet, laat mijn Heer u voorts verzoeken, dat hem één der daar geborgen paarden worde gebracht. In geval gij alleen te voet wilt strijden, zoo is mijn Heer daartoe ook bereid.’

Pirot gaf Elderim een wenk om namens hem te antwoorden en beval den schildknaap Roland, het paard te gaan halen, dat reeds voor het gevecht werd gereed gehouden.

‘De Heer Pirot van Rossem laat uw Heer allereerst naar zijn naam vragen!’ zei Elderim.

‘De naam van mijn Heer is Johannes van Ravenhorst, Ridder!’ riep Otto luid en fier.

Pirot maakte een ongeloovige beweging - een oogenblik viel er een lichte ontsteltenis op zijn nog niet bedekt gelaat te lezen en dit werd hooger gekleurd. Maar het noemen van dezen naam had nog een andere uitwerking. Er klonk uit één der stallen een doordringende kreet - wild en schel! Men keek in de richting, vanwaar het geluid opsteeg; er was niemand te zien hoewel verscheiden deuren open stonden. Kon het de stem van één der gevangenen zijn geweest? Van Elderim lette er niet op, maar vervolgde:

‘De Heer Pirot van Rossem wenscht twee kampritten met de lans en daarna, zoo noodig, een zwaardgevecht. Hij heeft zijn woord gegeven en zijn mannen weten hoe zij moeten handelen als hij valt.’

Terwijl hij sprak, werd Van Ravenhorst een paard gebracht, Walravia's sterke, witte merrie. Hij (dien Otto zoo luid ‘Ridder’ had genoemd) legde zijn gepantserde handen op den hals van het paard en sprong, ondanks den last van ijzer, dien hem drukte, vlug in den zadel. Hij zette zich vast op het leder, vatte den teugel en liet het dier een paar maal op en neer draven. Met bewondering rustten de blikken van de krijgsknechten op den kampvechter; zij wisten een goed van een slecht ruiter te onderscheiden!

Pater Benedictus trad nu op het paard van Pirot toe.

‘Als geestelijke moet ik u vragen of gij vóór het gevecht uw ziel nog van wandaden wenscht te zuiveren en of gij den twist niet wilt bijleggen?’

Pirot lachte ruw.

‘Bijleggen?! priester, gij kent mij niet! Pirot zal het nooit dulden, dat een smet op zijn eer wordt geworpen, zonder daarvoor te straffen!’ riep hij barsch. ‘En een zondenbiecht? dat kon wel eens den geheelen morgen duren en zou mij te lang ophouden!’

‘Zoo treed ik terug, zonder uw ziel te helpen; maar ik verklaar, dat wie in dit tweegevecht bloed stort, niet als moordenaar zal worden beschouwd!’

Pirot trok de teugels aan.

‘Zijt gij klaar, Heer Van Ravenhorst?’ riep hij driftig.

‘Volkomen gereed!’ klonk het antwoord kort.

Koenraad van Elderim nam twee lansen, onderzocht of ze even lang waren en reikte elk der strijders er één. Zijn oog gleed nog eens vluchtig over de kampplaats en toen hij zich had overtuigd, dat nergens een groote oneffenheid uitstak, gaf hij het teeken, dat beide ruiters achteruit zouden gaan. Op dit oogenblik werd het raam van de poortkamer geopend: Walravia en haar moeder bogen zich naar buiten, Jonker Jasper en Horan stonden achter haar. Walravia had de hand van de Vrouwe Maria gevat; zij zag bleek en haar hart bonsde of het bersten wilde.

Van Elderim gaf nu het sein tot den aanval en de beide ruiters brachten hun paarden in draf. Als een wervelwind stormden zij op elkaar in. Pirot zette zijn ros tot groote snelheid aan en een wilde wapenkreet ontsnapte aan zijn lippen. Toch scheen er een geheime oorzaak te zijn, waarom hij zich minder zeker gevoelde. Zijn hand beefde even toen zij de lans in den gewenschten stand bracht.

Van Ravenhorst toonde reeds bij dezen eersten rit zijn meesterschap. Zijn oog bleef vast op de bewegingen van zijn tegenstander gericht; die geoefende blik had in een oogwenk de plaats bepaald, waar de botsing moest volgen. En nu gebeurde er iets onverwachts. Pirot beroemde zich altijd op zijn vaste hand; ook ditmaal wilde hij weer een proeve van zijn bekwaamheid geven! Hij mikte op de gladde, glinsterende punt op den helm van zijn tegenstander, waaraan de vederbos was bevestigd. Het leek zeer gewaagd om een zoo onzeker en klein doel te kiezen, maar Pirot had het meer gedaan; dan had hij getroffen, het hoofd van zijn vijand achterover gedwongen met het gewenschte gevolg: een noodlottigen val van het paard. Ditmaal ging het echter anders. Ravenhorst begreep terstond de bedoeling van den aanvoerder. Op het oogenblik, dat men de botsing en het breken der lansen verwachtte, gaf hij zijn merrie een lichten kniedruk; het edele dier gehoorzaamde snel en week een paar handbreedten uit. Pirot was hier niet op bedacht; hij vermoedde bij zijn tegenstander een even vurige drift als de zijne om zonder wijken een stoot toe te brengen en te wederstaan. Zoo gleed de speer langs den helm van Walravia's ver-

dediger, schoof schurend over diens schouder en.... deed geen schade. Ravenhorst had op het vizier van Pirot gericht, maar even snel als hij zijn paard deed wijken, liet hij de punt van zijn wapen dalen en trof Pirot midden op de borst, daar waar zijn harnas het dikst was. De lans versplinterde; Pirot had echter slechts even bewogen en bleek niet gewond. Met een vloek trok hij zijn paard terug.

'Dat zult ge voor de tweede maal wel laten, ellendeling!' riep hij woedend. 'Wijkt ge voor mijn stoot?'

Ravenhorst antwoordde niet, maar liet zich een nieuwe lans geven. Pater Benedictus trad even naast hem en fluisterde:

'Dat was edelmoedig, Johannes! Ge hadt hem met gemak op één zijner zwakste punten kunnen treffen. Spaar hem niet! een zondaar als deze meer of minder op de aarde komt er immers niet op aan!'

'Geduld, Benedictus! Het is slechts een proefrit geweest om te zien of ik op de merrie kan vertrouwen en of mijn arm nog even sterk is als voorheen!'

'Gereed?' vroeg Koenraad van Elderim, scherp en kort.

'Tot uw dienst, Heer heraut!'

'Maak u klaar voor den dood, lafbek!' riep Pirot woedend, zijn speer met verbeten kwaadaardigheid drillend.

'Los!' beval Elderim den beiden krijgsknechten, die de paarden hielden.

De tweede rit werd nóg verrassender dan de eerste. De beide kampers kozen nu elkaars breede borst tot doel. De snelheid der viervoeters was terstond grooter dan den eersten keer. Ditmaal zou er van geen kunstgreep sprake zijn; het ging volle kracht tegen volle kracht. De botsing was verschrikkelijk - beide lansen vlogen in splinters.

'Voor Walravia van Voorst en de Doorwerth!' riep Ravenhorst luid. Hij waggelde in den zadel, maar herstelde zich terstond en hield de merrie, die vurig opsprong, in bedwang.

Pirots mannen uitten een kreet van verbazing; zij zagen hetgeen zij voor onmogelijk hadden gehouden: hun aanvoerder stortte van zijn paard. Hij moest gewond zijn, maar slechts licht; vlug al de gedachte rukte hij den eenen voet los, die in den stijgbeugel haakte, greep zijn zwaard en sprong op Ravenhorst toe voordat deze zich tot afweer had gereed gemaakt.

‘Valsch spel! Verraad!’ riep de oude Otto verontwaardigd en ook Elderim verhief zijn stem:

‘Schend de regels van het tweegevecht niet, Pirot!’

Maar de aanvoerder, dol van razernij en teleurstelling, wilde zich terstond wreken. Doch ook nú bleek het weer met welk een geweldige tegenpartij bij te doen had. Nog vóór Pirot kon toeslaan, liet Ravenhorst zijn paard een wending maken, sprong af en stond tegenover zijn aanvaller. Het groote slagzwaard, dat hij bliksemsnel trok, leek een veer in zijn hand; het suisde door de lucht en viel neer op Pirots arm, die, na eenmaal te hebben mis gestooten, voor den tweeden keer uithaalde om een doodelijken slag toe te brengen. Ravenhorst had met het breede plat van het zware wapen geslagen en.... Pirots zwaard ontsnapte aan diens hand en vloog door de lucht. Zijn rechterarm hing als verlamd neer; te laat verwenschte de ruwe man zich-zelf, omdat hij geen zwaarder bewapening had gekozen. Vlug liet Ravenhorst zijn staal van de rechter- in de linkerhand vliegen, hij greep Pirot bij den schouder, rukte hem, alsof hij een kind was, van den grond en smakte hem op het veld neer. Een juichkreet klonk uit de kamer in het poortgebouw. Het was Walravia's heldere kinderstem. Verdoofd bleef de bevelhebber, die zijn tegenstander op oneerlijke wijze had willen overvallen vóór dat deze zich volgens de regelen had voorbereid, eenige oogenblikken liggen. Zijn mannen werden onrustig, drongen naar voren en maakten gebaren, die duidelijk van hun voornemen getuigden om niet kalm toe te zien bij het dooden van hun Heer. Ravenhorst bewoog zijn hand met verachting.

‘Terug!’ riep hij, ‘denkt ge, dat ik een moordenaar ben en een weerlooze zal ombrengen?’

‘Ge zijt in uw recht!’ meende Otto. ‘Stoot toe! stoot toe!’

Ravenhorst had zijn voet op de borst van Pirot gezet; tevergeefs poogde deze zich op te heffen. Nu zette de overwinnaar de punt van het geweldige zwaard op de plaats, waar een opening gaapte tusschen Pirots verschoven helm en de halsbanden.

‘Ge zijt gevallen, Heer Van Rossem!’ klonk het dreigend en vast. Dit scheen niet meer de stem, die zoo zacht en meesleepend kon vertellen, veeleer het harde geluid van den voor niets terugdeinzenden krijgsman.

‘Ge hebt uw *woord* gegeven, dat uw bende zou aftrekken als ge vielt! Blijft gij daarbij?’

‘Ja! ellendige schurk!’

Ravenhorst wilde zijn voet terugtrekken toen nogmaals de gillende stem, die over den Nederhof had geklonken bij het vermelden van den naam van den kampvechter van de Doorwerth, werd vernomen. Een vrouw in zonderlinge, kleurige kleeding, de haren wild om het hoofd fladderend, drong zich door de mannenrij aan den Noordkant van den hof. Niemand wist vanwaar zij kwam; men herkende de heks uit de kluizenaarswoning. Zij wierp zich naast Ravenhorst op de knieën en riep hartstochtelijk:

‘Dood hem, dood hem!’

‘Wat wilt ge, vrouw?’ vroeg de forsche man verbaasd.

‘Steek toe! spaar hem niet!’

‘Terug met u!’ riep Ravenhorst streng, haar afwerend. ‘Heer Van Rossem, ik heb uw *woord*; uw bloed en leven wensch ik niet. Sta op en vertrek van hier!’

Hij trok zijn voet terug en de aanvoerder sprong op. Even scheen het of hij zich op zijn vijand wilde werpen, maar hij had geen wapen meer en kon den rechterarm slechts met moeite bewegen.

Koenraad van Elderim bracht Pirot zijn paard.

‘Wij moeten vertrekken!’ zei hij; ‘uw eer eischt, het gegeven woord te houden!’

‘Vervloekt!’ bromde Pirot. Hij wierp zich, kermend om de pijn, die deze beweging hem veroorzaakte, in den zadel.

‘Opzitten!’ donderde hij zijn mannen toe. Toen wendde hij zich nog eens tot Ravenhorst, die, hoog opgericht, leunend op zijn zwaard, de beweging op het plein gadesloeg. Er was niets menschelijks meer in de schorre stem, die kreet:

‘Ge hebt mijn leven gespaard, maar denk niet, dat ik u daar dank voor weet! Wee u als ge in mijn handen valt! Pirot van Rossem vergeet dezen smaad nooit. Ge zult er voor bloeden!’

Hij kreeg geen antwoord, dreef zijn paard aan en reed weg, gevolgd door Elderim en de manschappen. In het gewoel verdween de heidin; even raadselachtig als haar komst was haar heengaan.

Het werd stil op het groote plein; de zon rees nu

geheel boven de kim en in de eiken, kastanjes en beuken rondom het Slot jubelden de vogels. Daar werd de poort van den Opperhof opengeworpen en de valbrug daalde. Walravia snelde naar buiten, op haar redder toe.

'Hulde aan den dappere!' juichte zij, 'dank, dank! o, *gij* zijt een ridder, een wàre ridder!' Zij sloeg haar armen om den gepantserde. Deze wenkte Otto en zei:

'Neem mij den helm af! ik heb het wat benauwd!'

'Gewond?' vroeg de oude met ontroering.

'Het beteekent niets - maar het pas geheelde is weer opengereten....'

Otto maakte den helm en enkele andere stukken van de wapenrusting los. Glimlachend nam Ravenhorst daarop Walravia's hand in de zijne.

'Nu hebt ge toch een ouderwetschen ridderkamp aanschouwd, kleine!' zei hij. 'Dus is uw ideaal verwezenlijkt!'

'Maar ik wensch het nooit weer te zien! O, het is geweldig, het is grootsch, maar.... verschrikkelijk! En hem, die u zoo laf en verraderlijk besprong, hebt ge het leven geschonken?!....'

'Ik wilde - dat was mijn vaste voornemen - niet dooden, mijn kind. En Goddank! die zonde is mij ook bespaard gebleven. Maar wat praten wij hier, terwijl onze gevangen vrienden nog opgesloten zitten!.... Jonker Daem zal wel verlangen naar de bevrijding.'

Walravia en Otto haastten zich naar de gebouwen, waar de krijgsknechten en Jonker Daem in gevangenschap zuchtten; allen bleken ongedeerd.

Pater Benedictus trad op Ravenhorst toe.

'Volg mij, Johannes!' zei hij. 'Ik moet uw wonden onderzoeken en ge hebt hulp noodig.... ge houdt u met moeite staande. Ik zie het.'

Ravenhorst knikte.

'Het is beter afgeloopen dan ik durfde hopen, Benedictus. Ik zal hier echter nog een paar dagen moeten blijven, dat voel ik wel! Die Pirot weet goed te treffen.'

'God geve, dat het u niet berouwt den ellendeling te hebben gespaard!'

'Waarom? heeft God mij niet doen zegevieren en zal Hij mij niet wéér bijstaan als deze aanvoerder nogmaals op mijn weg komt?'

Zij liepen door den Opperhof, waar Van Ravenhorst den dank van de huisgenooten had in ontvangst te nemen. Twee personen ontbraken echter, Marten Loks en Juffer Johanna. Van hun afwezigheid moet een opheldering worden gegeven.

Hoofdstuk X.
Listige lagen.

Toen het morgenlicht grauwde, even vóór het trompetgeschal van den boodschapper van Pirot van Rossem voor de valbrug weerklonk, den kampvechter van de kleine Vrouwe Van Doorwerth noodend om op het strijdveld te verschijnen, verliet Mejuffer De Ruyter, die een uurtje rust had gezocht, haar slaapsalet. Zij had in den voornacht ijverig meegeholpen bij het aandragen van wapentuig, dat bij de verdediging dienst kon doen, en bij het vullen der groote vuurpotten met olie en pek, die tegen den morgen aan het koken zouden worden gebracht.

Johanna stond in de smalle gang, die langs haar kamer liep; er heerschte nog duisternis, want in dit gedeelte van het Kasteel drong het licht eerst door als de zon tamelijk hoog boven de kim was gestegen. In de schemerige ruimte stiet zij ergens tegen aan; zij ontstelde hevig, want zij voelde een mensch, die blijkbaar voor haar deur de wacht had gehouden. Zij kreeg geen gelegenheid een kreet om hulp te uiten, want vóór zij van haar schrik kon bekomen, was haar reeds een doek in den mond geduwd; zij werd opgetild en, ondanks haar verweer, een smalle muurtrap opgedragen, één der trappen, die de laatste jaren na de jongste verbouwing van het Kasteel niet meer werden gebruikt; Johanna kende er zelfs het bestaan niet van. Des te beter toonde de man, die haar droeg, zich hier thuis. Johanna voelde zijn warmen adem over haar gelaat gaan; zij wist dat zij zich in de macht van Marten Loks bevond. De trap leidde naar de zolderverdieping; hier stond Loks stil, drukte op een veer en deed den achterwand van een kast openspringen; hij opende de deur daarvan en trad in een klein, vierkant kamertje; het lag boven in het

voorgebouw van den Noordelijken vleugel[1]. Het vertrekje had geen ramen, het was hoogstens twee meter lang en breed. Op een kleine tafel brandden enkele kaarsen; het licht viel op eenige ouderwetsche meubels en een rustbank, waarop Loks zijn schoone gevangene neerlegde. Nu nam hij ook den doek uit haar mond en keerde zich om, snel de deur, waardoor zij waren binnengekomen, dichtdrukkend. Johanna sprong verontwaardigd op toen zij zich vrij gevoelde.

'Waar ben ik? wat wil je van mij, Loks!' riep zij toornig, doch met van angst bevende stem.

'Kalm maar!' zei hij met zijn onaangenamen lach. 'Een gezellig hokje hier - vindt je niet? De hemel mag weten waar het vroeger voor heeft gediend; ik denk voor gevangenen, die men niet in de onderaardsche gewelven wilde opsluiten. Kijk, daarboven in dien hoek is een opening in den muur met een roostertje - zoo krijgen we hier lucht genoeg. Er is er maar één in het Slot, die dit kamertje kent. Van de trap weten meerderen, maar ze denken dat die alleen een verbinding met den zolder vormt. Ik zag de oude Mevrouw hier eens heengaan - zij borg toentertijd haar kostbaarheden in die muurkast en ze mochten beneden willen, dat thans alle schatten van de Doorwerth daar lagen; Pirot van Rossem zou ze dan niet vinden; maar nu zal hij een goeden dag maken! De oude Mevrouw dan is de eenige, die hierheen den weg weet, maar de laatste drie jaar bergt ze haar bezit een verdieping lager. Ze zal ons dus niet storen!'

'Wat een gemeene vent ben jij toch, Loks!' zei Johanna met walging. 'Jij sluipt, geloof ik, ieder in dit huis na....'

'Ja!'

Hij grijnslachte met zekere voldoening, maar terstond daarop veranderde de uitdrukking van zijn gelaat.

'Grootendeels voor jou, mijn Johanna!' voegde hij er aan toe met een hartstochtelijke teederheid, die haar deed huiveren. Zij maakte een afwerend gebaar.

1) Dit voorgebouw bestaat thans niet meer. Men ziet het echter nog op oude afbeeldingen, o.a. op die voorin en op den band van dit boek. Men vindt in één der voormuren thans nog een stuk trap, misschien een overblijfsel van de trap, door mij bedoeld.

‘Voor mij? en denk je, dat ik op zulke gluiperij gesteld ben?’

‘Ik zal daar zóóveel mee winnen, dat je me niet langer zult afwijzen. Als ik over rijke middelen beschik...’

‘Nooit ente nimmer, al was je ook Heer van de Doorwerth!’

‘Dat zeg je omdat het doel veraf lijkt, maar het is nabij. Pirot zal dien Ravenhorst natuurlijk gemakkelijk verslaan. Ba! hij is een Mennoniet - ik hoorde hem met Pater Benedictus praten. Is dàt een man? Hij is een ketter en als Pirot hem aanstonds niet uit de wereld helpt, zal hij toch gauw genoeg in handen der rechters zijn. Een Mennoniet als beschermer van de kleine!.... ha, ha! het is belachelijk. Ik verwacht, dat de stormaanval weldra begint en de verdediging zal niets vermogen; er zullen vele dooden vallen, misschien de kleine ook, want het is net een katje om ook te gaan meevechten. Dan rukt de bende met buit beladen weg. En als Heer Frederick terugkeert, is het veld vrij. Die Pirot komt ons dus juist van pas.’

‘En als de Heer Ravenhorst overwint?’

‘Onmogelijk! die trilt reeds als een riet als hij van wapens en strijd hoort spreken!’

‘En wat wil je nu eigenlijk van mij?’ vroeg Johanna ongeduldig. ‘Is het je bedoeling om hier werkeloos te blijven zitten, terwijl de anderen hun leven wagen?’

‘Ja! - wat heb *ik* bij dien strijd te winnen? Als men tot hier mocht doordringen, zal ik jou en mijzelf wel weten te verdedigen.’

‘En als het Kasteel in brand geraakt?’

‘Dan is er langs de trap, die zij niet kunnen vinden, een veilige weg van hier tot beneden in het Slot en naar de gracht! De oude, geheime gang is niet meer zoo, dat we er door kunnen vluchten - zij is in het midden ingestort; maar ze is toch nog geschikt om ons er eenigen tijd in te verbergen.’

Johanna dacht na; zij begreep wel, dat zij voor het oogenblik door verzet en hatelijkheid niets zou winnen. Zij had Loks altijd gewantrouwd; de schuwe duisterling broedde op kwade plannen - hij had van toekomstige rijkdommen gesproken; wat voerde hij in het schild? Zij besloot met list zijn vertrouwen te winnen.

‘Wat bedoelde je straks met rijkdom?’ vroeg zij, zoo vriendelijk mogelijk. ‘Heb je iets te wachten?’

Hij lachte voldaan en ging naast haar zitten op de rustbank.

‘En als dat zoo was?’ vroeg hij.

Zij keek, als in verwarring, op den grond en zei zacht:

‘Mijn positie hier is niet vrij.... altijd in dienstbaarheid....’

Hij greep haar hand en wierp zich voor haar op de knieën.

‘Johanna!’ riep hij verrukt, ‘ja - dat is juist wat ik wil veranderen! Jij, zoo schoon en waardig, moet hier als kamerjuffer dienst doen. O, wilde je met mij samenwerken! ik zou je alles geven wat je wenscht, ik zou je koesteren en liefkoozen en je kleeden, zoo kostbaar als bij je schoonheid past. Je zoudt sieraden hebben als een Edelvrouw.... Als je maar van mij wilde houden en mij toebehoorde!’

Het terugstootende gelaat van den roodharige veranderde van uitdrukking. Hij bleef nog wel leelijk en Johanna kon slechts met groote inspanning haar afkeer voor hem overwinnen en verbergen; de hoop, die plotseling voor hem opflikkerde, gaf aan zijn oogen en gezichtsuitdrukking evenwel iets, dat het gevoel onwillekeurig trof. Zijn liefde was ruw en dierlijk, doch oprecht.

‘Maar hoe dan tot rijkdom te komen, Marten?’

De zachte klank van haar stem deed hem bijna zijn zelfbeheersching verliezen. Hij was er den laatsten tijd aan gewoon, dat zij hem hoonde en bespotte. Haar toenadering, zijn schijnbare triomf, brachten hem in de war. Gewoonlijk woog hij zijn woorden vol achterdochtige sluwheid, maar de gedachte, dat het begeerde wezen hem niet langer afwees en zelfs zijn voorstellen aanhoorde, dreef hem in een roes van geluk. Wat hem naderde, wilde hij nu geheel bezitten.

‘Hoe aan het doel te komen?’ begon hij. ‘Mijn Heer en de oude Mevrouw zullen niet karig zijn als Walravia vandaag mocht omkomen. Ik heb de protesten tegen haar beleening geleid - ze zullen dat niet vergeten als ze triumfeeren! En al vergaten ze het.... ik ben op de hoogte met de geheime werkzaamheid van den Heer Frederick voor de Jezuïeten en daarom zal hij mij steeds te vriend houden.’

‘Maar als Walravia vandaag nu niet sterft? Wie zou een kind dooden? Als het al tot een plundering komt, dan zal men haar eenvoudig opzij werpen!’

Wat Loks zei over werken voor de Jezuïeten begreep Johanna niet. Slechts weinigen kenden toen nog deze Orde.

‘Goed, goed! In dat geval sta ik nog vaster. Mijn Heer heeft mij altijd duidelijk gezegd, dat ik op rijke belooning kon rekenen als ik de kleine tot afstand wist te brengen.’

‘Maar hoe zul je dat kunnen, Marten?’

Het noemen van zijn voornaam deed hem thans evenals straks toen zij dien voor den eersten keer uitsprak, van verrukking beven. Om alles te winnen, gaf hij zich bloot.

‘Zij moet verdwijnen!’ fluisterde hij.

Johanna kon zich nauwelijks meer bedwingen; de toorn dreef haar het bloed naar de wangen, maar zij wilde nog meer weten. Haar hand gleed daarom liefkoozend over zijn harde, rossige haar; hij greep die hand en drukte er een kus op. De Juffer werd doodsbleek, doch zij beet zich op de lippen, en liet het toe.

‘Ha!’ stiet hij uit, met dierlijk genot nogmaals zijn lippen op haar hand drukkend. ‘Je wilt dus de mijne zijn? je stoot me niet meer weg? en.... je wilt vergeten, dat ik niet van hooge afkomst en niet knap van gelaat ben, zooals die Jonker, die je misleidt?....’

Zij was niet in staat om te antwoorden; gerucht daarbuiten leidde even hun beider aandacht af. Het was het trompetgeluid voor de valbrug.

‘Ze zullen beginnen!’ riep Johanna, verlicht dat zij niet rechtstreeks op zijn vragen behoefde in te gaan. ‘Zullen we niet in den hof het gevecht volgen, Marten?’

‘Neen, neen! zoo spoedig geef ik mijn geluk niet prijs.’

Hij stond op en sloeg zijn arm om haar schouders; toen trok hij een ongewoon grooten dolk uit zijn gordel en liet haar dien zien met de woorden:

‘Wee hem, die hier durft binnen dringen en de hand aan jou slaat, mijn geliefde! Vrees ken ik niet als het voor jou is.... De minste verwonding met dit wapen is doodelijk. Het is een vergiftig staal en de dood treedt in na vijftig seconden! Ha! met dit ding kan ik er wel tien staan!’

‘Zeg mij alles!’ drong zij aan, zijn hand met het gevaarlijke wapen op zij duwende. ‘Je zei, dat zij verdwijnen moet?’

‘Ja! dood.’

‘Maar hoe?’

‘Door *mijn* hand!’

Ontzet sprong zij op.

‘Een moord?’ riep zij en ditmaal verried haar stem, dat zij zijn medeplichtige niet wilde wezen.

‘Waarom niet? een lastig kind, dat het geluk van haar oom en het onze, Johanna, in den weg staat.... wat is daaraan verloren? Ik weet, dat Pater Benedictus langs anderen weg Walravia tot afstand wil bewegen. Het zal echter tevergeefs zijn; hij is niet hard genoeg. Alleen wat dood is, laat ons voor goed den weg vrij. En dit is zeker, dat, als het kind er niet langer is, de aanspraken van den Heer Frederick erkend zullen worden. Nu.... wat zeg je?’

‘Ik gruw ervan! en een man, die zijn handen met bloed heeft bevlekt, zou met mij door het leven willen gaan?!’

Hij ontstelde van haar toon. Haar houding was weer afwerend als gewoonlijk. Buiten werd voor de tweede maal de trompet gestoken.

‘Ze zijn traag, beneden!’ spotte hij. ‘De dappere Ravenhorst voelt zijn beenen zwaar worden nu het op daden aankomt.’

Johanna zag in, dat zij onvoorzichtig was geweest. Zij ging weer zitten en zei, alsof zij zich met de gedachte verzoende:

‘Och ja - het is nog maar een kind.... En waarom zou men zijn eigen belangen ook altijd achteruit moeten dringen.’

Loks lachte tevreden.

‘Dat is verstandig gesproken!’ viel hij in. ‘Natuurlijk ben je eerst wat geschrokken; je bent teeder van gevoel. Laat alles maar aan m i j over - ik zal handelen; op jou valt geen smet!’

‘En wenschen de Heer Van Voorst en zijn moeder Walravia's dood?’

‘Neen.... dat is te zeggen, zij willen alle geweld vermijden en zullen niets doen, dat met hun eer strijdt.’

‘Weet je dat zeker?’

‘O ja - anders was de zaak allang beslist! maar zij vorderen niet.... zij willen Walravia bewegen, dat zij uit eigen drang afstand doet van haar recht. Daar kunnen ze echter nog lang op wachten! Als zij mijn plan kenden, zouden zij mij streng verbieden in te grijpen. Ha, ha! zoo is het altijd - men w i l iets en men d u r f t

niet krachtig te handelen, maar i k durf wèl en als het kleine ding eenmaal uit den weg is geruimd zal je zien, dat ze mij dankbaar zijn. Wie zijn Heer goed wil dienen, moet niet te veel op zijn woorden letten, maar alleen op zijn wenschen.'

Terwijl hij sprak, nam hij weer naast haar op de rustbank plaats. Hij legde den dolk tusschen hen in en sloeg zijn arm om haar heen. Zij liet het toe, maar op het oogenblik, dat zijn hoofd het hare naderde, greep zij het wapen en rukte zich los.

'Wat is dat?' vroeg hij onrustig, plotseling uit zijn droom ontwakend.

'Dat is gauw gezegd, laaghartige schurk. Je hebt je laten uithooren, Marten Loks! De hartstocht bleek sterker dan je sluwheid. Nu ken ik je geheimen en je bent ontwapend. Denk niet, dat ik je nu nog vrees; ik zal je vergiftigen dolk weten te gebruiken en mijn stoot mist zeker niet.'

Hij verbleekte. Smart en razernij lagen op zijn gelaat te lezen. Tandenknarsend gromde hij:

'Dus bedrog! slang dat je bent! Nu.... steek mij neer, niemand zal je hier zoeken en je kunt verbranden of verhongeren. Je weet den weg terug niet!'

Zij lachte luid.

'Ik heb je altijd veracht, Marten Loks. Dwaas die je bent! Wat een zelfoverschatting om te meenen, dat ik ooit iets met jou te maken zou willen hebben. Ba! een schurk, die met moordplannen rondloopt!...'

Hij werd blauw in het gelaat van woede. Als een wild dier sprong hij vooruit.

'En tòch zal ik slagen!' schreeuwde hij. 'Dien Jonker zul je nooit toebehooren.... die zal niet langer leven dan ik wensch!'

Johanna hief het vergiftige wapen op; zij trad niet terug en haar gelaat getuigde van het vaste besluit om tot het uiterste te gaan.

'Kom niet nader, Loks!' waarschuwde zij, 'ik deins voor niets terug nu ik in het nauw ben gedreven en het is geen moord als men in noodweer een sluipmoordenaar als jij neerstoot.'

'Wel, wel!' sarde hij, 'dat is dapper, maar het is nog te vroeg voor ons beiden om te sterven.'

'En denk je, dat ik zal zwijgen, ellendeling?'

'Dat is mijn vaste overtuiging, want ik zal je eens

wat zeggen: Ik ga nu heen om te zien hoe het met den strijd staat - als zij den stormaanval beginnen, kom ik terug. En als zij daartoe niet overgaan, dan wil ik je vrijlaten.'

'Maar ik zal spreken!'

'Dat zul je wel laten. Men zal je niet gelooven of ik zal het zóó voorstellen, dat je hier een vroolijken nacht met mij hebt doorgebracht. Zooiets gaat er nog al gemakkelijk in en maakt je verder verblijf hier onmogelijk. Maar dat alles weegt je misschien niet zwaar genoeg en daarom voeg ik er dit aan toe: Jonker Jasper zal door mij geen haar worden gekrenkt als je zwijgt. Merk ik echter, dat je gesproken hebt.... dan sterft hij door mijn hand. Misschien kun je bewerken, dat ik van de Doorwerth wordt verdreven - welnu! daar buiten zal ik op den mooien Jonker loeren en hij ontkomt mij niet, daar kun je zeker van zijn! Wat zeg je?'

'Ik bind mij niet!'

'Goed! je bent gewaarschuwd.'

Hij keerde zich om naar de kast, die den ingang tot de kleine kamer verborg. Johanna kwam naderbij en keek scherp toe om te ontdekken, waar de veer zat om de deur in beweging te brengen. Plotseling wendde hij zich weer naar haar toe, greep snel haar rechterpols en draaide dien om - de dolk viel kletterend op den grond en Loks raapte hem op, terwijl hij de Juffer op de rustbank slingerde.

'En nu?' vroeg hij wild.

Zij hield haar handen voor de oogen en riep:

'Dood mij maar - als je bloed hebt gezien, is je moordzucht misschien bekoeld!'

'Bloed? moordzucht?.... voor wie zou ik deze daad met de kleine plegen? voor jou, alleen voor j o u ! om jou alles te kunnen geven wat je wenscht!'

'Maar ik vraag dat offer niet!'

Hij zweeg even en dacht na.

'Goed dan - ik geef dit plan op, mits je mond niets verraadt!' zei hij langzaam. In gedachten voegde hij er echter bij: Als alles achter den rug is en ik kan haar rijkdom aanbieden, dan zal zij natuurlijk wel anders spreken - het is met haar evenals met den Heer Frederick en zijn moeder.

'Goed!' antwoordde zij vastberaden en ook bij haar rees er een nevengedachte: de belofte, in nood afgeperst, behoeft men niet te houden.

‘Ik heb je lief en het beste bewijs daarvan is, dat ik je zal gelooven, Johanna! Het bloed van den Jonker komt over jouw hoofd als je mij verraadt!’

Hij trad op haar toe en nam een doek uit den zak.

‘Ik moet je blinddoeken en binden,’ zei hij, ‘je behoeft niet te weten hoe men hier in en uit komt!’

Zij onderwierp zich en hij verliet het kamertje. Toen hij terugkwam, hoorde zij tot haar groote vreugde, dat de Heer Van Ravenhorst de Doorwerth en zijn bewoners van het dreigende gevaar had gered. Hij nam haar op en droeg haar naar beneden; de doek viel af en zij bevond zich weer in haar slaapkamer. Loks liet haar alleen. Johanna ging terstond in de gang en zocht naar de plaats van de verborgen trapdeur; haar onderzoek was echter tevergeefs.

Terwijl de overige bewoners van de Doorwerth met verlicht gemoed den nieuwen dag tegemoet gingen, voegde Johanna zich met beklemd hart bij Walravia. Deze had den geheelen nacht niet gerust en de kamerjuffer daardoor niet gemist. Johanna nam het vaste besluit om Walravia zooveel mogelijk in het oog te houden en dan zoo spoedig als zij maar kon met Jonker Jasper en de Vrouwe Maria te raadplegen. Aan den anderen kant huiverde zij bij de gedachte, dat Loks zijn bedreiging zou uitvoeren. Eerst in den namiddag vond zij gelegenheid om den Jonker alleen te spreken. Zij vertelde hem haastig het gebeurde, alleen verzwijgend wat Loks van Pater Benedictus had gezegd.

‘Er moet onmiddellijk gehandeld worden!’ zei hij, na de eerste verbazing en schrik. ‘Ik zelf wil met Walravia's moeder spreken. Het zou onverantwoordelijk zijn om te zwijgen - Walravia's leven staat op het spel.’

Zij knikte.

‘Wanneer ga je?’

‘Onmiddellijk!’

Hij drukte haar een kus op de lippen en fluisterde:

‘Vrees maar niet, Johanna! Tegen dien schurk ben ik wel bestand.’

‘Maar hij zal je besluipen en op zijn gluiperige manier onverwachts overvallen!’ klaagde zij, bevend. ‘Dat vreeselijke wapen maakt hem sterk!’

‘De Heilige Maagd zal mij behoeden. Wij weten wat

Walravia boven het hoofd hangt en mogen niet werkeloos de streken van den schurk afwachten.'

'Ga dan, Jasper!'

Hij begaf zich onverwijld naar de kamer van Walravia's moeder. Zij zat in één der diepe vensternissen. De invallende schemering belette haar met heur borduurwerk voort te gaan. Het lag in haar schoot en, in gedachten verdiept, staarde zij over de gracht naar het zware geboomte.

'Ha, Jasper!' zei ze vriendelijk toen hij haar, na door een page te zijn aangediend, eerbiedig naderde. 'Ga hier naast mij zitten, mijn jongen. Je komt of je geroepen waart! Ik dacht juist aan je.'

Hij ging, verlegen lachend, zitten.

'Mag ik weten in welk verband, edele Vrouw?'

'Zeker! De gebeurtenissen van gisteren en van dezen morgen geven mij veel stof tot ongerustheid. Ik heb den Jonker Van Obbendorf verzocht, met zijn vader een en ander te regelen, opdat de bezetting van ons Kasteel ten spoedigste wordt verstrekt. Er moet nieuw volk worden geworven om de mannen te vervangen, die thans in den oorlog zijn. De Heer Van Ravenhorst heeft ons ditmaal gered, maar hij zal spoedig van hier vertrekken. Het is mij daar straks weer ingevallen, dat je enkele dagen geleden met Walravia over jelui huwelijk hebt gesproken. Wij hebben sinds dien nog eens weer een les gekregen, die het duidelijk maakt, dat de toestand van thans niet langer bestendigd mag blijven. Walravia behoeft mannelijken steun en ik erken de rechtmatigheid van je aandringen op een spoedig huwelijk. Zij is jong.... zeker! maar de omstandigheden spreken ook een woordje mee. Ik heb daarom een bode naar Walravia's voogd gezonden en hem uitgenoodigd om voor een ernstige bespreking morgen hier te komen. Hadt je een bepaalden datum in het hoofd toen je Walravia over je wenschen sprak?'

Jasper zweeg enkele oogenblikken in verwarring. De waarheid durfde hij niet zeggen zoolang zijn finantieele schulden hem tegenover Walravia's oom bonden en een afbreken van alle betrekkingen hem in groote moeilijkheden kon brengen. Hij poogde daarom aan een rechtstreeksch antwoord te ontkomen.

'Neen,' zei hij, 'geen bepaalden dag, maar bovendien - ik heb wel gemerkt, dat Walravia er anders over denkt dan ik. Zij wil nog wachten en van dwang mag natuur-

lijk geen sprake zijn; zooveel haast is er ook niet bij!...'

'Zeg dat niet! Het zou er op de Doorwerth heel anders uitzien als gij beiden hier als jong echtpaar woondet. Walravia had dan voortdurend een steun - dat was ook gewenscht voor een ordelijken gang der beheeraangelegenheden van onze Heerlijkheid en.... voor haar veiligheid.'

Hij boog zich naar voren, verlicht dat hij onopvallend een wending aan het gesprek kon geven.

'Over die veiligheid wilde ik u juist spreken!' zei hij gejaagd.

'Wat bedoel je?'

'Haar leven is in gevaar.'

'Wat? toch niet een nieuwe laag van mijn zwager?...'

'Neen! - die zou als Edelman zeker nooit tot zulk geweld zijn toevlucht nemen.'

'Geweld?'

Zij greep, hevig ontsteld, zijn hand. Hij vertelde nu in het kort de aanranding van Johanna zonder eenigen blaam op den Heer Frederick te werpen.

'Onzettend!' zuchtte zij toen zij de hoofdzaak wist. 'Een dienaar van mijn zwager waagt het aan iemand in mijn dienst zulke schandelijke voorstellen te doen! Waarom kwam Johanna niet terstond tot mij? Hij heeft het haar natuurlijk al vaker lastig gemaakt?'

'Ja - zij schaamde zich om er met u over te spreken en daar het Walravia betrof, waarschuwde zij mij!'

'En die Loks dacht dus, dat de Heer Van Voorst hem zou beloonen als zijn toeleg gelukte? Natuurlijk zou die er voordeel bij hebben, maar nooit zal hij zoo laag dalen om zulke schurkerij te billijken en ervoor te betalen. Hij haat Walravia en wil haar verdringen, dat weten we, maar hij is te veel Edelman om met zoo'n schurk tegen mijn kind samen te zweren. Ba!'

'Wat denkt u te doen?'

Zij rees op en liep eenige malen zwijgend, in fiere houding, de kamer op en neer. Toen zij stil bleef staan, zei ze op vasten toon:

'Ik laat hem gevangen nemen en opsluiten tot de Heer Van Voorst terug komt.'

'Is het dan niet gewenscht om onverwijld te handelen, zoodat zijn misdadig voornemen in elk geval niet in uitvoering kan gaan?'

'Ja!'

Zij greep driftig een fluitje, blies daarop en een kamerdienaar verscheen.

‘Roep Otto en Arnoud hierheen!’ beval zij.

Even later verschenen de beide trouwe dienaars voor haar en in enkele woorden gelastte zij, dat Marten Loks gegrepen, gebonden en voor haar zou worden gebracht. Haar opdracht werd prompt uitgevoerd en weinig oogenblikken daarna werd de gevangene binnengeleid. Hij was doodsbleek, maar zijn oogen schitterden van boosaardigheid en spijt.

‘Ik hoor, Loks, dat je met moordenaarsplannen rondloopt!’ zei de burchtvrouw streng.

‘Wie durft dat beweren? Men heeft de Edele Vrouwe voorgelogen!’ riep hij luid en giftig.

‘Stel je niet als een dwaas aan, man! ontkennen baat niet. Ik ben op de hoogte gebracht van je schandelijke aanranding van Mejuffer De Ruyter.’

‘Zij heeft gelogen!’

‘Dat zullen wij zien! Otto wees zoo goed, de Juffer hierheen te roepen.’

Het werd stil in de kamer. De Edelvrouw liep langzaam het vertrek op en neer, terwijl de roodharige vol haat en verachting naar Jonker Jasper keek. Zijn houding scheen echter minder zeker toen Johanna binnentrad. Het meisje schreed angstig nader en ontweek den blik van haar vijand.

‘Je behoeft niet bevreesd voor hem te zijn, Johanna!’ zei de Burchtvrouw, bemoedigend en kalmeerend. ‘Hij is gebonden.’

‘En het gevaarlijke wapen?’ vroeg Johanna, haperend.

‘Onderzoek zijn kleeding, Otto!’

De grijze krijgsman voldeed onmiddellijk aan dien last. De vergiftige dolk kwam te voorschijn.

‘Vernietig dat mes aanstonds, Otto. En nu, Loks, ontken je thans nòg?’

‘Waarvan word ik beschuldigd?’

‘Dat je het plan hebt om mijn dochter Walravia te dooden.’

‘Gelogen!’

‘Bezondig je niet, Loks!’ riep Johanna toornig. ‘Je hebt mij gruwelijke voorstellen gedaan.’

De grijnslach, die zijn terugstootend gelaat altijd nog leelijker maakte, trok weer daarover.

‘Wel,’ zei hij grof, ‘je spreekt nu anders dan van-

nacht. Toen gaf je mij lieve namen.... het was een zeer aangename nacht en nadat je je aan mij hebt gegeven, zul je ook verder met mij moeten gaan. Genadige Vrouw, uw kamerjuffer is geen reine maagd meer!'

De tranen sprongen Johanna van woede en schaamte in de oogen.

'Laffe leugenaar!' riep zij, zich hoog oprichtend, 'je wilt mijn goeden naam bevlekken. Maar wie zal j o u gelooven? iedereen hier weet, dat je een gemeene gluiper bent!'

'Blijf je ontkennen, Loks?' vroeg de Vrouwe Maria toornig.

'Ik ontken!... maar die Juffer daar zal zich niet weten schoon te wasschen. Wat is zij na vannacht anders dan een veile deerne?...'

'Genoeg! voer hem weg, Otto! en vat post voor de deur. De gevangenis onder den grooten toren! Wij willen den giftigen adem van dezen laffen aanrander hier niet langer dulden.'

De oude schildknaap greep toe; hij haatte den roodharige zooals bijna allen, die op het Kasteel dienden. Nu werd echter de zijdeur van de kamer geopend en de oude Mevrouw Van Voorst verscheen in de opening.

'Wat gebeurt hier?' vroeg zij kalm. 'Ik hoor, dat er van een arrestatie sprake is.'

'Ik ben erachter gekomen, dat Loks met moordplannen rondloopt, moeder,' zei Vrouwe Maria.

'Moordplannen? tegen wie?'

'Tegen Walravia.'

'Onmogelijk, Maria!'

'Er bestaat hierover geen twijfel, moeder, al ontkent hij ook. Ik zet hem gevangen.'

'Vergeet niet, dat hij een dienaar van mijn zoon is. Ge hebt niet het recht...'

'Zal ik niet het recht hebben om mijn kind te beschermen?' klonk het bitter en fier.

'Mijn zoon moet hier eerst in worden gekend.'

'Goed! - maar gedurende zijn afwezigheid blijft dit gevaarlijk sujet in de gevangenis. Ik wil er niet langer over twisten - voer hem weg, Otto en Arnoud!'

'Ge zult hier spijt van hebben, Maria!' zei de oude dame toornig toen Loks de kamer werd uitgebracht.

'Ik begrijp u niet, moeder! De gemeenheid ligt dien man op het gelaat te lezen. Wilt gij hem misschien in

bescherming nemen en uw kleindochter aan een aanslag blootstellen?'

'Neen! - dat weet ge wel beter; maar ik vermoed, dat Frederick het niet zal dulden, dat een ander over z i j n dienaren wil rechten!'

Zij draaide zich om en verliet in trotsche houding het vertrek.

Dien nacht had Mejuffer De Ruyter een benauwden droom. Zij zag een donkere gedaante in haar kamer treden, die een licht opstak en met deze kaars in de hand voor haar bed verscheen. Johanna herkende het gelaat van Marten Loks. Zijn handen naderden even later, nadat hij de kaars had neergezet, haar keel en hij kromde de vingers alsof hij haar wilde worgen. Hij bedacht zich echter en zij zag weer de hartstochtelijke begeerte op zijn gelaat, die daarop lag te lezen toen hij in het geheime kamertje voor haar op de knieën viel. Met een gil werd zij wakker en richtte zich op. Donkerheid hing in haar slaapsalet, maar zóó sterk werkten de indrukken, in den droom ontvangen, na, dat zij den reuk van een uitgeblazen kaars meende waar te nemen. Het bleef echter stil en nergens klonk eenige beweging. Zij draaide zich om en viel na eenig woelen weer in slaap.

De morgen brak aan. Johanna stond op en dacht weer aan haar verschrikkelijken droom. Zij nam voor haar spiegel plaats om het weelderige, donkere haar op te maken. Daarbij ontdekte haar oog een strookje papier. Zij nam het briefje, dat tusschen glas en lijst was gestoken, en las:

> 'Ik ben vrij! - mijn woord zal ik houden. Hij, dien ge liefhebt, zal sterven, tenzij ge met mij wilt vluchten, en de mijne wordt. Leg uw antwoord onder den steen bij het kruis bij de kapel.
> MARTEN LOKS.'

Johanna voelde zich een flauwte nabij. Zou haar droom dan werkelijkheid zijn geweest?....

Met moeite beheerschte zij haar angst en kleedde zich snel aan om naar Walravia's kamer te gaan.

Een half uur later liet de oude Otto zich bij de

Vrouwe Maria aanmelden en vroeg gehoor. Toen hij bij haar werd toegelaten, vroeg zij verbaasd:

'Jij hier, Otto? Verlaat je zonder mijn last of toestemming je post?'

'Helaas, Genadige Vrouwe, die post behoeft niet meer te worden betrokken!'

'Wat bedoel je?'

'De vogel is gevlogen!'

'Wat? ontvlucht?'

'Hij moet een helper hebben gehad. Ik weet niet hoe het kwam, maar tegen twee uur overviel mij een onweerstaanbaar gevoel van loomheid en slaperigheid. Ik viel in slaap. Toen ik wakker werd, scheen er niets bijzonders te zijn voorgevallen. De gevangenisdeur was gegrendeld, de sleutelbos hing aan den muur. Ik wilde het drinkwater van Loks verfrisschen en.... vond de gevangenis leeg. De tralies waren ongeschonden.'

De Edelvrouw dacht na. Had hij zich zélf bevrijd? of had iemand Otto bedwelmd en toen de vlucht mogelijk gemaakt? Haar schoonmoeder?....

'Dat is een ramp!' riep zij driftig. 'Een wild beest is losgebroken en wij dienen op onze hoede te zijn. Doorzoek met een tiental mannen de bosschen, Otto! misschien is hij nog hier dicht bij. Zeker is hij door de gracht ontkomen....'

Wat de oude verzweeg, omdat hij er geen waarde aan hechtte, was dat hij van elf tot één uur rust had genomen, toen de wacht aan één der krijgsknechten overlatend. In dien tijd viel het volgende voor: De knecht, die zich verveelde en een van de weinigen was, die tamelijk bevriend waren met Loks en wel eens een beker met hem dronken, opende het luikje in de deur en keek naar binnen. Loks sprak lang fluisterend met hem. Hun gesprek eindigde aldus:

'In uw kleine kast ligt dus het geld en links staat de doos met poeder?'

'Ja!' antwoordde Loks. 'Het geld is voor u als ge aan mijn verzoek voldoet.... De poeder verdooft maar korten tijd en is niet schadelijk. Als hij slaapt, schuift ge de grendels weg.... Nu?....'

'Aangenomen!'

Het luikje werd gesloten en de lezers weten nu hoe Loks kon ontvluchten.

Hoofdstuk XI.
Geestelijke tweekamp.

Dienzelfden morgen begaf de Heer Van Ravenhorst zich naar het bosch voor een wandeling.

Het onderzoek na het gevecht wees uit, dat zijn kwetsuren, in den strijd met Pirot opgedaan, minder ernstig waren, dan men eerst vreesde. Op het sterke aandringen van Walravia en haar moeder zoowel als van Pater Benedictus, had hij er evenwel in toegestemd nog een week op de Doorwerth te toeven. De vele en diepzinnige gesprekken, die hij met den priester in de laatste dagen had gevoerd, waren niet zonder uitwerking op hem gebleven. Wat hij van de Roomsche Geestelijkheid had gezien, had hem afkeerig gemaakt van de Moederkerk; maar nu was er een vurig Katholiek op zijn weg gekomen, een man van overtuiging en blijkbaar edelen ijver voor de Kerk. Dat stemde tot nadenken. Het bleek dan tóch mogelijk, dat warm geloof en innige godsdienstzin in de Moederkerk konden opbloeien! Had hij zich werkelijk vergist en dwaalde hij, zooals de Jezuïet beweerde?

In de stilte van het woud wilde Ravenhorst de vele gerezen vragen nog eens nagaan. Raakten, zooals Benedictus zei, de vele misbruiken in de Kerk Haar wezen niet? Waren de misbruiken niet het bewijs, dat de Sacramenten werkelijke kracht misten? Dit kon niet de Kerk zijn, Die Christus wenschte!

Overheerschers en overheerschten! Dwang van het geweten door onwaardige priesters, die in hun onzedelijk, weelderig en wereldsch leven toonden, dat zij met Christus niets gemeen hadden! Wat een wantoestanden alleen reeds in Gelder! Pastoors en vice-cureyten als bijvoorbeeld Berend de Haze van Hattem, Goessen van Hueckelom in Elburg, Nicolaes Jansen Schiin van Harderwyk en Geryt van Bezel in het Overkwartier, die

zijn koster vermoordde, waren een schande voor het geestelijk ambt en tóch bleven zij gehandhaafd. En dan de vele andere pastoors, die tegen zoo weinig mogelijk honorarium hun ambt door anderen lieten waarnemen om zelf in ontucht en zwelgerij te leven! Kon dàt dan zoo maar worden weggecijferd? Wat invloed ging er van deze Geestelijkheid uit? Och, op de Veluwe woekerden ruwheid en onverschilligheid. Daar werd schandelijk gedronken vóór en na den Kerkdienst, daar werd soms geschoten tijdens de Mis, gevochten of plotseling de trom geroerd op het allerheiligste oogenblik. Ja, was het in de Betuwe zelfs niet voorgekomen, dat een vrouw haar man in de kerk de keel afsneed. Dat waren vruchten der Kerkelijke opvoeding!....[1)]

Een gekraak in de takken van het kreupelhout langs het voetpad, dat hij volgde, deed hem opschrikken uit zijn overpeinzing. Iemand baande zich een weg door het hout en sprong op hem toe. Daar zag hij kleurige kleeren en lange, krullende, verwarde haren; daar dook het donkere, verbruinde en gerimpelde, maar toch nog schoone gelaat van de heks van de Doorwerthsche bosschen uit het groen op. Zij wierp zich voor Ravenhorst neer en omvatte zijn knieën.

'Vrouw, wat wilt ge?' vroeg hij ontzet, haar afwerend.

'Verzoening met u, verzoening met haar en dan uw vergeving!... als ge maar doet wat ik vraag.'

'Mijn vergeving? maar ge hebt mij niets misdaan en ik ken u niet.'

'Zijt gij dan niet ridder Ravenhorst en ligt uw Slot niet in het Guliksche?'

'Ravenhorst is mijn naam - maar een Slot bezit ik niet, al heb ik ook eens in het Guliksche gewoond.'

'Kent gij den naam *Orlinde* dan niet?'

Hij stiet haar van zich af; ruw en hard klonk zijn stem toen hij antwoordde:

'Noem dien naam niet! - wat zoudt ge ook van haar weten?'

'Zij is ongelukkig!'

'Wat raakt dat mij!'

Van Ravenhorst sprak snel en zijn gelaat werd door

1) Zie over de wantoestanden in dien tijd o.a. Ris Lambers, 'De Kerkhervorming op de Veluwe, 1523-1578'.

smart verwrongen. Herinneringen van leed en strijd uit het verleden doemden voor hem op. De heidin greep hem weer vast.

‘Ge waart toch eens met haar getrouwd?’ vroeg zij.

‘Neen, vrouw, gij dwaalt! zoover is het nooit gekomen.’

‘Roofde Pirot haar dan niet van uw zijde?’

Hij staarde haar ten hoogste verwonderd aan. Deze vrouw kende blijkbaar een geheim, maar zij was slecht met zijn geschiedenis op de hoogte.

‘Wat is dit?’ vroeg hij somber, alsof hij plotseling de waarheid ging vermoeden. ‘Pirot sloeg zijn hand aan haar?’

‘Waarom vraagt ge dat, *gij* leedt daar toch zeker het meeste onder? Bent ge dat vergeten?’

‘Vrouw! ge ziet in mij den verkeerde. Ik had een broeder, *die* trouwde haar. Het was in een tijd, dat ik het vaderlijke Slot verliet, met smaad valschelijk overladen. Wat er verder is gebeurd, weet ik niet.’

Zij keek hem met diepe teleurstelling aan.

‘Uw broeder dus?’ vroeg zij weifelend. ‘Nu, gelukkig is hij niet met haar geweest. Pirot kwam en zij vluchtte met hem.’

Een kreet van smart ontsnapte aan de lippen van den sterken, reusachtigen man. Hij bracht de hand aan de borst en verbleekte.

‘Orlinde verliet haar man voor Pirot?’ vroeg hij wild, terwijl hij de heks bij den schouder vatte en wild heen en weer schudde. ‘Dat is gelogen, vrouw! dat is gelogen!’

‘Zij ging uit vrijen wil! Later verliet zij hem.’

‘Onmogelijk! onmogelijk!’

Bijna kermend stootte hij deze woorden uit.

‘Het is de waarheid, Heer Ridder. Zij werd ongelukkig. Maar waarom treft dat ù zoo, als zij niet uw vrouw is geweest, doch die van uw broeder?’

Hij greep haar met zijn groote hand bij de borst en vroeg bijna dreigend:

‘Leeft zij nog?’

‘Wat raakt het u?’ herhaalde zij, maar de anders zoo zachtzinnige man was blijkbaar op een zeer gevoelige plek getroffen, hij schudde haar steeds driftiger heen en weer en bracht gesmoord uit:

‘Het raakt mij meer dan mijn eigen leven! - ik heb haar liefgehad en voor wie dat ernst is, bestaat er geen vergeten.’

De heidin begreep plotseling en nu lachte zij, want zij waande zich nabij haar doel.

‘Orlinde leeft!’ riep zij, ‘ook is zij niet ver van hier, maar zij is ongelukkig, diep ongelukkig. Ik heb het in mijn macht haar vreugde te doen herleven, en ik wil daartoe ook meehelpen op één voorwaarde.’

‘En die is?’

‘Dat gij Pirot doodt! Ge kunt het. Hij is nog met zijn bende in de bosschen van Wolfhees.’

Hij duwde haar met verachting op zij.

‘Gij haat den Heer Van Rossem,’ zei hij koel, ‘en *ik* zou dien haat moeten voldoen? Ge hebt u in mij vergist, vrouw! Ik wensch niet te dooden.’

Zij lachte schel en bitter.

‘Dan kwijnt Orlinde nog verder weg en ge zult niet vernemen waar zij is, Heer Ravenhorst!’

Hij keerde zich om en wilde naar het Slot teruggaan.

‘Ik zal op u wachten!’ riep zij hem na.

Met een ruk bleef hij staan en vroeg:

‘En weet de Heer Pirot van Rossem hetzelfde als gij?’

‘Hij weet waar Orlinde is, maar niet wat haar deert en hoe zij te helpen is - dat weet *ik* alleen! Ga naar Pirot en vraag het hèm. Hij zal u uitlachen en uitdagen voor een tweede gevecht en, doodt ge hem dan, zoo zal ik spreken!’

Hij stond nog even weifelend stil, in gedachten verzonken. Toen daalde hij het pad af naar de Doorwerth. Achter hem klonk de schaterende, helsche lach van de heidin.

In den namiddag zat Ravenhorst op zijn kamer in den Zuidelijken vleugel van het Kasteel. Hij staarde naar buiten in den tuin, maar hij zag niets van hetgeen daar groeide. Zijn gedachten wijlden in het verleden: Het Guliksche land verrees voor zijn blik en daar doemden ook de torens en de muren op van het vaderlijk Slot. Met zijn broeder Lodewijk wies hij daar op; drie jaar slechts verschilden zij in leeftijd en hij, de oudste, heette de toekomstige erfgenaam. Hun vader was een man van studie. Men kon hem schier altijd vinden in de groote torenkamer in den Zuidelijken vleugel. Daar toefde hij bij zijn boeken en het gold als regel, dat de groote baard en het edele hoofd van het voorplein af immer zichtbaar waren voor het raam naast zijn

boekentafel. De stille man hing aan zijn eer, maar hield niet van krijgsrumoer en hij toonde zich slordig in het beheer der goederen van het oude, dappere geslacht.

De twee broeders geleken weinig op elkaar. Johannes, groot, breed, ongewoon sterk, driftig maar edelmoedig, toonde zich een liefhebber van de jacht en van de spelen dier dagen, later van den strijd. Lodewijk echter was tenger gebouwd, knap van uiterlijk, sierlijk in zijn bewegingen, een vrouwengek, hoffelijk en wellevend, doch daarbij listig en gierig. Met de jaren ontwikkelde zich in hem een sterke haat tegen zijn broeder, die Kasteel en goederen zou erven. Voorzichtig en sluw wist hij zich in de gunst van zijn vader te dringen, vooral na den dood van de Vrouwe Van Ravenhorst, met wie hij naar het uiterlijk veel gelijkenis had. De geleerde hield niet van de luidruchtigheid van den openhartigen Johannes; hij zag in diens bruisenden levenslust slechts ruwheid en wreedheid en Lodewijk zorgde ervoor, dat die gevoelens werden aangewakkerd....

Dicht bij den Burcht der Ravenhorsts verhief zich die van het niet minder edele geslacht der Van Suchtelens; daar woonde de wufte Orlinde van Suchtelen, jong en wild, en Johannes beminde haar, de schoone. Maar Orlinde werd ouder en er lag een trek van berekening in haar karakter, die door ijdele kamerjuffers zeer nadeelig werd beïnvloed. Lodewijk maakte haar het hof en, hoewel zij heur trouw aan Johannes had beloofd, wees zij Lodewijks hulde niet geheel af....

Toen kwam er een vreeselijke dag voor Johannes. Bij een jachtpartij werd een jonge Edelman op onverklaarbare wijze gedood. Het was iemand, met wien Johannes in openlijke vijandschap leefde; men had hém het laatst in de nabijheid van den met een spies doorboorde gezien en.... hij werd van moord beschuldigd. Hij verdedigde zich fier en alle vrienden vertrouwden aldra in zijn onschuld, maar Lodewijk sprak met den geleerden vader. Deze ontstak in toorn, hechtte geloof aan de voorstelling van zijn jongsten zoon en riep den oudste tot zich. Hij vroeg om opheldering en Johannes, geheel uit het veld geslagen, dat zijn vader hem ook maar één oogenblik van moord kon verdenken, poogde tevergeefs de achterdocht weg te redeneeren. Zijn vader nam zijn smart en verwarring voor een bewijs van schuld en wees hem de deur.

‘Vloek over u!’ had hij geroepen, ‘die deze smet werpt op de eer van ons geslacht - voor een moordenaar is, zoo lang ik leef, geen plaats onder mijn dak!’

De jongste broeder triumfeerde; het gif, dat hij sinds jaren in het hart des vaders had gestort, deed nu zijn werking: Johannes week van den vaderlijken grond; geheel verslagen deed hij afstand van alle gemakken, en Lodewijk trad in de rechten van zijn broeder. De verstootene wierp zich in den krijg om te vergeten; zijn naam werd overal met roem genoemd, maar er hing een zware somberheid over den eens zoo blijgestemden jongeling. Een hond, de trouwe Wolfram, nam hij na drie jaar zwervens tot zich en dan had hij.... zijn hoop, dat (als hij met het zwaard zich een nieuwe positie zou hebben verworven) Orlinde als zijn teergeliefde vrouw zijn lot zou verzachten.... Maar toen hij eindelijk na bijna vier jaar, steunend op haar trouw, naar het Guliksche trok om haar hand te vragen, trof hem een nieuwe slag: bij de grens van dat gebied vernam hij, dat Orlinde reeds bijna vier jaren met Lodewijk was getrouwd; zij woonden op den Ravenhorster-Burcht en de vader had aan Lodewijk het bestuur der goederen overgelaten, want hij wilde nu geheel voor zijn studies leven.

Als een gebroken man ging Ravenhorst naar de legerplaats terug, sprak daar lang met zijn vriend, Heer Johan van Voorst, schonk dien zijn hond, koos den geestelijken stand en.... vluchtte eindelijk uit de wereld in het klooster. Hij zocht sinds dien het Hoogere Leven, maar, hoewel hij zijn broeder en beminde vergaf, vergeten kon hij niet.... Orlindes beeld bleef altijd aan zijn z i j !.... En nu, geheel onverwachts, had hij tijding over haar gekregen; zij was ongelukkig, zij kwijnde weg door een geheim verdriet.... Zij werd Lodewijk ontrouw; de ruwe Pirot voerde haar met zich en thans leed zij!....

Zenuwachtig woelden Ravenhorsts vingers door zijn grooten baard. Dat Orlinde hém onrecht en verdriet had gedaan, dàt kon hij dragen, maar te weten, dat zij leed, zij, die hij nog altijd schoon en jong voor zich zag!.... Hij kreunde, trok zich baardharen uit, doch voelde het niet.

Een hand werd op zijn schouder gelegd. Horan, de blonde zanger, stond naast hem.

‘Gij lijdt, Heer Van Ravenhorst!’ zei hij met zijn

zachte, gevoelvolle en welluidende stem. ‘Zijn het uw wonden, die zoo schrijnen?’

De Mennoniet schrok wakker uit zijn gedroom.

‘Oudere wonden, Horan, die dieper, veel dieper knagen dan de vleeschelijke van het heden.’

‘De menschen hebben u veel leed gedaan?’ vroeg de jongeman weer. ‘Gij zijt zoo ernstig.’

‘Enkelen ja! - maar het is mij ten zegen geweest, want ik kwam daardoor tot een ander leven. Toch denkt men soms terug aan wat men ééns bezat....’

‘Ook *ik*, goede Heer Ravenhorst.’

‘Herinnert ge u dan nog iets van uw verleden, mijn jongen?’

‘Zoo mag het eindelijk niet heeten. Maar er ruischen soms oude melodieën om mij als ik mijn harp bespeeld heb en zij vertellen van voorbij-gegleden dagen. En dan, als ik wacht en mijn vingers op de snaren laat rusten, komen er stemmen aan mijn oor en ik hoor zoete woorden. Dan zou ik uren lang kunnen luisteren, maar het is alles wazig, alles dof en onduidelijk. Er zijn ook beelden van veel paarden en krijgsvolk en een zachte, lieve hand dekt mij toe, maar dan komen er kleurige tafereelen en ik zie de breede rivier. Dat is het oudste; daarna wordt het duidelijker en doemen weer de gezichten der zigeuners op, onder wie ik leefde en dat gelaat van den goeden man, die mij op de harp leerde spelen.’

Ravenhorst streek hem over het krullende haar - hij had zijn eigen leed vergeten.

‘Maar ge hebt het hier toch goed, niet waar Horan?’

‘O ja! De kleine Walravia houdt van mij en de meesten hier, geloof ik.’

‘Dat zegt veel, mijn jongen. Liefdeloos afgestooten te worden, is hard!’

Een stilte trad in. Even zacht als hij gekomen was, verliet Horan het vertrek. De schemering viel in, Ravenhorst bemerkte het niet.... Nu scheen het weer of de gestalte van zijn geleerden vader voor zijn blik verrees, in de torenkamer bij de boeken en geschriften: ‘Vloek over den moordenaar!’ zoo luidde het harde, onverdiende woord, dat hem deed vluchten uit de nabijheid van den geleerde. Zwaar is de last van eigen schuld, zwaar ook de verdenking en de laster, zwaarder echter nog het besef, dat de *eigen* vader zijn zoon niet gelooft en zonder recht veracht.... Zou zijn stille, diepdenkende

vader rust hebben gevonden na zijn verwensching?....

De deur der aangrenzende kamer werd geopend en Pater Benedictus trad binnen, een kandelaar met kaarsen in de hand.

'In gedachten verdiept, Johannes?' vroeg hij vriendelijk.

Ravenhorst keek op. Het licht der kaarsen deed hem goed; hij wist, dat het slechts somberheid bracht om lang in de vervlogen dingen te woelen en ademde daarom verlicht nu zijn aandacht naar andere onderwerpen zou worden geroepen.

'Ik dacht over mijn levensloop, Benedictus! Wat een wisseling!....'

'Eb en vloed, niet waar? Wegzinken van en weder opklimmen tot God. Ik wilde nog eens op ons gesprek in den stormnacht terugkomen.'

'Goed, goed! Ge meent dus, dat ik nog terug kan keeren, hoewel ge nu mijn zienswijze kent?'

'O, zeker! Was de Verloren Zoon niet vér weg in het vreemde land? en tóch keerde hij terug!.... Weet ge nog, Johannes, wat ik aanwees als de grond van uw afval?'

'Dat ik de Kerkleer niet geloofde.'

'Ja. Uw opvatting van het begrip "geloof" deugt niet. Misschien heb ik het niet duidelijk genoeg gezegd. Ge zijt niet ongeloovig in dezen zin, dat ge niet aan God en Christus gelooft. Men kan aan Hen van harte gelooven en toch niet het rechte geloof hebben. Het ware geloof is de ware *houding* ten opzichte van al het Goddelijke. Zie eens, Johannes, wanneer er een vader is en er zijn kinderen en die vader wil zijn kinderen iets geven om hen gelukkig te maken - wat is dan het noodzakelijke vereischte om dat plan te doen slagen? Dat die kinderen zich vertrouwend openstellen voor dien vader en de *houding* van hoopvolle ontvangenis aannemen. Hoe zou het gaan als die kinderen zich critisch en wantrouwend tegenover den vader plaatsten? Hij zou hun niets kunnen geven! Het doet mij denken aan de zon, die haar warme en reinigende stralen overal wil laten doordringen; maar er zijn menschen, die de vensters gesloten houden en met doeken behangen - de zon kan bij hèn haar weldadigheid niet toonen.... Zoo is het gelegen met het christelijk geloof: men moet zich kinderlijk openstellen; men moet, in het besef van eigen nietigheid, willen ontvangen en willen leeren - dan komt al het overige van zelf! Maar, Johannes, dit is *uw*

houding tegenover de Hoogere Dingen *niet!* Ge stelt u critisch tegenover de Kerk van Christus en de leer van Christus, als alle Hervormers. Christus stichtte een zichtbare Kerk; Hij zèlf kondigde zijn plan daaromtrent aan en na Zijn dood kwam er ook een Kerk. Haar leiders verzamelden alles wat op Jezus en Zijn leer betrekking had; eeuwen lang hielden zij dat alles in stand. De leeringen werden uitgewerkt en verduidelijkt; aan de opdracht van Jezus werd steeds trouw voldaan: het Evangelie te prediken, de schapen en lammeren te weiden, de Sacramenten uit te deelen. Wie zal het Heil ontvangen, dat Jezus door Zijn Kerk wil brengen? Hij, die zich vertrouwend overgeeft, die wil dienen en gehoorzamen, die nederig wil zijn - alles lessen van onzen Heer! Wie zich in *die* houding plaatst, ondervindt het heilzame van de Kerkelijke Genademiddelen.... Eigen onmacht bekennend, moet ge tot de Kerk komen, geloovend dat Christus zèlf in Haar werkt door de bemiddeling der priesters, Zijn instrumenten, geloovend dus de Kerkleer. Denk aan de woorden van den H. Cyprianus: 'Die de Kerk niet tot Moeder heeft, kan God niet tot Vader hebben.' Wat zit u echter in den weg? Ge kunt niet meer zoo nederig en eigen-onwaardigheid-bekennend voor de Genademiddelen van Christus treden; ge meent er zonder die middelen wel te kunnen komen, alleen door eigen inspanning. Dwaling! *Hoogmoed* is de kern van uw afval. De natuurlijke mensch heeft niet de màcht om zonder hulp tot God te komen. Het verstand en de eigen kracht en wil brengen immers niet verder dan het natuurlijke. Ge houdt het voor mogelijk om zonder hulp der Kerk als het ware op te dringen in den Hemel? Dat is onmogelijk! Christus alleen kan ons daarheen opvoeren, maar om met Hem gemeenschap te krijgen, moet men zich eerst, zooals ik zei, nederig, dienend, beseffend eigen onmacht, zooals de Kerkleer het voorschrijft, openstellen; en dit is dan nog niet genoeg, want er zijn hulpmiddelen noodig om mensch en Christus te doen samentreffen. Die hulpmiddelen zijn de Sacramenten. Het priesterwoord is een machtwoord; het veroorzaakt bepaalde toestanden in het gebied, dat er ligt tusschen het natuurlijke en den Christus, en die, door den priester gewekte toestand, maakt het pas mogelijk, dat Christus Zijn werk aan den mensch doet.'

'En meent ge dan, Benedictus, dat wij geen gemeen-

schap met Christus kunnen krijgen door Hem in het gebed te zoeken? Deden de Heiligen dit ook niet? Is het niet de ware houding als ik mij biddend op de knieën werp en om hulp smeek?'

'Het bidden en de wijze van gelooven der Hervormers is niet voldoende, Johannes! Christus heeft een *Kerk* gesticht, het Godsrijk, Zijn Rijk. Dáár is alleen hulp en redding. Ge kent onze leer: de geschiedenis der Kerk is een aaneenschakeling van wonderen Gods, beginnend met de menschwording van Gods Zoon en eindigende in de toekomst met Diens zichtbare wederkomst. De Kerk, uit den Hemel neergedaald, is het Koninkrijk Gods in tegenstelling met het rijk des Duivels, de wereld. De schijnbare veranderingen in de leeringen der Kerk zijn ontvouwingen van wat reeds volmaakt, in kern, was gegeven. De aanvallen op de Kerk worden veroorzaakt door den Duivel, die de H. Kerk, de Bruid van Christus, wil bezoedelen. Het Kerkelijk gezag moet bindend zijn, want het spruit uit God, uit den Volmaakte.... Wat gij nu doet, is, met negeering van Christus' instelling, eigen wegen bewandelen. Maar Christus heeft den éénen waren weg gewezen. Wie dien wil betreden, moet, in de Kerk staande, allereerst ootmoedig zijn, willen *gehoorzamen*, zich willen onderwerpen aan de regels en het bestuur, dat door Jezus' hulp bevoegd is tot leiden en daarom in alles gevolgd moet worden.'

'Dat zou gaan, Benedictus, als dat bestuur, Paus, Bisschoppen en lagere Geestelijkheid, zich werkelijk goede leiders betoonden. Maar zij streven naar *macht*, overheersching, rijkdom; zij helpen voor geld! Denk aan de Aflaat-misbruiken! - was het niet alleen om geld te doen? Ik weet wel, dat de Aflaat volgens de leer alleen *tijdelijke* straf kan kwijtschelden en niet de zonde te niet doet, en ken de leer omtrent het putten van de Kerk uit hetgeen de Heiligen oververdienden - zonderlinge handel! - maar daarmee was de Aflaatzwendel in Luther's dagen niet in overeenstemming. En.... de Paus liet het toe!.... Zoo iets komt uit het zich noemende Godsrijk? Neen, de Roomsche Kerk is het Godsrijk niet. Luther heeft gelijk als hij verklaart, dat Christus een band heeft gelegd tusschen Hem zelf en de *rechtvaardigen*; dàt is de Ecclesia, de Gemeente. Calvinus zegt hetzelfde eenigszins anders: Christus met de *uitverkorenen* vormt de Kerk. Maar dit is geen zichtbare Kerk - die stichtte

Christus niet! Christus drong aan op *geloof*, en het geloof, dat het ware is, wordt door Petrus beleden: n.l. dat Jezus was Christus, Gods Zoon. Daarom wijst Jezus op Petrus als een voorbeeld en rotssteen. Wie gelooft wat Petrus gelooft en als gevolg daarvan aan de Evangelielessen vasthoudt en er naar *leeft*, wordt allengs geheiligd, tot hij eindelijk Christus in zich leert kennen en dan wedergeboren is. Die Wedergeborenen zijn de leden der Gemeente van Christus; zij zijn één in Hem en vormen de Kerk. Maar wat is de Roomsche Kerk? Een vereeniging van menschen, die wel het hoogere zoeken, maar toch vol fouten en zwakheden zijn. De leer dier Kerk is een menschelijke leer, een samenvatting van menschelijke overdenkingen, waartegenover ik mijn, ook menschelijke gedachten, mag plaatsen. Het zuivere vinden wij alleen in de Evangeliën; ieder kan Christus' woorden lezen en betrachten. De Roomsche Kerk bracht die woorden tot ons, zeidet ge onlangs. Goed! - dat verandert er niets aan. Ik neem aan, dat ze onvervalscht werden overgebracht en wij hebben het recht ze zuiverder uit te leggen dan een 'Geestelijkheid' in de Kerk, die zich onwaardig toont voor geestelijken uitleg en geestelijk voorbeeld. Zeker kan er bij een devoot geloof van de Sacramenten veel goeds uitgaan - maar het is slechts een tijdelijke verheffing, een uiterlijke bemoediging in den strijd. Wat *ik* zoek, is persoonlijke, blijvende en bewuste eenheid met Christus - Zijn wezen wil ik in mij opnemen. Dat gaat geleidelijk; het is een langzaam veranderen. Maar wij kunnen die onmiddellijke aanraking met Hem met de hulp van Gods Genade toch bereiken en dán zijn wij gered, dán maakt hij ons Kinderen van Zijn Koninkrijk en Kerk, die niet wereldsch is, zooals uw Kerk. Christus stierf voor ons - maar aan dat offer krijgen wij eerst deel doordat wij Hem, dankbaar en ootmoedig, zoeken *in den geest*, in de stilte, in het gebed. En niet door uwe Sacramenten als hulpmiddel, maar door een streng, ingetogen, rein, en zoo liefdevol-mogelijk leven, maken wij het ontmoeten van lageren mensch en Christus mogelijk.'

'Maar, Johannes!' viel Pater Benedictus ernstig in, 'er was na Christus' dood toch onmiddellijk een zichtbare Gemeente in Jeruzalem en de Apostelen stichtten er daarna steeds andere. Zou dat zijn geschied als de Meester er geen *opdracht* toe had gegeven? Ik kan de

woorden, tot Petrus gericht, niet anders opvatten. En wat zijn die eerste Christenen vervolgd! Toch bleven zij standvastig. Jezus toonde hun Zijn hulp! zij wandelden niet op een dwaalweg, maar hielden vast aan wat Hij had *verlangd*!'

'Toegegeven, broeder! vereenigen was noodig, orde was noodig, bestuur evenzeer, maar.... eerstens moest alles nederig zijn gebléven, zooals in dien eersten tijd, eenvoudig, sober, maar diep en mystiek. En dan.... wat een reglementeeren allengs! wat een vastleggen in vormen en verafgoden daarvan! Ook dát is wel tot zekere hoogte noodig; de leering moest in den strijd tegen het Heidendom worden geformuleerd. Maar toen slopen fouten onder de priesterschap binnen: leugen, vervolgingszucht terwijl men aan macht won, heerschzucht en.... starre onbeweeglijkheid in de leer. Wat bleef er over van het vereischte bezielde geloof?.... Hervormers wilden, in de Kerk blijvend, het kwaad verbeteren; zij werden vervolgd, critiek werd niet geduld; dat was zondige heerschzucht! Het geestelijke met het *wereldsche* te verbinden - dát werd allengs het streven. De gevolgen bleven niet uit en met Christus' wenschen, waarop gij doeldet, werd steeds minder gerekend. Zoo is het met aardsche scheppingen; ze zijn vergankelijk, tijdelijk, en de ontbinding treedt eindelijk in. De Kerk moest de draagster van het Evangelie zijn gebleven; dit Evangelie is geen star, onbeweeglijk iets - het is bestemd om te groeien.'

'Dat doet de Kerk ook, Johannes! op de Concilies werden de van ouds in kern en omhuld gegeven waarheden allengs meer ontvouwd; de Pausen brengen meer licht als de tijd er rijp voor is.'

Een stilte trad in.

'Benedictus! wij naderen elkaar niet,' zei Ravenhorst eindelijk zacht. 'Ik wil tot Heiligheid komen door een rein leven en een vrij gebed....'

'Ge zijt als een schip zonder roer in den storm, Johannes! Tot dat Hoogere Leven, dat ge verlangt, voert u, alleen de Roomsche Kerk, want in Haar schoot vindt ge, door Christus geregeld, alles wat noodig is om in de deugd te winnen. Zij is Jezus' Rijk.'

'Hoe, Benedictus? Is deze Kerk een Rijk van eenvoud, soberheid, waarheid, recht, vrede, zachtheid, vrijheid, kennis en liefde?!'

‘Dat alles is in Haar schoot te vinden, al dwalen velen omdat zij menschen zijn.... Maar terug tot uw eigen woorden: Rein leven en gebed; zoeken van Christus in den geest.... wil de Kerk dat dan niet? Zeker! maar Zij doet meer; Zij leert ook de rechte en eenige wijze om daartoe te komen. Denk aan het voorbeeld der Heiligen - zij hielden vast aan de leer! In uw individueel, eigenmachtig streven zal steeds weer uw lagere natuur, uw egoïsme, zegepralen. Er is leiding noodig, anders vervalt ge in zelfverblinding en weldra tot zelfverheerlijking. En zoo is de eerste eisch om verder te komen, zooals ik reeds zei, dat ge gehoorzamen wilt. Want gehoorzaamheid is het eenige middel, dat ons begeeren kan veredelen en eindelijk tot rust brengen. Altijd gereed staan om te doen wat wordt gelast, dàt kweekt de vereischte zelftucht en zelfbeheersching. Dàt brengt u in de ware *houding* om te bidden. De natuurlijke mensch komt daartegen in opstand; allerlei neigingen en gevoelens, inzichten en meeningen immers dringen in ons naar voren om te overheerschen. Dat is het spel des Duivels! Maar als men alles opgeeft, allen grootheidswaanzin, alle zelfgevoel, om slechts gehoorzaam te zijn, en zich voegt naar de leiding der Kerk, dan verliest de Duivel allengs in macht....’

Pater Benedictus nam een boek vanonder zijn kleed.

‘Bestudeer dit eens, Johannes! Het is het heilige boek van Loyola, het boek der Geestelijke Oefeningen. Weet ge wat dit werk ‘Exercitia Spiritualia’ wil? Ignatius de Loyola zocht de waarheid. Hij streed, als gij, in den geest en kwam eindelijk tot het Licht. Toen schreef hij dit boek, waarin een handleiding wordt gegeven om de gedachten op het Hoogere te concentreeren, om zich-zèlf volledig te leeren kennen en om met de onzichtbare wereld, met Christus, in gemeenschap te komen. Wie die Oefeningen doormaakt, kan zijn zieke ziel genezen, zijn lusten bedwingen, zijn twijfelingen overwinnen en de geloofswaarheden ten volle leeren kennen en begrijpen! Wilt ge deze Oefeningen onder mijn leiding doormaken? Ik laat u het boek - zie het door!.... Ik kan u ook over de Regels van Ignatius inlichten.’[1)]

Ravenhorst nam het boek aan.

1) Loyola schreef behalve de ‘Oefeningen’ ook een Constitutie, later uitgebreid tot het ‘Instituut’ der ‘Sociëtas Jesu’.

‘Ik zal het lezen,’ beloofde hij.

Hier werd het gesprek onderbroken door een dienaar, die den Heer Ravenhorst naar de ridderzaal riep, waar de Heer Wyttenhorst, Walravia's voogd en grootvader, hem wenschte te spreken.

In de genoemde zaal wachtte de Raad Wyttenhorst in één der breede zetels. Zijn gelaat stond ernstig. Walravia zat tegenover hem.

‘En heeft uw moeder dan niet gelijk?’ vroeg de grootvader overredend, het gesprek vervolgend. ‘Als wij nu eens zeiden, dat het huwelijk tegen je dertienden verjaardag zal plaats hebben - zou je het dan goed vinden?’

Walravia keek met een bedrukt gezicht op den grond. Dien middag was haar voogd gekomen en na een lang gesprek met de Vrouwe Maria werd besloten, dat het huwelijk van Jonker Jasper en Walravia zoo spoedig mogelijk zou worden voltrokken. Alles leek tegen de kleine Burchtvrouw samen te spannen, allen drongen haar schijnbaar in dezelfde richting: haar overleden vader, haar moeder, grootmoeder en voogd, Jasper zelf, de familie van den Jonker en ook Pater Benedictus....

‘Het zal wel moeten!’ zuchtte zij, terwijl de tranen haar in de oogen sprongen.

De kloeke Wyttenhorst glimlachte.

‘Dus nog steeds vrees voor den trouwdag?’ vroeg hij, haar hand vattend.

‘Maar grootvader?....’

‘Spreek vrij, mijn kind!’

‘Kunnen twee menschen, die niet bij elkaar passen maar toch trouwen, wel gelukkig worden?’

‘Dat is een vraag van gewicht, Walravia! Maar bij een huwelijk in onzen stand wegen ook de omstandigheden. En dan.... als men getrouwd is, leert men elkaar allengs kennen en liefhebben. Jonker Jasper is stil en ernstig, maar hij heeft een edel hart.’

‘Maar wat zegt ge er dan van, grootvader, dat hij niet voor mij opkwam toen Pirot van Rossem mij beleedigde? Was het niet laf, dat hij Jonker Daem liet handelen en zelf achteraf bleef?’

‘Laf niet, mijn kind. De Jonker Van Obbendorf is driftig en spoedig klaar met een daad. Jasper denkt eerst na....’

‘Hij bood zich ook niet aan om in het gevaar te gaan.

Daem heeft het er nu goed afgebracht, maar anders!... En, grootvader.... ik houd eigenlijk niet van Jasper.'

'Kom, kom, kind - dat meen je niet!'

'Tòch wel! En hij ook niet van mij....'

'Dat is te gek, Walravia! Hij drong immers zèlf tijdens het feest op een vervroeging van den trouwdag aan!'

'Vraag het hem dan eens ronduit, grootvader! en.... als hij nu niet van mij houdt.... zou het dan nòg moeten?....'

De grijze Raad lachte. Het wilde er nog niet bij hem in, dat Walravia in ernst sprak.

'Wij kunnen hierin niet dwingen!' zei hij troostend. 'Je vader zou het niet eens wenschen, zooals ik je vroeger al zei. Maar, je zult je nog wel eens bedenken.'

'En als ik nu weiger? - als ik niet w i l ? als ik dat tegen Jasper zeg?'

De grootvader keek haar aandachtig aan. Toen zei hij streng:

'Je vader had verplichtingen aan Jaspers vader, Walravia, en daarom stemde hij gaarne toe in de door den laatste gewenschte vereeniging van Jasper en jou!'

'En dacht hij daarbij niet aan mij?'

'Zeker wel! Jonker Jasper was toen een allerliefste knaap. Hieldt je niet van hem in het begin en hij van jou? Met hoeveel zorg waakte hij over je als jelui samen speelden! Ik heb het menigmaal gezien.'

'Ja.... vroeger!...'

'Nu, kind, denk er nog maar eens over.'

'En.... als ik nu heelemaal niet wilde trouwen? nooit? Als ik liever alle moeilijkheden ontweek en een leven in afzondering wenschte?'

De Heer Wyttenhorst keek zijn kleindochter opnieuw vorschend aan. Hij was een goed Katholiek, streng geloovig, vol ontzag voor de Heiligen en alles wat naar Heiligheid streefde.

'Wat is dit?' vroeg hij verbaasd. 'Mijn kleine Walravia, de dartele en beweeglijke, zou aan het klooster denken? Ja - als dit ernst was, zouden wij ons ernaar moeten voegen. Maar, kind, dat is een stap, die rijp beraad verdient. En bovendien.... je vader was wel een goed zoon der Kerk en had ook veel eerbied voor de kloosterzusters, maar hij vroeg immers toch het beleeningsrecht voor jou. Is dat niet een vingerwijzing, dat hij je tot Vrouwe Van Doorwerth en niet tot non had bestemd?'

Walravia knikte.

Op dit oogenblik werd de Heer Ravenhorst aangediend.

'Laat mij nu alleen, Walravia!' zei de grootvader. 'Ik heb met den Heer Ravenhorst gewichtige dingen te bespreken.'

Het bedroefde meisje haastte zich de zaal uit en Wyttenhorst rees op om den vreemdeling te begroeten. Hij stelde zich voor en noodigde Ravenhorst uit om tegenover hem plaats te nemen.

'Wij zijn u veel dank verschuldigd, Heer Van Ravenhorst,' zei hij op warmen toon. 'Ge hebt uw leven voor onze belangen in gevaar gebracht. Maar ik hoor, dat ge met tegenzin de wapens hebt gevoerd. Uw kleeding past slecht bij uw ridderlijken stand. Ben ik goed ingelicht dan zijt ge een aanhanger van de nieuwe denkbeelden?'

Ravenhorst begreep, dat hij tegenover een man zat, die gevaarlijk voor hem kon worden. Het Hof te Arnhem had tegen ketterij te waken en Wyttenhorst zou vermoedelijk niet ontrouw aan zijn ambtsplicht willen worden. Kalm en waardig antwoordde hij echter:

'Gij zijt goed ingelicht, Heer Wyttenhorst. Ja, ik behoor tot de nieuwe richting. Ik verberg het niet, want wie niet voor zijn beginselen durft uitkomen en er niet voor wil lijden, is geen waardig volgeling van Jezus.'

'Ge waart naar Arnhem op weg?'

'Dat behoef ik u niet te zeggen!'

'Dat begrijp ik! - versta mij evenwel goed: Het is mijn bedoeling niet om u uit te hooren. Ik moet u alleen waarschuwen om u niet binnen Arnhem's muren te begeven. Men ziet daar op het oogenblik scherp toe. Tot nu toe werd er veel oogluikend toegelaten, maar wij hebben strenge instructies gekregen en er is dus verandering op handen. Wat gij hier voor mijn familie hebt gedaan, is van zooveel gewicht, dat ik daartegenover geen wandaad zal stellen. Ge kunt vrijuit gaan! Ik zal mij houden of ik van uw ketterij niets weet. Maar volg mijn raad en kom niet in Arnhem! Ik heb veel invloed, maar als ge in handen van uw tegenstanders vielt en even openhartig als daar juist uw afdwaling beleedt.... zou ik u niet kunnen redden!'

'Dank voor uw waarschuwing, Heer Wyttenhorst! Waar mijn plicht mij roept, daarheen zal ik echter gaan. God is met zijn dienaren en, treft hen tegenslag.... het

is een beproeving Gods en wij hebben ons daarin sterk te toonen.'

Wyttenhorst liet zijn blik eenige oogenblikken op den Mennoniet rusten.

'Gij meent het goede te doen', zei hij toen zacht, 'gij handelt naar een eerlijke overtuiging - dat wil ik graag aannemen. Was het met alle ketters zoo, de zaken zouden zeker anders staan. Maar de dienaren der Kerk en wij, Haar kinderen, mogen niet toelaten, dat met vele der heilige dingen de spot wordt gedreven. De ketterij verwordt allicht tot oppervlakkigheid, onverschilligheid, hoon, en dat is een slag in het heilige gelaat van Christus, dat is vijandschap tegen Zijn persoon en Zijn Kerk. De ketterij is een gevaarlijke aanval des Duivels en wij hebben daartegenover vast te staan, te waarschuwen en.... ten slotte te straffen. Tot welke richting behoort gij?'

'Tot de Doopsgezinde.'

'Hoedt u dan en blijf ver van de Geldersche steden. Onze nieuwe instructies eischen een forsch optreden tegenover Anabaptisten. Vermoedelijk behoort gij tot de gematigden en niet tot hen, die de bestaande orde met geweld willen omwerpen. Maar op die onderscheiding wordt weinig gelet! *Allen*, die Anabaptistisch denken, zullen in de eerstvolgende tijden hard worden aangepakt.'

'Mijn arme broeders!' zuchtte Ravenhorst. 'Maar zij zullen standvastig zijn! De vervolging neemt toe, het is zoo. Wij willen ons echter niet met geweld verzetten. De wereld zal zien hoe wij het onrecht dragen en hoe wij vergeven wie ons lasteren en pijnigen en dooden. Dat zal de Roomschen tot nadenken stemmen. Want om dàt te kunnen, is er kracht noodig, hulp van Christus. Men zal inzien, dat wij die kracht en dien steun *hebben* en dat Christus dus niet alleen *in* de Roomsche Kerk aan de zijde der zijnen staat!'

'Ge voelt u zoo zeker van dien Hoogeren steun? en dat terwijl ge u ver houdt van de Sacramenten?'

'Het *geloof* in Christus is voldoende voor onze rechtvaardiging en om ons de hulp van Christus te verzekeren. Wie dit geloof heeft, toont het in zijn daden en... *wij* zullen het toonen bij onze vervolging! Ons geloof verschilt van het uwe. Gij verstaat er onder: aannemen dat de Kerkleer de waarheid is, zoodat onderwerping aan de priesters noodzakelijk is. Wij verstaan onder

geloof: de vaste overtuiging, dat Jezus de Christus en Gods Zoon was en is, en dat de Bijbel Gods Woord is, waarnaar wij dus ons leven moeten inrichten. Gij echter gehoorzaamt Kerkleer en priesters, dus aan het *menschelijke*, en dat leidde tot de bekende gruwelijke misbruiken, onwaarheid en onderdrukking. Wij gehoorzamen alléén aan den Bijbel!'

Wyttenhorst maakte een ongeduldig gebaar.

'Ik wil niet met u twisten,' zei hij alwerend. 'Gij dwaalt en zult zonder de priesterschap en de Genademiddelen slechts schade lijden aan uw ziel. Maar uw dwaling is te goeder trouw. Daarom nogmaals - verlaat deze streek!'

Hij zweeg even en vervolgde toen haperend:

'Ik wilde u nog een vraag doen. Ik heb uw naam meer gehoord.... Zijt gij familie van de Ravenhorsts uit het Guliksche?'

De ander verbleekte bij deze vraag, maar beheerschte zich. Toch trilde zijn stem, toen hij zei:

'De gronden en het stamslot van mijn familie liggen daar inderdaad.'

'Kent gij dan den geleerden Heer Eduard van Ravenhorst?'

'Hij is mijn vader!' klonk het dof.

'Wat? uw vader? Maar gij zijt toch niet Johannes van Ravenhorst, die eens als krijgsman zooveel roem oogstte en daarna in het klooster ging?'

'Dezelfde!'

'En ge hebt u niet met de uwen verzoend?'

Ravenhorst keek den Raad verwonderd aan.

'Gij kent mijn vader?' vroeg hij toen met spanning.

'Ja - hij vond geen rust op zijn Burcht. Uw broeder Lodewijk werd hem een voortdurende ergenis. Hij besloot hem het veld vrij te laten, vooral om de onaangenaamheden met de tweede vrouw van uw broeder. Hij woonde een tijdlang in Arnhem. Zijn groote kennis van het recht bracht mij met hem in aanraking en wij werden vrienden.'

Ravenhorsts breede borst ging snel op en neer. De smart verwrong zijn trekken.

'Zoover heeft Lodewijk het dus gedreven!' zei hij gesmoord. 'Kwam mijn vader terstond naar Arnhem?'

'Neen! - hij heeft eerst veel gereisd, woonde in Roermond en Nymegen. Ik weet niet of hij thans nog in

Arnhem is, want ik heb hem in lang niet gesproken.'

'En hij vertelde u.... van het verleden?'

'Ja!'

'En.... noemde hij u mijn naam?'

'Ja, eens sprak hij van u. Gij hebt hem diep gekrenkt hij lijdt er onder en kan uw misdaad niet vergeten!'

Ravenhorst stond op. Hij was zijn gevoel niet langer meester.

'Als ge hem weer spreekt', zei hij schor, 'zwijg dan over mij.

'Ik beloof het u!'

De mannen gaven elkaar de hand.

'Zult ge mijn raad volgen?' vroeg Wyttenhorst nog, terwijl de ander door de zaal ging.

'Misschien!'

Ravenhorst sliep dien nacht niet. Gedachten van allerlei aard woelden door zijn brein. Beelden uit het verleden doken op uit het zwart van den nacht; en één daarvan verdrong eindelijk alle andere: Orlinde! Zij leed en hij, hoewel haar nabij, bleef werkeloos!... Toen de morgen grauwde, had hij een besluit genomen.

Hoofdstuk XII.
In het kamp van den vijand.

De morgenzon wierp nogmaals haar weldadige stralen over het Doorwerthsche bosch en daar klonk ook weer het vogelengerucht in het gelende loof der beuken en eiken. De blijde woudstemming was wel in staat veel somberheid en gedruktheid te verdrijven, maar de wandelaar, die de rijlaan volgde van het Kasteel in de richting van den Wageningschen heerweg, bleef toch ongevoelig voor de opwekkende kracht der natuur. De gedachten, die hem bezig hielden, waren te ernstig om door vroolijken zonneglans en vogelstemmen te worden weggevaagd. Ja, het heldere zonneschijnsel, en 't zorgloosrumoerige fluiten der gevederde diertjes deden hem schier pijn, zóó drukten de angst en de weemoed. In den wandelaar herkennen wij den Heer Van Ravenhorst, zijn doel lag in de Wolfheezer bosschen. Hij ging den wilden Pirot van Rossem bezoeken. De gevaren van dezen tocht deden hem niet beven; Pirots dreigementen vreesde hij niet. De angst, die hem folterde, werd door andere overwegingen verwekt. Pirot wist wat de heidin uit de kluizenaarswoning niet wilde zeggen; de aanvoerder kon dus met een enkel woord de ondragelijke spanning en onzekerheid wegnemen, die Ravenhorst in den afgeloopen nacht had gemarteld. Maar die man noemde zich zijn vijand! zou hij willen spreken?....

De Mennoniet kwam langs dichte bosschen, donkere dennen- en sparrengroepen, toen door de heuvelige hei, waarachter nieuwe zware wouden hem wenkten. Hij was te zeer in zijn mijmeringen verzonken om op die omgeving te letten. Het kraakte menigmaal naast hem in de schijnbaar ondoordringbare woestenij. Waren het wolven, herten, vossen? Hij hoorde het niet. En toch scheen het of er naast hem iets meetrok naar de bosschen achter de heide, of daar een vlugge voet voort-

spoedde en soms een kleed ritselde op smalle paden, door het woudgedierte gevormd....

Nu betrad hij het deel van de grootsche natuur, waar hij den gezochte kon verwachten. Er zweefde een sterke bries over de boomen, ruischend als een duistere voorspelling en een dreigende waarschuwing in de kruinen en toppen. ‘Keer terug, terug!’ scheen de wind te zuchten, maar de gevoelens, die den reusachtigen man voortdreven, brandden te fel dan dat aan een verandering in zijn besluit viel te denken....

Bij een groep dikke dennen traden hem plotseling drie zwaar gewapenden in den weg.

‘Halt, wandelaar! waarheen?’

Van Ravenhorst ontstelde niet; hij had hier wachters vermoed.

‘Ik zoek het kamp van den Heer Pirot van Rossem,’ zei hij kalm. ‘Kunt ge mij den naasten weg daarheen wijzen, mannen?’

De krijgsknechten keken hem spottend aan.

‘Komt ge om u te laten uitplunderen?’ vroeg er één. ‘Ge waagt u zonder eenig wapen in de nabijheid van ons kamp?’

‘Mijn bedoelingen zijn vredelievend en de Heer Van Rossem zal zeker geen weerlooze aanranden.’

‘Weerloos?’ spotte één der mannen. ‘Ge ziet ernaar uit, dat ge u tamelijk goed zult weten te verdedigen. Al draagt ge geen zwaard, er zit, dunkt mij, wel eenige spierkracht in die armen!’

Hij stiet met zijn lans tegen Ravenhorsts bovenarm.

‘Uw stem komt mij bekend voor, waar kan ik uw forsche gestalte eerder hebben gezien?’

‘Gij kent mij vermoedelijk niet,’ zei Ravenhorst ongeduldig. ‘Mag ik nogmaals vragen hoe ik het snelst bij de tent van uw bevelhebber kom?’

‘Nu, nu, zacht wat! - als ge 't dan beslist wilt weten: de beek nog een kwartiertje langs tot de groep hooge dennen en dan rechts om. Als ge daar zijt, zal men u wel weer aanroepen en verder voorthelpen.’

Ravenhorst dankte en vervolgde zijn weg langs de driftig voortstroomende Wolfheezer beek. Het ging zooals hem was voorspeld; na een kwartier werd hij aangeroepen en daarna vastgegrepen.

‘Wat zoekt gij hier in het bosch?’ vroeg een ruwe stem. ‘Zijt ge afgezonden om te spionneeren?’

‘Ik wensch den Heer Pirot van Rossem te spreken, krijgsman - laat mij door, als ik u verzoeken mag, en wijs mij den juisten weg.’

‘Dat klinkt bijna als een bevel en dàt terwijl ge onze gevangene zijt! Onze aanvoerder is er niet op gesteld, dat er allerlei gespuis om zijn kamp sluipt. Maar ge zult uw zin hebben! Breng hem waar hij heen wil, Geert!’

Nu kraakte het in het hout en de Heer Koenraad van Elderim trad naderbij.

‘Een gevangene, mannen?’ vroeg hij, maar terstond daarop herkende hij Ravenhorst. ‘Ha! zijt gij het, dappere paardrijder, die onlangs van mijn ros gebruik maakte en dien ik daarna naar de Doorwerth bracht!’

‘Dan ben ik u nog dank verschuldigd!’ zei Ravenhorst met een lichte buiging.

‘Maar uw gestalte en uw stem?.... ge zijt toch niet de vermetele, die Pirot in het zand deed bijten?’

‘Dezelfde!’

‘En ge komt tòch hierheen en ongewapend? Zijt ge gek geworden, Heer Van Ravenhorst? Denkt ge misschien, dat Pirot even genadig tegenover u zal handelen als gij tegenover hem?’

‘Ik kom niet om te strijden, Heer Van Elderim; zoo is toch uw naam, niet waar?’

‘Misschien niet. Maar Pirot brandt van strijdlust. Hij zal u niet laten gaan vóór hij wraak heeft genomen voor zijn nederlaag.’

‘Hij zal naar rede willen luisteren en ik weiger om nogmaals met hem te vechten.’

‘Ha, ha! ge kent hem niet! Hij zal u weten te dwingen. Volg mijn raad en kies een anderen weg of keer terug - ik meen het goed met u, want ge hebt u edelmoedig betoond bij den tweekamp!’

‘Neen, neen, Heer Elderim - ik moèt uw bevelhebber spreken!’

‘Welnu, volg mij dan. Ge zult er berouw van hebben!’

Zij gingen langs een smal pad en weldra lag het kamp voor hen. Voor Pirot's tent bleef Elderim staan en riep den schildknaap Roland.

‘Is uw Heer daarbinnen?’

‘Zeker, Edele Heer!’

‘Vraag hem dan of hij een bezoeker kan ontvangen.’

De schildknaap begaf zich in de tent. Pirot lag daar

binnen op een rustbank in ordelooze kleeding. Zijn gelaat toonde een ruwe schoonheid, zooals op dit oogenblik, nu niets zijn hoofd dekte, opviel. In den tijd, toen hij nog een geregeld leven leidde, moest hij een indrukwekkend en knap Edelman zijn geweest. Thans, omgeven door het lange, zwarte en woeste haar en den wilden, ruigen baard, wekte zijn uiterlijk eer vrees en afschuw dan bewondering, te meer daar zijn trekken van verbeten gramschap, wreedheid en drift spraken. Een kan met wijn en een beker stonden naast hem en hij had het vurige vocht, hoewel het nog vroeg in den morgen was, reeds rijkelijk genoten. Stukken van zijn wapenrusting en allerlei wapens lagen in de tent verward dooreen.

'Wat stoort ge mij, Roland?' vroeg hij norsch, toen de schildknaap voor hem trad.

'Er is een bezoeker voor de tent, mijn Heer.'

Pirot richtte zich ongeduldig een weinig op en schudde zijn haardos naar achteren.

'Een bezoeker? wenscht hij mij te spreken? Ik verwacht hier geen bezoek. Zijn naam?'

'Er is mij geen naam opgegeven. De Heer Van Elderim geleidde den vreemdeling.'

'Ge kent hem niet, Roland?'

'Neen! Hij is groot en breed en draagt een baard. Zijn kleeding is die van een burger en hij heeft geen wapens!'

Pirot lachte.

'Een kramer dus!' zei hij schamper. 'Nu - laat hem binnen! Misschien verschaft hij mij eenige afleiding of brengt hij nieuws....'

Hij strekte zich weer op de bank uit.

Een oogenblik later verscheen Ravenhorst, door Elderim vergezeld, voor zijn vijand. Bij den strijd in den Nederhof van de Doorwerth bleef zijn gelaat in de hoofdpantsering verborgen, zoodat Pirot zijn overwinnaar thans niet herkende. Zijn blik gleed met lichte bewondering over diens athletischen, hoogen bouw. Hij trok zijn beenen van de rustbank, rees op en deed een pas vooruit. Nu zij tegenover elkander stonden, bleek hun lengte ongeveer even groot, maar Ravenhorst won het verre in breedte en zwaarte, zoodat Pirot naast hem wel geen tengere maar toch een veel lichtere figuur was.

‘Zie ik een koopman voor mij, of een verdwaald burger?’ vroeg Pirot met een harden lach.

‘Geen van beiden, Heer Van Rossem! Tegenover u staat Johannes van Ravenhorst, met wien ge voor enkele dagen hebt gestreden!’

Pirot deed een stap achteruit. Hij ontstelde zichtbaar. Toen steeg het bloed naar zijn hoofd en begonnen zijn oogen boosaardig te fonkelen. Maar hij hield zijn drift in en vroeg met zekere spanning:

‘Uw voornaam is dus Johannes, Heer Ridder in burgerlompen? Ge behoort niet tot het geslacht Ravenhorst in het Guliksche?’

‘Toch wel, Heer Van Rossem! en over aangelegenheden van dat geslacht wenschte ik u juist te spreken.’

Pirot lachte weer hoonend, maar Ravenhorst liet zich niet afschrikken en vervolgde kalm en ernstig:

‘Ik begaf me hierheen om een inlichting, die mij oneindig veel waard is. Ik ben een broeder van Lodewijk van Ravenhorst. Kent ge hem?’

‘Neen!’ klonk het antwoord met weerzin.

‘Kent ge dan zijn voormalige vrouw?’

‘De schoone Orlinde? ja!’

Ravenhorst verbleekte. Het moest dus waar zijn wat de heidin hem had gezegd!

‘Wat weet ge van haar?’ drong hij aan.

‘Heb ik dat *u* te zeggen? Ik wil in 't geheel niet langer met u praten. Ge zijt hier vermoedelijk gekomen in den waan dat ik, éénmaal door u neergeslagen, niet weer met u de wapens zou durven kruisen! Ha, ha! neergeslagen.... *ik*! Ge waart dien morgen gelukkig, maar de kans kan keeren en als ik u onder mijn voet heb, zooals gij mij, dan zult ge weten wie Pirot van Rossemis. Van *mijn* kant zal geen genade worden gegeven!’

‘Wij zullen niet voor de tweede maal vechten, Heer Van Rossem!’ zei Ravenhorst vastberaden.

‘Meent ge dat?’ sarde Pirot. ‘Ik laat u eenvoudig niet eerder gaan voor ge mij voldoening hebt geschonken!’

‘Ik heb geen wapens en weiger bovendien ze te voeren!’

‘Praatjes! voor wapenrusting en wapens zorg *ik*!’

‘Ge zult mij niet dwingen en ge kunt het ook niet!’

‘Ha! ge zijt ridder en als ik u mijn handschoen voor de voeten werp?....’

‘Spaar die moeite! ik ben niet zoo ijdel meer om op zulke ondoordachte uitdagingen in te gaan.’

‘Op de Doorwerth hoorde ik een andere taal uit uw mond - daar was uw optreden mannelijker!’

‘Daar streed ik ter wille van anderen en zwakken. Doch thans handel ik voor mij-zelven.’

Pirot nam een breed slagzwaard op en hield dat zijn vijand onder den neus.

‘Van dit soort heb ik er meerdere!’ riep hij. ‘Ge kunt vrij uitzoeken, welke ge wilt hebben en dan naar buiten!... Wij zullen zien of ge mijn slagen ook nù kunt afweren!’

Ravenhorst antwoordde niet. Hij greep het zeer zware wapen, rukte het uit Pirots hand en brak het door midden, schijnbaar zonder de minste inspanning. Met afkeer wierp hij de stukken van zich en zei, alsof hij niets ongewoons had verricht, zonder opgewondenheid:

‘Zoo moest er gedaan worden met alles wat wapen heet! Zulk moordtuig wordt al te licht gebruikt om er onrecht mee te plegen.’

Pirot werd rood van toorn, maar nòg bedwong hij zich.

‘Oude-wijvengeklets!’ riep hij bitter. ‘Alleen een lafbek redeneert zoo. Hoe zouden wij onze eer verdedigen zonder wapens? Het gespuis zou door zijn getalsterkte spoedig ons, Edelen, tot slaven hebben gemaakt. Ba! wat een taal!’

‘Ge noemt u een Edelman en spreekt van eer - Heer Van Rossem, toon dan uw edelen zin!’

‘Ha, ha!’ lachte Pirot, ‘indertijd, toen ik nog op mijn Burcht woonde, was daar een kapelaan, die mij af en toe een vermaning toediende. Van veel belang was zijn gekwezel niet. Maar één uitlating van hem is me toch bijgebleven, omdat hij daarin tenminste de waarheid zei. Hij sprak mij eens van den H. Ambrosius. Let nu op: noemt ge dien een heilig man?’

‘Een man aan wien ge een voorbeeld kunt nemen!’

‘Goed, mijn brave ridder, nu zet ik u vast! Want Ambrosius liet zich eens deze woorden ontvallen: Nihil praeferendum honestati! Dat is zoo-wat alle Latijn, dat ik ken. Begrijpt ge het? Boven alles de *eer!* zegt Ambrosius, maar gij....’

‘Ik zeg: boven alles de Christus, Die is de Waarheid, en het zuivere geweten, boven alles de naastenliefde, de zachtheid en de verdraagzaamheid!’

‘Zotteklap! - met dat al hebt ge mij onlangs neer-

geslagen en nu weer beleedigd - ik blijf daarvoor voldoening eischen!'

'Ik ben hier niet gekomen om u te beleedigen,' zei Ravenhorst. Een lichte trilling van zijn stem verried, dat hij minder kalm was dan in het begin van het gesprek. Pirot bemerkte het; hij glimlachte hatelijk - deze man bleek dus toch trefbaar en zeker zou hij zijn bedaardheid geheel prijs geven als hij nog meer werd getart.

'Neen, neen! - uw tocht naar mijn kamp had een vredelievend doel, niet waar, Heer Van Ravenhorst? Ge wildet een inlichting over Orlinde?.... Nu dan! Zij was een tijdlang de slavin van haar "edelen" man, dien broeder van u! Ik heb u daar juist een lafbek genoemd, maar die Heer Lodewijk is een nog verachtelijker wezen! Hij hield het met een andere Edelvrouw en hoe Orlinde zich daarbij gevoelde, is te begrijpen. Ik toefde toen op een Burcht in het Kleefsche en ontmoette er haar. Ha, ha! zij was zoo dwaas in mij haar trooster en ideaal te zien. Het viel voor in den tijd, dat ik nog een eigen Burcht had en ik stoorde mij toen nog aan mode en etiquette!.... Ba! wat een onmanlijk gedoe. Zij deed lief tegen mij en toen ik geheel verarmde, trok ze met mij weg.... Nu, wat zal ik zeggen.... men krijgt genoeg van zulke aanhangsels. Ze begon te kwijnen en te tobben. Ik schudde haar af. Wat is zoo'n vrouw....'

Ravenhorst had niet rustig toegeluisterd. Met ijzeren wilskracht slaagde hij er eerst nog in zijn opkomende drift te bedwingen. De aderen aan zijn voorhoofd zwollen echter op en.... nu onderbrak hij Pirot door een schorren kreet. Met zijn groote hand greep hij den aanvoerder bij de borst en schudde hem met geweld heen en weer.

'Spreek met meer eerbied van een vrouw, die eens vertrouwen in u stelde, ellendeling!' zei hij gesmoord. 'Meent ge, dat ik bovenmenschelijke zelf beheersching heb en uw lage taal met geduld kan blijven aanhooren?'

Pirot trachtte zich los te wringen, maar hoe sterk hij ook was, Ravenhorst toonde zich zijn meester.

'Roep uw mannen, Elderim!' gebood hij, bleek van drift. Hij hief de vuist op en trof zijn vijand in het gelaat, 'Weigert ge nu nòg den strijd, lafaard? laat ge u ongestraft slaan?'

Elderim trachtte tusschenbeiden te komen, maar de

slag had Ravenhorst reeds tot bezinning gebracht. Hij wierp Pirot op zij.

'Laat het hierbij blijven!' zei hij hijgend.

'Laffe hond!' bulderde de woeste krijgsman. 'Wat een moed! Ge *durft* niet voor de tweede maal met mij vechten, zóó is het! Op de Doorwerth was het geluk met u, maar de kracht van mijn stoot heeft u vreesachtig gemaakt. Een tweeden keer kon het toeval eens niet te uwen gunste zijn, zoo vreest ge. Ba! waar is uw fierheid, waar is uw gevoel van eer, kruipende slaaf?!'

'Matig u, Pirot!' waarschuwde Elderim. 'Bedenk, dat de Heer Ravenhorst uw leven heeft gespaard en dat hij, vertrouwend op uw edelmoedigheid, zich hier ongewapend heeft gewaagd!'

'Ik stoor mij niet aan zulke teerhartige overwegingen! Ik heb u uitgedaagd, ik heb u beleedigd - wat is uw antwoord, Ravenhorst?'

'Dat ge een man vol lage wraakzucht bent en dat het tijd wordt, dat ge uw leven verbetert, maar dat mijn besluit onwrikbaar vast staat, dat ik mij niet aan uw bloed wil bezondigen!'

'Raaskal niet, laffe praler! Wilt ge niet strijden, dan blijft ge mijn gevangene en wel zoo lang tot ge bereid zijt, mij voldoening te geven. Elderim! wat draalt ge? - roep een tiental mannen; wij willen ons een weinig vermaken met dezen verwijfden schijnheilige!'

Elderim verliet de tent, terwijl Ravenhorst zich hoog oprichtte en de armen over de borst kruiste. Hij dacht niet aan vluchten, want tooneelen van ruw geweld, die hij wenschte te vermijden, zouden daar noodwendig het gevolg van zijn, maar er brandde hem nog een vraag op de lippen.

'Uw goddelooze taal treft mij niet, Heer Van Rossem!' zei hij waardig, toen zij alleen waren. 'Ik vergeef u graag dit ondoordachte en lage gesar. Doch zeg mij nog één ding.... Leeft Orlinde nog? waar is zij?'

'Onbereikbaar voor u, slappe ridder! Zij is dood voor de wereld, want ze is sinds vele jaren in één van de Arnhemsche kloosters. Gij kent haar, dunkt mij, tamelijk goed, niet? Hoeveel minnaars heeft ze al niet gehad? Ba! - ik heb haar terecht afgestooten. Een vrouw met een groot hart.... voor mannen, ha, ha! Van adel? Ja, maar een mannenzoeker, een....'

'Zwijg! gevoellooze!'

Weer kreeg de drift in Ravenhorst de overhand. Deze grove spot, dit hatelijk schimpen op de vrouw, die hij had liefgehad, ja nog altijd beminde, bracht hem buiten zich-zelf.

'Ik houd vol wat ik zei!' schreeuwde Pirot, nog steeds hopend, dat hij Ravenhorst door zijn prikkelend tarten zou overhalen tot een tweegevecht. 'Een vrouw zonder eer, een wezen, dat te slecht is voor de minste van mijn knechten, een vrouw....'

Hij kwam niet verder. Bleek van toorn sprong Ravenhorst op hem toe. De grens der lijdzaamheid was overschreden.

'Dien vuigen laster zult ge voor het laatst hebben uitgebraakt, schurk en verleider!' riep hij.

Met reuzenkracht greep de Mennoniet zijn tegenstander bij de borst, lichtte hem van den grond, zwaaide hem, ondanks zijn hevig verzet, boven zijn hoofd en wierp hem met geweld in een hoek van de tent. Pirot bonsde met het hoofd tegen een houtblok aan en bleef roerloos liggen. Met afschuw wendde Ravenhorst zich van hem af, maar.... reeds had hij spijt van zijn opvliegendheid. Hij huiverde en wilde de tent verlaten, doch nu drong Elderim met eenige mannen naar binnen. Zij vielen hem aan; hij verzette zich niet en liet zich binden en wegvoeren.

Kort daarop had men hem in een tent gebracht, zijn handen en voeten stevig gebonden, en bovendien aan een boomstam vastgemaakt. Hij kon zich niet bewegen. Voor de tent betrokken vijf gewapende mannen de wacht.

De dag spoedde ten einde. In het Westen gloeiden de wolken, waarachter de scheidende zon zich verborg. De zonnebrand wierp roode en gele weerschijnsels op de machtige dennen van het Wolfheezerwoud. Avondvrede daalde over de Doorwerthsche bosschen en heide, rust en stilte, de weldaden van den avondstond! Maar, daarin verborgen voor den oppervlakkigen beschouwer, heerschten onrust, angst en zielestrijd.

In de gevangentent onder de Wolfheezer dennen lag de Mennoniet, wiens leden, met touwen omsnoerd, hem door stekende pijn kwelden. Hij verdroeg deze pijn gelaten en zonder zucht; ook gevoelde hij geen vrees. Gedachten over het treurige lot, dat hem ongetwijfeld wachtte, kwamen niet in hem op. De smart, die zijn gelaatstrekken verwrong, ontsproot uit geheel andere overdenkingen.

Hij peinsde over den ouden tijd, over Orlinde, over háár verdriet en het lijden, dat *zij* ongetwijfeld naast en door Pirot had moeten verduren. Wat wonder was dit? Alles wat hij begraven wist, diep in zijn gewond hart, dat wat hij overwonnen waande.... het herleefde; de oude liefde brandde daarbinnen nóg - machtig en sterk, een wonderkracht!

Had hij in een droom geleefd? Hij, die meende dat hij zichzelven kende, die zijn weg helder voor zich zag, die geloofde tot de waarheid te zijn opgeklommen!.... hoe valsch bleek nu het beeld, dat hij zich van eigen wezen had gevormd. In het klooster hadden de geloften van gehoorzaamheid, kuischheid en armoede hem gebonden. Hij wilde door gebed, kastijding, vasten, overpeinzing, gedweeën arbeid en onderwerping aan de Regels zijn hartstochtelijk, egoïstisch karakter veredelen en verreinen. Hij gevoelde zijn eigen fouten diep en fel. Heiligheid wenkte hem als het verre ideaal. Maar binnen de kloostermuren schenen de zonden eer te vermeerderen dan te verdwijnen. De natuurlijke mensch leek hem in die dagen één en al kwaad! Hij werd somber. Reinheid, warme liefdegloed, leven alleen voor den Hemel.... het scheen hem onbereikbaar. En toch voelde hij het als de heerlijkste waarheid dat leven naar het voorbeeld van den Heere Jezus. Maar Deze had ook gesproken van een dienend leven, van de zonde om eigen licht onder de korenmaat te plaatsen, van *werken* voor elkander. En kan men - hoezeer ook het gebed in het klooster voor de naasten van belang is - daaraan voldoen ver van de menschen? Reinheid, ernst, helpen onder de lijdenden, opbeuring van de moedeloozen, openhartigheid - alles deugden om *in de wereld te toonen*. Temidden van al het wereldsche te staan en door een hoog-zedelijk leven het besluit om Jezus te volgen dáár te *toonen*, dàt leek hem op den duur het betere pad.... Hij zei het kloosterleven vaarwel en wilde toen onder de menschen de leeringen van het Evangelie in daden betrachten: kuischheid, armoede en gehoorzaamheid aan Christus, dat wil tevens zeggen aan het Evangelie. In het klooster had hij een handvak geleerd en, reizend van plaats tot plaats, beoefende hij dat. Hij ontmoette geloovigen van allerlei richting, ongeloovigen en spotters evenzeer, en zijn conclusie na veel studie, gesprekken en overdenking was, dat de opvatting der Doopsgezinden de meest juiste moest zijn.

Hij werd gedoopt, kreeg spoedig invloed en werd aangesteld als Boodschapper tusschen de verschillende verborgen Gemeenten.

De Doopsgezinden streefden naar Heiligheid, evenals de kloosterlingen, maar langs een anderen weg. Zij wilden het zuivere Godsrijk op aarde uitmaken, nu de Roomsche Kerk met Haar misbruiken had bewezen dit Godsrijk niet te zijn. Daarvoor heette allereerst noodig een studie van den Bijbel, die de overtuiging schonk dat Jezus was de Christus, de Zoon Gods, en dat zijn voorbeeld moest worden nagevolgd. Wie dit innig geloofde en dat geloof beleed, kon worden gedoopt en tot de Gemeente Gods toegelaten. Dan moest men zich ware Kinderen Gods *toonen* door liefde, broederlijkheid, reinheid, onderlingen steun, losheid van weelde en van wereldsche gezindheid, terwijl velen ook sterk communistisch gevoelden. Plaatste Luther tegenover de werkheiligheid der Roomsche Kerk de rechtvaardiging uit genade door het geloof, en Zwingli de verheerlijking van God tegenover de schepselvergoding in de Roomsche Kerk, de Doopsgezinden legden den nadruk op het heilig Christelijk *leven*, op het *zedelijke* dus, tegenover het 'ruim en wereldsch leven' der Roomsche Geestelijkheid. Jan Claesz, Gillis van Aken en Leenert Bouwens stonden Menno trouw ter zijde, maar ook andere elementen als David Joris lieten hun invloed gelden in de Gemeente. Er ontstond tweedracht, vooral over de vraag: wat moet met hen geschieden, die zich geen waardige Gemeenteleden toonen? Zij moesten uitgebannen worden, maar hoe lang en onder welke bepalingen? De meeningsverschillen werkten nadeelig en het werd de taak van Ravenhorst verzoenend te bemiddelen.[1)]. Meer en meer had hij zich bij zijn arbeid van

1) Voor de oudste, politiek-revolutionnaire Anabaptisten als Thomas Münzer (Zwickau), zoowel als voor de latere, als Melchior Hofmann, Jan Matthijsen, Jan van Leiden (Schrikbewind en Koninkrijk te Munster 1535) en de nog latere ascetisch-reformatorische Doopsgezinden gold tot vrij groote hoogte het beginsel der gewetensvrijheid. Het geweten gaat boven het Kerkgezag. Zij hielden wel vast aan den Bijbel, maar de doode letter is toch, zoo meenden zij, niets waard. De Wedergeborene (Joh. 3) is innerlijk verlicht. God spreekt door Christus in zijn hart en doet hem de bedoeling der Bijbelwoorden kennen. Thomas Münzer zegt zijn meening in eigenaardige woorden: 'Hätte Gott den Menschen mit Geschrift wollen gelehrt haben, so hätte er uns vom Himmel herab eine Bibel gesandt.... Bibel, Bubel, Babel! es hilft nichts wenn Jemand gleich 100.000 Bibeln gefressen hätte; die Bibel ist ein zweischneidig Schwert zum würgen, nicht zum lebendig machen'. Het Bijbelwoord geldt *alleen* als het uitgelegd wordt door den *waren*, d.w.z. Wedergeboren en dus als Christus-geleider dienenden *uitlegger* in zijn *geestelijke* beteekenis. Maar *aldus* uitgelegd, moet men zich dan ook onvoorwaardelijk onderwerpen aan het gezag der Schrift. De oud-Doopsgezinden wilden de samenleving langzaam hervormen en inrichten naar Bijbelsche en Kerkvaderlijke beschrijving en Gemeenten van Wedergedoopten vormen, die zooveel mogelijk het wereldsche ontvloden en dat als verkeerd beschouwden. Zij streefden naar een 'onbestraffelijk' leven aan de hand van de Schrift, naar eenvoud en niet naar rijkdom. Als *gevolg* van die levensopvatting wilden ze ook geen wapens dragen en in het algemeen 'den booze niet wederstaan', d.w.z. geen onrecht met onrecht vergelden, niet aanklagen, niet beschuldigen enz. Dit trouw te doen, was het bewijs dat men de wereld overwon en een Kind des Lichts werd. Zij wilden verder geen deel uitmaken van de toenmaals bestaande stedelijke, gewapende burgerwachten en kochten zich van de verplichting om daartoe te behooren vrij. Zij waren voor het stil dragen van onrecht, weigerden de overheidsmacht uit te oefenen, maar meenden toch dat de Overheid, voor zoover het geweten het toeliet en niet iets onchristelijks werd gevorderd, gehoorzaamd moest worden.

het ‘wereldsche’ afgekeerd: de Doopsgezinden moesten immers het Godsrijk in zuiverheid herstellen, tegenover de wereld, tegenover de naar rijkdom en macht strevende en daardoor ontaardende Kerk! Toch behoorde Ravenhorst tot de gematigden. Schedemaker, die in Noord-Holland ijverde voor een zachte toepassing van den ban (eerst na drie maal waarschuwen), was zijn vriend. Samen bestreden zij de meening der fanatieken, vereenigden zich met groepen van Franeker en de Waterlanders en noemden zich de Waterlandsche Doopsgezinden. Leenert Bouwens achtte hun streven slap, gaf hun zelfs den naam van ‘drekwagen’ omdat zij afgedwaalden wilden redden, terwijl Bouwens alleen ware geloovigen in de Gemeente wilde dulden en zelfs den omgang van echtgenooten, van wie één niet geheel rein van wandel of niet rechtzinnig bleek, verbood.

Ravenhorst spande zich in om de overtuiging te doen veld winnen, dat dit twisten over bijzaken uit den booze was. Die arbeid vorderde veel zelfbeheersching, ernst en standvastigheid en vooral een voorbeeldig leven om ge-

zag aan zijn woorden verleenen. Zoo had hij zich geoefend in het zijn van een practisch Christen. *Al* zijn gedachten en zijn kracht stelde hij in dienst voor het heil der Gemeenten, niets vragend voor zichzèlf.... Maar nù gevoelde hij, dat in zijn hart nog andere wenschen leefden: Orlinde's smart te lenigen, haar weer gelukkig te maken! Dit verlangen bleek sterker dan alle andere krachten in hem. Voor háár had hij de zachtmoedigheid afgeschud, voor haar was tegenover Pirot zijn drift ontbrand, voor haar.... ja, hij bekende het zich, zou hij veel meer willen doen en misschien ook een groot deel kunnen prijs geven van zijn beginselen. Orlinde leed! O, kon hij haar te hulp komen!... Kon hij haar nogmaals zien en haar stem hooren....

Was dit een aantasting van den Duivel om hem van zijn pad te lokken? Of woonde er een andere Heerscheres in het menschelijk hart, voor wie, als zij ontwaakt, àlles moet wijken, ook beginselen en overtuiging? Hij beminde deze vrouw - haar ontrouw had hem gewond en verouderd, maar zijn liefde bleef voortduren. Hij waande voorheen, dat zij gelukkig voortleefde, en wat kon hij anders wenschen? Maar nù de ontnuchtering! - Liefde kan niet verdwijnen als zij waarachtig is - zij kan van vurigen gloed verzachten tot rustige warmte, maar zij b l i j f t en, eenmaal geboren, is zij de machtigste drijfveer bij onze handelingen. Wie liefheeft, kan lijden onder de ontrouw van zijn beminde, maar niet veroordeelen, niet verachten...

Zoo peinsde de Mennoniet en deze overdenking bracht hem een zegen. Het scheen of één der nevels, die voor zijn blik zweefden, werd weggevaagd, of hij één eigenschap van Gods wezen beter begreep dan vóór zijn komst op de Doorwerth. God is Liefde en Christus is Liefde.... Zij werken en wachten en veroordeelen de zwakke menschen niet. Wie afdwaalde, wordt met mededoogen gadegeslagen en hij is welkom, altijd welkom als hij de handen uitstrekt en terug wil naar het Vader-Huis....

Er streed in den avondvrede, die zich over de Doorwerthsche bosschen spreidde, nòg een onrustige, door angst gefolterde ziel in dit schemeruur. Juffer Johanna de Ruyter had dezen dag een besluit genomen. Den volgenden morgen zou Jonker Jasper van de Doorwerth vertrekken. Vóór hij zich in het gevaar, dat hem van de zijde van Marten Loks bedreigde, begaf, wilde Johanna

nog een uiterste poging doen om den moordlustige tot andere gedachten te brengen. Wel huiverde zij voor een nieuwe ontmoeting met Loks, maar de liefde voor Jasper deed haar alleen bedacht zijn op het heil van den Jonker. Zij wilde zich voor Loks vernederen, zij wilde hem smeeken om van zijn wraakgierige voornemens af te zien, maar, bleef hij ongevoelig voor haar beden, dan zou, zij list tegenover zijn wreedheid stellen, want waren tegenover een sluipmoordenaar niet alle middelen, die zijn lage plannen konden verijdelen, geoorloofd?

In den loop van den dag had Johanna een briefje op de door Loks aangewezen plaats gebracht, dat de woorden: 'Verwacht mij in het schemeruur' bevatte. Thans viel de duisternis in het bosch en spoedde Johanna zich naar de kapel.

Toen zij de kluizenaarswoning naderde, kwam de maan op.

Geen geluid drong uit de kluis van vader Gabriël. Zeker was hij in gebed en meditatie verzonken. Zachte avondkoeltjes gleden door de zware bladertoppen der oude eiken, linden en beuken, die de heilige plaats omringden. Nu. speelde het zilveren maanlicht liefelijk op de kapel en de vervallen en begroeide woonstee. Het teedere schijnsel viel ook op het kruis en het beeld der Heilige Moeder onder de grootste der linden. Johanna wierp zich hiervoor op de knieën en bad lang en innig. Toen zij oprees, zag zij Marten Loks tegenover zich staan. Hij wenkte haar en zij volgde hem in het lagere eikenbosch.

'En, Johanna?' vroeg hij gejaagd. 'Je hebt me lang laten wachten, maar ben je nu gekomen om met mij mee te gaan, ver van de Doorwerth?'

'En waarheen dan, Loks?'

'Ik ben niet gevlucht zonder middelen! De eerste jaren kunnen wij zonder zorg leven; ik wil naar het Zuiden, naar de Hofstad, daar zijn vele Heeren, die een bekwaam secretaris, die wetten en rechten kent, kunnen gebruiken.'

Hij stak zijn hand uit en greep haar arm. Zij weerde hem echter af.

'Je houdt van me, Loks?' vroeg zij, zoo kalm mogelijk.

Hij stiet een hartstochtelijk geluid uit.

'Ik kàn niet zonder jou en ik wil het ook niet! je moet de mijne worden!'

'Maar, Loks, als ik nu niet van je houd?'

‘Dat zul je allengs leeren.... als je de mijne maar wilt zijn!’

‘Als je zooveel van mij houdt, Loks, zou je dan geen offer voor mij willen brengen?’

‘Alles wat je wilt, als je maar bij mij blijft.’

‘Ik kan toch geen liefde voor je huichelen? Wat een leven zou dat zijn! Als ik je nu plechtig beloof, dat ik niet zal trouwen, dat ik nooit een ander zal toebehooren.... ook.... Jonker Jasper niet.... zou je dan niet willen weggaan? Ga naar Brussel en tracht daar alles te vergeten. Je hebt vreeselijke dreigementen geuit - kom tot betere gedachten. Doe het voor mij. Als je me liefhebt, toon het dan door te doen wat ik je vraag....’

Hij lachte ruw.

‘En om *dit* te zeggen, ben je hier gekomen? Je denkt dus, dat ik zoo dwaas zou zijn? Door wiens schuld ben ik van de Doorwerth verdreven? Door jou, omdat jij mij verriedt. Ik vertrouw je daarom niet. Als ik in Brussel was, kon je je veilig gevoelen en dan zou de ellendige Jonker je bezitten! Neen! - zoo laat ik mij niet afschepen. Je gaat met mij mee of.... de Jonker en het kleine nest zullen sterven.’

‘Is dat je laatste woord, Loks?’

‘Mijn onherroepelijk besluit! Als ik mijn geluk moet prijs geven, dan zal ik tenminste mijn wraak hebben!’

‘En je zegt dat zoo koud en duivels, hier op deze heilige plek? Vrees je dan de straf niet als je gevat wordt en de pijniging voor je misdaden in het hiernamaals?’

‘Ik vrees niets!.... als jij me ontgaat, is leven en dood mij onverschillig!’

‘Als je kermt in de hel zul je anders spreken! En... dan is het te laat!’

Weer lachte hij en omvatte haar vaster. Johanna zag het vergeefsche van haar tocht naar de kapel in. Nu kwam het er op aan om, zonder den roodharige achterdochtig te maken, terug te keeren. Zij deed geen moeite om zich los te rukken; evenals op dien verschrikkelijken morgen in het kleine, verborgen kamertje wilde zij hem op een dwaalspoor brengen. Na een stilte zei ze, alsof zij zich met het onvermijdelijke verzoende:

‘Ik had wel gedacht, dat je zoo zou spreken, Marten. Tot elken prijs zal ik echter Jonker Jasper en Walravia redden. Wil je mij zweren, dat als ik met je vlucht, je

voor altijd de wraak zult prijsgeven? Zul je dat zweren bij de Heilige Maagd, bij de nagedachtenis van je eigen moeder?'

Hij keek haar wantrouwend aan. Het volle maanlicht bescheen haar schoon gelaat en edele gestalte. Doodsbleek was zij, maar in haar oogen stond een vast besluit te lezen.

'Is dit ernst, Johanna?' vroeg hij met trillende stem.

'Heilige ernst!'

'Dan wil ik zweren! Laat ons naar het kruis en het H. Maria-beeld gaan - ik zal mijn woord houden!'

Zij hield hem tegen.

'Nog één voorwaarde, Marten! Ik zal mijn best doen om je lief te hebben, maar ik zeg je eerlijk, dat het mij zwaar valt. Ik wil je gehoorzamen en volgen - is dit je genoeg?'

'Meer dan genoeg! En.... wanneer gaan we?'

'Nu terstond als je wilt, maar.... je sprak van middelen, die je hebt. Is het niet het beste, dat we zooveel mogelijk meenemen? Ik heb ook nog vele kostbaarheden en spaargeld, in den loop der jaren vergaderd. Zou ik dat niet eerst halen?'

Zij kende zijn gierigheid en geldzucht en trof dus een gevoelige snaar.

'Zou dat kunnen zonder argwaan te wekken?' opperde hij haperend.

'Ik kan zeggen, dat ik bij een bezoek aan de kapel vader Gabriël ziek heb gevonden en hem nog eenige hulp wil brengen.'

'Dan zal men met je willen meegaan.'

'Laat dat maar aan mij over, Marten.'

Zij gingen naar den lindeboom[1], die zijn takken be-

1) Op de plaats van de kapel staat thans nog een groote linde, met dikken voet, bekend als de 'Kapelleboom'. Met dezen boom hangt de volgende geschiedenis van het Kasteel Doorwerth samen: Op de Doorwerth had een ontrouwe bediende Jan Vinken, gebruik makende van de afwezigheid der bewoners, die te Heelsum ter kerke waren getogen, zich meester gemaakt van het tafelzilver en dit onder den Kapelleboom begraven. Toen een kamenier den diefstal bemerkte en niet onduidelijk te kennen gaf, dat zij Jan Vinken voor den dader hield, ontstak deze in woede en vermoordde de arme maagd. Hierdoor had hij echter zijn misdaad zoozeer verergerd, dat men ze te spoediger ontdekte. Hij werd gegrepen, op de pijnbank tot bekentenis gebracht, en nadat hij de plaats had aangewezen, waar hij zijn roof had verborgen, overtuigd van diefstal en moord, in den kerker van het Kasteel opgesloten. De burchtheer veroordeelde hem tot den hongerdood.

schermend over kruis en beeld uitstrekte, en hier zwoer Loks, dat hij elke wraakneming zou opgeven als Johanna de zijne werd. Zij gingen nu een smal pad af naar het Kasteel. De Juffer liep voorop. Zwijgend volgde Loks; de argwaan was nog niet geheel bij hem geweken, maar nu hij in het maanlicht haar gestalte voor zich zag, brak de begeerte weer fel in hem los en dreef alle bijgedachten ter zijde. Hij verhaastte zijn stap en greep haar bij de schouders. Zij voelde zijn adem in haar hals en toen bij haar wang; een rilling van afschuw liep haar over de leden, maar zij wist dat alle verzet bij Loks de achterdocht zou doen toenemen. Met de kracht der wanhoop draaide zij dus haar gelaat naar hem toe en poogde te glimlachen.

'Ha!' hijgde Loks, 'het is dus ernst?'

'Ik houd mijn belofte, Marten! in alles zal ik gehoorzamen.'

Hij drukte haar tegen zich aan.

'Dus geen verzet meer?' fluisterde hij, terwijl de hartstocht zijn adem sneller deed gaan. 'De mijne, Johanna?'

'Ja, Marten!'

Hij kuste haar met begeerige lippen. Dat haar gelaat bleek en koud als marmer was, bemerkte hij in zijn opwinding niet. Zij had hem, edelmoedig, bij de kapel nog een kans tot ontkomen willen geven - hij had geweigerd en nu ging hij zijn ongeluk tegemoet. Johanna weerde hem eindelijk zacht af en hij liep daarop naast haar voort. Zij naderden de heuvels aan den zoom van het bosch. Het pad liep hier langs een paar zeer hooge beuken.

'Wacht mij hier!' zei Johanna, overbodig luid.

Hij bleef staan terwijl zij het pad verder afging en achter het kreupelhout verdween. Marten Loks luisterde met aandacht naar haar voetstappen, die langzaam wegstierven. Plotseling, nu de aanblik van het begeerde meisje hem niet meer boeide en zijn denken niet langer benevelde, bekroop hem echter een beklemming. Naderde hem gevaar? had zij hem om den tuin geleid en

ging zij nu hulp halen uit het Slot?.... Hij keerde zich om met het plan, zich in het dichte struikgewas te verbergen, maar op hetzelfde oogenblik werd hij aangevat en op den grond geworpen.

De oude Otto, Arnoud en een jongere knecht waren door Johanna in het geheim genomen. Zij wilde Loks eerst bewegen tot een vlucht zonder wraakneming, maar voor het geval hij dat weigerde, meende zij hem onschadelijk te moeten maken door een gevangenneming. Aan de drie krijgsknechten had zij niet de volle waarheid gezegd, alleen maar, dat zij Loks in een val hoopte te lokken. Haar toeleg gelukte. De roodharige brulde als een wild dier toen hij op den grond lag. Evenals bij zijn eerste nederlaag tegenover Johanna, vervloekte hij ook nu zijn onnadenkendheid en den hartstocht, die hem verblindde. Maar hij verloor zijn tegenwoordigheid van geest niet. Roerloos, als verdoofd, bleef hij na eenig verzet en een slag op het hoofd liggen.

'Ha! Marten Loks!' zei de grijze Otto met voldoening, 'gevat, man! en ditmaal zullen we je beter bewaken in den kerker!'

Loks stond langzaam op.

'Ik zal mij niet verzetten!' zei hij gedwee.

'Dat is je ook geraden, roode duivel!' beet Arnoud hem toe. 'Geef het touw, Otto - wij moeten zekerheid hebben.'

Loks begreep dat ontkomen onmogelijk zou zijn zoodra hij gebonden werd; er moest dus terstond worden gehandeld. Bliksemsnel hief hij de vuist op en stiet Arnoud, die hem vasthield, van zich af. Vóór de anderen zich hadden hersteld, was hij in het dichte kreupelbosch verdwenen. Men hoorde zijn draf, het kraken van dood hout en het zwiepen van takken.... toen werd het stil. De verslagen knechten joegen hem na, doorzochten het struikgewas, maar dit bleek een onbegonnen werk in het dichte woud, dat duizend veilige schuilhoeken bood, te meer daar het onzekere licht der maan niet onder het hoogere en zwaarder geboomte doordrong.

'Een ongeluksavond!' bromde Otto toen zij elkaar na een uur zoeken weer onder de beuken ontmoetten. 'Alle moeite dus voor niets! Maar laat ik hem niet zien in het bosch - ik steek hem zonder waarschuwing neer!'

Zij daalden moedeloos naar den Rijn af.

Wat gebeurde er tezelfder tijd in het kamp van Pirot? - Het werd daar langzamerhand stil; de bekers gingen niet meer, de dobbelsteenen rustten. Om hun vuren legerden de mannen van Pirot en Elderim. De ruwe krijgsverhalen, die het avonduur hadden verkort, waren uit; nu overmande hen de slaap. Langzaam liepen de wachters op en neer; zij praatten niet - de avondstemming in het bosch maande zelfs deze grove, zwervende krijgers tot overdenking.

Ravenhorst mijmerde in een volkomen duisternis. Koortsig joegen nog steeds door zijn brein de gedachten. Men had hem geen voedsel en geen drinken gebracht, niemand bezocht hem gedurende den langen dag. De dorst begon hem te plagen en zijn maag, die in twaalf uur niets had opgenomen, maakte hol-rommelende geluiden....

Daar streek iets langs het doek der tent vlak bij de plaats, waar hij lag. Toen werd het weer stil. Geruimen tijd later klonk een zacht scheurend gerucht. Het wekte den indruk of iemand met groote behoedzaamheid in het doek sneed. Weer werd het stil.... Nu viel een zwak lichtschijnsel in de tent; het doek moest ergens zijn opgetild.... een geschuifel over den grond en weer stilte. Ravenhorst spitste de ooren. Er naderde hem iemand in de tent. Nu voelde hij een hand over zijn lichaam tasten en een vinger op zijn mond. Toen werden de touwen, die hem tot machteloosheid dwongen en pijnlijk in zijn vleesch snoerden, los-gesneden. Hij rekte zich uit. Wel een kwartier verliep vóór hij de heerschappij over zijn ledematen geheel terug kreeg en de bloedsomloop zich herstelde. Een hand greep toen de zijne en trok hem naar het gat in den achterwand. Hij kroop langzaam en voorzichtig naar buiten. Bij het maanlicht herkende hij nu zijn bevrijder: de heidin uit de kluizenaarswoning. Zij wenkte hem om te zwijgen en ging hem voor op een smal pad verder het bosch in. Spoedig bereikten zij een plek, waar onder hooge boomen met dicht gebladerte duisternis hing. Maar de zonderlinge vrouw nam den arm van haar gunsteling en leidde hem met een vastheid en snelheid, alsof zij in het donker elk voorwerp duidelijk onderscheidde. Met een bocht ging het om het kamp en toen door de heide en het heuvelland in de richting van Heelsum langs de Heelsumer beek. Eerst in de bosschen tusschen den Wageningschen heerweg en den Rijn verbrak de heidin het zwijgen.

‘Uw greep was goed, maar niet vast genoeg!’ begon zij zonder eenige inleiding.

‘Wat bedoelt ge, vrouw?’

‘Pirot was slechts verdoofd, maar niet dood. En dat ge hem dooden zoudt, was mijn eisch. Ha, ha! ik kon het zelf gemakkelijk doen. Binnensluipen in zijn tent en dan één stoot.... ha, ha! bloed, bloed!.... Maar dat is niet genoeg voor hem. Hij waant zich sterk en onoverwinnelijk. Ik wil, dat een sterkere hem vernedert en neerstoot.... *Gij* kunt het! Tweemaal hebt ge hem reeds beleedigd; die smaad zal hem dag en nacht kwellen, doch het is niet genoeg....’

Ravenhorst bleef staan.

‘Vanwaar deze haat?’ vroeg hij dof.

‘Haat? ja doodelijke haat.... omdat hij mij bedroog en verstiet.... mij, de schoonste van alle vrouwen, die hem beminden! En nu gaat het leven om leven. Het mijne vlood heen toen hij mij wegjoeg - wat ik daarna nog overhield, was een geraamteleven! Maar het zijne zal hem ook tot last worden! En dat is het reeds, nu zijn eerzucht is gekrenkt. Maar het is niet genoeg, niet genoeg!....’

‘En wilt ge mij nu zeggen wat Pirot verzweeg? wat weet ge nog van Orlinde?’

Voortwandelend, kwamen zij bij een kruispunt van voetpaden. Het volle maanlicht viel op het gelaat en het verwarde haar van de vrouw.

‘Dat zult ge van mij niet hooren!’ riep zij met een schaterlach. ‘Ge kent mijn eisch! Verneder hem nog méér, stoot hem neer, laat hem zijn zwakheid en minderwaardigheid gevoelen en dood hem dan. Daarna zal ik spreken! Ha, ha! bloed voor bloed.... gewond hart tegen gewonde ijdelheid!’

Zij zweeg even en wees toen naar één der voetpaden.

‘De kortste weg naar het Kasteel loopt daar. Ik ga niet verder met u.’

‘Mijn dank nog voor uw hulp!’

Weer lachte zij schel.

‘Dank? ik deed het slechts omdat ik u nog noodig heb. Ha, ha! - ge zult elkaar nogmaals ontmoeten en dan!....’

Zij draaide zich om en verdween in een smal zijpad. Ravenhorst bleef even weifelend staan. Hij zou deze

vrouw niet tot spreken kunnen dwingen, maar wat kon haar geheim zijn?

Langzaam daalde hij den weg door het kreupelhout af. Bij den Rijn ontmoette hij de drie teleurgestelde krijgsknechten. Een kwartier later bevond hij zich weer op de Doorwerth.

Hoofdstuk XIII.
Op den Doornenburg.

Vier dagen na de gebeurtenissen, in het vorige Hoofdstuk beschreven, liet Ravenhorst zich 's morgens aandienen bij Walravia's moeder. Zij trad hem vriendelijk tegemoet.

‘Ik kom afscheid van u nemen, Edele Vrouw!’ begon hij na de begroeting.

‘Hoe nu, Heer Van Ravenhorst?’

‘Ik moet u danken voor de groote gastvrijheid, die ik hier genoot; maar thans wordt het mijn tijd om te vertrekken.’

‘Ge laat hier vrienden achter!’ zei de burchtvrouw hartelijk. ‘Het is mij wel bekend, dat ge eenige eigenaardige opvattingen hebt, die met het belang der Kerk niet overeen stemmen, maar laat ik u dit zeggen: ge zult hier altijd welkom zijn als ge nogmaals in deze streek mocht willen verblijven! Walravia zal u miss en!.... En wij allen zijn u dank verschuldigd voor hetgeen ge voor ons hebt gedaan. Dus onthoud dit, mijn goede Heer Van Ravenhorst: aan de Doorwerth zult ge nooit tevergeefs aankloppen.’

Hij dankte voor dit aanbod, waarop zij vroeg:

‘En waarheen gaat uw reis?’ De bescheidenheid had haar verboden tot nu toe naar zijn plannen en omstandigheden te informeeren.

‘Ik heb verschillende plaatsen aan den Veluwerand te bezoeken.’

‘Zoo? En steeds te voet? Ik zou u graag één van onze paarden willen aanbieden - ik laat u de vrije keus in de stallen.’

‘De afstanden, die ik moet afleggen, zijn niet groot, Edele Vrouw. Daarom ga ik te voet, hoezeer ik door uw gulle aanbieding ook ben getroffen.’

‘Zoo als ge wilt! - maar zoudt ge nog van plan ver-

anderen, dan geef ik u volle vrijheid om terug te komen en onder de paarden er één uit te zoeken, dat u bevalt. Als ge in de richting van Arnhem gingt, kon Walravia misschien wel uw reisgenoot zijn.'

'Hoe bedoelt u dat?'

'Zij gaat met Johanna en Horan voor eenige dagen naar den Doornenburg. Hun weg nemen ze over Arnhem om daar enkele inkoopen te doen.'

Ravenhorst dacht na. Hij scheen veel waarde aan deze mededeeling te hechten.

'Gaan ze te paard?' vroeg hij na een korte stilte.

'Walravia en Johanna nemen een karos.'

'Nu Mevrouw, nogmaals dank voor uw gastvrijheid!'"

Hij boog eerbiedig voor haar en begaf zich naar de kamer van Walravia's grootmoeder, die op heel wat koelere wijze van hem scheidde. Zij zag in hem alleen een ketter, het voor de Kerk gevaarlijke element, en slechts de overweging, dat hij den bewoners van de Doorwerth een belangrijken dienst had bewezen, weerhield er haar van om scherpe woorden te gebruiken.

In de Ridderzaal vond hij daarna Walravia, Johanna en Horan. Jonker Jasper was reeds vroeg vertrokken.

'Met een uur zal ik de Doorwerth hebben verlaten, mijn vrienden!' zei Ravenhorst.

'Och, nu al!' zuchtte Walravia. 'En komt ge niet terug?'

'Denkelijk niet - maar men kan niet alles vooruit weten! Ik heb een reizend leven en geen vaste woonplaats. Het is niet onmogelijk, dat ik nogmaals om een onderdak aanklop aan dit Kasteel.'

'Ja, doe dat!' zei Walravia. 'Ik was er al heelemaal aan gewoon om u als een huisgenoot te beschouwen en.... wat zal ik uw verhalen missen!'

Ravenhorst glimlachte.

'Ik heb u nog iets te vragen, mijn kleine burchtvrouw,' zei hij toen.

'Vraag maar op! - ge hebt zooveel voor mij gedaan, dat ik zeker niets zal weigeren, tenminste als ik u kan helpen.'

'Ik zou u alleen willen spreken!'

'O, dat kan!'

Zij gaf Johanna en Horan een wenk. Toen zij alleen waren, ging Ravenhorst tegenover haar zitten en trok zijn stoel dicht bij den hare. Hij nam haar kleine hand in de zijne en begon eenigszins verlegen:

‘Ge hebt me herhaaldelijk gezegd, dat ge me graag een wederdienst zoudt willen bewijzen voor hetgeen ik deed.... Er is nu iets, dat ge voor mij kunt doen.’

Zij keek hem ernstig aan.

‘En wat is dat dan?’

‘Ik gevoel het wel, dat het niet mooi van mij is hiermede bij u te komen, maar er zijn omstandigheden, die mij dwingen.... Ge hebt zeker wel gemerkt, mijn kind, dat er iets ongewoons aan mij is?’

Zij knikte en zei zacht:

‘Ik heb niet alles begrepen, maar grootmoeder zegt, dat ge een vijand van de Kerk bent, een gevaarlijk mensch. Ik geloof het echter niet - ge zijt goed en edel!....’

‘Toch is het gedeeltelijk waar, Walravia. Ik ben één van hen, die men ketters noemt....’

Zij keek hem ongeloovig aan.

‘Maar ge spot toch niet met de H. Moeder, met den Heere Jezus en de Heiligen?’

‘Neen - dat niet! Doch ik zoek mijn Heil buiten de Kerk.’

Zij begreep hem niet.

‘Misschien wordt u dit later wel duidelijk, mijn kind,’ vervolgde hij. ‘Ik wil God op andere wijze dienen dan de Kerk het voorschrijft. Dit brengt gevaren mee. Men vervolgt hen, die zoo denken, en hun leven wordt voortdurend bedreigd.... Het mijne ook. Ik kwam uit Holland hierheen en werd in Utrecht herkend. Men wilde mij gevangen nemen maar ik ontsnapte. Nu loert men op mij en in de Geldersche steden is last gegeven om mij te vatten als men mij ontdekt. Zoo ook in Arnhem. En toch mòet ik daarheen.’

‘Wil men u dooden?’ vroeg zij huiverend. ‘Pater Benedictus heeft mij wel van de ketters verteld, dat zij onrust stoken en oproer verwekken en de heilige dingen van onze Kerk bespotten en willen vernielen.... *Gij* zult zoo iets toch niet doen?’

‘Neen, Walravia! Maar de oproerige en geweldzuchtige ketters hebben het voor de vreedzamen bedorven.’

‘En als men u vat?’

‘Dan volgt pijniging en daarna vermoedelijk de doodstraf. Men doet dit omdat het den schijn heeft, dat wij de menschen aan de heilige leiding der Kerk onttrekken en hun in de hand des Duivels willen overleveren, zoo-

dat zij niet in den Hemel komen. Dat wil de Regeering niet toelaten en daarom treedt zij voor de Kerk zoo hard tegen ons op.... Nu echter mijn verzoek! Ge gaat over Arnhem naar den Doornenburg, niet waar?'

'Ja, morgenmiddag.'

'Met een karos?'

'Ja.'

'Is daarin plaats voor drie personen?'

'Dat zal wel gaan.'

'Nu dan, Walravia, ik moet tot elken prijs naar Arnhem. Reeds herhaaldelijk ben ik daar geweest en men kent er mij. Ik ben gewaarschuwd, mij niet meer binnen de stadsmuren te vertoonen. Alleen door list kan ik ongehinderd door de poorten komen. Wilt ge mij helpen?'

'Natuurlijk!'

'Zou ik in uw karos de Stad binnen kunnen gaan, verborgen tusschen u en Juffer Johanna?'

Walravia lachte. Haar avontuurlijke aard werd door het voorstel van den Heer Ravenhorst geprikkeld.

'Het zal ons wel gelukken u binnen te smokkelen!' zei ze.

'Goed! maar spreek hierover alleen met Juffer Johanna en den koetsier.'

'Peer zal ons rijden - die is zoo dicht als een pot! Otto gaat ook mee en dan Horan en een viertal vertrouwde knechten.'

'Zij moeten het niet weten.'

De Heer Ravenhorst ontvouwde nader in bijzonderheden zijn plan en Walravia stemde in alles toe. In hoeverre zij slaagden, zal ons hierachter blijken.

Na ook Walravia's zusje, Johanna, een afscheidsgroet gebracht en Wolf te hebben gestreeld en op den kop gekust, begaf Ravenhorst zich naar de kamer van Pater Benedictus.

'Ge blijft dus bij uw besluit?' vroeg deze.

'Ja - ik mag mij niet langer ophouden. Hier is het boek terug, dat gij mij ter lezing gaaft.'

Hij overhandigde den Jezuïet de Exercitia Spiritualia van Ignatius.

Hij had het boek ernstig bestudeerd en was dieper in de Orde der Jezuïeten ingewijd door Pater Benedictus.

De Geestelijke Oefeningen van Ignatius[1)] werden door

1) Ook thans nog in gebruik.

de leden der Orde doorgemaakt. Het waren een aantal voorgeschreven overdenkingen, voorbereid door biecht, gebed, vasten. Ignatius gaf precies aan *hoe* men zich. datgene moest voorstellen, waarover men ging denken. Dagen lang werden de Oefeningen in eenzaamheid en onder priesterlijke leiding voortgezet. Feitelijk was het de geheele geloofsleer, die men langzaam en breedvoerig overdacht, en vooral het leven en lijden van Christus. Eindelijk diende men de goede *levenskeuze* te overwegen: wereld of geestelijk leven? Dan concentreerde zich het denken op de vraag: vóór of tegen Jezus, vóór of tegen de Kerk, terwijl de goede keuze dan was: voortaan vóór Jezus en zijn Kerk *strijden*, wat men het beste doet als lid der Sociëteit.

De methode van Loyola is zeker eenig, een meesterwerk van gedachtenleiding. De voorstelling van de dingen waarover men denkt, wordt onder deze leiding allengs tot aanschouwing en ervaring; als men alles duidelijk *voor zich ziet*, het ruikt en proeft, voelt en hoort: Hel, Hemel, alles wat Jezus betreft, dan wordt dat lang *overdacht*. Zoo moet men geraken tot afkeer voor het lage en wereldsche en tot een heilig verlangen naar Zaligheid, waartoe Ignatius dan den weg wijst.

Doel van de Sociëteit, zoo wist Ravenhorst nu, was de wereld aan Christus te onderwerpen: actie tegen ketters, prediking, onderwijzen, alles dienstbaar maken aan Christus' Stedehouder. *Gehoorzaamheid* en *liefdevol geven* gold daarbij als een groote deugd. De superieuren moeten voor den mindere geen gelijke ‘menschen’ zijn, maar vertegenwoordigers van Christus. Wat de superieur zegt, is goed, het moet tot elken prijs worden gedaan en verdedigd; al zegt de superieur, dat iets zwart is en nien ziet het zelf als wit, dan dient men tóch vol te houden, dat het zwart is. De leus is: Wijk en wacht, geef en neem! De Jezuïet begeert niets voor zich zelf, doet alles voor de Kerk! Rijkdom mag wel worden verzameld, doch.... voor de Kerk. Armoede, smaad, verachting, nederigheid zijn de middelen om den hoogmoed (den Duivel) te doen wijken. Het eigen verstand brengt niet verder; het zij dus onderworpen aan Christus d.i. aan de Kerk en Haar leiders. Talenten en gevoelens moeten geheel in dienst staan van de superieuren. Alles van de eigen persoonlijkheid moet buigen om aldus tot ware vrijheid, tot meesterschap over de lusten, tot een

waarlijk heilig dienaarschap van Christus en Zijn Rijk te geraken.

Het Rijk der Compagnie van Jezus[1)] werd aldra verdeeld in Provincies. In elke Provincie kwamen professenhuizen, colleges, noviciaten, seminaria, missies enz. Er ontstond een hiërarchie in zes klassen. De leden der Orde oefenden daarin een scherp toezicht op elkaar: verkliksysteem om alle ijdelheid te dooden en om elkaar te helpen fouten te overwinnen. Ook de Generaal werd omringd door assistenten en controleurs evenals de Provincialen, d.z. de hoofden der Provincies. Alles werd allengs militairement geregeld.

'Ge wilt de Oefeningen niet doormaken onder mijn leiding?' vroeg Pater Benedictus, Ravenhorst teleurgesteld aanziende.

'Neen! Zij hebben een doel, dat het mijne niet meer kan zijn. Zij voeren met noodwendigheid in uw Orde en leiden op tot een volkomen onderwerping aan Paus en Ordegeneraal.'

'En wat is daartegen als het diepe zelfonderzoek en de overpeinzing den candidaat tot de overtuiging brengt, dat die onderwerping het begin van alle waarachtig Heil is?'

'Ik heb reeds eerder gezegd, dat voor mij het begin van dat Heil, niet is de onderwerping aan *menschen* als de Paus en uw Generaal, doch het geloof in en de gehoorzaamheid aan Christus, aan de Schrift en het Geweten! De Oefeningen van Ignatius zijn te stelselmatig, te veel op een *aardsch* doel gericht.'

'Orde en regel in het wereldsche is noodig om in het geestelijke te overwinnen, Johannes! De Generaal heeft geen aardsch maar een *hemelsch* doel - ge dwaalt hierin door onkunde. De Orde strijdt immers voor *Christus*, zij voedt Haar leden tot bezielde strijders op en bevordert door Haar Oefeningen en Regels het zuivere Christelijke leven, dat gij zoekt.'

'Ik meen verder te komen met het vrije gebed, het zoeken van God *in mij-zèlf*, en de vrije overdenking van de Evangelielessen.'

'Dus hebben al onze gesprekken u niets verder gebracht?!'

'Toch wel, Benedictus! Ik ben erdoor overtuigd van

1) Compania di Jesu.

uw ernst en ik geloof dat, al zijn onze wegen tot God verschillend, wij hetzelfde zullen bereiken omdat wij beiden met evenveel vuur naar het Hoogere Leven trachten.'

'Dat kan ik niet toegeven, Johannes! Ik blijf er bij dat, als gevolg van Jezus' optreden, er maar één Kerk is ontstaan - Zij is de Weg, de Waarheid en het Leven. Ge neigt naar het mystieke. Godsdienst is Gods wil doen en dat kan men eerst volkomen als men met God één is. Gij meent dat zonder tusschen-middelaar te kunnen bereiken. Dwaling! Heerlijk is de Roomsche mystiek, wijs de combinatie van en de harmonie tusschen onze Roomsche zedeleer en die mystiek. De Roomsche Heiligheid is zoo schoon, Johannes, - waar vindt ge, afgezien van de huidige afdwalingen, zooveel heilig verlangen en streven als in de oude Kerk? Het wezen van onze leer is er op gericht persoonlijke, mystieke eenheid met Christus te verkrijgen, waarbij de Sacramenten, die H. mysteriën, ons helpen. Is dat dan niet het hoogste? te beseffen en te ervaren, dat Christus altijd in de Kerk aanwezig is - wat wenscht ge meer?'

'Christus den middelaar, kan ik *in mij-zelf* naderen en door Hem kan ik met God één worden, Benedictus!'

'Dwaling, mijn broeder! Het is gedeeltelijk wel juist wat gij zegt, maar.... alleen in de Kerk, vooral door deze Oefeningen van mijn Ordehoofd, wordt ge, zooals gij het bedoelt, één met Christus en door Hem met God. De Heilige Communie is voor dit doel onmisbaar, en die kan alléén de Roomsche Kerk uitdeelen. De Kerk is het immers, die u voorbereidt en reinigt, zoodat ge Christus in u kunt opnemen.'

'Ja - de *ware* Kerk, de onzichtbare en geestelijke, is heilig, maar de Roomsche is een menschenwerk!'

'Goed, Johannes! toegegeven - ik herhaal het: er is een menschelijk element in de Kerk en dat is zwak, maar er is óók het Goddelijke in, dat krijgt allengs meer macht over het lagere en zal eenmaal overwinnen.'

'De ware Kerk, Benedictus, is voor mij de gemeenschap der Wedergeborenen, die zich allengs tot een volmaakter gemeenschap ontwikkelt. Ik heb u dit reeds herhaalde malen gezegd.'

'Maar een dergelijke gemeenschap is er niet opeens, Johannes! De Kerk *wordt* dat langzaam. Zij is het Lichaam van Christus, de op aarde nog steeds aanwezige Christus.'

'De geheele m e n s c h h e i d is Gods schepping. Voor

haar, in haar geheel, is Christus gestorven. Nu wordt die menschheid langzaam omgevormd tot een volmaakte gemeenschap. Zoo denk ik - een persoonlijke gedachte - dat feitelijk de menschheid is het Lichaam van Christus, zijn Koninkrijk. En ieder mensch, die wordt wedergeboren, wordt zich bewust van zijn geestelijk lidmaatschap dier Kerk. Na die Wedergeboorte komt de strijd om op te klimmen tot Heiligheid - en dat kan *ieder* mensch met ernst doen; zoo kan ieder een heilige, een priester in zijn eigen tempel worden. Wij àllen zijn tempels Gods - en de menschheid is de groote Tempel, die al de persoonlijke tempels omvat. Maar niet door een priester*stand* worden wij geholpen! Voor u, Benedictus, is God vèr verwijderd en ook Christus is buiten u - ik zei u ook dit reeds eerder. Daarom staat de priesterstand tusschen leeken en Christus in; hij beheerscht dus de leeken - dezen kunnen, zeggen de priesters, uit zichzelf niets doen! Voor mij echter is Christus binnen in mij en als ik door ernstigen strijd mijn tempel, het lagere, reinig, dan, door die zelfstandigen, persoonlijken arbeid van beneden af geholpen, kan Christus in mij macht krijgen. Geen priester, geen mensch of ritueel buiten mij, kan mij reinigen - ik moet het zèlf doen; daarbij helpt Christus en, in Hem geloovend, word ik door Zijn Genade tot hooger geleid.... Het verschil tusschen ons is niet te overbruggen!'

'Gij meent u zelf zonder Kerkelijke hulp te kunnen reinigen.... Och, Johannes, vanwaar die waan? Het is duivelsche zelfverblinding en hoogmoed! Jaren lang hebt ge het beproefd.... ga voort met zoeken! Ge zult er niet komen zonder het machtwoord van den priester, zonder het Sacrament, zonder het geloof in de kracht van de H. Communie.... Ge zijt verloren!'

'Dat moet de toekomst leeren, Benedictus! Wij beiden meenen de waarheid te hebben.... laat ons als vrienden scheiden.'

'Verloren!' herhaalde Pater Benedictus. 'Ge wilt met eigen kracht tot Christus en God opstijgen. Die kracht is lagere kracht, het is de Duivel in u. Hij zal u in voortdurende twijfeling houden, maar geen rust en vrede brengen. O, Johannes - ik heb u lief; mijn hart bloedt bij de gedachte aan uw treurig lot. Denk na, denk na.... kom nederig terug, werp u aan de voeten der Heilige Maagd,

beken uw onmacht, smeek om Haar hulp, neem gehoorzaam en gedwee aan wat de Kerk leert, stel u open voor den zegen der leer.... dàn zult ge vrede vinden, dan zult ge kunnen *ontvangen*, maar thans sluit ge u door uw eigendunkelijkheid voor Hoogere hulp af!...'

Diepe smart trilde in de stem van den geestelijke. Hij geloofde rotsvast wat hij zei en hij leed om den afgedwaalden broeder.

'Is dit, wat gij wenscht, iets anders dan geestelijke slavernij, Benedictus?' vroeg Ravenhorst, eveneens ontroerd omdat hij de onmogelijkheid van toenadering voor zich zag. 'Ook ik geloof aan een Duivel en aan booze geesten, die ons willen aflokken van het goede pad. Maar God heeft ons met krachten bedeeld, waardoor wij dien Booze kunnen bestrijden. Worstelend met den Duivel, worden wij sterk, zoo sterk dat wij eindelijk van ganscher harte Christus als eenige Leidsman kiezen. Hij ziet dan ons geloof en onze trouw aan het goede en doet verder wat in ons noodig is en wat wij uit eigen kracht niet kunnen om ware Kinderen van Zijn Rijk te worden. Wij strijden tot den dag van den waren Doop, en wie dien, geloovend, ondergaat, wordt door Christus aangenomen en verder gesteund in zijn zwakheden.'

Pater Benedictus schudde het hoofd. 'Wat ik hoopte, is niet vervuld', zei hij zacht. 'Welnu, Johannes, misschien beseft ge later hoezeer de Kerkelijke eeredienst en de priesterhulp noodig is om in de worsteling met den Duivel te triumfeeren - ga met God! Redeneering zal u niet tot de waarheid brengen. Ge moet ervaren.... maar weet dit: de Kerk blijft moederlijk wachten! Bid en ge zult tot de Waarheid komen. Wie wederkeert en zijn zonde, zijn eigenwaan, zijn grootheidszucht belijdt, vindt mededoogen bij Haar....'

Ravenhorst greep zijn hand.

'Waarom deze tweespalt tusschen ons, die toch beiden het goede willen?' zei hij zacht en bedroefd.

'Gods wondere plan zullen wij nooit doorgronden, Johannes! Door wrijving gaat het misschien tot grooter heerlijkheid of tot verderf.... de toekomst zal het uitwijzen.'

Zij keken elkaar een oogenblik zwijgend aan. Toen verliet Ravenhorst de kamer na een laatsten groet. Pater Benedictus zonk op de knieën toen de deur dicht viel. Hij smeekte Hoogeren om te volbrengen wat hem onmogelijk bleek: de redding van den dwalende....

Het was in den middag van den volgenden dag. Langs het breede boschpad, dat Van de Doorwerth naar Rosande kronkelde, rolde een rijtuig gevolgd door een zestal ruiters. Wij herkennen onze vrienden: in het voertuig Walravia en Mejuffer De Ruyter, de koetsier Peer, de baardige stalknecht, die naar zijn zin nooit genoeg kon doen voor Walravia's paarden, dan Horan, Otto, en vier andere krijgsknechten te paard.

Bij de oprijlaan van het Kasteel Rosande liet Walravia halt houden en stapte met Johanna uit.

Dit sterke Kasteel stond in het lage land, dicht bij de rivier. De bouw was vierkant, met zware torens op de hoeken. Een oprijlaan van eiken en populieren voerde erheen. Het goed Rosande heette voorheen een hooge Heerlijkheid, maar werd later aan Doorwerth leenroerig. In de 14e eeuw kwam Rosande in het bezit der familie Tengnagel, daarna in dat van het geslacht Van Wilp. In 1505 was het Kasteel door de Bourgondiërs genomen en in 1515 door Karel van Gelre veroverd en verbrand. Rosande werd weldra weer opgebouwd en Frederick Schellard van Obbendorf, Heer tot Schin, Geisteren, Geurtzenich en Rosande, afstammeling van het Keulsche geslacht Schellard en van de vroegere bezitters van Rosande, deed moeite om de bezitting terug te krijgen. Karel van Egmond, die Fredericks familie van het Slot had verdreven, weigerde. Eerst in 1539 kreeg Heer Frederick zijn recht. Het jaar te voren was Rosande nogmaals afgebroken en verbouwd en nu betrok hij het nieuwe Kasteel[1)] met zijn echtgenoote Maria van Pallandt († 1551). Uit dit huwelijk sproten de zoons Johan en Daem, die wij kennen.

'Ga met uw mannen vooruit, Otto, en meld onze komst!' beval Walravia.

De oude keek haar verwonderd aan.

'Zullen we hier niet bij het rijtuig wachten?' vroeg hij.

'Neen, neen! Peer kan dat alleen wel af.'

Otto knikte. Hij beschouwde deze zonderlinge regeling als een gril van zijn jonge meesteres. Zij wilde, zoo dacht hij, zeker met eenigen indruk op Rosande ver-

1) In het laatst der 17e eeuw kwam Rosande in het bezit van Frederik Willem, Vrijheer Van Spaen, Heer Van Biljoen. In de Revolutietijd is het Kasteel verwoest en niet meer opgebouwd.

schijnen. Met de krijgslieden en Horan reed hij de laan in. Daarvoor, vlak bij het bosch, waar wild kreupelhout onder hooger geboomte tierde, bleef de karos staan. Walravia wisselde een blik met Peer. Hij knikte en begon op en neer te wandelen, daarbij voortdurend met aandacht de muren en torens van Rosande bewonderend. Toen Walravia en Johanna in de laan verdwenen, gebeurde er iets onverwachts: de takken werden vaneen geschoven, een man trad uit het hout en liet zich in het voertuig glijden, waarvan hij de gordijntjes met zorg dichtschoof. Het was Ravenhorst.

Walravia hield zich niet lang op het Kasteel op. Zij werd er verwelkomd door den Heer Van Obbendorf en zijn beide zonen; feitelijk gold haar bezoek alleen Jonker Daem, wien zij een belofte wilde herinneren. Toen hij haar naar haar voertuig teruggeleidde, zei zij in de laan:

'Dus het blijft bij onze afspraak, Daem?'

'Zeker, zeker! morgen durf ik niet terstond komen, maar overmorgen!'

'Goed, goed! - ik zal op den toren klimmen en naar je uitkijken!'

Zij nam, nog vóór het eind van de laan, afscheid. Vlug dook zij in het voertuig en wuifde den Jonker nog toe. Toen ging het verder.

Johanna en Walravia zaten ieder voor één der portieren, waarin een opening, door een gordijn dichtgehouden. Tusschen hen in, een weinig naar achteren geschoven, verborg zich Ravenhorst. Zij reden door Oosterbeek naar den Arnhemschen heerweg, langs het klooster Mariëndaal, door het daarbij behoorend bosch en de heide, langs Klingelbeek, Hulkensteyn, naar de Stad.

Klingelbeek was in den tijd van dit verhaal een buurt, grenzende aan het gebied van Rosande. Karel van Egmond had hier een buskruitfabriek laten zetten, die later werd vervangen door een kruitmolen. Men vond er de buitenplaats 'Loopende berg' of 'Looberg'.

Het landgoed Hulkensteyn, een kasteeltje met witte gevels en ronden hoektoren, omgeven door hoog geboomte, werd door Karel van Egmond, Hertog van Gelder, gebouwd en hij woonde daar veel in het laatst van zijn leven. 'Hulkensteyn' noemde hij het goed naar een vaartuig 'De Hulk', dat hem toebehoorde en op deze hoogte in den Rijn moest worden gesloopt. In 1533 kocht hij er het belendend perceel met boomgaard 'De Loo-

pende berg' bij. Hij stichtte er een kapittel van kanunniken en liet er voor hen een kerk en woningen bouwen. Wegens schuld werd na Karels dood tot afbraak van de gebouwen der kloosterlingen overgegaan. In 1555 kreeg Philips van Lalaing, Graaf Van Hoogstraten, toen nog Stadhouder en Kapitein-generaal van Gelre en Zutphen, het Kasteel of Spycker Hulkensteyn in leen.

De reizigers namen hun weg zóó, dat zij Arnhem door de Janspoort moesten binnenrijden.

Arnhem in 1555 en Arnhem in 1917 wat een verschil! Een korte schets van de Stad in die dagen en haar naaste omgeving is velen der lezers misschien welkom. Zij volge hier.

In 1233 verhief Graaf Otto III het vlek Arnhem tot Stad. De plaats werd toen door een muur met vier versterkte torens omgeven en daar onderlangs aan den buitenkant een gracht gegraven. Later, toen men den muur en de gracht verbeterde, kwamen er goede wallen, bastions, meerdere waakplaatsen enz. Zoo groeide Arnhem tot een vesting van eenige beteekenis. De stadspoorten waren zware gebouwen met gewelfde gangen, dubbele deuren, voorzien van torens met kanteelen en schietgaten en omgeven door sterke wallen. De Stad was klein. De Rijn vormde haar Zuidgrens en wat tegenwoordig heet Roermondsplein, Nieuwe Plein, Janssingel, Velperbinnensingel, Eusebiusbinnensingel en Eusebiusplein wijst ongeveer den loop aan van de genoemde stadsgracht. Den muur volgend vanaf den Rijn (langs het tegenwoordige Roermondsplein en de Ridderstraat), kwam men eerst bij de Rijnpoort, aan het eind van wat nu de Rijnstraat, en daarna, vóór wat thans de Jansstraat heet, bij de St. Janspoort, die zijn naam ontving naar de er vlak bij staande St. Janskerk; voortgaande, bereikte men de Velperpoort of 'Spyckerspoort' (op het tegenwoordige Velperplein), eindelijk aan den Rijnkant de Eusebius- of Sabelspoort (nog aanwezig), terwijl zich tusschen Sabels- en Rijnpoort nog een kleine n.l. de Waterpoort bevond. Op de wallen dreigden in 1555 omstreeks dertig torens om binnen- en buitenmuren te verdedigen.

Met een veer kon men in 1555 de rivier oversteken; eerst in 1603 is n.l. de schipbrug gelegd. De Rijn liep in de 15^{e} eeuw dicht onder den stadswal, later week hij

terug en gaf het terrein vrij, dat nu tusschen Rijnkade en Weerdjesstraat ligt, waar men o.a. Paaschfeesten vierde. Noordelijk en Noordwestelijk van de Stad in het Klarendal strekte zich een groot bosch uit, dat oudtijds tot aan de muren doorliep, het Arnhemmer hout. Bij een beleg van Philips I, koning van Spanje, in 1505, had men het bij de Stad grootendeels omgehakt en in 1555 bestond er nog slechts een klein deel van. Waar nu het Huis Sonsbeek prijkt, zag men in 1555 het buiten Hartgersberg, later Hartjesberg in den volksmond; het eigenlijke Sonsbeek volgde ten Westen daarvan. In de buurt van de tegenwoordige Apeldoornsche straat stond in de 15e en het begin der 16e eeuw een kapel, evenals aan den Zijpschen weg in de buurt Emmaus. De landgoederen Warnsborn en Heyenoord waren in 1555 reeds onder dien naam bekend. In het Heyenoordsche bosch verschool zich de Peter Heyenkapel. Klarenbeek ten N. van Arnhem was een uitgestrekt bosch met (behalve het klooster Monnikenhuizen) de landgoederen en buitenplaatsen Monnikhuizerbeek en Monnikhuizen. Noordoostelijk van de Stad verhief zich in het lage land of Broek het nonnenklooster St. Maria in Bethaniën, van de Augustijner Orde, gesticht in 1419, dat in mijn verhaal nog nader zal worden genoemd. Wat nu Bovenover heet, kende men vroeger als de Haspel; men blikte van daar de Betuwe in, over de Heerlijkheid Meynerswijk.

De bestrating der Stad liet zeer veel te wenschen over: ruwe keien hier en daar en overigens modderwegen. Wat nu Korenmarkt is, heette toen Nieuween wat men thans als Groote Markt kent Oude Markt. Op deze Oude Markt vond men het Stadhoudersverblijf of Prinsenhof, het sierlijke Raadhuis en het Hof met de Kanselarij. Tusschen Prinsenhof en Raadhuis lag het plein ‘het Sand’, waar o.a. de schavotstraffen werden voltrokken. Om de kerken St. Walburgis en St. Eusebius lagen kerkhoven. Wat thans het Gemeentehuis is, was in de 16e eeuw een particulier woonhuis, gebouwd door den beruchten veldheer Marten van Rossem. Bijna alle straatnamen in de ‘oude stad’ van heden trof men reeds in 1555 aan. Aan de Beneden-Beekstraat lag het St. Agnietenklooster met moestuin, daarnaast het Posthuis; een beek stroomde hier, geheel open, langs. Op het thans Land van de Markt genoemde kruispunt (eens een Markt) vond men een kerk met een Huis

van de Broederschap van St. Nicolaas en Noordelijker de St. Janskerk, reeds genoemd, met de Commanderie der Ridders van St. Jan. Het tegenwoordig bekrompen Grooten Oord was in 1555 een ruim plein, waaraan het Stadswijnhuis lag, waar de Stadsregeering feesten gaf, voorname personen ontving of verkoopingen hield. In de Broerenstraat trof men het Minnebroederskloosterm met kerk en kerkhof aan, in de Luthersche steeg het St. Peters Gasthuis, in de Backerstaat het St. Cathrijne Gasthuis en de Munt.

Men denke zich de straten smal, met open goten en veel vuil, links en rechts hooge stoepen, veel luifels voor de puien, trap-gevels, en in lood gevatte ruitjes, een rijkdom van uithangborden met pittige opschriften, hier en daar een uitstalling buiten naast de deur en te midden daarvan de burgers in een kleeding van grooten omvang, tamelijk bontgekleurd, en de aanzienlijken in prachtigen dos - dàt was Arnhem, voor één der poorten waarvan onze kennissen van de Doorwerth stil hielden.

Het kon ongeveer vier uur zijn toen het gezelschap de St. Janspoort inreed. Walravia en Johanna hadden de gordijntjes een weinig op zij geschoven en keken, schijnbaar argeloos, naar buiten. Het geluk begunstigde hen Wel trad de wacht naar voren, maar Peer, den koetsier, kenden zij wel en ook den ouden Otto en zijn mannen - die bezochten Arnhem zoo menigmaal. Er werden enkele vragen gewisseld en korte, ruwe opmerkingen gemaakt - toen konden zij vrij doorgaan, de St. Janspoort door, over het Grooten Oord-plein. Men vond daar in de buurt een uitspanning, waar Walravia wenschte te pleisteren. De karos werd in den stal gereden en Walravia stapte uit om haar inkoopen in de Stad te gaan doen. Het afscheid van Ravenhorst was kort en hartelijk geweest. Hij bleef in het voertuig achter.

Geruimen tijd wachtte hij. De ruiters bonden hun paarden bij de ruiven vast en gingen met Peer naar de gelagkamer. Een stalknecht gaf de dieren voeder en drinken; zijn voetstappen stierven echter eindelijk weg. Ravenhorst liet zich nu behoedzaam uit den karos glijden. Hij achtte het niet geraden om zich, nu het nog zoo licht was, reeds op de straat te begeven. Een ladder in den stal leidde naar den hooizolder boven; hij klom haar op en strekte zich in het hooi uit. Na een half uur

klonk er gerucht beneden. De paarden werden naar buiten gehaald en het Doorwerthsche gezelschap reed weg. Weer werd het stil. Meer dan een uur verliep en nog altijd lag de Mennoniet in het hooi. De schemering viel. Eerst toen er geheel duisternis heerschte op den zolder, besloot hij te vertrekken. Voorzichtig gleed hij de ladder af. De staldeur stond nog open, niemand vertoefde in de nabijheid. Hij trad op straat, stak haastig het Grooten Oord-plein over en sloeg de Weverstraat in. Voor één der luifelwoningen bleef hij staan, luisterde of er geen voetstappen naderden en greep toen den klopper. Een grendel werd na eenige oogenblikken daarbinnen weggeschoven.

'Wie daar?' vroeg een zware mannenstem.

'Zijt gij het, meester Evert?'

'Ik zelf!'

De deur werd langzaam geopend.

'Heil den Wedergeborene!' zei Ravenhorst. Het was een herkenningswoord.

'Ha! welkom, broeder!' zei de meester wever vergenoegd.

Ravenhorst stapte over den drempel in het lage, maar ruime winkelhuis, waar eenige kaarsen brandden. De wever, één der voormannen van de verborgen Arnhemsche Gemeente van Doopsgezinden, vatte de hand van zijn bezoeker.

'Nu herken ik u', zei hij met vreugde in de stem. 'Welkom nogmaals, broeder Ravenhorst! Hoe later uur, hoe beter volk! Ik hoop, dat uw verblijf onder mijn dak hier zegen zal brengen. Wij hebben u al lang verwacht.'

'Ik moest voorzichtig zijn en had tegenslag.'

'Maar ge hebt overwonnen! Ook wij leven hier steeds in vrees en onderdrukking - maar zei Christus niet, dat zijn leerlingen en kinderen zouden worden vervolgd. Een bewijs te meer, dat onze Gemeente de ware is.'

Al sprekend, ging hij Ravenhorst vóór naar een woonvertrek. Wij zullen hem niet verder vergezellen, doch voegen ons bij Walravia om den tocht naar den Doornenburg mee te maken.

Het gezelschap reed over Heussen en Angeren naar het punt, waar de Rijn zich in Rijn en Waal splitst. Hier, midden in de groene weiden, omgeven door een

breede gracht en veel eiken en populieren, verhief zich de vierkante Doornenburg met zijn prachtigen voorburcht. De oprijlaan kwam uit voor het breede, trotsche poortgebouw van dien voorburcht. Men ging de ophaalbrug over, onder de poort door, en hield midden op het plein stil. In den echten riddertijd deed een deel daarvan dienst als tournooiveld. Sterke muren omgaven den hof, hier en daar door zware verdedigingstorens onderbroken. Dan lagen hier ook verschillende gebouwen, boerderij, werkplaatsen van allerlei aard, stallen enz.

Reeds in 891 of 892 is er sprake van de Villa Dorenburc. In 1190 wordt er melding van gemaakt als een onderheerlijkheid van de Heerlijkheid Voorst. Fantastische verhalen brengen den Burcht in verband met de invallen der Noormannen en met Gijsbert van Amstel, die in 1296 na den moord op Floris V hierheen zou zijn gevlucht (zijn beeltenis komt thans nog voor in het plafond der groote zaal). Tusschen 1326 en 1369 was de Doornenburg in het bezit van het geslacht Van Bijlandt en ook daarna worden nog vele Van Bijlandts als bezitters genoemd. Door huwelijk wordt de bezitting dan aan de namen Homoet en Hemert verbonden. De bewoners van de Doorwerth en den Doornenburg werden door het huwelijk nauw vereenigd. Sophia van Bijlandt, Vrouwe Van Doornenburg, beleend in 1453, huwde met Reynalt van Homoet, Heer Van Doorwerth. Zij overleed in 1498 na ook nog getrouwd te zijn geweest met Johan van Hemert, Heer Van Hemert. Uit haar eerste huwelijk sproten drie kinderen: Johan van Homoet, Heer Van Doorwerth en Doornenburg, Maria van Homoet, Vrouwe Van Doorwerth en Doornenburg, en Margaretha van Homoet, Vrouwe Van Doorwerth en Doornenburg. Johan stierf vroeg en Margaretha erfde den Doornenburg; zij huwde met Johan van Rechteren genaamd Voorst, afstammeling van de Van Hekerens. Uit dit huwelijk sproten vijf kinderen. Bij den dood (1520) van Margaretha kreeg haar zoon Frederick van Rechteren de Doorwerth en diens broeder Reyner den Doornenburg. Reyner huwde met Elisabeth van Soudenbalch en daarna met Catharina Honnepel en overleed in 1544. De Doornenburg kwam toen aan den oudsten zoon Sweder van Voorst, in mijn verhaal reeds genoemd, getrouwd met Josina van Gent.

Walravia hield zich niet op, maar haastte zich naar

de brug, die aan den overkant van het plein recht tegenover het poortgebouw, buiten den voorburcht over een gracht naar het Kasteel voerde. Rechts van deze kasteelbrug lag de kapel. Als de zware deur van den Burcht (waarboven een waarnemingspost en waarachter een valluik in de gang was aangebracht, zoodat aanvallers en ongewenschte indringers den grond bij het binnentreden onder zich voelden wegzinken en in de diepte vielen) geopend werd, stond men in een hal. Rechts daarvan lagen vertrekken, links voerden deuren naar trappen voor het onderaardsche gedeelte, keuken, gevangenis en soldatenverblijf. Aan het eind van de hal leidde een trapje naar de ridderzaal en naast dat trapje een deur naar de verbinding met de bovenwoning en naar den toren. In de rijk aangekleede, met tapijten behangen en van velerlei rustplaatsen, zware kasten en wapentuig voorziene ridderzaal kwamen twee deuren uit, toegang, gevend naar een opkamer en een nevenvertrek.[1)].

Walravia werd hartelijk verwelkomd door den Heer Sweder en Vrouwe Josina. Zij ontmoette in de groote zaal nog een bekende, Louise van Baarle, een achttienjarige brunette, verwante van Vrouwe Josina.

'Ziezoo, Louise, nu heb je gezelschap,' zei de laatste na het avondmaal. 'Ja, Walravia, het is rustig op onzen Burcht en Louise vond het, geloof ik, tè stil. Ze is in Nymegen meer drukte gewend.'

Walravia keek de schoone achttienjarige met zekere bewondering aan. Louise was bewegelijk en vroolijk, voelde zich op haar gemak in de balzaal en tijdens de conversatieuren, maar voor het buitenleven en de eenzaamheid had zij weinig aanleg.

'Maar ge kunt toch gaan jagen of visschen, of rijden en varen op de rivier!' meende Walravia.

'Och, zoo alleen?' vroeg Louise. 'Wat is daar aan?'

'Alleen? Ga met je kamerjuffer en page of met een paar oudgedienden!'

Louise lachte.

'Weinig interessant, Walravia! M'n kamerjuffer en page zie ik iederen dag en zoo'n paar oude krijgsknechten, nu....'

1) Men kan dit alles tegenwoordig nog zien. In de bovenvertrekken zijn de vloeren echter zoo vergaan, dat men er niet meer over kan loopen.

‘Neen, dat is Louise lang niet pikant genoeg!’ lachte de Heer Sweder. ‘Kijk, met de Jonkers van de naburige Burchten, dát zou gaan - maar die weten nog niet, dat hier zoo'n frissche, bekoorlijke bloem op bezoek is!’

Louise woof spottend met haar zakdoek.

‘Nu - dan vermaak *ik* mij gemakkelijker op de Doorwerth!’ riep Walravia. ‘De oude Otto of Arnoud en Peer willen wel altijd met me mee. Ze weten allerlei verhalen van de boschgeesten, van de oude ridders, van Jonkvrouwen en rivierbewoners!’

‘Maar je gaat toch liever met Jonker Jasper?’ vroeg de de Heer Sweder plagend.

Walravia kreeg een kleur. Dat ze maar het liefste had dat Jasper er niet bij was, durfde ze niet te zeggen.

‘Ja, voor *jou* zijn die sproken en legenden nog genoeg!’ zei Louise. ‘Jij houdt nu eenmaal van al die griezeligheden. Als je wat ouder bent....’

‘Drie zesjes, Walravia, zooals Louise!’ viel tante Josina in, ‘drie zesjes en dan nog geen verloofde! zie je, dan redeneer je anders. Jij bent nu zoo gelukkig al een Jonker naast je te hebben. En.... ik hoor van trouwplannen?’

‘Ja, tante, grootvader Wyttenhorst en mijn Vrouwe moeder zijn voor een spoedige bruiloft.’

‘Moeder en grootvader? en jijzelf dan niet? Wel, dat is zonderling!’

‘Nu ja.... als ik ouder was!...’

‘Die nieuwe plannen staan in verband met den overval van onlangs, niet?’ vroeg de Heer Sweder. ‘Vertel ons dat eens uitvoerig. Ja, de Veluwe is vol gespuis tegenwoordig. Er wordt algemeen over geklaagd in de Statenvergaderingen.[1)] 't Is een plaag al die losse, zwervende benden!’

Walravia gaf een uitvoerig verslag van het gebeurde en zóó breed schilderde zij het gevecht van Ravenhorst en Pirot en het kloeke gedrag van Jonker Daem, dat het ongemerkt laat werd.

Zij vertelde ook hoe het was gegaan met de arrestatie van den Jonker. Hij zwom voorzichtig voort en slaagde er in behouden den wal van de gracht te bereiken. Hij wachtte geruimen tijd, en toen hij niets hoorde, kroop hij naar boven en ging dwars door de laan. Hier liep

1) Zie ‘Kronijk van Arnhem’, G. van Hasselt.

geen schildwacht. Langzaam gleed hij over het gras verder tot hij ter hoogte van den moestuin kwam. Hier liet hij zich den wal afzakken en begaf zich opnieuw te water. Hij slaagde er in in den tuin te komen, dien hij dwars doorging. Weer toefde hij en luisterde naar de geruchten van den nacht. Van het voorplein klonk het gelach der vijandelijke soldaten. Hij lette er niet op maar begon het laatste deel van zijn tocht. Nogmaals moest hij een dijk over; dan zou hij dicht bij de rivier zijn, waar enkele booten lagen. Het geluk bleef nog met hem; hij vond de aanlegplaats, maar.... op het oogenblik, dat hij een boot wilde losmaken, werd hij aangegrepen: er lag een drietal wachters bij de booten. Een kort gevecht volgde; Daem verweerde zich uit alle macht, doch hij werd spoedig ontwapend, gebonden en naar Pirot gevoerd. Deze bespotte hem, zei hoonlachend, dat den volgenden morgen de roode haan in den Burcht zou worden gestoken en liet hem in één der poortkamers gevangen zetten.

'En was hij niet bang?' vroeg Louise.

'Bang? ba! je kent Daem niet! die wordt nooit bang!' zei Walravia met gloed.

De huisgeestelijke trad binnen en na een korte avondgodsdienstoefening werden de slaapsaletten opgezocht.

Den volgenden dag maakten Walravia en Louise, vergezeld van eenige krijgslieden, een langen rit door het Betuwsche land. Al was Louise geen buitenkind, zij toonde zich toch een uitstekend paardrijdster en deed in deze edele kunst niet veel voor Walravia onder. De schildering, die de kleine Vrouwe van de Doorwerth van den overval door de bende van Pirot van Rossem had gegeven, moest bij Louise een levendige belangstelling voor Jonker Daem hebben gewekt, want zij hield niet op Walravia over hem te ondervragen.

'Hij moet wel knap zijn en dapper!' meende Louise, terwijl zij haar paard inhield en langzamer liet gaan.

'O, ja! hij is zoo edel! Zijn oogen zijn trouwen openhartig. Ja, ik houd veel van Daem!'

'Zoo? en wat zegt Jonker Jasper daarvan?'

'Nu - die kan daar toch niets tegen hebben? De Van Obbendorfs wonen zoo vlak bij ons, dat we wel veel met elkaar moeten omgaan. Dat is ook altijd zoo geweest, zoolang ik mij herinner.'

‘En dat vindt jij, dunkt me, niet onaangenaam?’

‘Neen - integendeel! Daem kan alles - hij durft ook alles. Nooit wordt hij moe. Ja, dát wordt een echte ridder!’

Louise lachte.

‘Jasper dan niet?’ vroeg ze.

‘O, jawel! maar Jasper is heel anders dan Daem. Jasper is altijd zoo ernstig. Met Daem kun je vroolijk zijn. Ik ken hem al zoolang en hij is net een groote broer voor me. Jasper houdt meer van studie en lezen; hij is ook niet zoo handig op de jacht en bij het visschen als Daem.’

Louise keek Walravia spottend van terzijde aan en zei toen:

‘Verlang je er erg naar om met Jasper te trouwen?’

Walravia kleurde.

‘Och, neen’, antwoordde zij toen, haperend. ‘Maar het is beter, zegt grootvader Wyttenhorst. Die is altijd zoo goed voor me en hij weet wat het beste voor mij is. Als ik het alléén had te zeggen, zou ik liefst nog een beetje willen wachten.’

‘Dat begrijp ik! je bent nog erg jong.’

Tal van vragen deed Louise nog in den loop van dien dag over Daem en Walravia antwoordde gedwee en, daar zij zelf een groote bewondering en warme genegenheid voor den Jonker Van Obbendorf gevoelde, werkte zij er ongemerkt toe mee om bij Louise een levendig verlangen wakker te roepen om dien voortreffelijken, jongen Edelman te leeren kennen.

‘Weet hij dat je hier bent?’ vroeg zij des avonds toen zij vertrouwelijk in één der diepe vensternissen van de ridderzaal keuvelden.

‘Ja - hij weet het!’ zij Walravia haperend.

‘Zoo? zou hij hier niet eens komen?’

‘Misschien - je kunt niet weten! Ik geloof, dat hij morgen hier in de buurt moet wezen.’

‘Hier in de buurt?’

‘Ja! - en dan komt hij misschien ook wel hier....’

Het is moeilijk uit te maken wie van de beide meisjes in dien nacht het onrustigst woelde in den slaap. Beiden droomden van ridders en den Jonker van Rosande zagen zij te midden van een schitterend gezelschap: *hij* was de edelste en waardigste van allen! Walravia peinsde

daarover nog bij het ontbijt. Zij sprak niet veel. Tijdens de Mis in de kapel had haar een gevoel van somberheid overvallen. Was het geen zonde, dat zij zooveel aan Jonker Daem dacht, terwijl een verloving haar met een ander voor altijd verbond? Voor altijd....

Een uur later beklom Walravia de wenteltrap in den grooten toren. Zij keek uit over het groene land, over de breede gracht, het riet daarachter en de weiden. Zij zag de rivier als een zilveren lint zich voortkronkelen, maar het meest tuurde haar blik over het gebied in de richting van Arnhem. Het bleef rustig op de landwegen, geen ruiters naderden. Walravia wachtte en mijmerde over haar omstandigheden. Hoe geheel anders zou alles zijn geweest als haar vader niet zoo vroeg was gestorven! Dan had zij hem nu alles kunnen zeggen: dat zij niet van Jasper hield en diep ongelukkig zou zijn als zij altijd bij hem moest blijven. En veel meer zou ze hem vertellen. *Hij* zou haar dan zeker niet dwingen tot dat gevreesde huwelijk, zooals haar moeder en grootvader Wyttenhorst! Maar hij leefde niet meer en zij kende zijn wensch.... En nu gleed het verlangen van de kleine weer naar Jonker Daem. Ja, die! Wat had hij laatst gezegd, toen zij hem kuste voor hij zich in de gracht liet zakken? 'Dit is mij belooning genoeg!' Wat bedoelde hij daarmee? hechtte hij werkelijk eenige waarde aan een kus van haar lippen? Vriendelijk toonde hij zich altijd voor haar, vol zorg ook; steeds deed hij wat zij vroeg, snel en met vreugde.... Maar och, dát deden de oude Otto en Peer ook. Dat kon wel niet anders dan vriendschap zijn, omdat ze elkaar zoo goed kenden. En bovendien, al gaf Jonker Daem ook nòg zoo veel om haar.... het mocht immers toch niet! 'Het'? Walravia kleurde voor haar eigen gedachten, maar zij wist zich alleen en niemand lette op haar.... Het was toch wel heerlijk zich daar eens een oogenblik in te denken! Als die band, die haar verbond aan Jasper, nu tóch eens kon worden verbroken? En als dan Daem kwam en haar vroeg met hèm te trouwen.... O, ja! dan zou ze jubelen; dán wilde zij wel dadelijk huwen, zonder uitstel! Doch hoe dien band te verbreken! Zij kon weigeren, met beslistheid Jasper afwijzen, en zeggen dat ze hem haatte. Dat zou tegen den wil van haar overleden vader zijn, maar.... zij zou het kunnen, zij zou het doen, als ze maar eerst de zekerheid had, dat Daem werkelijk

van haar hield en met haar op de Doorwerth wilde wonen.... O, hoe heerlijk zou het zijn als hij nu aandraafde op zijn vurig ros en haar dát zei!

Walravia zuchtte. Nogmaals keek zij uit. Toen zij niemand zag naderen, daalde zij teleurgesteld de trap weer af om Louise op te zoeken. Maar die vond zij nergens. Waar hield de lieftallige Jonkvrouw Van Baarle zich verborgen?

Louise wandelde een half uur vroeger in gedachten verdiept, de burchtbrug over, den voorburcht door naar het indrukwekkende poortgebouw. Het was een zonnige herfstdag en de heerlijke geur, die uit de landerijen opsteeg, lokte haar buiten de gracht, in de oprijlaan en verder den landweg op. Zij schreed langs boschjes, waarin vogels zongen - steeds verderweg dwaalde zij van den Doornenburg. Plotseling werd zij uit haar gedroom opgeschrikt door stemmen. Zij naderde een boomgroep, waarachter zich twee mannen bevonden. Het bleken ruiters, die voor een oogenblik waren afgesprongen, hun paarden hadden vastgebonden en nu aan den kant van den weg zaten te praten. Louise bemerkte, terwijl zij schuchter door de takken keek, een jongen Edelman met vroolijk, gebruind gelaat en tintelende, blijde oogen en een ouden krijgsknecht. De Jonkvrouw luisterde.

‘Ja, Berend,’ lachte de Jonker, ‘die tijd van rondzwervende ridders is voorbij! Maar als ik zoo met jou op een tocht ben, vrij voortdravend door het lage land of door onze heerlijke Veluwsche bosschen, dan kan ik mij toch nog verbeelden dat wij in dien goeden, romantischen tijd leven. En dikwijls bekruipt me de lust, als we langs statige Burchten rijden, om daar te rusten in de hoop er schoone Jonkvrouwen te vinden. Ha! zoo 'n ouderwetsche ontvoering, zoo'n vlucht met een edele Jonkvrouw voor op het ros!’

De oude krijgsman lachte.

‘Ja, Jonker Daem, dat zou u lijken! Bij mijn baard, ge zoudt er den moed wel voor hebben.’

‘En den lust ook, Berend!’

Louise glimlachte. Er bleef geen twijfel over - dit was Jonker Daem van Obbendorf. Nu, Walravia had hooge verwachtingen bij haar gewekt, maar zij had niet overdreven! Dát was een Edelman!.... Zij ging voorzichtig achteruit en vervolgde toen, of ze niets had gezien, haar wandeltocht. De beide mannen, haar

voetstap hoorend, keken op en Jonker Daem uitte een kreet van verrassing.

‘Wat is dat, Berend?’ riep hij. ‘Gaan mijn wenschen in vervulling!’

Hij sprong op en trad op Louise toe.

‘Schoone Jonkvrouw!’ zei hij, met een diepe buiging en zijn hoed met edelen zwier afnemend, ‘vergeef mij deze vrijpostigheid. Is het een dolenden Jonker geoorloofd, het woord tot u te richten?’

Louise keek hem lachend aan. Het ontging haar niet, dat zijn blik met ongeveinsde bewondering op haar rustte.

‘Een dolende Ridder en een dolende Jonkvrouw - hoe is het mogelijk, dat zij elkaar vinden!’ zei ze op de haar eigen losse en vrije wijze. ‘Mag ik vragen naar den naam van hem, die mijn eenzame overdenkingen stoort?’

‘Daem Schellard van Obbendorf, edele Jonkvrouw, van het Slot Rosande. Ik beveel mij onderdanig voor uw dienst aan!’

Louise neeg en vervolgde, haar schitterende, guitige oogen op zijn manlijk gelaat gericht:

‘Geen zwaren dienst zal ik van u verlangen Jonker Van Obbendorf. Ik vraag u niet een bende woestelingen, die mijn leven bedreigt, te verslaan, hoewel ik weet dat ge evenals de Ridders van voorheen, met vreugde een dergelijke taak op u zoudt nemen. Ook wensch ik niet, dat ge een wild zwijn of een draak doodt. Het eenige, dat ik van u vorder, is dat ge mij terstond volgt naar den Doornenburg, waar Walravia van Voorst u met ongeduld verbeidt.’

Bij het noemen van dien naam steeg het bloed den Jonker naar de wangen. Hij wendde zich snel om en riep zijn dienstknecht toe:

‘Maak de paarden los, Berend! Ga er maar mee vooruit naar den Burcht. Ik volg je met de Jonkvrouw.’ Hij keek haar vragend aan en vroeg: ‘Staat u het mij toe? ge komt immers ook van den Doornenburg?’

‘Ja! ik logeer daar.’

‘Ha? een verwante?’

‘Van Vrouwe Josina.’

‘Zoo. En mag ik, overmoedig, naar den naam van deze schoone verschijning vragen?

‘Louise van Baarle, jongste dochter van Heer Willem van Baarle.’

Hij had haar zijn arm aangeboden en zij nam dien zonder weifeling aan. Een nobel paar vormden zij: de Jonker kloek, fier, vol levenslust en gezondheid, de Jonkvrouw slank en toch goed gevuld, met donker haar en blozende wangen. Beiden bewogen zich gemakkelijk, beiden hielden van spot en ongedwongen kout. Hun gesprek stokte geen oogenblik, hun luide lach daverde over de weiden en toen zij door het poortgebouw achter Berend aan in den voorburcht van het Kasteel traden, zei Louise openhartig:

'Het is mij of ik u al door en door ken, Jonker Van Obbendorf! Walravia had mij ook reeds zooveel van u verteld. Ge blijft, hoop ik, wat bij ons?'

'Den geheelen dag - als ik mag! Als men het geluk heeft zooveel schoonheid te vinden, doet men het beste zoolang mogelijk in de nabijheid daarvan te toeven. Er zijn niet veel Jonkvrouwen, als gij, die in lieflijkheid en edelheid....'

'Kom, Jonker Daem - ik mag u zoo wel noemen, niet? - genoeg van die vleierij! Ha! daar is uw vriendin!'

Walravia stond voor één der stallen met Peer te praten, die de paarden roste. De klank van Louise's stem deed haar opkijken. Zij zag het tweetal naderen, beiden schoon en voornaam, volkomen bij elkander passend. Gearmd liepen zij nog steeds, alsof ze elkaar reeds toebehoorden, en op de twee lachende gezichten straalde de levensvreugde.

'Wel, wel!' zei Peer, 'daar hebben we Jonker Daem. Die twee schijnen elkaar wel te bevallen!'

Walravia verbleekte en haar lippen trilden, maar vóór het tweetal naast haar stond, had zij zich reeds hersteld.

'Ha, Daem!' riep ze, pogend den gewonen vertrouwelijken toon tegen hem aan te slaan, 'dat is goed van je! Heb jelui elkaar op den landweg ontmoet?'

Jonker Daem keek haar onderzoekend aan. Wel lachte zij hem als altijd vriendelijk en verheugd toe, maar er klonk toch iets in haar stem, dat hem trof.

'Ja, Walravia, ik moest hier in de buurt zijn en kon niet nalaten even op den Doornenburg aan te gaan om te zien hoe je het maakte. Maar ik heb al gemerkt, dat je een voortreffelijk gezelschap hebt in de Jonkvrouw Van Baarle en je dus niet kunt vervelen!'

Hij keek nogmaals met bewondering naar Louise, die Walravia met een ondeugend gezicht gadesloeg.

‘Dat is zoo,’ zei Walravia, eenigszins mat. ‘Wel Louise - nu heb je je zin!’

‘Wat bedoel je?’ vroeg Louise.

‘Je wilde immers zoo graag bezoek van Jonkers ontvangen!’

‘Ha, ha!’ lachte Daem, ‘nu, als ik dan maar in den smaak val!’

Het drietal begaf zich onder velerlei kwinkslagen naar de ridderzaal in den Burcht, waar Heer Sweder en Vrouwe Josina den Jonker hartelijk verwelkomden en hem aan het degelijke, manlijke middagmaal noodden.

In den loop van den middag vermaakten zij zich met spelen in den voorburcht. Er werd geschoten met boog en vuurroer, gekaatst, gekegeld en met ballen geworpen, maar Walravia die anders als zeer bedreven gold in de spelen van die dagen, had er nu geen pleizier in. Om wat afleiding te vinden, liet zij Horan roepen en vroeg hem iets voor hen te zingen. Hij droeg het lied van de twee Koningskinderen voor, die gescheiden waren, maar Walravia's stemming werd daardoor nog meer gedrukt. De zanger koos toen het lied van een ‘proper knechtken rein’ en zijn meisken Lysken en droeg ook den ouden zang van dertig coupletten voor van Graaf Floris en Gerard van Velzen, die zoo begon:

‘Wie wil hooren een nieuw lied,
En dat zal ik u zingen,
Hoe Gerard van Velzen Graaf Floris verried:
't Zijn wonderlijke dingen.’

Nog lachte Walravia niet; haar gedachten konden zich niet bij de lange geschiedenis bepalen. Toen deed Horan een laatste poging en zong het lied van den vorstelijken dichter Hertog Jan I van Brabant:

‘Eens Meien morgens vroege was ic opgestaen;
In een scoen bloemgardekin
Soudic spelen gaen:
Daer vantic drie Joncfrouwen staen.
Sie waren so wale gedaen.
Dene sanc vore, dander sanc na:
Harba lorifa, harba lorifa!’ enz.

Het was een lied, dat Horan, toen Walravia kleiner

was, vaak aanhief omdat zij het refrein zoo graag meezong. Zij glimlachte nu ook, maar gaf den zanger niet den lof, die hem toekwam.

Hoe geheel anders had zij zich het bezoek van Daem voorgesteld. Zij meende zoo zeker te mogen verwachten, dat hij zich alleen met háár zou bezighouden zooals het op de Doorwerth ging als zij zich onbespied achtten, maar.... Louise wist voortdurend de aandacht van den Jonker op zich te vestigen!

In den avond, toen Daem vertrok, bracht Walravia hem door de oprijlaan. Bij het eind daarvan nam zij afscheid.

'Deert er wat aan, Walravia?' vroeg de Jonker, voor hij in den zadel sprong. 'Vindt je het hier niet aangenaam? - je was zoo stil vandaag!'

'Och, wat hoofdpijn, Daem! Het is niet erg. Kom je nog eens weer?'

'Misschien - als je het graag wilt!'

'Natuurlijk wil ik het graag. Hoe vindt je Louise?'

'Een alleraardigst meisje, zoo vroolijk, zoo vrij! - je bent dadelijk met haar op streek.'

'Ja, dat heb ik gemerkt! Nu - Louise blijft hier nog een paar weken, je hebt dus nog gelegenheid....'

'En jij?'

'O, ik! nog een dag of wat! Louise vindt jou dunkt mij ook wel aardig.'

'Zoo, dacht je dat? Nu - het wordt voor mij ook langzamerhand tijd om naar een bruid om te zien.'

Hij trok de teugels aan.

'Nu, vaarwel Walravia! Tot ziens op de Doorwerth!'

Zij wuifde hem na. Droef stond haar gelaat toen zij terug ging. Zij had geen recht op hem en tóch....

In het poortgebouw wachtte haar Louise, die haar onder den arm nam.

'Zou hij nogmaals komen, Walravia?' vroeg zij.

'Misschien!'

'Wat zei hij van mij?'

'O, hij vond je erg aardig....'

'Is dat waar?'

'Zeker! - hij zei, dat het tijd voor hem werd om een bruid te zoeken.'

'Zei hij dàt? Ja, er komt een tijd, dat men naar meer vraagt dan een aardig speelgenootje!'

'Dat merk ik....'

Zij zwegen beiden, Walravia bitter gestemd, Louise vol blijde verwachting.

Toen de kleine Vrouwe Van Doorwerth een uur later, na door Mejuffer De Ruyter geholpen te zijn, op haar slaapkamer alleen lag, weende ze zacht. Wat was er gekomen van haar hoop, dat Daem op dezen dag haar iets heel bijzonders zou zeggen en vragen?... Niets dan teleurstelling! Een ánder zou hem bezitten. En zij.... ja, voor haar scheen het 't beste zich nu maar naar den wensch van haar moeder en voogd te voegen: trouwen met Jasper en reeds spoedig.

Door den stillen avond reed Jonker Daem met zijn knecht ondertusschen huiswaarts. Hij sprak weinig. Hij dacht over Walravia. Waarom deed zij zoo kortaf? Hij wilde haar zoo graag blij en gelukkig zien; maar wat kon hij doen daar zij immers een ander toebehoorde?!

Zijn eer verbood hem, te bekennen wat er in zijn hart omging - hij mocht niet aanzetten tot ontrouw....

Hoofdstuk XIV.
Pijnlijk wederzien.

Het was een heldere maanavond, tien dagen na de gebeurtenissen, in het vorige Hoofdstuk verhaald. Het zilveren licht viel in de goede Stad Arnhem op een tweetal mannen, die haastig voortliepen door de Backerstraat. Wij herkennen den Heer Van Ravenhorst en den wever, bij wien hij zijn intrek had genomen. Zij kwamen uit een samenkomst van Doopsgezinden, waar een Doopplechtigheid plaats vond.

Gedurende zijn verblijf in Arnhem had Ravenhorst tal van geloofsgenooten bezocht. Hij deed het meestal 's avonds laat en tot nu toe was het hem gelukt aan de aandacht van de Stadsoverheid te ontgaan. Het geschiedde echter niet zonder reden, dat de beide mannen thans zoo snel voortgingen. De nieuwe Regeeringsplakkaten waren streng; zij verboden alle sectarische samenkomsten en in het bijzonder die der Anabaptisten. Hoewel de Doopsgezinden zich niet tot de *dweepzieke* Anabaptisten rekenden, maakte de Arnhemsche Overheid die onderscheiding niet. Men ontdekte hun vergaderplaats en op doodstraf werd hun verboden weer samen te komen! De Gemeenteleden lieten zich hierdoor evenwel niet afschrikken en gingen in stilte voort met het houden van gemeenschappelijke godsdienstoefeningen, nu in een huis in de Torffstraat.

Tot op dezen avond leek het, dat de Overheid niet van deze geheime bijeenkomsten wist. Het Evangelie werd er gepredikt, enkele huwelijken waren er voltrokken en de Doop herhaaldelijk bediend. Ook zong men gezamenlijk, bijv. het oude lied:

‘Al worden wij misprezen,
Vervolgd in 't aardsche dal,
En moeten een gaapzel wezen
Ter wereld groot en smal,

Als schaapkens uit den stal
Verstrooid zijn overal,
God zal ons wel genezen,
Als 't Hem believen zal.'

Dezen avond was het Doopformulier weer plechtig uitgesproken:

'Op de belijdenis uwer zonden en bekentenis uws geloofs, dat gij gelooft en bekent, dat J.C. is de levende Zone Gods, gelijk ook Petrus, Martha en de Moorman hebben bekend en beleden, en gij ook alzoo begeert u Gode en Zijne Gemeente over te geven in gehoorzaamheid, om te dienen in heiligheid en gerechtigheid de dagen uws levens in der zwakheid en der kleinheid, en dat gij daarop begeert den Waterdoop te ontvangen, in de hooge namen des Vaders en des Zoons en des H. Geestes, en omdat gij 't zelve begeert, zoo doopen wij u in den name des Vaders en des Zoons en des H. Geestes. - Het zij vast en het blijve zulks in der Eeuwigheid! (Matth. XXVIII; 2 Cor. I; Galat. III en Colloss. II.) En nu moet ge de gedoopten met hand en mond voor lieve broeders en zusters aannemen.'

Toen Ravenhorst met den wever na afloop naar buiten trad, zag hij schaduwen langs de huizen glijden; ook hoorde hij voetstappen. Zij keerden terug en waarschuwden de broeders: men vreesde voor verspieders. Door een achterdeur vertrokken daarop de meesten om langs omwegen naar hun woningen terug te gaan. Ravenhorst en de wever volgden echter den hoofdweg.

Midden in de Backerstraat bleven beiden staan. Achter hen klonk gejoel en hulpgeschrei.

'Dat zijn onze broeders!' riep de wever ontsteld. 'De Heer zij met ons - zij worden vervolgd!'

Het gegil van een vrouw werd nu boven het gerucht der stemmen vernomen.

'Eén onzer zusters!' zei Ravenhorst met ontzetting. 'Spoed u naar huis, mijn broeder; u moet men thans hier niet vinden. Ik zal zien wat ik kan doen.'

'En ik zou u dus alleen laten? Neen, broeder Ravenhorst, wij zullen in het gevaar niet scheiden!'

Zij stonden bij één der stegen, die naar de Kerckstraat leidden. Nu herkenden zij de vluchtelingen, die op hen toesnelden: een tweetal vrouwen en drie mannen, die de vergadering hadden bezocht en nu door een vijftien-

tal burgers en soldaten werden vervolgd. Eén der vrouwen was reeds in handen van de achtervolgers geweest, zooals bleek uit haar loshangend, verward haar, doch zij had zich weten los te rukken. De vluchtenden waren een paar meters vóór, maar de afstand tusschen hen en de woeste bende gewapenden werd steeds kleiner.

'Er moet terstond gehandeld worden!' riep Ravenhorst. 'Zij kunnen door deze steeg en ik zal trachten de woestelingen bij den ingang eenigen tijd op te houden!'

'Hierheen, hierheen!' zoo verhief de wever zijn stem. Hij wees op de steeg en de ontstelde Mennonieten begrepen hem. Zij renden de nauwe gang in.

'Gij ook!' gebood Ravenhorst. 'Voorwaarts! - mij kennen ze misschien niet!'

De wever gehoorzaamde.

'Houd hier een oogenblik stand, broeder!' zei hij gejaagd, 'ik zal een omweg maken en de aandacht van de ontaarde lieden dan trachten af te leiden.'

Ravenhorst plaatste zich voor de steeg. Zijn hooge, breede gestalte sloot den doorgang af.

'Halt, menschen!' riep hij luid. 'Wat is dit voor een lawaai? - zijt ge roovers, dat ge vreedzame burgers zoo achtervolgt?'

'Op zij!' donderde de aanvoerder der soldaten.

'Steek hem neer!' klonk het achter uit de bende. 'Hij behoort tot de ketters - ik zag hem straks naar buiten komen.'

Een soldaat richtte zijn piek op de borst van Ravenhorst.

'Stoot toe, stoot toe! dood den ketter!' krijschte een burger, die het echter geraden hield een weinig op zij te gaan.

Ravenhorst was op zijn hoede. Hij greep de piek, rukte haar uit de hand van den krijgsman en wierp het wapen achter zich. Vloeken en wild getier volgden. De bende begon ruwer op te dringen en een zwaardslag verwondde Ravenhorst aan de wang. Hij hield echter stand en begon zijn vuisten te gebruiken.

'Grijpt hem levend, mannen!' gebood de aanvoerder. 'De kettersche hond zal hiervoor boeten op de pijnbank. We zullen hem uitrekken en geeselen en branden tot hij al de namen van dat anabaptistische gebroed heeft verraden! Grijpt aan, grijpt aan!'

Maar dit kon gemakkelijker worden gezegd dan ge-

daan. Ravenhorst vatte den eerste, die hem met zijn mes bedreigde, bij het middel en slingerde hem in den opdringenden hoop. Eenige minuten van vreeselijke worsteling volgden. Toen besloot Ravenhorst den tegenstand op te geven omdat hij het voor zeker hield, dat de vluchtelingen zich reeds in veiligheid bevonden en hij voor zich-zelf niet wilde vechten.

Nog eenmaal wierp hij zijn aanvallers van zich af, maar op dat oogenblik kwam er redding. Om den hoek van één der huizen aan den overkant van de straat steeg uit een slopje een dikke rookwolk op en terstond daarop gilde een stem luid en angstig:

'Brand! brand! Help, help! mijn kind verbrandt! Help, help!'

De aandacht der aanvallers werd naar de plaats des onheils getrokken - de meesten snelden naar den overkant van de straat. Slechts twee soldaten drongen nog weer op Ravenhorst in. Hij vatte ze aan en schudde hen snel van zich af. Vóór het tweetal weer op de been was, bevond Ravenhorst zich reeds midden in de steeg. Hoewel begrijpend, dat hij niet veel kans had om te ontkomen, wilde hij dit toch beproeven. Hij liep snel voort, in de schaduw langs de tuinmuren schuivend. Plotseling kwam hij langs een geopende deur. Zonder dralen stapte hij binnen in een kleinen tuin en sloot en grendelde de deur achter zich. Hij luisterde met ingehouden adem. Luid werd er weldra in de steeg gevloekt, de bende snelde voorbij naar de Kerckstraat, meenend dat de vluchteling daarheen was ontkomen.

Ravenhorst scheen gered. De wever had handig een vuurtje in het slopje ontstoken, door zijn kreten de aandacht daarheen gelokt en zich daarna uit de voeten gemaakt. Voor ditmaal waren de Mennonieten aan de vervolging ontsnapt. Maar voor Ravenhorst bleek alle gevaar nog niet geweken. Een raam werd geopend en een stem riep naar buiten:

'Wie is daar in mijn tuin? wat beduidt dat rumoer?'

Ravenhorst zuchtte. Dus ontdekt! misschien in handen gevallen van een fanatiek aanhanger der Moederkerk, die hem zou overleveren aan de Stadsregeering, waarna pijniging en de doodstraf zouden volgen.... Zijn hand tastte naar den grendel van de tuindeur. Hij kon nog vluchten. Maar allicht stonden er wachten bij de steeguitgangen.... Hij trad langzaam vanonder de

struiken op het huis toe. De gordijnen achter het opgeschoven raam waren opzij getrokken. Het licht van eenige kandelaars met kaarsen viel naar buiten. Bij dat licht kon men de gestalte herkennen van een oud man met korten, grijzen baard en het voorkomen van een geleerde.

'Wie zijt ge en wat zoekt ge hier?' vroeg de grijsaard.

'Mijn naam zal u niet interesseeren,' antwoordde Ravenhorst. 'Ik word achtervolgd door een dolle bende woestelingen. Van uw gunst en menschlievendheid hangt het af of ik in hun handen zal vallen.'

Een korte stilte trad in.

'Een ketter?' klonk het toen uit de studeerkamer, want dit was het vertrek, waarin Ravenhorst nu een blik wierp.

'Zoo noemt men mij!'

'Van welke richting?'

'Mennoniet!'

De geleerde scheen te aarzelen. Toen sloot hij het raam na geroepen te hebben, dat Ravenhorst even zou wachten. Terstond daarop werd een deur geopend en de oude wenkte den ander om binnen te komen, hem voorgaande naar het studeervertrek.

'Gewond zie ik!' zei de gastheer, toen het licht hen bestraalde. 'Ga daar in dat zijvertrek vrij binnen. Ge zult er gelegenheid vinden om u te wasschen en te reinigen. Ja, het gepeupel....'

'Laat ik openhartig met u spreken!' viel Ravenhorst hem in de rede. 'Het was niet alleen het gepeupel, dat mij vervolgde; er bevonden zich ook krijgslieden onder - de Stadsregeering zou blij zijn als ik werd gevat.'

'Zoo, zoo! Nu - al ben ik een getrouw zoon van onze H. Moederkerk, de wijze waarop men de ketterijen te keer gaat, staat mij toch tegen. Ik denk hierin als de edele Erasmus en de Humanisten: men had de geheele Luthersche beweging moeten negeeren, zij zou dan vanzelf zijn opgelost.... Maar ga u eerst wat wasschen.'

'En dan?'

'Dan kunt ge hier wat rusten en ik zal mijn huishoudster last geven een slaapkamer voor u gereed te maken. Ge moogt hier blijven tot ik een gunstige kans voor u vindt om aan uw vijanden te ontsnappen.'

'Ge zijt een edel mensch, mijn gastheer!' zei Ravenhorst warm.

'Een bescheiden beoefenaar der wetenschappen en der

classieke letterkunde, mijn zoon. Misschien hebt ge mijn naam, Eduard van Hamelen, wel eens gehoord?'

Dit was bij Ravenhorst niet het geval. Hij trad nu in het zijvertrek en wiesch zijn lichte wonden. Toen hij een kwartier later weer in de bibliotheek verscheen, zat de Heer Van Hamelen aan zijn schrijftafel. Hij draaide zich om en wees zijn onbekenden gast een zwaren leunstoel tegenover hem.

'Dus Mennoniet?' vroeg hij met zekere interesse. 'Godsdienstgeschiedenis en Geschiedenis in het algemeen zijn mijn geliefde studiegebieden. Ik heb de geestelijke stroomen van den laatsten tijd dan ook met aandacht nagegaan. Tot zekere hoogte voel ik sympathie voor de ketters. Want dit is zeker: een groot deel van hen is met meer ernst bezield dan velen, die in de Kerk zijn gebleven. Het schandelijk verderf onder de Geestelijkheid en onder de leeken van onzen tijd zal niemand kunnen ontkennen.'

'Dit zegt ge en tóch schaart ge u niet aan onze zijde?' vroeg Ravenhorst verwonderd.

'Ik sprak straks van Erasmus. Ik denk over dit alles evenals hij. Het onderwijs en de opvoeding moeten verbeterd en bijgeloof en onzedelijkheid worden bestreden. Het beperkte Middeleeuwsche denken kan vrijer worden, humaner en de Ouden kunnen ons op letterkundig, staatkundig en sociaal gebied veel leeren. Zoo dienen wij de Middeleeuwsche, enge Scholastiek te verdiepen en te zuiveren, doch.... wij kunnen dat doen *in* de Kerk blijvend.'

'Vergeef mij, Heer Van Hamelen, dus zie ik in u een Humanist?'

'Zeker! dat ben ik. De oude classieken bewonder ik eerbiedig. De gedachten van onzen tijd moeten worden gemengd met die der Grieksche en Romeinsche schrijvers. Uit die paring kan iets schoons opbloeien!'

'Maar had Erasmus, die dit ook wilde, niet iets slaps?'

'Hij critiseerde de wantoestanden in de Kerk, dunkt mij, toch even onomwonden als Luther!'

'Ja! - maar *daden* bleven bij Erasmus uit! En bovendien, ik geloof niet, dat Erasmus de beteekenis van de nieuwe stroomingen ten volle begreep?'

'Wat nu? Verklaar dat dan eens duidelijker?'

'Het is niet genoeg, dat men in zijn studeerkamer tot zekere conclusies komt. Men moet zijn *leven* inrichten naar die inzichten - men moet *in daden toonen* wat

men gelooft! Erasmus leverde wel critiek, maar hij had niet den moed om als Luther tot het uiterste te protesteeren tegen zooveel ongerechtigheid. Misschien was het echter, zooals ik reeds zei, meer gebrek aan inzicht dan aan moed. Immers dwaasheid is het als Erasmus te meenen, dat men de Hervormersbeweging had kunnen negeeren, zoodat zij zou zijn dood geloopen. Deze beweging, hoezeer zij ook hier en daar ontaardde, is niet het werk van een paar heethoofdige en verblinde drijvers. Renaissance en Reformatie zijn gekomen, omdat de tijden er rijp voor waren; beide ontspringen uit diepe behoeften van de ontwakende volken, beiden hebben hetzelfde ideaal: de vrijmaking van den mensch. Dien vrijheidsdrang kan en màg men niet negeeren - hij móest naar buiten breken om de beletselen op zij te werpen, die bestonden in de Middeleeuwsche Kerk en in de verkeerde sociale toestanden der vorige eeuw!'

'Goed gesproken, mijn vriend! Maar mag ik nu ook een woord ten gunste van de zienswijze van Erasmus en van mijzelve zeggen? Dat kwaad, dat wij in de Kerk opmerken, is dat uiterlijk of innerlijk? Innerlijk, niet waar. De *gevoelens* en *motieven* van de tegenwoordige Geestelijkheid deugen niet. *Die* moeten dus langzaam worden verbeterd. Zoo stel ik mij voor, dat van de opleving der classieke studie en van het verbeterde onderwijs veel invloed ten goede zal uitgaan. En natuurlijk komt er op de critiek van Erasmus en de Hervormers in de Kerk een reactie, een streven naar de zeer noodige herziening! - ik geloof, dat de nieuwe Orde van Jezuïeten dit beoogt.'

'Dat is mogelijk, maar tot de herziening, die werkelijk het kwaad zou doen verdwijnen, zal het niet komen!' viel Ravenhorst in. 'Gij zijt historicus, Heer Van Hamelen - zeg het zèlf, wat hebben de Concilies voor verbetering gebracht? Het *stelsel*, het heele hiërarchische stelsel, erfenis van den Romeinschen tijd, besmet met de zucht tot wereldheerschappij en vermengd met veel heidensch *uiterlijk* vertoon, moest verdwijnen als het ernst zou worden met de hervorming *in* de Kerk. Dat stelsel naar het voorbeeld van het Romeinsche Rijk is op macht gegrond en het streeft naar steeds grootere macht. Priesterlijke heerschzucht, jacht naar rijkdom, overheersching, machtsmisbruik.... is dat alles niet ontaarding en ziekelijk? Zoo is het in de oudste Kerk niet geweest!'

‘De Kerk werd allengs tot een ziekelijk, heerschzuchtig lichaam, wilt ge zeggen!’ zoo viel de grijze geleerde in, die zich begon op te winden. ‘Gij ziet echter alleen de kwade uitwassen en wilt daarnaar ten onrechte het schoone en zuivere *wezen* van onze Kerk beoordeelen. Dan, sta mij toe, een paar vragen! Al geef ik toe, dat er fouten zijn begaan - ja, ronduit gesproken, dat er ongerijmdheden zijn in de uitwerking der leer, die terstond opvallen als men de Catechismus scherp ontleedt - al geef ik toe, dat het Christendom wat te veel veruiterlijkt is, dat; vele der Kerkelijke gebruiken kinderachtig moeten heeten - kan dat niet *verbeterd* worden? Kunnen leer en eeredienst niet worden *gezuiverd*? Kan, met behoud van het Pausdom, de priester*heerschappij* niet worden veredeld tot priester*dienst?*[1)] Wat de Kerk leert over Hemel, Hel en Vagevuur moogt ge vrij critiseeren - de *kern* dier leeringen blijft waar - echter is de Kerk, ondanks Haar gebreken, niet steeds *zedelijk* een macht ten goede geweest? Al zijn Haar middelen in ons oog niet alle deugdelijk - toch heeft de hoop op loon in den Hemel of de vrees voor straf in de Hel veel goed gedaan aan de massa, die nog niet toe is aan hoogere opvoedingsmiddelen. Waarschuwen tegen het kwaad deed de Kerk te allen tijde! zegt dat niets?.... En dan - er is in de Kerk toch nog méér schoons en goeds!.... Zijn de kathedralen en prachtige kerken niet zeer talrijk in onze steden? let eens op den bouw, op de uitvoering, op de stemming binnen de muren, op de fraaie bewerking der onderdeelen. Spreekt daaruit niet een diep religieus gevoel, een werkelijk rijk-godsdienstig leven? Zoo iets kan geen ongeloovige cynicus maken. En let dan ook eens op den rijkdom aan Middeleeuwsche religieuze literatuur, legenden en verhalen.[2)] Slechts een religieus volk kan zoo iets voortbrengen. Die eeuwen waren rijk aan echte, natuurlijke, devote religie, aan zoeken naar Heiligheid en.... dit bloeide in den schoot der Moederkerk. Kent ge de schoone geestelijke liederen uit die

1) Gregorius I (590-604 Paus) noemde zich-zelf Servus Servorum Dei, d.i. dienaar der dienaren Gods.
2) Zie voor deze R. Katholieke mystiek o.a.: Dr. De Voys ‘Middelnederl. Legenden en Exempelen’; J. Verdam ‘Middelnederl. Geestelijke Poëzie’; Dr. Acquoi ‘Geestelijk Lied in de Nederlanden vóór de Hervorming’.

dagen? Dat alles was er ondanks den dwang der Kerkelijke hiërarchie, dien gij de oorzaak van het kwaad noemt! Thans hebben wij evenwel een tijd van duisternis en inzinking - wie ontkent het? Maar rijker godsdienstig leven zal er uit voortkomen - het zuivere in de leer zal over het kwaad triumfeeren!'

'Ja! *buiten* de Kerk, die immers weigert Haar gebreken te verbeteren,' meende Ravenhorst.

'Neen, neen - *in* de Kerk! Christus stichtte maar één Kerk, die op den duur *alle* menschen zal omvatten en zal zalig maken met Haar middelen,' hield de Heer Van Hamelen vol. 'Laten wij de zaak iets breeder nagaan - ik gevoel dat ge een ernstig man zijt, maar ge dwaalt.... Wat is deze beweging na 1500 eigenlijk, deze zoogenaamde Hervorming? Dit protesteeren is geen hervorming van bedorven maatschappelijke en godsdienstige toestanden, maar het is er het gevolg en de voltooiing van. Het is een uitslaande vlam na een lang smeulen, een naar buiten breken na een lang innerlijk bederf. Dit kwaad zal uitbranden. Luther is naar mijn meening geen geestelijk hervormer. Wie geestelijk wil hervormen, werkt vanuit een bestaand milieu - in en vanuit de Kerk dus hier! Luther noem ik een opstandeling, Erasmus een hervormer. Luther en degenen, die hem in Duitschland volgden, hebben zich van Rome afgescheiden - al gebruikten zij ook heilige leuzen - voor een groot deel uit economische beweeggronden. Vele vorsten zijn hem bijgevallen uit eigenbelang, omdat het hun economisch voordeelig was met het Pausdom te breken. De Duitsche vorsten hebben de beweging gebruikt om hun macht te vergrooten. In de Nederlandsche gewesten, is het wat anders gegaan - de strijd is hier meer geestelijk, zit meer onder het volk. Toch liggen ook hier economische en politieke belangen op den achtergrond: eigenbaat, haat tegen onderdrukking en zware lasten, toorn over geschonden 'rechten'. O - het is begrijpelijk! Doch g e e s t e l i j k en religièus is dat alles niet; het spruit niet uit diepen religièuzen drang! Wie naar zuiverder godsdienst dan die van thans verlangt, dringe diep in de oude leer.... Spoedig zal de kentering intreden! Dan krijgen we echter den terugkeer tot het zuiver Roomsch-Katholieke; de Geestelijkheid zal met reiner handen de Sacramenten bedienen en het echte godsdienstige leven zal weer ontwaken. Het Protestan-

tisme echter zal voortwoekeren in allerlei secten, die elkaar zullen bestrijden, daar elk zijn meening wil doen zegepralen - het zal zichzelf dooden tenslotte omdat hoogmoed en begeerte er de grondtoon van zijn. Vrij onderzoek met loochening van Kerkelijk leergezag baant noodwendig den weg tot oppervlakkigheid, verwarring, hoovaardij, verfijnde hebzucht en eerzucht en ongeloof. Alle wetenschap en alle onderzoek moet wortelen in de Kerk. Deze is vóór vooruitgang, mits Christus en God er het middelpunt van uitmaken, mits de oude geloofswaarheden maar ongeschonden blijven[1)].... In de Kerkleer is de volmaakte kennis omsluierd gegeven - de priesters hebben tot taak: naar de mate het volk in geestelijke ontwikkeling toeneemt, dit een steeds dieperen blik in de leer te schenken. De zedelijke waarheden zijn eenvoudig en door ieder te begrijpen, maar het mystieke niet. De Kerkleer ontwikkelt zich niet van het onvolmaakte tot het hoogere - neen! Zij is van den beginne af volmaakt. De Geestelijkheid dient Haar Kinderen geleidelijk op te voeden tot het volledig inzicht in de verborgen waarheid der leer. Dat gaat langzaam.... En let eens op hetgeen de Kerk, tot nu toe *deed*: de bekeering der heidensche wereld, de arbeid tegen de slavernij, de missies naar verre landen, de bevrijding der vrouw uit de slavernij der heidensche opvattingen, de redding van het kind, dat onder het heidendom in nog ellendiger voorwaarden leefde dan de vrouw, en later de onderwijzing van het kind. Heeft de Kerk niet tegenover de heidensche verachting van slaven en slavinnen en van den arbeid in het algemeen, de gelijkheid van alle menschen voor God en de hooge waarde van den arbeid geleerd? Heeft niet de Kerk ontzaggelijk veel gedaan voor de Kunst en voor de verzorging van armen en ongelukkigen, die in den heidentijd vrij algemeen werden veracht? De Liefde heeft de Kerk altijd geleerd. Onnoemelijk veel goed heeft Zij dus gesticht, mijn zoon! En wat heeft Zij gestreden! Denk aan de Christenvervolging in den Romeinschen tijd, en dan aan de vele ketterijen, die Haar bedreigden: het Arianisme, dat de Godheid van Christus loochende; het Nestorianisme, dat de persoonseenheid in Christus en

1) Ontkend kan echter niet worden, dat de Kerk de verkondigers van nieuwe wetenschappelijke inzichten vervolgde.

het Goddelijk Moederschap van Maria ontkende; het Eutychianisme, dat Christus slechts één natuur toeschreef en het Pelagianisme, dat de erfzonde ontkende. Denk aan den strijd met den Islam - en dan aan de latere Waldenzen, Wicleffieten en Hussieten, die het Pauselijk gezag aanrandden. Al deze beproevingen is de Kerk te boven gekomen. Zoo zal Zij ook de tegenwoordige aanvallen doorstaan. Zij blijft Haar roeping getrouw: de menschheid tot Zaligheid te brengen door het ware geloof en de Geboden te leeren, het H. Misoffer op te dragen en de andere H. Sacramenten te bedienen, door de geloovigen te leiden en te besturen. Thans beleven we een tijd van inzinking, doch de herleving zal volgen; de Heilige Geest verlaat de Kerk niet, Christus blijft Zijn beloften immers getrouw!'

Een stilte trad in.

'Ge zijt een oprecht Katholiek!' zei toen Ravenhorst bedachtzaam. 'Ik ontken niet, dat de Kerk veel goed deed - maar thans is het kwaad zóó zeer in Haar binnengedrongen, dat Haar werken boos zijn. Het volk dorst in onze dagen niet alleen naar bevrijding van den dwang der heerschzuchtige priesters, maar ook naar persoonlijk verkeer met Christus en God. Daartoe moest de Kerk feitelijk opleiden, want dat is de Zaligheid. Zij doet dat evenwel niet. De priesterstand als middelaar tusschen leek en God maakt misbruik van zijn macht en werkt den schijngodsdienst in de hand - zoo gaat alle heiligheid uit het ambt en sluipt de begeerte erin binnen. Denk eens aan de wijze, waarop na 1500 vele ketters den dood ingingen. Zij hadden een zeldzame kalmte, moed en vergevende gezindheid.[1)] Hun stand-

1) Van de Martelaren uit dezen tijd zijn in Nederland vooral bekend: 1. Hendrik van Zutphen, Augustijner monnik, vriend van Luther, met een hamer op de borst geslagen en verbrand (1524); 2. Hendrik Voes en 3. Johannes Lambertus, Augustijners, beiden verbrand; 4. Jan de Bakker of Johannes Pistorius, Pastoor van Woerden. Hij erkende geen ander gezag dan Gods Woord. Hij werd in 1525 opgelicht, naar Den Haag gevoerd en in de Gevangenpoort opgesloten (men toont daar thans nog de cel, waarin hij zat). Hij werd gemarteld en ook in gesprekken poogde men hem tot de Kerk terug te brengen. Daarop werd hij met een strop om den hals verbrand; 5. Wendelmoet Klaesdochter, een weduwe te Monnikendam. Zij hield vol dat het Sacrament des Altaars slechts brood en wijn was en bleef, dat Christus de eenige Middelaar is en de vereering der Heiligen afgoderij. Zij werd in 1527 te Den Haag verbrand; 6. Angelus Merula of beter Engel Willemsze de Merle, Pastoor van Heenvliet bij Den Briel, bestreed den Mariadlenst, het Sacrament des Altaars en den Paus, dien hij de Antichrist noemde. Hij werd tot den brandstapel veroordeeld, maar stierf op weg daarheen te Bergen (1557); 7. Petrus Bloccius, bestreed ook het Sacrament des Altaars. Hij was schoolmeester of rector te Leiden. Zijn geschriften tegen den Paus en de Kerkelijke gebruiken bezorgden hem de vervolging.

vastigheid in de gruwelijke martelingen bewijst, dat zij buiten de Kerk vonden wat Deze zegt alleen te kunnen geven: het geloof en de gemeenschap met Christus, die wondere bezieling, die ook de oude, vervolgde Christenen hadden en toonden! Veel goeds is er in de Kerkleer, maar de vorm, waarin Zij werkt, deugt niet meer; die is laagmenschelijk geworden. Geen Liefde straalt er meer uit de Kerk, maar heerschzucht en begeerte tot handhaving van het harde gezag. Het ware geloof brengt liefde en vreugde voort. Is die liefde er in de onzedelijke Geestelijkheid, in de gruwelijke vervolgingen? getuigt zij voor haar geloof? Ge spraakt over economische factoren. Die zijn er! Bevrijding op sociaal-politiek gebied is noodig voor een hooger geestelijk leven. En.... Luther een opstandeling? Ja! - omdat de houding der Geestelijkheid hem er toe d w o n g . Doch hij zou niet zoo bezield en krachtig hebben k u n n e n optreden als diepe godsdienstzin en heilige, religièuze ernst niet in zijn hart woonden! De Paulusgeest brandde in hem!.... U sprak van hetgeen de Kerk deed, van het heil, dat uit Rome kwam. Ge weet evengoed als ik, dat het te Rome treurig is gesteld ondanks de goede Pausen, die daar af en toe resideerden. De hoofdwaarheid des Evangelies, n.l. dat de zondige mensch voor God wordt gerechtvaardigd alleen door het geloof in God en Jezus Christus, is door de Kerk verstikt. Het grijpen naar een wereldlijke macht na Gregorius VII en de vervolgingen van edele Christenen als door u werden genoemd: de Waldenzen, Wicleff, Husz, Hieronymus van Praag, Savonarola en velen meer - getuigt dat dan niet van verval? Wat moeten wij denken van Pausen,[1)] die Kerkelijke waardigheden verkochten en bordeelen oprichtten als Sixtus IV (1471-1484)? wat van de vele kinderen van Pausen bij ontuchtige vrouwen,

1) Dat ook de Kerk erkent, dat Pausen ernstige fouten begingen, zelfs in *de leer*, blijkt o.a. uit het tot ketter verklaren van Paus Honorius I (625-638).

als die, door Innocentius VIII verwekt (1484-1492)? wat van een Paus als Alexander VI, die den zetel te Rome verkreeg door omkooping van kardinalen (1492-1505)? Wat moet ik zeggen van een Paus als Julius II (1503-1513), die steeds in zonden en in oorlog leefde onder de leus: 'Als de sleutels van Petrus niet helpen, moet het zwaard ruim baan verschaffen'....? Is het niet onlogisch om in mannen de zóó handelen, de vertegenwoordigers van den reinen en zachtmoedigen Jezus te zien? Maar genoeg! - al dit kwaad is niet goed te praten.... de Kerk was nooit volmaakt en is het thans allerminst. Er komt geen verbetering, de ontaarding springt steeds meer in het oog - allerlei onrecht en wreedheid wordt in naam der Kerk bedreven.... Neen! - de oude Kerk heeft Haar tijd gehad, een nieuwe moet er komen! De Kerk en Haar kinderen, ook vorsten en machtigen, moeten alleen met het woord, met de roede des monds regeeren, niet met geweld. Vermenschelijkt is hetgeen Christus leerde. Geen priesterstand moet het Heil uitdeelen, maar Christus zèlf in de Wedergeboorte. De taak der Geestelijkheid is: opleiden tot die Wedergeboorte. Zij kan dat doen door het Evangelie zuiver te verkondigen in overleg met de geloovige Gemeente. Geen Sacramenten, door priesterhand bediend, brengen ons verder - al is het symbool van waarde en verheffend - maar de eenvoudige liefde tot God *in ons* en zijn Woord schenkt de ware verlichting en maakt ons tot Heiligen.'

De beide mannen keken elkaar een oogenblik aan toen Ravenhorst zweeg.

'Wat gij wilt, is niet in strijd met de Kerkleer,' meende Van Hamelen.

'Voor zoover de Kerk de zuivere leer van Jezus verkondigt, niet!' gaf Ravenhorst toe. 'Maar die Kerkleer is ook voor een deel verdediging van de *macht* van Paus en priesters boven de leeken - dàt is dogmatiek, voortgekomen uit *menschelijk* zelfzuchtig streven en dáár faalt de leer omdat zij, wat dit deel betreft, niet uit Christus is. Leven en leer moeten één zijn - en dat is niet het geval in de Kerk, waar liefde, reinheid en het goede wel *geleerd* en tegen het kwaad wel *gewaarschuwd* wordt, maar waar het kwade toch wordt *gedaan*.'

'Ge hecht te veel aan de *tijdelijke* afdwalingen in de strijdende Kerk, mijn zoon! Reinheid en diepte van blik zullen terugkomen!'

‘Misschien!....’

De oude geleerde stond op en belde.

‘Ik zal u een kamer laten wijzen - tot morgen dan!’ zei hij vriendelijk. ‘Gij wilt het goede, dat weet ik. Zoek het dan vrij en komt ge niet verder door eigen kracht, klop dan weer aan bij de H. Moederkerk.... Zij heeft *de middelen* om te helpen waar individueele kracht te kort schiet!....’

De Mennoniet zuchtte. Hij dacht aan Pater Benedictus, die hetzelfde had gezegd.

Toen Ravenhorst den volgenden middag naar het studeervertrek van den Heer Van Hamelen ging, zat daar bij de tafel een grijsaard met langen, zilverkleurigen baard bij de tafel. De huisheer was afwezig en de man aan de tafel moest, zooals uit heel zijn uiterlijk bleek, ook een geleerde zijn, vermoedelijk een vriend des huizes. Hij bladerde in een dik boek, dat zoo zeer zijn aandacht in beslag nam, dat hij aanvankelijk niet bemerkte, dat er iemand in de kamer was getreden. Ravenhorst bleef weifelend bij de deur staan. Hij kon den lezenden oude niet in het gelaat zien, maar toch kwam deze hem bekend voor. Een stap vooruit doende, zei hij beleefd:

‘Ik geloof dat ik u stoor - ik zoek den Heer Van Hamelen.’

De onbekende keek op. Hij had een edel gelaat, door de jaren en het leed met rimpels doorploegd, en de oogen van een denker.

‘De Heer Van Hamelen is uitgegaan,’ antwoordde hij met vriendelijke, ietwat matte stem. ‘U bent zeker de bezoeker, van wien mijn vriend mij sprak.’ Hij rees op en wilde Ravenhorst de hand toesteken, maar plotseling begon hij te beven.

‘Johannes! jij hier!’ riep hij ontsteld.

‘Mijn vader!’

Als een angstkreet vloden die woorden over Ravenhorst's lippen. De oude heer greep naar het tafelblad om zich te steunen. Een oogenblik van dreigende stilte volgde; toen liet hij zich in zijn stoel zakken, wendde het hoofd af en wees naar de deur.

‘Ik heb je niets te zeggen!’ zei hij schor.

Ravenhorst ging echter niet heen. Haastig liep hij op zijn vader toe en vatte diens hand.

‘Laat ons zóó niet uiteen gaan, vader! God voert ons hier

nogmaals tot elkaar, laten wij daarom verzoend scheiden.'

'Verzoend? Is het mogelijk, dat een vader zich verzoent met een zoon, die eerst verraderlijk een moord pleegt en dan van de H. Moederkerk afvalt om Haar als ketter te belagen! Neen, Johannes, zóó kan er van geen hereeniging sprake zijn.'

'Dus nog altijd gelooft ge die leugen, mijn vader? Wie was het, die haar u influisterde, nadat hij uw ziel sinds lang had vergiftigd? Lodewijk, mijn rampzalige, jaloersche broeder. Wat heeft hij u later voor vreugde gebracht? Hij vergalde u het leven, en dwong u eindelijk tot het besluit, den vaderlijken burcht te ontvluchten! En zóó iemand gelooft ge meer dan mij, die nooit eenige wandaad tegen u beging?'

De vader greep een Bijbel van de schrijftafel van den Heer Van Hamelen en legde dien voor zijn zoon neer.

'Ik hoor, dat je tegenwoordig tot een secte behoort, die veel waarde hecht aan het Woord Gods,' zei hij. 'Menigmaal, Johannes, heb ik aan je schuld getwijfeld. Leg je hand op dit Heilige Boek en zweer bij Christus, onzen Heer, dat je onschuldig bent - dan zal ik je gelooven.'

Ravenhorst schudde het hoofd.

'Mijn nieuwe overtuiging verbiedt mij te zweren,' zei hij op vasten toon. 'Mijn handen zijn rein, ik herhaal het. Een eed is niet noodig om dit te bevestigen. Gelooft ge mijn verklaring niet, dan zult ge ook aan mijn eed twijfelen. Uw verkeerd oordeel blijve dan op mijn hoofd, vader! Ik behoef mij tegenover den laster niet te verdedigen. Eens zal de waarheid voor mij getuigen!'

Hij wendde zich, diep bedroefd, naar de deur, doch bleef daarvoor weifelend staan.

'Nog een vraag, vader - wat is er van Lodewijk en Orlinde geworden?' vroeg hij met zachte en treurige stem.

'Dat is spoedig verteld. Je broeder Lodewijk hield het in stilte met een andere vrouw en toen Orlinde dat ontdekte, verliet zij den Burcht. Zij nam haar intrek bij een vriendin op een Kasteel in de buurt; daar leerde ze een Limburger Edelman kennen en trok een half jaar later met hem weg. Zij was gebrouilleerd met haar familie, de Van Suchtelens. Wat haar lot is geweest, weet ik niet. En Lodewijk - nu, die 'trouwde' op een voor de Kerk onwettige wijze die andere vrouw, die niet rustte vóór ik besloot den Burcht te verlaten. Dat is de

geschiedenis! Gelukkig had ik mijn studie en vrienden, die met mij de wetenschap beoefenen. Zij vulden mijn leven, het leven, dat mijn zonen zoo somber hebben gemaakt! En nu - vaarwel, Johannes! Kom tot inkeer... doe boete voor je schuld!'

Ravenhorst boog het hoofd. Hiertegen baatte geen redeneering.

'Laat dan het onrecht zijn loop hebben!' zei hij met trillende stem, den knop der deur vattend. 'Onmachtig zijn wij tegen laster en onrecht zoo lang God wil, dat wij het te onzer leering dragen.'

In de studeerkamer bleef de grijze vader alleen. Peinzend ging hij op en neer en fluisterde:

'Johannes! nog altijd edel als voorheen. Maar waarom belijdt hij zijn schuld niet?....'

Tegen den avond reed een wagen, met stroo beladen, de Velperpoort uit. Een eind buiten de Stad kwam er beweging in de gele halmenmassa, een hand werd zichtbaar, toen een hoofd.... Van Ravenhorst werkte zich naar buiten.

'Dat is gelukt, mijn broeder!' zei de voerman. 'Zal ik u nog verder rijden?'

'Neen, neen! ik kan nu te voet gaan!'

Ravenhorst klom van den wagen, drukte de hand van zijn geestverwant, die hem buiten de Stadspoort had geholpen en sloeg een zijpad in, rechts van den weg, dat naar de Broeklanden[1)] voerde.

Terwijl de Mennoniet in den avondvrede voortstapte, dacht hij over het afscheid van den vriendelijken en humanen heer Van Hamelen. Zijn vader had hij niet meer gesproken. Na een bezoek aan eenige geloofsgenooten en een snelle regeling van zijn zaken, maakte hij zich gereed om de Stad te verlaten; Zutphen was zijn volgend doel, maar vóór hij de Arnhemsche muren achter zich liet, wilde hij nog een persoonlijke aangelegenheid onderzoeken.

Hij sprak met de abdis van het Agnietenklooster op de Beek en met die van het Mariënborcherklooster in de Ketelstraat. Maar zij kenden de persoon, naar wie hij vroeg, niet en verwezen hem naar het klooster Bethanië in het Stads Broek, en daarheen ging thans zijn tocht.

1) Lage weidelanden ten N.-O. van Arnhem, waar eenige landhuizen stonden (Presikhaven en later het goed 'Geldersch Spyker' 1617).

Het groote klooster ‘Bethanië’ was een nonnenklooster van de Augustijner Orde, gesticht in 1419 door Hertog Reinald IV op een stuk grond, dat Bethaniën heette. Het werd eerst in 1426 gewijd en onder het bij Zwolle gelegen klooster Windesheim gebracht. De nonnen werden Jufferen genoemd. Eerste prior was Johannes à Kempis, broeder van den mysticus Thomas à Kempis. In 1577 is het klooster geplunderd. De bewoners vluchtten toen naar een gebouw in de Oeverstraat te Arnhem.

De Orde der Augustijnen, waartoe het klooster (ook St. Maria in Bethaniën genoemd) behoorde, was aan geen strenge Regels gebonden. De Augustijnen ontzegden zich niet alle levensgenot en de gehoorzaamheid werd slechts geëischt voor zoover zij niet streed met het gevoel van recht en billijkheid der kloosterlingen. De Orde verviel na de 14e eeuw, maar na 1550 kwamen weer eenige strengere Congregaties op.

Weldra zag Ravenhorst het licht in het klooster en den kerktoren voor zich. Een oogenblik later liet hij den klopper op de zware poortdeur vallen, werd na eenig wachten binnengelaten en op zijn verzoek in een vertrek gebracht, waar de abdis hem ontving. Hij groette eerbiedig, want hoewel hij met de Kerk had gebroken, koesterde hij nog achting voor de stille bewoonsters der kloosters.

‘Wat wenscht ge, mijn zoon?’ vroeg de oude abdis.

‘Eerw. moeder,’ zoo begon hij, ‘in één van de Arnhemsche kloosters moet een non verblijven, die in de wereld eens Orlinde van Suchtelen heette. Tevergeefs heb ik onderzoek naar haar gedaan in de kloosters in de Stad. Men verwees mij hierheen. Mag ik vragen of ge dezen naam kent, of Orlinde nog leeft en of ik haar mag spreken als zij hier is?’

De abdis keek hem eenige oogenblikken aan. Toen zei ze weifelend:

‘Orlinde van Suchtelen leeft en zij is hier, maar of ik haar tot u moet voeren, weet ik niet. Ik ken haar verleden. En er zijn daarin personen, die zij niet weer wil ontmoeten.’

‘Mijn naam is Johannes van Ravenhorst, Eerw. moeder. Orlinde was eens de vrouw van mijn broeder Lodewijk.’

‘Johannes van Ravenhorst, is het mogelijk? Ja, dien naam heeft zuster Orlinde ook menigmaal genoemd. Misschien is het goed dat ge gekomen zijt. Het drukt de

zuster zwaar, dat zij u eens onrecht aandeed. En als ge haar kondt vergeven.... Maar uw kleeding is wereldsch; ik meende, dat ge broeder waart in de Karthuizer Orde?...'

'Dat was ik eens - maar ik had niet de ware roeping en zoek nu mijn Heil op andere wegen.'

'Ja, mijn zoon, als ge de roeping niet gevoelt, houdt ge het niet uit in het klooster. Op dit punt is zuster Orlinde ook niet standvastig. Er zijn dingen in haar wereldsch verleden, die zij niet kan vergeten.... Maar heb een oogenblik geduld; ik zal de zuster roepen.'

Zij bood Ravenhorst een stoel aan en verliet het vertrek.

Eenige minuten kropen om. De krachtige man dwong zich met moeite tot kalmte. Nu zou hij haar weer zien, haar stem weer hooren.... Wat had hij die stem liefgehad, hoe menigmaal had hij vreugdevol gebeefd bij den klank daarvan, jaren geleden toen hij meende, dat zij hem behoorde!

De deur kraakte en een non trad langzaam binnen. Het licht van enkele kaarsen viel op haar sobere kleeding, op de slanke handen, die daaruit te voorschijn keken, en op het doodsbleeke gezicht onder de kap.

Ravenhorst stond haastig op en liep met uitgestoken armen op haar toe. Maar de smart verwrong zijn gelaat toen zijn oog het hare ontmoette. Een doffe, stomme droefheid sprak uit haar schoone bruine oogen en diepe rimpels plooiden om haar mond. Orlinde was verouderd, door smart verouderd en.... vergrijsd.

'Orlinde!' riep hij en heel zijn eerlijke, warme liefde, zijn diep leed over de jarenlange scheiding doorbeefde zijn stem.

'Johannes, goede Johannes!' zei ze en de tranen stroomden haar over de wangen. Hij wilde haar hand vatten, maar zij had zich reeds voor hem op de knieën geworpen en smeekte:

'Vergeving, o vergeving!'

Hij hief haar ontroerd op. Van zijn gelaat blonk het licht van zijn edel karakter toen hij zei:

'Nooit heb ik je verwijten gemaakt, Orlinde! Hard was het, dat je aan den laster kon gelooven - maar zelfs mijn vader werd er immers door verblind. Gaarne vergeef ik je dit onrecht en dezen twijfel aan mijn eer en ridderlijkheid.'

'Johannes!' snikte zij, op zijn arm leunend. 'Later, veel later, hoorde ik, dat je onschuldig was. Niet jij,

maar één der dienaars van een naburig Kasteel wierp uit wraakzucht de verraderlijke lans.'

'Ha! hoe is zijn naam?'

'Hij heette Marten Bronk.'

'Zoo - dien herinner ik mij niet! En voor dien ellendeling moest ik de schuld dragen?!'

'Onrechtvaardig beoordeeld en door mij nog dieper gekwetst! O, Johannes, wat heb ik er voor geboet. Wat Lodewijk voor mij gevoelde, was geen liefde en daarna...'

'Laat dat pijnlijke verleden rusten, Orlinde, ik ken het.'

'Weet je alles?'

'Neen! - iets is er, dat ik niet weet en het is juist dáárvoor, dat ik hierheen ben gekomen. Ik hoorde van een groot verdriet, dat je doet kwijnen. Ik heb je opgezocht om te vragen wat het is en of ik je kan helpen.'

Zij keek hem verwonderd aan.

'Mij helpen?' vroeg zij weifelend. 'Dit groote verdriet is niet te verhelpen, het is de straf voor mijn misstappen. Ik moet het blijven dragen.'

'Spreek, Orlinde!' drong hij aan.

'O, graag wil ik spreken en je alles vertellen. Maar jij, tegen wien ik zoo wreed misdeed,.... komt tòch nog met liefderijke gevoelens tot mij? ....'

Ravenhorst had tegenover haar aan de tafel plaats genomen. Hij keek haar lang en weemoedig aan en begon toen:

'In dien verren tijd, toen wij beiden jong en zorgeloos waren, kreeg ik je lief, Orlinde. Die liefde is niet verzwakt, zij zal ook nooit verzwakken. Veel smart is mijn deel geweest. Ik ging in het klooster en in die eenzaamheid leerde ik mijn gebreken kennen. Het onrecht en de laster is mij evenwel tot heil geworden; zij leerden mij het Hoogere leven zoeken. Is het zoo ook niet met jou gegaan? Is ook jouw leven niet verdiept door den tegenspoed en ben je daardoor niet tot inzichten gekomen, die je zonder dezen strijd nooit zoudt hebben verkregen? Ons beider leven is verrijkt en, konden we nu samengaan, we zouden tot een heerlijkheid en een hoogte stijgen, die zonder al het gebeurde nooit door ons had kunnen worden bereikt!'

Zij schudde droef het hoofd.

'Denk daaraan niet,' zei ze. 'Er ligt te veel duisters tusschen ons en, bovendien, ik ben non geworden....'

'Dat laatste is geen onoverkomelijk bezwaar. Vele

nonnen keerden terug in de wereld. Was ik ook niet monnik? en nu.... een ketter!'

Zij keek hem ontsteld aan.

'Een ketter, een afvallige? een vijand van de Heilige Kerk en de Heilige Moeder?' vroeg ze met schrik.

'Een vijand van alles wat niet deugt in de Kerk, Orlinde - maar een strijder voor Christus, een zoeker van een rein, godsdienstig leven, een ijverig en ernstig beoefenaar van de lessen van Gods H. Woord.'

'Maar niet op den eenig goeden, heilbrengenden weg, dien ons de Moederkerk alleen kan wijzen, Johannes! Is er een andere weg tot Zaligheid dan een geregeld gebruik der Sacramenten en de beoefening der Evangelielessen en der Kloosterdeugden: armoede, kuischheid en gehoorzaamheid, onder leiding der gewijde geestelijken?' zoo vroeg Orlinde ernstig.

Ravenhorst vatte opnieuw haar hand en zei met aandrang:

'Hoe gemakkelijk spreek ik met jou, Orlinde. Ik gevoel, dat je begrijpen kunt wat ik nu ga zeggen. Geen haat is er in mij tegen de leeringen der Kerk. Vele ervan voel ik als juist en goddelijk, maar vele ook als menschenwerk, geboren uit machtsbegeerte. O, ze zijn schoon, die Kloosterdeugden! Maar ze worden in de Kerk niet langer op de ware wijze beoefend. In de Kerk is de waan ingeslopen, dat men van buiten af het booze kan bestrijden, door uiterlijke handeling en werken, door het nalaten van verkeerde daden. Maar dit is een dwaling. Op het innerlijke motief, op de gevoelens van ons *hart* komt alles aan. De Kloosterdeugden, ja!.... vrij worden niet van bezit en eigendom, maar van de *innerlijke* begeerte daarnaar; vrij worden van uiterlijke onreinheid, ja! maar vooral van *innerlijke* onreinheid; gehoorzaamheid, zeker! maar niet alleen aan uiterlijke meerderen, doch vooral aan de roeping van Christus in 't Evangelie en *binnen in ons* hart! Die *innerlijke* bevrijding, reinheid, volledigen deemoed, zullen wij nooit bereiken door uiterlijke handelingen alleen, noch door onderwerping aan Orderegels en Kerkelijke plichten of het doen van voorgeschreven gebeden! Zij kan slechts komen door een verandering in ons binnenste, door Wedergeboorte. Wordt *die* door Genade ons deel, dan volgt de uiterlijke verandering in goede handeling, in zichtbare milddadigheid, in kuischheid en gehoorzaamheid met noodzakelijkheid van zelf!'

De non dacht na.

'Maar,' vroeg zij na een stilte, 'is het juist niet de Kerk, die ons, beginnend met den Doop, opvoedt tot die Wedergeboorte en wijst Zij niet steeds op het mystieke en het belang van zelfinkeer?'

'Zij heet het te doen en zij *moest* het ook doen, Orlinde, maar zie naar Haar werken en vruchten!.... De Wedergeboorte kàn worden verkregen in de Kerk, maar óók er buiten. Zij is het gevolg van ingespannen streven naar een Christelijk leven en van een daarop volgende Genadeuitstorting van Christus, een krachtsinvloeiing in ons hart, waardoor het zelfzuchtige in het liefdevolle wordt omgezet en waardoor wij in waarheid lid worden van de Gemeente van Christus. Deze kracht werkt thans ook in mijn hart. Zij dreef mij naar jou. Ik kom niet om je afvallig te maken van wat je als Heilig beschouwt, hoewel ik innig gelukkig zou zijn als je mij in de wereld wilde volgen, zij het dan, dat je lid der Roomsche Kerk blijft.... Je dwaalde veel, maar *ik* ook; zijn wij thans niet als afgeslepen steenen, die als broer en zuster nu een schooner geheel kunnen vormen dan voorheen?.... Maar hierover nu niet. Niet *mijn* geluk maar het *jouwe* is de hoofdzaak. Zeg mij, vertrouw mij, als een zuster aan haar broeder, het geheim toe. Is het alleen de wroeging over het verleden, die aan je geluk knaagt? of is het meer dan dat? Is het iets, dat nog goed gemaakt kan worden en, zoo ja, mag *ik* je er dan bij helpen?'

Weer sprongen de tranen de non in de oogen.

'Hoe goed ben je toch!' zei ze, diep bewogen; 'wij hadden gelukkig kunnen worden.... maar mijn ijdelheid en verblinding deed mij je valschen broeder Lodewijk boven jou verkiezen. Een jaar na ons huwelijk kregen we een kind.'

'Een kind, Orlinde?'

'Ja - een lieve, blonde jongen, die Dagobert werd genoemd.... Hij was mijn schat en troost en met al de vurigheid en hartstocht van mijn karakter hechtte ik mij aan hem. Toen ik ontdekte, dat Lodewijk mij bedroog - mijn ouders waren in tusschen overleden - drong ik op een scheiding aan. Hij weigerde en ik vluchtte met den kleinen Dagobert. Oneenigheid met mijn familie deed mij alleen staan. Later....'

Haar stem begaf haar bij het droef herinneren en Ravenhorst kwam haar te hulp:

‘Ik weet dat alles. Je ontmoette den Heer Van Rossem en hij voerde je weg.’

‘Ja! - naar zijn Kasteel in het Limburgsche, maar spoedig dwongen schulden hem om dien Burcht te verlaten. Als aanvoerder van een bende trok hij langs den Rijn en ik volgde hem met Dagobert. Wij hadden vele avonturen en eens ontmoetten wij een troep zigeuners, die Noordwaarts gingen. Er behoorde daarbij een ongewoon schoone heidin; zij trok de aandacht van Pirot en bleef bij onze bende. Het duurde niet lang of zij had zich in Pirots gunst gedrongen en een tijdlang leefden zij samen; de vrouw had hem, geloof ik, met wilden hartstocht lief. Ik zon op een middel om mij geheel van dien ruwen man te scheiden, maar hij liet mij bewaken. Eindelijk verstiet hij de heidin en haar liefde veranderde daarop in gloeienden haat. Zij meende, dat ik mij opnieuw met haar beminde had verbonden, dat zij op *mijn* aandrijven werd verjaagd en zwoer mij wraak. Op een middag.... miste ik Dagobert.... Niemand kon mij een aanwijzing geven en eerst na vele dagen hoorde ik, dat de heidin hem had ontvoerd. Eén maal zond zij mij nog een bericht; zij deed toen de belofte den kleinen, toen achtjarigen Dagobert te zullen pijnigen en zijn toekomst te zullen verwoesten. Dat was te veel voor mij - ik vluchtte uit het legerkamp, zocht en vroeg in vele plaatsen en kwam eindelijk wanhopig hier.... En sindsdien zijn vele jaren verloopen, maar dag op dag blijft de gedachte aan het treurig lot van Dagobert mij kwellen. Had ik maar zekerheid - wist ik maar of hij dood is. Die heidin was een duivelin!...’

Ravenhorst rees van zijn zetel. Zwijgend liep hij eenige malen in het vertrek op en neer.

‘Dàt is het dus!’ zei hij zacht, voor de weenende non staan blijvend. ‘Zonderling zijn toch de leidingen Gods. Die heidin is op mijn weg gevoerd en Pirot ook. Luister!’

Hij vertelde haar in het kort de voorvallen van den laatsten tijd.

‘En als de vrouw spreken wilde, zouden wij uit de onzekerheid zijn verlost,’ zoo besloot hij. ‘Op haar voorwaarde kan ik natuurlijk niet ingaan, maar ik wil haar nogmaals opzoeken.... haar haat zal niet tegen mijn vurige smeekbeden bestand zijn! Denkelijk, Orlinde, is Dagobert niet meer in leven, maar ik zal niet rusten voor ik je zekerheid kan brengen.’

Nog langer dan een uur bleven zij samen praten. Toen stoorde de abdis het onderhoud.

Een kwartier later stond Ravenhorst weer buiten het klooster. In den vroegen ochtend van den volgenden dag klopte hij aan de deur van de bouwvallige kluis van vader Gabriël, den kluizenaar in het Doorwerthsche bosch. Hij vroeg naar de heidin. Zij was reeds meer dan een week spoorloos verdwenen, zoo luidde het antwoord. Hij deed daarop navraag naar de bende in de Wolfheezer bosschen. De mannen van Pirot schenen verder de Veluwe opgerukt naar het Oosten....

In het klooster 'Bethanië' vond de non Orlinde dien nacht geen rust. Zij zocht troost op haar bidstoel aan de voeten van een groot beeld der Heilige Maagd. Maar haar gedachten gleden steeds weer naar den edelen man, die nu voortging door de bosschen, ongewapend maar onbevreesd, den man wiens leven zij voor een deel had verwoest en die haar ondanks alles toch trouw bleef en thans vol liefde weer tegemoet kwam....

Hoofdstuk XV.
Naderend onheil.

Enkele maanden snelden voorbij. Ravenhorst was van Zutphen naar Holland vertrokken. Hij reisde met bezwaard hart naar de geheime Gemeenten in het Westen. Nog één maal had hij Orlinde bezocht om haar mee te deelen dat hij tevergeefs navraag naar de heidin had gedaan.

'Orlinde!' had hij gezegd, nadat zij over vele dingen hadden gesproken, 'ga met mij mee en laten wij samen een nieuw leven beginnen. Mag ik als broeder een steun voor je zijn in de toekomst?'

'Och, Johannes,' zoo luidde haar antwoord, 'de drukte en verleiding in de wereld lokt mij niet. Ja - als je terug keerde in den schoot der Moederkerk!.. maar nu?'

'Een onaannemelijke voorwaarde,' zei hij zuchtend. 'Dan blijven we dus gescheiden. Maar als je zoon nu nog eens leefde en verlangde naar de langontbeerde moederlijke liefde?'

'Ja, dan!.... doch hij leeft stellig niet meer.... Voor Dagobert zou ik over alle hindernissen heenstappen. Hij heeft immers recht op mijn zorg!...'

Zoo eindigde hun gesprek en teleurgesteld trok Ravenhorst weg. Had het er niet veel van, zoo vroeg hij zich af, of de Duivel op allerlei wijze zijn beginselvastheid wilde beproeven: eerst de geestelijke strijd met Pater Benedictus en het gevecht met Pirot van Rossem, toen de eisch van de heidin, eindelijk zijn vader, die een eed van hem vorderde, en nu Orlinde, die alleen het klooster wilde verlaten als hij ontrouw werd aan zijn nieuwe overtuiging. Tegenover dat alles stond wel een vastberaden: Neen! doch vooral ten opzichte van zijn vader en Orlinde had hij dat woord met schrijnende pijn in het zoo vaak gewonde hart uitgesproken. Hooger

dan zijn wereldsch geluk plaatste hij zijn beginsel, maar zou dit hem blijvenden vrede brengen? - Hij wist niet, dat Orlinde haar harden eisch onder den druk van prior en abdis van het klooster had gesteld, die haar hadden gewezen op de kostbare gelegenheid om een verloren zoon tot den Vader terug te voeren, waardoor zij veel zou goed maken van het eens bedreven kwaad. Een warmer en beter gevoel trilde eerst in haar hart, doch zij liet zich bepraten. En zoo ging hij heen, opnieuw door haar gekwetst. Orlinde bejammerde haar stap. ‘Mijn *doel* was goed,’ zei ze eerst. Men moest immers hard kunnen zijn als het ging om het zieleheil van een afgedwaalde en om het heil der Kerk. Maar in de stilte klonken haar de woorden van Ravenhorst steeds weer in de ooren: dat bij elke handeling alles aankomt op het *motief* en de gezindheid. Was haar motief onzelfzuchtig en *liefdevol* geweest of zelfzuchtig in zooverre zij door een door anderen goed genoemde daad haar eigen kans op Zaligheid wilde vergrooten? Alleen uit liefde verricht? dat kon niet van haar daad worden gezegd en ook niet van.... de heksen- en de kettervervolgingen. Daarover bleef Orlinde denken, ook over de gevaren, die den man bedreigden, die haar zoo oprecht liefhad, en daarna over zijn beginselen en de nieuwe leer in het algemeen, waarover zij een boek door Ravenhorsts bemiddeling had gekregen, dat zij in het geheim in haar cel las.

De winter trok door het land. Kaal waren nu de boomen in de Doorwerthsche bosschen, en op de heide en in het vlakke Betuwsche land lag overal sneeuw. Het werd Kerstmis en Driekoningen. Men vierde de feestdagen op de Doorwerth, op de gebruikelijke wijze: men at de Kerstganzen en, terwijl 's avonds in den grooten haard de Kerstblokken brandden en de Kerstkoeken werden rondgediend, vertelde de grootmoeder haar beide kleinkinderen de Kerstsproken van Heer Jezus en Moeder Maria. Ook droeg Horan Kerstliederen voor. Hij zong:

‘Jeremia heeft gesprocken
Dat Hij comen sal,
Uit Davids wortel ghesproten,
Die ons verlossen sal enz.’

En andere liederen, die zoo begonnen:

‘Op eenen Kersmisavond,
Op eenen Kersmisdag,
Was 't, dat Jeeske in zijn beddeken lag,
Was 't, dat Jeeske in zijn beddeken lag.’ enz.

Of ook van het ‘Licht, verschenen aan Adams geslacht’ en neergelegd in den stal van Bethlehem:

‘De Heer der geesten van 's Hemels Hof,
Leyt voor de beesten in dreck en stof,
Die alle gaven van rijckdom heeft,
Een Maegt moet laven, van koude beeft.
Een Godt der vreughden nu tranen schreyt,
Om ons' ondeughden in 't krebje leyt.
Sijn handen zijn vast, ons banden ontlast,
Sijn Ziel te pande stelt desen gast.’

Mannen uit de buurt kwamen zingende met hun rommelpotten op het Kasteel. Daar klonken ruw, maar ernstig, de oude liederen van Maria met haar kindeke in Bethlehems stal, van Heer Jezus en van de ster en den krans. En de zangers, van wie één een zwart gemaakt gezicht had als Moorsch Koning, droegen een groote ster, die zij, al zingend, lieten ronddraaien als de wieken van een molen.

De zangers bleken niet steeds zacht in hun uitdrukkingen. Enkele zongen:

‘Wij Heeren loopen met de star,
Gebonden aan een noodsse spar.
Wij reizen zonder kar of wagen
Vijfhonderd mijl in dertien dagen....’

Dan volgde de beschrijving van deze wonderbare reis uit het Oosten en van de komst bij Herodes:

‘Wij klopten aan Herodes' deur,
Die lag op bed - zijn wijf kwam veur....’ enz.

Onduidelijker was de uitspraak van een drietal andere boerejongens, die dreunden:

‘Steek, vrunden, het heuft ter deuren oet
Ont loestert eynmaol no onsen geloet.
Drie Köningen kennen jo hier ter boon,
Wol i se nicht geven, soo loate man goon!
Want sicht, wi singhen hier nicht om sunst,
Maer om dijn geldt ont goede gunst.’

Daarop kwam het relaas van den verren tocht en eindelijk het verzoek:

‘O, smocke luyden, wat bist doe goet!
I gevet ons wat, noe 't liet is oet!’

Nog anderen waren deftiger in hun voordracht:

‘Hier treden wij, Heere, met onze steere.
Louwerier de kransio!
Wij zoeken Heer Jezus; wij hadden Hem geerne.
Louwerier de knier!’

Zij vertelden van het bezoek bij Herodes. Deze kwam ‘zelvers veur’ maar keek met zekere achterdocht naar den zwarte van het drietal, waarop het bescheid luidde:

‘Al is hij zwart, hij is wel bekend.
Louwerier de kransio!
Het is de Koning van Oriënt.
Louwerier de knier!
Wij kwamen die hooge berge opgaan,
Louwerier de kransio!
Daar zag men de sterre stille staan.
Lauwerier de knier.
O, sterre, gij moet er zoo stille niet staan,
Gij moet met ons naar Bethlehem gaan.
Te Bethlehem, in die schoone stad,
Daar Maria met haar kindeken zat.
Zoo kleiner kind en zoo grooter God.
Louwerier de kransio!
Daar al de Joden mee hebben gespot.
Een zalig nieuwjaar verleene ons God!
Louwerier de knier!’

Walravia bracht, naar gewoonte, op deze dagen met de Vrouwe Maria een bezoek aan de dichtstbij gelegen

huizen in de Heerlijkheid. De oude Otto en Peer volgden met zwaar beladen paarden. Geen grooter pret voor Walravia dan de landbevolking met haar gaven aldus te verblijden. De maand Januari schonk de bewoners van de Doorwerth ijsgenot. Walravia reed schaats[1)] in de burchtgrachten en leerde de edele kunst aan haar zusje Johanna. Jonker Daem kwam haar meer dan eens gezelschap houden. Hij had geen nadere kennismaking met de Jonkvrouw Van Baarle gezocht en hoewel de kleine Vrouwe Van Doorwerth, zooals zij zich-zelf moest bekennen, daarmee niets had te maken, voelde zij zich er toch door verlicht.

Ongeveer midden-Februari op een heldere winterdag werden de rust en sleurgang op het Kasteel verstoord; de Heer Frederick, Walravia's oom, keerde na lange afwezigheid terug.

De Heer Van Voorst voelde zich zeer voldaan over zijn tocht. Toen hij den Burcht naderde, rustte zijn oog daar lang op, en een lach van voldoening trok over zijn gelaat. Nog een korte poos en de Doorwerth zou zijn eigendom heeten! Hij twijfelde er niet meer aan....

Tweemaal had hij met den nieuwen Stadhouder Philippe de Montmorency, Graaf van Horne, te Arnhem geconfereerd. Deze zag zich geplaatst tegenover allerlei moeilijkheden in het Gewest en luisterde gretig naar de redeneeringen van den Heer Frederick, dien hij sinds jaren kende. Het lachte hem zeer toe in dezen een steun te zullen vinden tegenover de weerstrevende Ridderschap.

‘Maar sterker zou ik zijn, als ik mijn stem verhief als Heer Van Doorwerth!’ zei de Heer Van Voorst.

De Stadhouder knikte.

‘En dus zoudt ge de beleening van uw nicht ongeldig willen maken?’ vroeg hij.

‘Als het mogelijk is....’

1) De Noren, Friezen en Hollanders reden reeds in overouden tijd op schaatsen. En zelfs de bewoners der paalwoningen deden dit reeds: op schaatsen van paardebeenderen. In de 16e eeuw reden de Scandinaviërs nog op gepolijste schenkelbeenderen. Na de 14e eeuw kwamen in ons land ijzeren schaatsen in gebruik. Een tijd lang werd de, edele kunst alleen door de lagere volksklassen beoefend, later meer algemeen door alle standen.

‘Het *is* mogelijk. Onze nieuwe Landsheer Philips, zoowel als ik zijn er mee gediend. Wel is het onaangenaam voor uw nicht, maar uw aanspraak, als opvolger van uw broeder bij gemis van een manlijken erfgenaam uit zijn huwelijk, lijkt mij zeer billijk....’

‘Dus wilt ge mij steunen?’

‘Wij zullen het beproeven!.... Zie aan het Hof te Brussel uw zaak te bevorderen. Philips zal er veel voor over hebben, in Gelder aanhangers te winnen en de tegenstand tegen de Oorlogsbede, die nu al zoo lang geweigerd is, te breken....’

Heer Frederick begreep en had zijn tijd in Brussel goed besteed, na in Arnhem zijn connecties met eenige leden van het Arnhemsch Hof te hebben vernieuwd. Vol vertrouwen reed hij daarom nu de slotpoort van de Doorwerth door.

Terstond na de begroeting der familieleden liet hij, na een kort onderhoud met zijn moeder, Pater Benedictus bij zich komen.

‘Eindelijk weer terug, mijn zoon?’ vroeg de priester, terwijl hij den Heer Van Voorst de hand toestak. ‘En wat is het resultaat van deze reis, die, naar ik hoor, u zelfs naar Brussel heeft gevoerd?’

‘Daarover wilde ik juist met u spreken, Eerwaarde vader - ik heb niets onbeproefd gelaten om mijn doel te bereiken.’

‘En?’

‘Ik kan tevreden zijn. De nieuwe Stadhouder is op mijn hand, in het Hof te Arnhem heb ik vrienden, die den invloed van Wyttenhorst zullen verzwakken, en ook aan het Brusselsche Hof heb ik met gunstig resultaat verkeerd. Er is veel veranderd sinds Keizer Karel in October aftrad. Philips denkt met strengheid op te treden tegen de ketterijen. Dat is natuurlijk goed, maar ik vrees, dat hij de Nederlanders slecht kent. Hardheid kweekt verzet en men is dan ook niet gerust in Brussel. Maar hoe dit zij, ik voel mij ten opzichte van de Doorwerth thans tamelijk vast in den zadel.’

‘Ten opzichte van de Doorwerth? hoe moet ik dat opvatten, mijn zoon? Was onze afspraak niet, dat ge voornamelijk voor de vestiging van mijn Orde in dit Gewest zoudt ijveren en dat ik als loon daarvoor u het meesterschap over de Heerlijkheid Doorwerth zou pogen te bezorgen?’

‘Ja! - maar allengs ben ik van plan veranderd. Ik meen de Heerlijkheid nu wel z o n d e r u w h u l p t e kunnen verkrijgen. Wat ge ook met Walravia voor hebt - geef het op! ik wensch het niet meer.’

Pater Benedictus sloeg zijn armen over elkaar en hief zich hoog op.

‘Ge wenscht dus geen verdere samenwerking, als ik het goed begrijp?’ vroeg hij eenigszins dreigend. Een scherp opmerker zou echter hebben gezien, dat een straal van vreugde voor een oogenblik in zijn oogen tintelde.

‘Neen! Laat mij openhartig spreken. Op mijn reis heb ik menigmaal met zorg aan Walravia gedacht. Ik kende uw plannen niet, doch ge gaaft uw woord, dat ge niet zoudt ingrijpen voor wij weer met elkaar hadden gesproken. Maar toch...’

‘Ge vreesdet, dat ik geweld zou gebruiken?’

‘Ja! - en daarvan wil ik niets weten, zooals ik vroeger reeds herhaaldelijk zei.’

‘Ge hebt u deerlijk vergist, Heer Van Voorst. Het is u bekend, dat uw eigen dienaar met moordplannen rondloopt?’

‘Ik heb dat gehoord - is hij spoorloos verdwenen?’

‘Ja. Niemand weet hoe hij ontkwam en dit zal vermoedelijk ook nooit worden opgehelderd.’

‘Zoo? Maar ter zake. Ik laat mij binnenkort wettelijk beleenen met de Doorwerth en wil geheel met open vizier mijn rechten opeischen. Het staat mij tegen nog langer langs omwegen en in het duister voor mijn doel te werken. Als ik beleend ben, zal Walravia vanzelf moeten wijken.’

Pater Benedictus glimlachte.

‘En meent ge, dat dit zoo gemakkelijk zal gaan, Heer Van Voorst?’ vroeg hij. ‘Vergeet niet, dat Walravia's rechten reeds officieel zijn bevestigd!’

‘Ja, onder Keizer Karel. Maar wat onder hem is geschied, kan door zijn zoon en diens Raad ongedaan worden gemaakt. Philips heeft bij het oplevend verzet en de oproerigheid, door de ketterij gewekt, krachtige aanhangers noodig.’

‘Het mag u misschien gelukken beleend te worden met de Heerlijkheid, maar de andere partij zal zich daar stellig niet bij neerleggen. Er volgt dan natuurlijk een rechtsgeding en het is de vraag of de tegenpartij daarbij

niet sterker blijkt dan gij. Ik ben geen rechtsgeleerde, maar dit kan ik u wel zeggen, dat de aanspraken van Walravia moeilijk zijn te betwisten. Was het anders - ik zou er immers reeds lang gebruik van hebben gemaakt. Daarbij komt nog, dat ge in Marten Loks, een geslepen en scherpzinnig helper hebt verloren en dat ge nu ook de hulp van mij en mijn Orde mist.... Maar ik moet uw zienswijze eerbiedigen. Dan nog alleen deze vraag: gesteld, dat het u door eigen kracht gelukt om Heer van de Doorwerth te worden, wilt ge, met die nieuwe macht bekleed, dan met mij voor mijn Orde werken?'

De Heer Van Voorst haalde ongeduldig de schouders op.

'Wat zal ik u zeggen, Eerwaarde vader, de kans, dat uw Orde zich in deze Gewesten kan vestigen, is niet groot. Het is wel vrij zeker, dat Philips meer voor den arbeid van uw Sociëteit gevoelt dan zijn vader. Maar hij wil daarmee nog niet openlijk voor den dag komen. Later misschien, na den oorlog, als hij naar Spanje is teruggekeerd. Hij heeft enkele raadslieden, die de belangen van Ignatius, uw Generaal, voortdurend bepleiten. Maar hier, in de Nederlanden, wantrouwt men de nieuwe Jezuïeten-beweging. De geest der Hervorming wint veld, dat kan niet worden ontkend. Philips wil voorloopig toegeeflijk zijn tegenover de Nederlandsche Edelen en velen van hen wenschen de Jezuïeten-Orde te weren. Het kan echter spoedig veranderen. Als de ketterij verder voortwoekert, gaat Philips ongetwijfeld strenge maatregelen nemen en dan verbeteren uw kansen. Maar voorloopig.... enfin, ik houd mij in de gegeven omstandigheden liever buiten alles. Ik gevoel veel voor het werk van Ignatius, maar ik wensch toch niet in het oog loopend voor hem te ijveren.'

Pater Benedictus lachte bitter.

'Ik begrijp u!' zei hij scherp. 'Ge vraagt niet naar het heil der Kerk alleen, maar moet ook met uw e i g e n belangen rekenen, ja vooral dààrmee! Zoo is het helaas met al te veel leden der Kerk in onze dagen! Zij vervullen hun Kerkelijke plichten nog, fatsoenshalve, maar voor de Kerk lijden en strijden.... dàt doen ze maar liever niet. Ellendige slapheid! Hoe duidelijk wordt het mij ook hier weer, dat de Jezuïeten een hooge roeping en een dringende taak hebben. Maar zwaar is het tegen zooveel onverschilligheid en onvergeeflijke laksheid te vechten!

Lagere begeerten en belangen, eer en rijkdom, die worden door dit geslacht nagejaagd - de koophandel 'bloeit', zoo zegt men; maar waar is het overtuigde en bezielde zoeken van Hoogere goederen en van het geestelijke Heil? De Geestelijkheid ontaard, en de kinderen der Kerk onverschillig of voortgejaagd door wereldsche lusten, zoogenaamd 'vrij' werkend voor de welvaart, voor allerlei gemakken en 'verbeteringen'! is het niet allertreurigst?.... Meer bezit, meer weelde, meer rechten! zoo wordt er geroepen. Naar het aardsche gaan de driften; ongeloof en onverschilligheid zijn er het gevolg van - droevig is dat beeld van onzen tijd! Hoeveel schade men op die wijze doet aan zijn ziel, wordt niet bedacht. Maar jammerklachten gaan op in den Hemel over de vele verlorenen, die kermen in de Hel en te laat hun wereldzucht beweenen. Ik heb u gewaarschuwd! Wie niet vòòr onze Orde is, is er tegen. Ge hebt van mij geen steun meer te wachten. Streef dan alleen naar uw doel! Ge zult het niet bereiken, zeg ik u, omdat ge een gelegenheid om de Kerk te dienen, moedwillig hebt verwaarloosd!.... Voor mij is op de Doorwerth dus niets meer te doen. Ik blijf er alleen nog voor regeling van mijn zaken. Ge zult vermoedelijk niet zoo spoedig tot inkeer komen, maar anders.... ge vindt mij de eerste weken nog hier'.

Hij wachtte niet op een antwoord maar ging langzaam heen.

Op zijn kamer ging Pater Benedictus langen tijd, in diep nadenken verzonken, op en neer.

'Uit dien bitteren beker behoef ik dus niet meer te drinken!' prevelde hij eindelijk. 'O, ik zou niet teruggedeinsd zijn.... Ik meende mijn Orde hiér te kunnen dienen en daarvoor e l k e gevoelsoverweging te moeten op zij zetten. Het viel zwaar! En.... het offer wordt niet gevergd. Misschien dwaalde ik door op mijn wijze de Sociëteit te willen helpen.... maar beter is het zoo!'

Nogmaals wierp hij een terugblik op zijn verblijf op de Doorwerth. Geheel onverwacht had hij ontdekt, dat hij hier in een goede gelegenheid was om de Orde te bevoordeelen. En zoo was hij zijn taak begonnen. Maar spoedig had hij bemerkt, dat er in zijn gemoed nog andere neigingen woonden dan het plichtsbesef en de vurige lust om het belang der Kerk te bevorderen. Het kind, dat hij van de Doorwerth wilde verdrijven, bezat

een hart van goud, een edel, fier karakter, maar ook een innemende zachtheid en gevoeligheid. Hij kreeg Walravia vaderlijk lief en toch eischte, naar hij meende, zijn plicht, dat hij zich tegenover haar stelde. Dagen van hevigen zielestrijd volgden. Wat moest hooger worden gesteld: het belang van de Orde en van de Kerk of dat van Walravia van Voorst? Eindelijk vond hij het antwoord: De Kerk is ten slotte Christus; Christus wilde alle menschen in Zijn Kerk vereenigen, daaraan te helpen was dus het hoogste, waarvoor alle persoonlijke gevoelens, wenschen en voorliefde moesten wijken. Zoo bleef hij op den ingeslagen weg voortgaan, er niet van bewust, dat de Christus niet met samenzwering, maar met liefde en deemoed in Zijn werk wil worden geholpen. Wat beteekende zijn bloedend hart? Als de Orde maar met zijn dienst werd gebaat, dan bleef alle pijn, die hij leed, bijzaak. Of Ignatius dezen dienst vergde, vroeg hij niet. Hij wilde iets belangrijks tot stand brengen - hoe zou men dat afkeuren? Hij handelde niet zelfzuchtig, meende hij. Het viel moeilijk genoeg. Maar men moest immers a l l e s voor de Orde kunnen geven: zijn eigendom, zijn kracht, zijn leven, zijn liefde.... zóó eerst werd men Christus ten volle waardig, zóó eerst kwam men tot de ware gehoorzaamheid en d i e beheersching van het lagere begeerteleven, die voorwaarde is voor Heiligheid.

Benedictus ademde diep en stootte één der vensters open. Ha! hoe licht gevoelde hij zich nu! een zware last scheen van zijn schouders gegleden. De Heilige Maagd had hem gesteund en God bewogen om het offer, dat hij wilde brengen, niet te vragen.... O, hij wilde voortstrijden voor Orde en Kerk, overal opwekken tot ernstig godsdienstig leven, tot trouwe onderwerping aan leer en Paus, maar hij zou dagelijks bidden om niet weer in een zoo bittere beproeving te komen....

Voor zijn Orde bleek hier dus niets meer te winnen, zoo peinsde de Jezuïet verder. Hij had gedaan wat hij vermocht; nu was hij weer vrij. Maar kon hij thans niet iets doen voor het geluk van haar, die hij zoo lang in stilte had tegengewerkt? was hij na het gebeurde niet gerechtigd, ja verplicht, zijn genegenheid voor Walravia door een sprekende daad te toonen?

Hij greep een fluitje, dat in één der hoeken hing, en blies. Een dienaar trad kort daarna binnen.

‘Is Jonker Jasper nog hier?’ vroeg Pater Benedictus.

‘Jawel, Eerwaarde!’

‘Ga hem zoeken en zeg, dat ik hem dringend moet spreken.’

Jonker Jasper vertoefde sinds twee dagen op de Doorwerth. Zijn verhouding tot Walravia onderging in de verloopen maanden geen verandering; in het geheim bleef hij met Johanna vertrouwelijk omgaan.

Een klop klonk op de deur na verloop van een kwartier en de Jonker trad binnen.

‘Ge wenscht mij te spreken, vader Benedictus?’ vroeg hij, eerbiedig nader komend.

‘Ja, mijn zoon - ga daar een oogenblik zitten. Ge behoort niet tot mijn biechtkinderen, maar toch weet ik wat in uw hart omgaat. Nooit zal ik er aan denken om misbruik te maken van geheimen, die mij, hoewel niet in de biecht, dan toch zeer vertrouwelijk werden meegedeeld. Maar wij priesters hebben tot taak om moedeloozen op te beuren en dwalenden weer op het goede pad te brengen. Het is om die reden, dat ik u tot mij heb geroepen.’

Jonker Jasper keek den Jezuïet met verwondering aan. Had Johanna hem de geheimen van haar hart geopenbaard? Dat vermoeden bleek juist te zijn, want Pater Benedictus vervolgde met nadruk:

‘Ge houdt niet van Walravia, mijn zoon. Ge zoudt haar niet met een gerust geweten trouw kunnen zweren voor het altaar. Vele huwelijken zijn ongelukkig geworden omdat de partijen zeer ten onrechte meenden, dat de liefde wel geleidelijk zou komen. Dat mag soms het geval zijn, maar meestal leert men elkaar in zulke omstandigheden nooit begrijpen. Dan wordt het huwelijk een last, want wat de Kerk, dat is Christus, bindt, moet gebonden blijven. Het is nog tijd voor u, Jonker, om terug te treden. Wat uw verhouding tot Juffer Johanna aangaat - ik spreek open met u - deze moet ik streng afkeuren. Zij is niet van gelijken stand als gij en tegen een huwelijk met haar zouden bij uw familie zeker ernstige bezwaren rijzen. Ge hadt de Juffer niet allerlei dingen moeten voorspiegelen, want zij gelooft u en is geheel te goeder trouw. Bovendien gaat het niet aan, dat ge Johanna het hof maakt, terwijl ge met Walravia verloofd zijt. Is het daarom niet het beste, dat ge eens openhartig met Walravia's moeder spreekt, de verbinding

met uw verloofde afbreekt en ook aan uw betrekkingen tot Juffer Johanna een eind maakt?'

Jonker Jasper had het hoofd gebogen en dacht na.

'Gaarne stem ik toe, dat mijn houding niet edel en ridderlijk is', zei hij na een stilte. 'Maar, goede vader, omstandigheden dwingen mij om voorloopig nog te zwijgen. Ik heb schulden gemaakt en alleen door mijn betrekking tot Walravia in den eersten tijd nog niet te wijzigen, is het mogelijk, dat dit voor mijn familie verborgen blijft. Er komt echter zeker een tijd - en vermoedelijk is die niet meer veraf, want ik heb vrienden gekregen, die mij misschien willen helpen - dat ik voor mijn ware gevoelens kan uitkomen.... Ik zal nooit met Walravia trouwen. Laat het verborgen blijven, Eerwaarde, wat ge weet. Zoodra ik vrij ben van mijn schuld, ga ik Walravia de waarheid zeggen. Dan wordt Johanna de mijne, want mijn gevoelens voor haar zijn oprecht.'

'En uw familie?' vroeg Pater Benedictus streng.

'Die zal zich zeker eerst verzetten, maar als ik volhoud....'

'Zoo spraken vele verliefden. Denk eens na. De tegenwerking van uw familie zal u eindelijk moedeloos maken. Ge zijt nog jong en onzelfstandig en kunt u dus niet losmaken van de uwen. Zoo wordt Johanna u tot last en ge moet dan wel van haar scheiden.... Zij heeft zich ondertusschen allerlei verwachtingen gemaakt en.... de slag zal haar levensgeluk verwoesten. Laat het zoover niet komen! Zeg haar, dat ge u vergist hebt; thans kan zij den schok nog dragen. Regel dan zoo spoedig mogelijk de zaak met Walravia en verlaat voor goed de Doorwerth.'

Jonker Jasper zuchtte.

'Pater Benedictus,' zei hij zacht, 'ik heb Johanna oprecht lief en kan niet buiten haar'.

'Als ge haar liefhebt, denk dan in de eerste plaats aan háár geluk!'

'Maar zij kan evenmin buiten mij als ik zonder haar leven....'

'Men moet zich in het onvermijdelijke leeren schikken, mijn zoon. Wij kunnen niet zonder meer toegeven aan de gevoelens van het hart. Ze zijn dikwijls bedriegelijk.'

'Maar moet niet alles voor eerlijke *liefde* wijken, Eerw. vader? standsverschil en familiebezwaren....'

Pater Benedictus ging zwijgend eenige malen op en neer.

‘Eerlijke liefde is zeker sterk!’ zei hij toen. ‘Maar wij moeten onze gevoelens wantrouwen, want dikwijls is het duivelsche in schoonen vorm gehuld. Niet deze liefde tot de vrouw, maar het heilig beginsel, ons verlangen naar God, Christus en de Heilige Maagd, zij het hoogste.’

‘Wat ik voor Johanna gevoel, is geen lagere neiging, vader Benedictus. Het is rustige, trouwe liefde. Dit gevoel is het edelste van alles in mijn hart en ik weet, dat ik, omdat het eerlijke, voor Johanna slechts het goede bedoelende liefde is, deze neiging boven elk beginsel zal volgen. De ware Liefde gaat boven het beginsel! àlles wijkt voor Haar, redeneering, voornemens.... men moet Haar boven àlles gehoorzamen, wijl men niet anders màg. En Zij voert ook niet op een verkeerd pad als Zij zoo zuiver is.’

‘Boven alles de Liefde gehoorzamen? Ja, maar lagere liefde tusschen man en vrouw is vaak het kleed, waarin *begeerte* zich dost - wij kennen ons zelf zoo slecht en noemen licht mooi en edel wat in den grond egoïstisch is. Zekerder gaat ge als ge niet een neiging van uw hart, maar de Kerkleer, dus Christus, tot elken prijs gehoorzaamt. Wat ge zegt, zou waar zijn als uw liefde tot de Hemelsche dingen was gekeerd, maar het is hier wereldsch verlangen naar een vrouw, die moeilijk de uwe kan worden.’

‘Moeilijk! ja - maar wij zullen overwinnen! En wèl is mijn liefde op een wereldsch wezen gericht, maar met haar zal ik den Hemel nader komen.’

‘Het zij dan zoo! ik heb u gewaarschuwd, Jonker. Dus uw besluit staat vast om nooit met Walravia te trouwen?’

‘Het is mijn voornemen niet!’

‘Ga dan heen, mijn zoon. En denk na over mijn woorden.’

Jonker Jasper verliet de kamer en Pater Benedictus, gerustgesteld ten opzichte van Walravia's toekomst, bleef langen tijd peinzend naar buiten staren.

Ja, er was zeker eenige waarheid in de woorden van den Jonker. Alles, alle zelfzucht, offeren voor het beginsel, voor het Heilige Doel - dat was zijn leus. Die volkomen offering moest de Heiligheid brengen, maar... dikwijls was die offering tot verbitterens toe zwaar. Het gehoorzamen aan den wil van de meerderen en aan het plichtsbesef, tot elken prijs maakte kil en hard en.... van dergelijke kilheid was toch in Jezus niets te vinden, Die zeker wel

als type van Heiligheid mocht gelden. Deugde er dan iets niet in de grondslagen van de Orde? was het niet genoeg met alle kracht naar het Doel te streven? Het Doel was goed: voor Christus en Zijn Kerk; de kracht en de inspanning waren óók sterk genoeg, maar moest er niet nog iets bijkomen om de werkzaamheid te *heiligen*: de Liefde? Haperde er iets aan de *beweeggronden* van Ignatius en de andere leiders? Neen, dat kon hij niet gelooven. Had hij zèlf dan het doel der Orde *op een verkeerde wijze* willen dienen? Ja, ja!... hij bleek schuldig en met de Orde. Ondanks zijn Oefeningen was hij in een groote zonde vervallen. E e r z u c h t mengde zich tòch in zijn drijfveeren - om zèlf hooger te stijgen in het oog van God, had hij deze worsteling met zijn betere gevoelens aangebonden. Eerzucht dreef hem, geen Liefde-alleen. Vandaar... veel smart en weinig of geen resultaat voor zijn Orde. O, het was bewezen: de Orde kon en wilde niet met iets, dat naar het onedele zweemde, worden bevoordeeld. En was hieruit ook een antwoord te putten op de vraag: waarom beantwoordde de Kerk zoo slecht aan Haar doel? Omdat niet Liefde-alleen in de Kerk organiseerde en handhaafde en verdedigde?... Maar dan verder? Als hier de fout lag, hoe was zij dan te verhelpen? Door inkeer, door heiliging! Was deze heilige beweeggrond er bij de Hervormers? Misschien bij enkelen... bij de meesten zou echter in de verdediging van de beginselen zeker spoedig het kille en harde den boventoon krijgen. Neen, de verandering moest plaats grijpen *in het bestaande*, een nieuwe geest moest i n de Kerk ontwaken, de zuivere Liefdegeest....

Pater Benedictus sloot zuchtend het raam.

'Werken, wachten en bidden!' zei hij zacht. 'O, had ik-zèlf en onze Geestelijkheid meer van die wondere Liefdekracht van Jezus in het hart!'

In zijn werkkamer had de Heer Frederick ondertusschen voor zijn schrijftafel plaats genomen. Ook hij gevoelde zich verlicht nu hij met Pater Benedictus had gebroken. Hij twijfelde er niet aan of hij zou binnenkort met de Doorwerth worden beleend, en dan.... Hij leunde in zijn breeden stoel achterover en sloot voor een oogenblik de oogen. Nu zag hij haar weer levendig voor zich, de schoone Jonkvrouw Van Boynenburg. Hoe menigmaal had dat beeld hem voor oogen gestaan op

zijn reis. Aan het Brusselsche Hof had hij veel bekoorlijke dames aanschouwd. De weelde aan dat Hof was den laatsten tijd een weinig getemperd, maar nog altijd kon men er zien, wat kostbare kleeding bij fraaie gestalten vermag. Toch deden al die indrukken het beeld van de Jonkvrouw van zijn hart niet vervagen. Drie weken geleden zond hij haar een kort bericht over zijn a.s. terugkomst en hij voegde er deze woorden bij:

'Ik ben thans zeker dat ik weldra Heer van de Doorwerth zal zijn. Heb nog een weinig geduld! Schrijf mij wanneer ik u mag ontmoeten.'....

Nu keek hij, uit zijn droom opschrikkend, over de tafel. Er lagen eenige brieven voor hem. Haastig greep hij ernaar en las de adressen. Brieven uit Arnhem, een brief van den kasteleyn van zijn goederen.... Ha, dat was háár zegel en handschrift! Snel opende hij den kleinen brief en verlangend vloog zijn blik over het schrift. Maar plotseling steeg het bloed hem naar het hoofd en begonnen de aderen van zijn voorhoofd op te zwellen. Driftig kneep hij het perkament in elkaar en slingerde het in een hoek.

'Vervloekte coquette!' siste hij. 'En dat spel drijft zij met m i j ! die weldra deze streek als Heer van de Doorwerth zal beheerschen!'

De Heer Frederick sprong toornig op, liep eenige malen op en neer en bukte zich toen om den brief op te rapen. Nogmaals las hij het antwoord op zijn dringend verzoek van de vrouw, die hij beminde:

> 'Ik wachtte reeds vele maanden op een bericht van uw hand. Eindelijk krijg ik heden uw brief. Ge vraagt mij nog langer te wachten. Hoe lang dan wel, mijn beste? Ik word oud bij deze onzekerheid. De Heer Van Randwyck vindt dat ook en om niet heelemaal een verwelkte vrijster te worden, heb nu mijn besluit genomen. Mijn verloving met den Heer Van Randwyck wordt de volgende week gevierd. Komt ge ons ook gelukwenschen?'

Hij verscheurde het papier.

'Voorbij dus! vergeefsche hoop!' zei hij dof voor zich heen. 'Het zij zoo! Maar Heer van de Doorwerth word ik tòch! - met open vizier gaat het voorwaarts

van nu af. En wat zal zij zeggen als ik het spel heb gewonnen?!'....

Een half uur verliep voor hij zich geheel van den slag had hersteld. Toen begaf hij zich naar de vertrekken van de Vrouwe Maria.

Walravia kwam een kwartier later bij de deur van die kamers. Zij hoorde haar oom en moeder luid en driftig spreken.

'Was dàt dus het doel van je reis!' zei de burchtvrouw bitter.

'Ja, Maria! en ditmaal zullen mijn rechten worden erkend. Ik weet wel, dat je mij alleen lagere bedoelingen toeschrijft. Maar ik herhaal wat ik reeds jaren heb gezegd: De naam Van Voorst moet aan de Doorwerth verbonden blijven. Ik, en ik alleen, kan daarvoor zorgen. Een vaste hand, een man, moet dit groote goed besturen.... is het niet nog eens weer duidelijk gebleken in den tijd, dat ik weg was?'

Walravia sloop weg. Altijd die twist om de Doorwerth! En wat kon de bezitting haar voor geluk brengen? Met Jasper zou het hier een saai en kleurloos leven worden. O, mocht het anders zijn, was zij maar vrij! Graag wilde zij de Heerlijkheid dan aan haar oom overlaten.

's Avonds liet de Vrouwe Maria haar dochter bij zich roepen.

'Walravia,' zei de Edelvrouw, haar naar zich toetrekkend, 'ik hoopte, dat we de moeilijkheden met je oom Frederick nu eindelijk te boven waren. Het is mij echter vandaag gebleken, dat hij nog altijd zijn ouden wensch niet heeft opgegeven. Ja, hij schijnt vastberadener dan ooit.'

'Och, moeder!' zei Walravia met een zucht, 'zal er dan nooit een eind aan dien strijd komen!... Kunnen wij niet toegeven?'

'Kind, waar denk je aan! Neen, neen! - hij zal zijn zin niet krijgen. Al laat hij zich met de Doorwerth beleenen, dan behoeven wij nog niet dadelijk terug te treden. Er moet een rechtszaak van komen en grootvader Wyttenhorst zal zeker het uiterste doen om het geding voor jou te winnen. Er zullen vele maanden moeten verloopen voor de beslissing valt. Maar in dit verband heb ik nog eens nagedacht over Jasper en jou. Jelui moet getrouwd zijn vóór dat je oom wordt beleend en vóór het proces

begint. Of men pleit voor de kleine Walravia van Voorst of voor de getrouwde Walravia Vrouwe Van Doorwerth enz. enz. en haar man, maakt eenig verschil. Het argument, dat hier manlijke leiding ontbreekt, heeft dan ook geen kracht meer. Wij hebben er in lang niet over gesproken. Ben je nog altijd voor uitstel?'

Walravia sloeg haar blik neer en weifelde. Zij had dien middag in de ridderzaal langen tijd voor het portret van haar vader gestaan en thans verrees dat beeld opnieuw voor haar geest. Hij wilde het, ja, allen die haar lief hadden, schenen het te willen; haar droomen over Daem zouden zeker toch nooit in vervulling gaan.... zij moest dus maar toestemmen.

'Ja, moeder,' zei ze met onzekere stem, 'liever wilde ik het nog wat uitstellen. Maar u heeft gelijk - de omstandigheden.... Ik vind het goed, moeder! Bepaalt u den datum maar.'

De Vrouwe Maria glimlachte.

'Zie, dat is verstandig,' zei ze. 'Och, Jasper is een degelijke, goede jongen. Als hij altijd bij je is, zul je wel spoedig veel van hem gaan houden. Je houdt toch immers nu ook wel al een beetje van hem?'

'O.... jawel.... moeder....'

'Nu, wat dacht je dan van je dertienden verjaardag? lijkt je dat geen passenden datum? En ik geloof niet dat je oom vóór dien tijd reeds kan worden beleend. Nu wat zeg je?'

'Goed, moeder....'

'We zullen dit besluit dan spoedig bekend maken en na Paschen langzamerhand met de voorbereidselen beginnen. Ik heb bericht ontvangen, dat je stiefvader tegen dien tijd ook weer thuis komt. We gaan na Paschen naar zijn goederen toe, laten je oom Frederick hier op zijn booze plannen broeden en als het dan de dag van de bruiloft is, doe je met Jasper zegevierend je intocht op ons goede Kasteel Doorwerth.... Zullen we het zoo af spreken?'

'Best, moeder....'

Walravia had zich in de nabijheid van haar moeder goed gehouden, maar toen zij even later door de ridderzaal naar haar kleine kamer ging, sprongen haar de tranen in de oogen. Horan, de zanger, stond met Wolf voor één van de ramen en zag haar bedroefd gezicht.

‘Wat nu, Walravia?’ vroeg hij hartelijk en deelnemend.

‘Och niets, niets Horan!’

‘Pas is je oom weer hier en nu al tranen!’ zei hij bitter. ‘Natuurlijk staat het met hèm in verband?’

‘Nog een paar maanden en hij zal hier niets meer hebben te zeggen!’ zei Walravia, door haar tranen heen glimlachend.

‘Hoe dat?’

‘Dan zul je me niet langer Walravia mogen noemen - want ik zal dan de getrouwde Vrouwe van de Doorwerth zijn!’

‘Ha!.... en dat zeg je huilend?’

Zij antwoordde niet, maar verdween haastig in haar kamer. Horan schudde het hoofd. ‘Erg goed passen ze niet bij elkaar, dat is waar!’ prevelde hij. ‘Ik moet me zeer vergissen als Walravia niet liever naast een ander het bewind over de Doorwerth voerde. Maar ja.... het kan niet altijd zoo gaan als men het wenscht....’

Walravia had zich weenend op een stoel geworpen. Nu zij zich onbespied wist, gaf ze aan haar smart den vrijen loop. Wie begreep haar? wie deelde in haar verdriet? Niemand, niemand! Alleen moest zij het dragen. Niemand mocht ook haar ware gevoelens kennen, vooral Jasper niet....

Er klonk een gerucht bij de deur, een snuffelen en krabben. Walravia stond op, opende de deur en Wolf sprong naar binnen. Het trouwe dier streek zich langs de beenen van zijn kleine meesteres. Zij knielde bij hem en sloeg haar arm om zijn ruige vacht. Snikkend verborg zij haar gelaat in den warmen pels van den grooten hond. Hij likte troostend haar handen, als wilde hij haar duidelijk maken, dat er toch één was, die haar begreep en haar leed meegevoelde. En Wolf kon het ook weten wat er in zijn vrouwtje omging! Hij vormde immers altijd de derde in het verbond als Walravia zich met Jonker Daem afzonderde. Hij had met hen beiden gejaagd, gevischt en hun spel gade geslagen. En.... een hondenoog ziet scherp; het instinct van den hond voelt ras wie goed en liefdevol gezind is tegenover de personen, aan wie hij is gehecht.

Hoofdstuk XVI.
Vergelding.

Het liep tegen het einde van Maart. Zonnige dagen waren voorbij gegleden, maar ook winterstormen hadden er gewoed. Nog was de sneeuw niet versmolten, maar men kon in de bosschen langs den Veluwzoom toch reeds de teekenen van het komende nieuwe voorjaarsleven waarnemen.

Tegen den avond van een kouden dag reed een troep ruiters de buurt Dieren of Dyren binnen. Zij hielden stil voor de herberg 'De groote Bierpot' en de bevelhebber van de mannen gaf last om af te springen. Wij herkennen Pirot van Rossem, die na vele omzwervingen een gedeelte van zijn mannen afdankte, na een twist van den Heer Koenraad van Elderim scheidde en thans zijn weg naar het Zuiden zocht.

Pirot trad op de hem eigen ruwe en vrijmoedige wijze in de gelagkamer, waar eenige slechte kaarsen een zwak licht verspreidden.

'Ha! waard!' riep hij luid tot den bejaarden, dikken man in de tapkast. 'Hoe later op den dag, hoe beter volk! wat?'

'Ik hoop het, Edele Heer!' zei de aangesprokene glimlachend, maar niet op zijn gemak. 'Waarmee kan ik UEd. dienen?'

'Een stevig avondmaal voor twintig mannen, wat smakelijk gebraad, bier en wijn! Aan het werk vadertje! En als het goed is wat ge ons voorzet, dan zal ik op een goudstuk meer of minder niet zien! Wij hebben gisteren namelijk pas een besten slag geslagen. Maar haast u wat! voor den duivel, ik rammel van den honger. Ha! een flink vuur in den haard. Schik er om heen, mannen!'

De krijgslieden kozen een plaats. Weldra vulde gerucht het lage vertrek. Toen het dampende avondmaal

werd opgedragen, wendde Pirot zich tot den waard en vroeg zacht, hem in een hoek trekkend:

‘Is hier niemand geweest, die vroeg naar den aanvoerder Pirot van Rossem?’

‘Jawel, Heer! Tweemaal heeft een krijgsman de laatste dagen naar een Heer van dien naam gevraagd.’

‘Zoo? Ik ben de man, dien hij zoekt. Is hij nog in het dorp?’

‘Ja. Hij scheen te weten, dat ge hier zoudt komen.’

‘Juist! Waar is hij!’

‘In de herberg ‘Het vliegende Hert’.

‘Zoo? Kunt ge daarheen een boodschap zenden?’

‘Terstond, mijn Heer!’

‘Goed, haast u! En reken er op, dat wij hier vannacht blijven - houd het vuur aan en zorg voor de paarden. Ik zal u ruim betalen! Wat? Geen bezwaren voor den donder! Goedschiks of kwaadschiks, wij blijven!’

De waard knikte ontsteld en voegde zich naar den wensch van zijn bezoeker. Hij wist dat sterke benden van den Stadhouder de Veluwe afzochten naar zwervende rooverstroepen als die van Pirot. Maar een troep van deze soldaten vertrok dien morgen pas uit Dyren. De mannen moesten reeds ver weg zijn en dezen nacht behoefde Pirot hier dus voor geen overval te vreezen.

Een half uur later trad een knecht van den herbergier met twee krijgslieden binnen. Pirot stond onmiddellijk op en wenkte de mannen, in een donkeren hoek te komen.

‘Meer wijn en nog twee bekers!’ beval hij driftig, terwijl hij met de twee aangekomenen bij een tafeltje op eenigen afstand van de krijgslieden bij het vuur plaatsnam.

‘En nu, Roland, mijn dappere schildknaap, wat nieuws breng je en wien voer je met je?’ vroeg hij.

De aanvoerder richtte zijn flikkerend, donker oog op den onbekende, die Roland vergezelde. Deze was tenger gebouwd, gebruind van gelaat, waarvan de trekken echter bij het twijfelachtige licht onder den grooten, breedgeranden hoed niet vielen te onderscheiden.

‘Een zwervend krijgsman, mijn Heer, Fred de Leuze; het toeval deed mij hem gisteren ontmoeten en wij sloten vriendschap nadat hij me een belangrijke mededeeling had gedaan.’

‘Spreek duidelijker, Roland! Wat duivel! ge drinkt niet!’

‘Tevergeefs had ik tot gistermiddag navraag gedaan naar den Mennoniet, mijn Heer!’ zoo begon Roland, na een beker te hebben geledigd. ‘Gisteren vroeg ik nogmaals hier of men onzen man niet had gezien. Terwijl ik met den waard praatte, lette ik niet op dezen krijger. Hij hoorde wat ik zei en volgde mij naar buiten toen ik wegging.’

‘Ha! hij wist je wat van den laffen schurk Ravenhorst te vertellen?’

‘Ja! belangrijk nieuws.’

‘Voor den dag ermee. Wees kort! Is hij in de nabijheid?’

‘Ja! Hij toefde de laatste week in eenige dorpen in deze buurt.’

‘De laatste week? Hij is voor den donder toch niet reeds weer vertrokken?’

‘Neen! Gisteren bezocht hij een zieken geloofsgenoot even buiten dit dorp. De Leuze kende hem toevalligerwijs en bood mij aan hem te volgen. Ik betaalde hem ruim.’

‘En? Spreek zélf, De Leuze! Waar kan ik den lafaard vinden?’

‘Voor zoover ik weet, was hij vandaag in den namiddag nogmaals bij dien zieke en vanavond gaat hij naar het gehuchtje Rheede.’

De onbekende sprak langzaam met een vreemd accent. Zijn stem klonk ietwat schor, maar niet zwaar als die van Pirot.

‘Gij zijt geen man uit deze Gewesten,’ zei Pirot. ‘Ge moet een Duitscher zijn, naar uw tongval te oordeelen. Hoe kent ge den Mennoniet?’

‘Ik reisde onlangs met hem en.... hij beleedigde mij!’

Pirot lachte ruw.

‘Ge eischt voldoening?’ vroeg hij.

‘De Mennoniet is groot en sterk....’

‘Ja! zie mij aan, krijgsman. Tweemaal heeft de schurk mij neergeslagen. Bij mijn baard, hij is de eerste, die zich op zoo iets kan beroemen. Maar hij zal er voor boeten! Den derden keer, dat ik tegenover hem sta, moet hij vallen. Ha! na dien smaad heb ik geen uur rust meer gekend. Wraak eisch ik, bloedige wraak! Als ik aan hem denk, begint het bloed in mijn aderen te koken en ik voel mijn kracht zwellen! Bij mijn eer - ditmaal komt hij er niet levend af! Misschien

weigert hij weer met mij te vechten - dan sla ik hem neer als een dollen hond. Mijn hand zal vast zijn! Hola, waard! meer wijn!'

'Wij dienen ons te haasten!' drong De Leuze aan. 'Vermoedelijk is hij nu reeds op weg.'

'Weet ge welken weg hij neemt?'

'Zeker, Heer! Hij zal het kortste pad, dwars door het bosch, kiezen. Ik heb hem daar reeds eerder gezien.'

'Goed! daarheen dan! Ga mij voor, De Leuze. Breng mijn paard, Roland. Als gij beiden geen paarden bij de hand hebt, kunt ge ze uit den stal halen.'

'Wilt ge nog niet eenige mannen meenemen, Heer?' vroeg Roland, 'de Mennoniet is sterk als een beer.'

'Onzin! - drie tegen één is voldoende. Het mag niet den schijn hebben, dat Pirot van Rossem den lafaard vreest! Draal niet, Roland!'

De schildknaap gehoorzaamde.

Kort daarna reden de drie ruiters het dorp uit. Bij één der hutten sprong De Leuze af en klopte aan. Toen hij na eenigen tijd terugkwam, lachte hij.

'En?' vroeg Pirot.

'Door een paar listige vragen, heb ik eruit gekregen wat ik wilde weten. Een kwart uur geleden vertrok hij langs het boschpad naar Rheede.'

'Ha! te voet?'

'Ja.'

'Vooruit dan! - de lafbek kan nog niet ver zijn.'

Zij joegen het bosch in.

Ravenhorst maakte voor het eerst in 1556 weer een reis langs de Doopsgezinde Gemeenten in Gelder. Hij toefde in Harderwyk, Elburg, Hattem, Deventer en Zutphen. Arnhem en Nymegen waren de plaatsen, die hij nu moest bezoeken. Hij koesterde het plan om ook bij het klooster Bethanië aan te gaan om nogmaals met Orlinde te spreken. Wat had hij vaak aan haar gedacht in de afgeloopen maanden. Het aantal nonnen, dat de kloosters verliet, werd steeds grooter - waarom zou Orlinde dat ook niet doen....? In Zutphen werd hem gevraagd om enkele verspreid wonende geloofsgenooten in de gehuchten langs den Ooster Veluwerand in de Scholtambten Brummen en Rheede te bezoeken en te bemoedigen. Die opdracht aanvaardde hij gaarne. Zoo had hij zich voor dat doel in Dyren opgehouden en thans richtte

hij zich naar Zuidelijker plaatsjes, om hier met een schoolmeester, daar met een schoenmaker of eenzamen herder te spreken. Met klimmende gestrengheid waakte men tegen de ketterijen en de aanhangers der verschillende secten sloten zich in de verdrukking vaster aaneen. Het gemeenschappelijk doorstane gevaar verdiepte de broederlijkheid; aan de twisten over kleine onderdeelen van leer en geloof werd nu niet zooveel gedacht als in de dagen toen de vervolging minder wreed woedde. In de steden hield men, ondanks de dreigende plakkaten der Regeering, nog altijd geheime samenkomsten, steeds weer op een andere plaats om de aandacht der vijandige speurders te ontgaan. Hier vond men dus in de verdrukking bij elkaar een kostbaren steun; maar in de dorpen en gehuchten stond menig geloofsgenoot met zijn strijd alleen. Wel ademde men in die dorpen, waar grooter onverschilligheid heerschte en meestal minder scherp werd toegezien, vrijer, noch het gemis van een geregelden omgang met gelijkgezinden werd er des te pijnlijker gevoeld. Vandaar dat men Ravenhorst overal in de hutten van zijn vrienden in de armelijke gehuchten met vreugde begroette. Men gaf hem voedsel en slaapgelegenheid en hield hem liefst een paar dagen vast.

Door het stille bosch liep de Mennoniet thans voort. Het was een heldere maanavond ongeveer negen uur. Geen windje bewoog de kale takken der boomen, die door den maneschijn zware schaduwen wierpen op de witte, ongerepte sneeuw. Het gehuil van een wolf verbrak af en toe den wintervrede - overigens geen gerucht.

Rustig schreed de Doopsgezinde Boodschapper over het smalle pad. Af en toe stond hij stil om de sneeuw van zijn schoenen te stampen. Minder kalm dan zijn gang werkten ondertusschen zijn gedachten. Dat zijn eerste pleisterplaats van beteekenis Arnhem zou zijn, drukte hem eenigszins. Misschien vertoefde zijn vader daar nog bij zijn studievrienden. Een ontmoeting kon slechts leed baren. Wel wist hij nu den naam van den moordenaar, wiens schuld hij moest dragen, maar hij had dien persoon vroeger nooit ontmoet en zijn Doopsgezinde beginselen verboden hem trouwens ook beschuldigend op te treden, zelfs dan als hij daardoor vermocht eigen onschuld te bewijzen. En bovendien - vermoedelijk was die Marten Bronk reeds dood of uit het Guliksche verdwenen.... Nu dacht hij ook aan de familie Van Voorst

op de Doorwerth. Misschien kon hij daar nog een paar dagen rusten? Innig verlangde hij ernaar de kleine Walravia nogmaals te zien. En Benedictus?....

Ravenhorst vertraagde zijn stap en luisterde. Hij hoorde duidelijk den draf van naderende paarden. Het geluid kwam niet van den hoofdweg; blijkbaar volgden de ruiters het voetpad, dat hij had gekozen. Wat moest dat beteekenen? vervolgde men hem? Hij schudde verwerpend het hoofd. Nergens op zijn reis langs den Veluwezoom had hij immers eenig opzien verwekt, noch ergens iets gemerkt van achterdocht of verdenking. Maar wat zochten dan die ruiters op dit pad, dat wel in korter tijd dan de hoofdweg naar het gehuchtje Rheede voerde, maar toch zelden of nooit door ruiters werd gebruikt? Ravenhorst kende geen vrees, maar het ongewone van het geval trof hem toch onaangenaam. Een oogenblik dacht hij erover een klein zijpad in te slaan, om, verborgen achter een paar dikke boomen, de naderende mannen te laten voorbijgaan. Maar terstond daarop lachte hij om die gedachte. Wie zou hem hier lastig vallen? Waren het roovers - zij konden het weinige geld, dat hij bij zich had, krijgen. Waren het mannen, die om gegronde redenen den hoofdweg vermeden - misschien kon hij hen dan helpen of trachten hen van een boos voornemen terug te brengen.... Te vluchten of zich te verbergen, kwam weinig met zijn karakter overeen. Hij besloot dus langzaam voort te wandelen.

Weinig minuten later stampten de paarden dicht achter hem. De ruiters hadden hem nog niet gezien, daar hij juist achter een bocht van het pad was verdwenen. Zij praatten luid en Ravenhorst verstond deze woorden:

'Vervloekt als de lafbek ons ontkomt!'

Waar had hij die grove stem meer gehoord? Weer bleef hij staan. Wat? Pirot van Rossem? zou het mogelijk zijn?.... Lang duurde zijn onzekerheid niet. Hij koos een plaats aan den kant van den weg om de ruiters te laten passeeren, draaide zich om en wachtte, geleund op zijn zwaren wandelstok. Het maanlicht bescheen de naderende gestalten: Pirot met twee van zijn mannen!

'Ha!' riep de aanvoerder met woeste vreugde, 'dus tóch ingehaald! Zeker hebt ge hard geloopen om ons te ontgaan. En nu staat ge daar buiten adem! Ha, ha! adem diep, laffe hond, zuig de lucht met al uw kracht

in. Uw laatste uur is gekomen! weldra zal uw ellendige ademhaling stil staan.'

'Over mijn laatste uur heeft een Hoogere dan gij te beslissen, Heer van Rossem!' antwoordde Ravenhorst rustig.

'Geen zedegepreek nu meer! Zijt ge gereed om te sterven?'

'Nooit zal de Dood mij onvoorbereid vinden!' klonk het waardig en onbevreesd.

'Nu, des te beter! Ge ziet, dat ik geen pantsering draag - ik legde het ijzer af vóór mijn vertrek om de kansen meer gelijk te maken. Wenscht ge te paard of te voet te strijden? ik laat u de keus. Roland, geef hem uw paard en wapens!'

'Doe geen moeite!' zei Ravenhorst vastberaden. 'Ik herhaal wat ik u al eens in de bosschen van Wolfhees verzekerde: Ik weiger met u te strijden.'

'Dan steek ik u zonder meer overhoop, lafbek!'

'Zal de Heer Pirot van Rossem zijn eer zoover vergeten, dat hij een moordenaar wordt?'

Pirot sprong van zijn paard en trad op Ravenhorst toe. Zijn beide metgezellen volgden zijn voorbeeld.

'Hier uw zwaard, Roland!' beval de aanvoerder toornig. 'Neem dit wapen, oud wijf, en verdedig u! Eén van ons beiden zal dit bosch niet levend verlaten. Pak aan!'

Ravenhorst greep het staal, maar in plaats van zich ermee te weer te stellen, brak hij het over de knie en wierp de stukken weg.

'Als één van ons beiden moet sterven - laat ik het dan zijn,' zei hij, steeds op zijn vasten, indrukwekkenden toon.

'Dàt gaat te ver!' schreeuwde Pirot, zijn geduld verliezend. 'Neem dàt van Pirot van Rossem om wakker te worden!'

Hij hief zijn groot zwaard onverwachts op en vóór Ravenhorst kon uitwijken, bonsde het zware wapen met het plat op zijn hoofd neer. De aanvoerder, ongewoon sterk en door zijn fellen haat en drift bezield, legde een reuzenkracht in zijn slag. Het lag niet in zijn bedoeling, Ravenhorst doodelijk te treffen. Hij wilde hem door deze beleediging slechts tarten en tot tegenweer prikkelen. Maar het zou niet tot een tweegevecht komen. Ravenhorst, niet bedacht op den klap, week niet uit - als

een hamerslag dreunde de bons op zijn slechts lichtbedekt hoofd. Hij waggelde en viel verdoofd neer.

Luid en duivels schaterde de vreugdelach van Pirot door het bosch.

'Sta nu op, dappere Ravenhorst!' riep hij spottend. 'Geef mij dien slag terug als ge kunt!'

Er volgde geen antwoord van de lippen van den gevallene, maar een ander geluid doortrilde de avondlucht, een schelle kreet, die niets menschelijks had: het geleek op het gegil van een waanzinnige, die tot uiterste razernij is gedreven. Pirot keerde zich met een ruk om en een vloek ontsnapte aan zijn mond. Een oogenblik vreesde hij dat een boschduivel hem wilde overvallen, maar wat hij nu achter zich zag, deed hem nog meer ontstellen dan de verschijning van welken boozen geest ook had kunnen doen. De krijgsman, die hem hierheen geleidde, bleek een.... vrouw! Geen hoed dekte meer het hoofd en wild fladderden daaromheen nu verwarde haren. Het gelaat werd verwrongen van dierlijke woede en spijt, en de oogen.... dat waren geen oogen meer, maar vurige kolen, die hem tegenfonkelden met schier verzengenden gloed. - De heidin van het Doorwerthsche bosch stond tegenover haar doodsvijand. Nogmaals had zij de twee sterke mannen samengebracht, in de hoop dat Ravenhorst zich verdedigen en Pirot zou dooden. Haar toeleg mislukte. Met taaie volharding bleef zij op het spoor van Pirot en zijn dienaar Roland, hunkerend naar een goede gelegenheid voor haar wraak. In Dyren scheen de kans haar plotseling gunstig. En nu lag de man, die haar vijand had moeten treffen, daar roerloos in de sneeuw....

Fel laaide de haat in haar op; haar bloed vloog steeds wilder door haar aderen, haar borst zwoegde en haar spieren trilden. Als een godin der wrake verhief ze zich dreigend in het zilveren licht in het witte bosch.

'Ken je me nog, Pirot!' gilde ze en het scheen of saters en duivels achter de boomen het heesche stemgeluid van de razende herhaalden. 'Weet je nog hoe je me eens lokte en bedroog? Ik wilde niet van je scheiden, maar je sleurde me bij mijn haren uit je tent, sloeg me met je rijzweep en joeg me weg met een schop. Ha, die schop riep den haat in mij wakker. Boeten zul je ervoor, ellendeling! Ha, ha, ha! je meende, dat niemand je kon verslaan. De ridder Ravenhorst deed het echter met gemak. Ha, ha, ha! daar lag Pirot van Rossem!

En later wierp diezelfde man hem nogmaals neer. Ook nú, op deze plek, zou je het onderspit hebben gedolven, maar met valsch spel en een verraderlijken slag heb je hem onschadelijk gemaakt. In eerlijken kamp ben jij de zwakste geweest, Pirot! Ha, ha! de onoverwinlijke Pirot van Rossem moest toen als een worm in het zand kruipen!'

'Steek haar neer, Roland!' brulde Pirot, terwijl hij zelf een zwaardhouw in haar richting deed.

Maar zoo gemakkelijk liet de heidin zich niet dooden. Zij beschikte over de lenigheid van een kat, de kracht en vlugheid van een tijgerin. Snel als de gedachte rukte zij een dolk uit haar gordel en vóór Roland kon uitwijken, trof zij hem midden in de borst. Hij viel, zwaar gewond, kreunend aan den voet van een boom neer.

'Dat zul je met je leven betalen!' schreeuwde Pirot.

'Ja, ik herken je! Ha! waarom heb ik je vroeger niet gedood!'

Weer klonk de schelle schaterlach van de heidin door het woud. Zij danste wild om den aanvoerder heen, met ongelooflijke handigheid aan zijn slagen ontkomend en hem zonder ophouden sarrend en bespottend. Pirot liet zijn zwaard in het rond bliksemen en deed talrijke uitvallen om de heidin te treffen. Eénmaal drong zijn wapen diep in het vleesch van haar schouder, tweemaal verwondde het haar arm, ook scheurde het heur kleeding en verwondde haar bruine borst. Maar zij scheen van dat alles niets te gevoelen of te bemerken en ging voort met haar satanischen dans en spot. Was zij werkelijk met bovennatuurlijke macht begaafd, was zij de *heks*, voor wie men haar in het gebied van de Doorwerth hield en verleende de Duivel in hoogsteigen persoon haar zijn helsche ondersteuning? Het had er allen schijn van, want geen gewoon mensch kon in staat zijn dit dolle uittarten en springen zóó lang vol te houden.

De landbewoners in het Doorwerthsche vertelden griezelige verhalen van den invloed van de heks, wie men echter nooit iets onbetwistbaars voor den Heer van de Doorwerth had kunnen ten laste leggen. Sommigen, die haar in het bosch hadden ontmoet, voelden, naar zij verzekerden, plotseling een zekere verstijving over zich komen, die eerst week als de vrouw hen aanraakte. Een krijgsman had eens naar haar gestoken met zijn zwaard. De punt van het wapen drong diep

in haar wang, maar er kwam geen bloed uit de wond. Zij uitte een kreet en.... de soldaat kon zijn arm niet meer buigen. Anderen beweerden, dat zij door den blik van de heidin in slaap waren geraakt en eerst diep in den nacht in het bosch weer ontwaakten. Men had ook gezien, dat zij haar handen in het vuur hield zonder zich te branden en nog anderen, die de heidin uitscholden, vonden, volgens hun verzekering, thuisgekomen, padden en reusachtige spinnen op hun bed en in hun etenspot, die de heks daar door toovermacht had gebracht....

Wat er van dit alles ook waar zij - Pirot onderging thans een vreemden invloed van zijn vijandin. Zwakkeren dan hij had zij in de gegeven omstandigheden misschien geheel willoos gemaakt; bij hèm werkte haar geheime kracht minder sterk, maar.... zijn spieren verslapten toch, zijn slagen kregen iets onzekers, het scheen of zijn lichaam een deel der gehoorzaamheid aan zijn wil opzegde....

Een zonderling schouwspel bood het tweetal. Pirots hoed was afgevallen. Zijn lang donker haar hing verward om zijn verhit hoofd. Met zijn wanordelijken baard, kleurige en slordige kleeding, fonkelende oogen en van hartstocht en woede verwrongen gelaat, gaf hij het beeld te zien van een krankzinnigen roovershoofdman. Doch niet minder schrikwekkend deed het uiterlijk van zijn vijandin.

Pirot begon zich na langen strijd vermoeid te gevoelen.

Zijn zwaard beschreef nog steeds denzelfden cirkel, maar het suisde niet meer zoo geweldig als in den beginne. Deze verslapping scheen de heidin te hebben verwacht. Plotseling bukte zij en, eer de aanvoerder kon uitwijken, rende zij met haar hoofd tegen zijn borst. Vlug sprong zij terug na den stoot en vervolgde haar dans. Met haar bewegingen en blikken scheen zij hem te hypnotiseeren.

‘Vervloekt wijf!’ brulde Pirot.

Met haar dolk had zij hem den rechterarm opengereten en met haar linkerhand tegelijkertijd zijn kleeding losgerukt. Weer drong hij op haar in en de punt van zijn zwaard sneed diep in haar boezem. Doch zij viel niet. Een gekrijsch, waarin duivelsche vreugde trilde, ontsnapte aan haar lippen, die allengs met schuim werden bedekt. En nu naderde het vreeselijke gevecht

zijn hoogtepunt. Weer bukte de heidin en onverhoeds sloeg zij met de vuist op Pirots rechterpols. Het zwaard ontsnapte aan zijn hand, vloog door de lucht en bleef in een boom hangen. Hij tastte naar zijn dolk, maar vóór hij dien kon trekken, had zij het mes reeds uit zijn gordel gerukt en weggeworpen....

Huivering wekkend was het schouwspel, dat thans volgde. De verbitterde vijanden vatten elkaar aan. Men hoorde beiden naar adem hijgen - een enkel oogenblik rust trad in; borst tegen borst stonden zij daar - twee paar donkere, vurige, met bloed doorloopen oogen boorden giftige blikken in elkaar.... toen kromden de vingers zich tot klauwen en de worsteling werd voortgezet.

De spierkracht verschilde veel bij de twee partijen, dat bleek terstond. Pirot greep de vrouw bij de haren en rukte heur hoofd achterover. Zij plofte in de sneeuw neer, doch onmiddellijk vloog zij weer op de been en wierp zich opnieuw op hem. Haar nagels drongen in zijn vleesch en zij poogde hem de keel dicht te knijpen. Weer vatte Pirot haar bij de haren, maar ditmaal gelukte het hem niet, zijn vijandin van zich af te werpen. Zij beet zich vast in zijn schouder; nu voelde hij heur vingers om zijn keel.... een geheimzinnige kracht legde zij erin.

'Los!' stiet de aanvoerder schor uit. Hij begon reeds blauw in het gelaat te worden.

'Nooit, nooit!' hijgde de heidin.

Met ijzeren vuist sloeg hij haar, duwde, trok, verwondde haar met zijn nagels. Tevergeefs! - zij liet niet los.... Zijn handen gleden langs haar, nogmaals preste hij het lenige lichaam van de heks met al zijn kracht tegen zich aan om deze te verstikken.

'Je beenderen zal ik breken, ellendig wezen!' kreunde hij. De woorden die hij daarop liet volgen, waren niet meer te verstaan. Beiden vielen: vaster en vaster werd de greep om zijn keel.... Zijn arm verslapte, zijn hand tastte onzeker in haar kleeren, langs den gordel.... hij voelde een dolk, rukte dien naar boven en stak hem in haar borst - de laatste wandaad van Pirot van Rossem. De schroef om zijn keel ging dichter.... dichter.... een zucht, kramptrekken en.... hij was geworgd!

De heidin bleef roerloos op hem liggen. Het scheen of met zijn leven ook het hare was gevloden, maar nòg omklemden haar vingers zijn keel.

Na een kwartier kwam er beweging in Ravenhorsts lichaam. Hij richtte zich langzaam een weinig op, keek verbijsterd in het rond, ontwaakte toen geheel uit zijn verdooving en ging staan. Zijn hoofd deed hem pijn; het hamerde en bonsde daarin of een smid er zijn ijzers in smeedde. Hij ademde eenige malen diep en streek zich over het voorhoofd; toen viel zijn blik op de drie lichamen. Met een kreet van ontzetting boog hij zich over Pirot en de heidin. Hij herkende de vrouw en begreep. Voorzichtig trok hij haar van den aanvoerder af, maakte met geweld haar vingers los en legde haar achterover in de sneeuw. Hij knielde naast haar, poogde het bloeden te stelpen en luisterde aan haar mond. Zij ademde nog, maar haar wonden gaapten diep en breed in de hartstreek. Ook den toestand van Pirot en Roland nam Ravenhorst op. Pirot was dood, Roland zwaar gewond en bewusteloos, maar blijkbaar toch nog in leven. Met een doek verbond hij zoo goed mogelijk de wonde. Toen hij zich weer naar de heidin wendde, had zij de oogen opgeslagen. Zij blikte hem wezenloos in het gelaat. Zacht raakte hij haar hand aan en vroeg:

'Herkent ge mij?'

Geruimen tijd bleef het stil, toen bewoog zij de lippen en fluisterde:

'Ja, ja, Heer Van Ravenhorst! zeg mij, is hij dood?'

'Ge hebt hem gesmoord!'

Een glimlach van voldoening gleed over haar gelaat.

'Hij had het verdiend!'

Zij sprak zeer zacht en Ravenhorst moest zich tot vlak bij haar mond buigen om deze woorden te verstaan. Eenigen tijd lag zij roerloos naar boven te staren; eindelijk zei ze met gebroken stem:

'Hij trof mij doodelijk.... ik ga ook sterven.'

Een oogenblik weifelde Ravenhorst, toen dacht hij aan Orlinde en vroeg:

'Zult ge het geheim met u in het graf nemen?'

Een bittere trek groefde zich om haar lippen en zij antwoordde niet.

'Zeg mij, vrouw,' zoo drong hij aan, 'spreek snel, de Dood heeft u reeds in zijn macht.... leeft Orlinde's zoon nog?'

Nog zweeg zij, terwijl de schaduwen des doods zich reeds over haar gelaat begonnen te verspreiden.

'Sterven,' prevelde zij na eenigen tijd, 'ja in het

bosch.... Ge moet mij hier begraven... belooft ge het mij? Altijd heb ik in de bosschen geleefd.... En groet vader Gabriël van mij - hij was steeds goed en geduldig.... Zult ge me hier begraven, bij de boomen, die ik lief heb?...'

'Ik beloof het u,' zei Ravenhorst. 'Maar wilt ge Orlinde niet bevrijden van de ondragelijke onzekerheid, die haar martelt?'

Zij bleef met benevelden blik naar den stillen avondhemel staren alsof zij zijn woorden niet begreep.

'Ik heb Orlinde gevonden en gesproken,' ging hij voort. 'Ge hebt haar verkeerd beoordeeld. Zij heeft mij alles verteld. Toen gij Pirot ontmoette, haatte zij hem reeds en wilde hem ontvluchten. Maar hij belette het. Later, toen hij genoeg van u had, wenschte hij weer toenadering tot haar te zoeken. Zij wees hem echter steeds met afschuw af en wist eindelijk uit zijn kamp te ontkomen.'

De heidin keek hem verwonderd aan.

'Is dat waar?' vroeg zij twijfelend, nauwelijks hoorbaar. 'Z w e e r mij, dat het waar is?'

'Dat is niet noodig!' zei hij afwerend na een oogenblik van weifeling.

'Dan geloof ik het niet!'

Weer blikte zij naar boven en vol wanhoop sloeg Ravenhorst haar gade. Hij richtte zich op en deed een pas op zij. Zijn beginsel verbood hem het zweren en toch.... Orlinde's rust hing er thans van af! Moest hij toegeven?.... Weer dacht hij aan den nacht op de Doorwerth, toen Pater Benedictus en Walravia van Voorst hem hadden gesmeekt, ter wille van hèn van zijn beginselen af te wijken. Hij gaf toe en.... hij voelde er geen spijt van. Tegenover zijn vader had hij geweigerd een eed te doen; daar gold het immers alleen zijn *eigen* belang, maar op de Doorwerth ging het om dat van Walravia en haar familie. En thans was het wéér het heil van een *ander*, dat van zijn houding afhing. Nu, evenals in dien nacht vóór zijn eersten strijd met Pirot, fluisterde het in hem: hooger dan de trouw aan eigen meening en inzicht, staat de daad, die voortvloeit uit oprechte liefde en volbracht wordt geheel *voor anderen*; niet of een daad in strijd is met het aangenomen beginsel bepaalt voor God haar waarde, maar alleen het *motief*, en de *gezindheid* waarom en waarmee men han-

delt; zonde is slechts wat uit boos en zelfzuchtig motief ontspringt, goed is alles wat men uit liefde doet, al strijdt het ook met het beginsel en met de menschelijke opvatting omtrent 'het goede' en al wekt het ook een leelijken schijn, waarvan men de gevolgen moet dragen.

Hij leunde tegen een boom, de handen gevouwen, het gelaat naar de bleeke schijf in het firmament gekeerd. Op dat gezicht las men den zielestrijd, die in hem woedde. Maar nu scheen het of een gestalte voor hem opdoemde.... hij zag een stemmige kleedij, een lief maar doodsbleek gelaat en een paar oogen, die hem smeekend aankeken. Daar ruischte het in de lucht als vogelgewiek en hij meende een zachte stem te vernemen, die fluisterde:

'Voor *mij*, Johannes! doe het voor *mij*!'

'Orlinde!' prevelde hij. Willen is menigmaal móeten willen, liefhebben is móeten handelen voor de geliefde.... sterker dan het verstand, sterker dan de heiligste, wéloverwogen voornemens is de reine menschelijke liefde.... Pater Benedictus had dat ondervonden hoewel hij het door redeneering wilde ontkennen; Ravenhorst bewees de waarheid van deze stelling thans opnieuw. Hij knielde weer bij de heidin en vatte nogmaals haar hand.

Nóg had de Dood de zonderlinge vrouw niet geheel in Zijn macht. Zij lag daar met gesloten oogen, zwak ademend, af en toe kreunend en voortdurend prevelend.

Ravenhorst bracht zijn mond bij haar oor.

'Hoort ge mij nog?' vroeg hij. 'Luister, ik *wil* zweren, ik *wil* er een eed op doen, dat Orlinde u niet uit de gunst van Pirot heeft verdrongen. Zij haatte hem in dien tijd evenals gij nu....'

Zij lette niet op hem maar ging voort met haar gemummel. Hij verstond deze woorden:

'Paarden en wagens.... vuren in het bosch.... die bruine mannen zijn mijn broeders. Wild is het bloed der zigeuners, wild!.... Nu komt Pirot; ja, dat is hij, de sterke.... au, au!.... die schop, die schop.... Voort nu, voort!.... langs de rivier.... Ha, ha, jongen schrei niet zoo!.... Daar is het kamp van de broeders.... muziek.... vuur.... Ze willen hem wel hebben en meevoeren.... ik laat hem bij hen.... Zwerven, zwerven.... Nu wordt hij grooter.... muziek, muziek.... Ha, ha! en hij vlucht.... in het Kasteel.... Ja, dat zijn de grachten en de hooge muren.... Doorwerth.... daar zal hij leven en zij weet het niet.... vader Gabriël!....'

De heidin zweeg en Ravenhorst richtte zich op. Wat beteekende dát? Moest op de Doorwerth de oplossing van het geheim worden gezocht! Hij drukte de hand van de stervende vaster en schudde haar om de aandacht op zich te vestigen.

‘Spreek, vrouw!’ zei hij met trillende stem, terwijl, ondanks de avondkoude, het zweet hem op het voorhoofd parelde. ‘Hebt ge Orlinde's zoon bij een troep zigeuners gebracht, is hij met hen zwervend na vele jaren in het Kwartier van de Veluwe gekomen en zocht hij een toevlucht op de Doorwerth?’

Zij sloeg de oogen op en keek hem wezenloos aan.

‘Ha, Ravenhorst!’ zei ze na eenige oogenblikken, ‘zijt gij het? Ik zag het verleden voorbij trekken.... Ja, *gij* hebt hem verslagen den sterken Pirot, *gij* hebt hem vernederd.... daarom wil ik het nu zeggen.... Orlinde's zoon leeft!.... ik bracht hem in een kamp van broeders van mijn volk.... hij.... vluchtte.... bleef op de Doorwerth.... Horan noemden ze hem....’

‘Horan, de zanger, is dus Orlinde's zoon?’

‘Ja!.... hij leeft.... Zie, zie!.... rennende paarden.... het vuur van het kamp.... muziek, dans - ho, ho.... zachter, zachter wat.... Terug naar het oude kamp!....’

Kramptrekkingen volgden; wijd opende zij haar oogen en staarde weer naar de maan. Nog een oogenblik van strijd met den Dood, een reutelen in haar keel en zij had den geest gegeven. Ravenhorst drukte haar de oogen dicht.

Eerst nu keerde de Mennoniet zich weer tot den gewonden Roland. Diens wonde bloedde niet meer; hij was nog altijd bewusteloos. Terstond wilde Ravenhorst de dooden begraven, de bloedplekken op den grond met sneeuw bedekken om een onderzoek te voorkomen, en den gewonde vervoeren. Hij nam het groote zwaard van Pirot, dat hem als spade kon dienen, zocht een geschikte plaats op eenigen afstand van het pad en begon hier twee graven te delven. Het werk vorderde langzaam, want de grond was hard, maar na een uur had hij zijn taak volbracht. Hij knielde en bad voor de dooden. Daar rustte nu Pirot met het breede zwaard aan zijn zijde, en dicht naast hem sluimerde de heidin. Haar wensch werd vervuld: boven haar graf zouden de boomen van het bosch ruischen....

Tegen twaalf uur bereikte Ravenhorst met den gewonde en de paarden het gehucht Rheede.

Twee dagen later betrad Ravenhorst in den namiddag nogmaals het voetpad naar het klooster Bethanië. Een glans van innig geluk lag op zijn gelaat: hij ging Orlinde een goede tijding brengen! Met onrustig kloppend hart wachtte hij in één der voorvertrekken op de komst van de zuster. Weldra snelde zij hem met teekenen van oprechte vreugde tegemoet.

'Wel, Johannes!' zei ze, hem de hand gevend, 'wat heb ik naar je komst verlangd. Je hadt wel niet gezegd, dat je mij nog eens weer zoudt bezoeken, maar ik rekende er toch in stilte op. Ik heb je zooveel te vertellen!'

Hij lachte.

'Ja!' zei hij, 'stil en rustig is het achter de kloostermuren en toch gaat er zooveel om, toch kunnen er zulke heftige stormen woeden. Ik heb dat in Monnikhuizen ook ondervonden! Nu - ik breng je belangrijk nieuws!'

Zij keek hem vol verwachting aan en voor een oogenblik werden haar bleeke wangen hooger gekleurd.

'Toch niet, dat je in de godsdienstige dingen van inzicht bent veranderd?' vroeg zij met trillende lippen.

'Neen - verwacht dat niet!'

'Wat dan?'

'Ik heb de heidin, die je den kleinen Dagobert ontstal, weer ontmoet.'

De non greep zich met beide handen aan de tafel vast. Zij waggelde en hij bood haar zijn hulp. Met zijn sterken arm omvatte hij haar ranke gestalte en leidde haar met eerbiedige teederheid naar een stoel.

'En heb je nu zekerheid?' vroeg zij met angst en spanning.

'Volledige zekerheid! Een groot geluk is voor je weggelegd!'

'Wat? leeft hij dan nog?'

'Hij leeft en, wat meer zegt, ik ken hem en ben zelfs met hem bevriend. Een edelen, gevoelvollen zoon heb je, Orlinde! en spoedig zul je met hem hereenigd zijn. Tenminste....' Hij haperde.

'O, ik begrijp wat je wilt zeggen,' viel zij in. 'Als ik het klooster kan verlaten, bedoel je? Dat valt moeilijk! De kloosterlingen van thans toonen zich wel vaak onwaardig maar toch - het kloosterleven is zoo schoon en de bedoeling daarvan zoo diep-religieus! Maar ik heb

nagedacht.... En, luister nu eens! Ik heb het boek, dat je mij gaf, gelezen, herlezen en overdacht. Ik deed het in mijn stille cel en sprak er niet van in de biecht, omdat ik geheel zelfstandig tot klaarheid wilde komen. Dit boek 'Der Leken Wechwyser' van Anastasius Veluanus heeft mij veel gegeven. Ik zeg niet, dat ik de Moederkerk reeds wil verlaten - Zij geeft mij alles wat ik behoef - en ook niet, dat ik de leer der Mennonieten als de waarheid erken. Maar wèl geloof ik, dat ik ook ver van het klooster naar Heiligheid kan streven. Mijn besluit was reeds vóór je komst genomen: ik treed uit het klooster en reken op jouw bescherming! Van vele dingen zal ik nooit afstand kunnen doen.... De H. Maagd Maria is altijd mijn Toevlucht geweest en in het gebed voelde ik vaak Haar heiligen adem over mij gaan. Van Haar wil ik niet scheiden. Wij, slechte, kleine menschen, zijn te zwak om zonder hulp tot den Vader te naderen. Maria, de Lieve Vrouwe, moet ik dus blijven eeren.... maar dat kan ook buiten deze muren!... Is Maria, de Heilige Moeder, niet almachtig als Middelares, is Zij niet overal en altijd onze voorspraak in alles bij God? O, jij noemt dit misschien verafgoding - maar het is iets geheel anders! het is innige en eerbiedige vereering.'

'Dus, Orlinde, je meent nog altijd, dat God ons zonder Maria geen Genade kan schenken?'

'Hij kàn dat wel, Johannes, als Hij het wil - echter, het is Zijn vrij raadsbesluit geen Genade te geven dan door de bemiddeling van Maria. Moeten wij ons daaraan niet houden? moeten wij Haar dan niet boven alle Heiligen vereeren?'

'Ja, volgens den wensch der Kerk! doch de leer is op dit zoowel als op zoovele andere punten *menschen*werk - Jezus leerde zoo iets niet. Ge 'moet' dit doen en gelooven, zegt de Kerk. Waarom als Jezus het niet leerde?'

'Och, Johannes.... je wantrouwen, je kwaaddenkendheid, je critiek.... is dat alles de vrucht van waarachtig godsdienstig leven? Is er geen overschatting van eigen kracht bij jou?.... Wij zijn zoo machteloos en hebben leiding noodig. De leiding der Kerk is goed bedoeld - aan ons om er het juiste gebruik van te maken, in oprecht vertrouwen, in eerlijke overgave. Jij kent, evenals ik, de slechte begeerten.... kunnen wij ze alleen overwinnen?'

'Bijgeloof helpt ons in elk geval niet verder!'

‘Noem het bijgeloof - ik kàn niet anders! Maar zeg mij dan, afgezien van de Kerkleer - moet het geen ongewoon reine en heilige Vrouw zijn geweest, die Gods Zoon baarde? Hebben wij in het gebed een beter Toevlucht dan tot Haar, de liefdevolle, Zij die *begrijpt* omdat Zij zooveel leed?.... Is de weg, dien de Kerk wijst, niet goed? Kunnen wij niet het hoogste bereiken als wij werkelijk met ernst Haar leeringen nakomen? Zij wijst immers het pad naar Heiligheid. Nu - om daarop te *kunnen* voortgaan, hebben wij, nietige menschen, heilige hulp en leiding en voorspraak noodig....’

Ravenhorst schudde het hoofd, hij begreep, dat ook hier redeneering geen geheele overeenstemming zou brengen.

‘Laten wij niet twisten!’ zei hij zacht. ‘Ik wil je niet berooven van de hulp der Kerk, die je niet schijnt te kunnen missen. Ik echter geloof betere hulp te vinden in mijn eigen binnenwereld of in het Woord Gods. Je blijft er dus bij het klooster te verlaten?’

‘Ja, ja! niets liever dan dat op dit oogenblik. Je zult mij steunen?’

‘Orlinde!’ riep Ravenhorst verheugd, ‘ja, ik zal je beschermen! - ik heb edele vrienden, die je voorloopig kunnen huisvesten tot wij alles voor de toekomst hebben geregeld. Laat mij voor je zorgen, meer vraag ik niet!’

Zij glimlachte.

‘Wij zullen trouwe vrienden worden,’ zei ze vriendelijk. ‘Maar vertel mij nu alles van Dagobert!’

Ravenhorst voldeed aan haar verzoek. Hij vertelde van den zanger Horan, van zijn leven onder gunstige omstandigheden op de Doorwerth, van de heidin en Pirot van Rossem en hun gruwelijken strijd in het Dyrensche bosch.

‘Dus zóó dicht woonde ik bij hem!’ zuchtte de non. ‘Ja, Johannes, wij reizen samen naar de Doorwerth - o, hoe verlang ik er naar, mijn zoon aan het hart te drukken. Wanneer vertrekken wij?’

Hij stelde haar voor, dat hij zijn opdrachten te Arnhem en Nymegen eerst zou vervullen. In dien tijd kon zij alles gereed maken voor haar vertrek uit het klooster. Na een paar weken zou hij haar komen halen om gezamenlijk de Doorwerth te bezoeken.

‘Goed, goed, Johannes!’ zei Orlinde. ‘Zwaar zal het mij vallen zoo lang te wachten, maar ik heb geduld geleerd. Hoe dankbaar ben ik je!’

Hij stond ontroerd op, nam haar hoofd tusschen zijn handen en drukte, devoot en teeder, een kus op haar voorhoofd.

‘Wij beiden zijn verouderd, Orlinde!’ zei hij zacht, ‘wij beiden hebben veel gedwaald en geleden.... misschien wachten ons nu echter nog blijde dagen!’

Zij weende van vreugde aan zijn breede borst.

‘Waren wij toch nooit gescheiden, Johannes!’ zuchtte ze.

‘Het moest zoo zijn! Wij begrijpen elkaar thans beter dan voorheen en met Christus' hulp zullen wij nu wandelen in een Licht, dat wij zonder de misstappen en zonder het leed zeker nooit hadden kunnen zien!....’

Stil werd het in het kloostervertrek. De schemer daalde. Uit den kerktoren klonk weldra het avondluiden. Twee menschen knielden zij aan zij en baden, ieder op zijn wijze; dankbaarheid en hoop beefden in hun hart en de klokketonen spraken hun van Vrede, Opstanding en nieuw Leven voor al, wie daartoe in deemoed met Hoogere hulp wil naderen....

Hoofdstuk XVII.
Onverwachte wendingen.

Eenige weken spoedden voorbij. Nu regelde de Winter zijn vertrek. Hij deed soms uit zijn sterke, ijzige vesting nog wel uitvallen en kastijdde dan bosschen en velden met hagelslag en gure winden, maar het waren zijn laatste wanhopige pogingen om zich te handhaven. Na de stormen zweefden zoele zefiers over de Doorwerthsche bosschen en het Voorjaar reed af en toe rond, waarbij kleine bloempjes van den triumfwagen vielen en opschoten in het jonge gras op de van sneeuw bevrijde aarde. De boomen in de bosschen ten Noorden van het Kasteel begonnen zich met jeugdig groen te sieren; de vogels keerden terug op den luwen wind en uit de Betuwsche landen steeg de sterkende geur van het nieuwe gras weldadig op.

Walravia ademde met wellust de lentelucht in. Zij was bleek geworden in dezen winter. Haar ijverige oefeningen in schrijven en lezen en in alle andere kunsten, waarin de huisonderwijzer haar inwijdde, veroorzaakten dit niet. Dat alles schonk haar slechts een welkome afleiding: onder het leeren en lezen vergat zij de donkere, dreigende toekomst....

De Vastendagen vonden de kleine burchtvrouw in boetvaardige stemming. De Vrouwe Maria, als trouwe dochter der Kerk, zag trouwens scherp toe, dat men in dezen gewichtigen tijd veel over de Hemelsche dingen mediteerde. Andere jaren bond Walravia met haar zusje Johanna op den Aschwoensdag altijd een onschuldigen wedstrijd aan. Pater Benedictus sprak dan de sombere woorden: ‘Memento homo, quia pulvis es et in pulverem reventeris’[1)], en hij maakte een aschkruisje op het voorhoofd der huisgenooten. Nu gold het voor een vaststaand

1) Gedenk, mensch, dat gij stof zijt en tot stof zult wederkeeren.

feit, dat wie het langst dit kruisje op het voorhoofd behield, bijzonder begenadigd zou worden. Walravia en haar zusje ijverden er daarom in om het kruisje te behoeden, streken er soms vischlijm over en wieschen zich het voorhoofd dagenlang niet. Maar dit jaar toonde Waravia geen lust in deze grappen met een heilig teeken.

Eén voorval uit dezen tijd moet nog worden verteld.

Walravia maakte op een morgen een rit door het bosch, toen plotseling een man op het pad sprong en haar paard trachtte te grijpen. De sterke Wolf, die naast zijn meesteres holde, vloog woedend den aanrander naar de keel. Hij herkende een bitter-gehaten vijand: Marten Loks, die hem zoo menigmaal in het geniep had geschopt en gesard. Maar ook Walravia zag wie zij voor zich had. Met de haar eigen tegenwoordigheid van geest hief zij snel heur rijzweep op en sloeg Loks in het gelaat. Zij zette haar witte merrie aan, beval Wolf zijn vijand los te laten en, vóór den aanvaller zich had hersteld, liet zij hem achter zich.

'Wacht maar, wacht maar!' schreeuwde hij haar na.

'Maak dat je weg komt, laffe kerel!' riep zij verontwaardigd.

'Ja, ja! jelui dacht zeker, dat ik voor altijd was weggetrokken, omdat ik eenige zaakjes elders had te regelen. Ha, ha! nu is mijn *wraak* aan de beurt! Zeg het de mooie Johanna en den laffen Jonker!'

Walravia dreef haar paard tot meer spoed aan en Loks verdween in het kreupelhout.

'Kind - wat zie je er ontsteld uit!' zei de Vrouwe Maria verontrust, toen Walravia na haar thuiskomst, haastig en ontsteld, bij haar binnentrad. 'Is er iets gebeurd?'

'Marten Loks zwerft in de buurt, moeder!'

'Hemel! - heb je hem gezien?'

'Ja! - bleek, woest en verwilderd zag hij er uit en er glinsterde een mes in zijn hand toen hij mijn paard wilde grijpen!'

'Afschuwelijk! Ik zal het bosch laten doorzoeken. Waarschuw Johanna, dat zij vooral niet alleen moet gaan wandelen.'

Walravia voldeed aan die opdracht. De Juffer Johanna, die reeds een stille hoop voedde, dat Loks voor goed uit deze streek was verdwenen, verbleekte, toen zij het gebeurde vernam.

‘De ellendeling!’ zuchtte zij.

Van dat oogenblik af verliet een angstig voorgevoel de kamerjuffer niet meer.

Een tiental krijgsknechten doorkruisten het bosch, maar Loks had zich uit de voeten gemaakt of goed verborgen....

Het werd Paschen. Men vierde het feest op de gebruikelijke wijze.[1)] Op den Paaschzaterdag had men in de kapel de wijding van vuur, licht en wierook, het toonen van het nieuwe licht, de Paaschkaarswijding, de profetieën, de wijding van het doopwater, de litanie van alle Heiligen en de H. Mis met de Vespers. Zondags volgden de Verrijzenis-gedachtenissen. Op een weide bij het Slot brandden de Paaschvuren; er werd gedanst en Walravia deelde Paaschkoek uit.

Alles in de natuur drong tot feestvieren. Nóg pronkte het bosch niet in den voorjaarstooi, maar het lichte groen stemde toch reeds jolig en blij. De zon straalde over het woud met gouden schijn, maar zij slaagde er toch niet in Walravia's sombere gedachten en onaangename voorgevoelens geheel te verdrijven. Wat had zij dit jaar met al die vreugde in de natuur te maken? Dat, wat zij zoo graag zou willen uitstellen, kwam immers allengs met onverbiddelijkheid nader. En nà Paschen zou de familie de trouwplannen vernemen! Aan terugtreden dacht zij niet - niemand moest het weten wat er in haar omging!....

Drie dagen vóór Paschen arriveerden de Heer Ravenhorst en Orlinde op het Kasteel. Met een paar woorden bracht eerstgenoemde de vrienden op de hoogte van het gebeurde en de Vrouwe Maria kwam Orlinde hartelijk tegemoet. Deze zag er in haar nieuw, eenvoudig wereldsch kleed zeer aantrekkelijk uit. Wel bleek haar donker haar vergrijsd en hadden haar wangen nog de matte kloosterkleur, maar haar vroegere schoonheid was nog niet geheel verwelkt. Zij leek zeer tenger naast den forschen Ravenhorst, maar in haar optreden, bewegingen en wijze van spreken, verloochende zij haar edele, hooge afkomst, waardoor zij zijn gelijke was, niet.

1) Zie over de oude Paaschgebruiken en Kerstmisviering o.a. Ter Gouw ‘De Volksvermaken’ en de zeer interessante boeken van den mytholoog Nork.

De ontmoeting van moeder en zoon werd aangrijpend. Horan kon aanvankelijk niet aan zijn geluk gelooven. Het overviel hem zoo onverwachts. Maar toen zij hem met moederlijke teederheid in haar armen sloot, weende hij van vreugde. Zij vonden gelegenheid om elkaar veel te vertellen toen de burchtbewoners het drietal alleen liet. De moeder hield niet op met vragen en ook Horan werd op zijn aandringen volledig over het verleden ingelicht.

'En nu blijven wij drieën bijeen, Horan!' zei Ravenhorst na vele ophelderingen.

De jonge zanger knikte.

'Zwaar zal het mij vallen te scheiden van allen, die mij hier lief zijn,' zei hij zacht. 'Maar ik gevoel wel, dat wij niet op de Doorwerth kunnen blijven. Waar gaan wij heen?'

'Naar vrienden in Holland.'

'Dus niet naar het Guliksche?'

'Neen, mijn jongen! Mijn vaderlijken Burcht kan ik niet weer betreden en de toegang tot het Slot, waar uw moeder opgroeide, is haar na haar vlucht met Pirot voor altijd ontzegd. Wij gaan een nieuw leven tegemoet! Gij en uw moeder blijft voortaan bijeen in een rustige woning en ik zal daar een trouwe bezoeker zijn en er geregeld van mijn reizen komen uitrusten!'

Horan keek hem teleurgesteld aan. De vraag: 'Niet meer dan dat?' brandde hem op de lippen, doch hij sprak haar niet uit.

Ravenhorst ontmoette dien dag ook weer Pater Benedictus, die zijn vertrek op een dag na den Zondag na beloken Paschen had vastgesteld. Benedictus kende het geheele leven van zijn vriend en verheugde zich zeer over de verandering, die daarin was gekomen. De godsdienstige twistpunten raakten de beide mannen nog één keer aan.

De Geestelijke leidde het gesprek in.

'Nogmaals voert God ons in dezen Burcht tot elkaar,' zei hij. 'Ik heb nagedacht over uw redeneering, en gij stellig over de mijne.... Ik zie meer licht, grooter mogelijkheid om den scheidsmuur tusschen ons beiden weg te nemen.'

Ravenhorst glimlachte weemoedig.

'Ge erkent dus, dat wij in den grond beiden naar hetzelfde Doel streven?' vroeg hij.

‘Ja! Gij poogt, door een streng leven en een werken voor anderen in moeilijke omstandigheden, zekere inzichten te verbreiden en streeft daarbij naar reinheid en Heiligheid, dat is éénheid met God.... Dat doe ook i k !’

‘Zeker, Benedictus! Doch er is verschil: ik doe het in vrijheid, alleen gebonden door het Evangelie en het Geweten; gij doet het onder den dwang van menschen en van een menschelijke leer, daarbij bijgeloovig hechtend aan allerlei vormen.’

‘Beiden werken wij voor de zaak Gods!’

‘Waarvan gij echter, naar mijn meening, een te wereldsche voorstelling hebt, Benedictus.’

De priester zuchtte.

‘Daarover nu niet,’ zei hij. ‘Wat mijn woorden niet kunnen doen, zal de overdenking en Gods hand misschien later in u tot stand brengen. Ik ben overtuigd, dat ge op den duur niet bevredigd zult zijn op den weg, dien ge nu bewandelt. Dan zult ge aan mij terugdenken en aan hetgeen ik u nu nog zal zeggen. Ik heb u weinig gesproken over h e t w e z e n v a n m i j n O r d e.[1] Wilt ge er meer van hooren?’

‘Zeker! doch.... daar zij voor de Roomsche Kerk strijdt, die in mijn oog niet langer met de bedoeling van Jezus overeenstemt, zult ge mij niet als aanhanger winnen.’

‘Johannes! bid om een zuiver inzicht en God zal u laten zien, dat ge de Kerk verkeerd hebt beoordeeld. Als de dag komt, dat uw oogen voor de waarheid worden geopend en ge terughunkert naar de koesterende liefde der Moederkerk.... dan zult ge u afvragen: w a a r is mijn plaats in Haar schoot? Denk dan aan de ‘Compania di Jesu’.... O, het beeld van onze eeuw, Johannes, is verheffend en schrikwekkend beide. Schrikwekkend! - want onder de leus ‘meer vrijheid’ wint de begeerte naar aardsch bezit, aardsch genot, dat is dus de zelfzucht en hoogmoed, veld; wat zich nu als ketterij baan breekt, is niet gesproten uit zuivere religie, uit drang tot dienen, zooals Christus het wenschte. Ver-

1) Reusachtig is de berg Jezuïetische geschriften en boeken. Wie een kort maar duidelijk werkje wil lezen over het wezen der Orde, neme o.a. ‘Het Jezuïtisme, psychologische studie over de Sociëteit van Jezus’ van P. Lippert S.J., vertaling van H. Kooyman S.J.

heffend! - want een geestelijke reactie komt op. Gij en velen met u, die het eerlijk meenen, streven dat geloof ik, werkelijk naar een hooger, meer Christelijk leven. Dat geef ik toe, al lijkt mij uw weg ook verkeerd. U bevredigt niet de oppervlakkigheid der afgedwaalde Geestelijkheid, doch evenmin de wereldsche lust, die op het economisch en politiek-sociaal gebied in deze dagen zich begint te botvieren; meer ernst, meer heiligheid, meer Christelijk l e v e n ! is uw innig verlangen. Ge kiest dan het Evangelie als voorbeeld. Terecht! Echter - waarom dat nu óók niet als richtsnoer genomen bij de overdenking van de vraag wat Jezus met zijn 'Gemeente' bedoelde toen hij tot Petrus sprak? Wij zijn het er over eens, dat Jezus inderdaad een 'Gemeente' of Kerk wilde stichten en dat Die alle menschen allengs moet omvatten. Nu is er evenwel reeds een organisatie gegroeid in den loop der eeuwen, die dit werk aan de hand van het Evangelie is begonnen. Goed, zegt ge, maar het is niet een organisatie zooals Jezus haar voorschreef en.... gij wilt nu naar ùw opvatting de 'ware' Gemeente stichten en uitbreiden! Is dit nu de goede weg, Johannes? Toegegeven, dat in de Roomsche organisatie veel kwaad is ingeslopen - wat is dan noodig? Jezus geeft het voorbeeld in de Tempelreiniging. Het onzuivere moet worden uitgedreven, opdat er een heiliger dienst plaats hebbe in het Huis.'

'Uw beeld is gevaarlijk, Benedictus! Jezus spreekt immers ook van den godsdienst, die niet aan een zichtbaren Tempel is gebonden, van het ware aanbidden en dienen en zoeken: i n d e n g e e s t .'

'Dat kan samengaan, Johannes! Echter, twisten wij niet over teksten! Ge begrijpt wat ik wilde zeggen: de godsdienst wordt niet heiliger door den nu eenmaal gebouwden Tempel, de Roomsch-Katholieke Kerk, om te werpen, doch door dien Tempel te reinigen, door Hem meer en meer te volmaken in het uiterlijke, en door meer en meer de leer in daden te verwerkelijken....'

'Schoon ideaal! - *leven* naar de eenvoudige liefdeleer!' viel Ravenhorst in. 'Ge vergeet echter dat de machtzucht en aardsche, bijgeloovige opvattingen der Geestelijkheid dit verhinderen.'

'Het reinigingswerk zal desniettemin worden volbracht. D i t i s w a t o n z e O r d e b e o o g t : de Kerk te hulp te snellen, Haar schatten te verdedigen Haar invloed te

vergrooten, de Duivelsche machten uit te bannen, en het leven der menschen, gebracht onder de leiding der Kerk, meer en meer gelijkvormig te maken aan Jezus' wil. Johannes, mijn Orde streeft naar hetzelfde als gij, echter b i n n e n i n h e t, onder Jezus' leiding opgetrokken, G e b o u w en daarom meer in overeenstemming met Jezus' wenschen. De 'Sociëteit van Jezus' wil, kort gezegd, *strijden* voor de zaak van Jezus, opdat het menschelijk leven spoedig meer en meer aan Christus worde onderworpen en de Duivelsche macht geknecht. En daar in de Kerkleer volkomen is uitgedrukt wat noodig is voor dit hooge Doel, zal de Orde dus de Kerkleer verbreiden en verdedigen.'

'Met behoud van het Pausdom?'

'Zeker! onderwerping aan het Pauselijk gezag is vereischte, want dit is het gezag van Christus zèlf. De dwalingen van eenige Pausen in het menschelijke doen daaraan niets af. Wij bespraken dit reeds vroeger.... Is dit doel der Orde, dat ik aangaf, niet schoon? .... Zal nu echter deze s t r i j d vrucht afwerpen, dan moeten de strijders voor hun zware taak goed zijn toegerust. De opleiding in de Orde is daarom ongewoon streng. De 'Geestelijke Oefeningen', die ge kent, vormen een heerlijk hulpmiddel. Doch bovendien zijn er vele strenge Regels. Zal het groote werk slagen, dan moeten de arbeiders heilig en rein zijn en dit beteekent: overwinning van al het lagere, het zelfzuchtige, den hoogmoed en de ijdelheid. Vandaar dat wij, Ordebroeders, elkaars fouten, die wij opmerken, aan de Oversten moeten meedeelen: de ijdelheid moet worden afgeschud en het is liefdevol elkaars fouten bloot te leggen. Te intieme en bijzondere vriendschap is niet gewenscht - dat zou de belangen van het algemeen kunnen schaden. Wij moeten onze sympathieën beteugelen, al mogen we ze wel koesteren. Gehoorzaamheid aan de Oversten is voorts een eisch; het gehoorzamen en dienen doet ons de gemakzucht en de zelfzuchtige eigenbelangen offeren voor de algemeene. Voorts overwegen en overpeinzen wij dag in dag uit het leven, de leer, het werk van Jezus; meer en meer worden wij ons zoo bewust van Zijn voortdurende aanwezigheid in de Kerk, en door het geregelde gebruik der Sacramenten kunnen wij allengs inniger en bewuster één worden met Hem. Men kan den Christus uit vele standpunten zien en vereeren; Onze Orde legt den nadruk op deze gedachte:

Christus als Stichter van het Godsrijk, als Wereldveroveraar, werkende, kampende, lijdende voor de eer van zijn Vader. Dàt is ons voorbeeld: altijd gereed zija om voor de Kerk te strijden en te lijden. Dat vergt zelfbeheersching, standvastigheid, kracht; en vele beproevingen gaan vooraf om aan deze voorwaarden eenigszins te voldoen. De Orde voedt ons op tot mannen van den echten Paulusgeest, vurig en vol ijver voor de Kerk, voor steeds heerlijker Christendom. De oude Kloostergeloften - wij pogen ze in de wereld na te leven met ernst en te midden van het s t r i j d e n voor het ideaal van het allen omvattend Christendom. Onze mystiek is een mystiek van de d a a d, een h e l p e n van Christus, Die in het verborgen de zielen voor Zijn Rijk poogt te winnen, een b e s t r i j d e n van al het Duivelsche. Onze daden zijn erop gericht om menschen tot Christus te brengen en dus tot de Kerk. Wij beloven, als wij tot leider willen opklimmen, ook nog bijzonderlijk gehoorzaamheid aan den Paus als een vierde gelofte naast de drie gewone - Hij is immers het Hoofd der Kerk, waarvoor wij strijden, en de Orde wil Hem dus dienen, allereerst door de verkondiging der Blijde Boodschap: de zending, die veel opoffering en trouw vraagt.'

Benedictus zweeg even.

'Maar waar blijft de persoonlijkheid bij dit alles?' vroeg Ravenhorst. 'Leidt dit tot Heiligheid?'

'Het is een soort slavernij, wilt ge zeggen, Johannes?' viel de Jezuïet in. 'Onthoud dan, dat vrijheid nooit ligt in ongebondenheid. Hij is vrij, die zijn lagere wezen volkomen beheerscht en tot die vrijheid voert mijn Orde en leiden de Exercitia op.'

'En g i j zijt vrij in dezen zin?'

'Ik zeg alleen, dat de Orde de gelegenheid biedt om deze vrijheid te bereiken en daarna een hoogere Heiligheid door het leven van strijd voor God, dat na de opleiding volgt. Is dit niet juist wat g i j zoekt?'

'Ja - het lijkt mooi,' gaf Ravenhorst toe. 'Echter toch zie ik gevaren. Uw Orde zegt, dat zij den geest der Liefde wil brengen, dat die geest haar leidt. Maar.... ieder kan dien geest, aan de hand van den Bijbel, in zich ontwikkelen *in vrijheid*. Vrijheid in gebondenheid, zegt ge! Ja, maar als die gebondenheid het gevolg is van Regels, van toezicht, van bevelen, van beïnvloeding van andere *menschen*, dan Benedictus, sluit zij het gevaar in zich der verbittering, der eerzucht, der jaloezie, der

huichelachtigheid. Onvrijheid leidt licht tot allerlei ontaarding. Wij zijn geen engelen, maar menschen met driften en begeerten! De natuur brengt ons licht op dwaalwegen als wij in onvrijheid leven.'

'Verleidingen, bedoelt ge? Die zijn er om ze te overwinnen.'

'Jawel! - echter.... uw Orde geeft gelegenheid tot opklimming. Er is hiërarchie, rang.... Daarin, ik zei het reeds, schuilt het gevaar der jaloezie, van het ijveren voor een zeker (zij het geestelijk) *loon* en voor een hoogere plaats, de verleiding der eerzucht!... En datzelfde geldt voor uw strijden in de wereld voor de Kerk; dat heet wel voor Christus, uit liefde voor Hem, doch.... in de praktijk kan dat licht worden: voor den Paus, voor de Bisschoppen, voor *menschen* dus, ja, zelfs voor de eigen eer!.... En dat brengt in verzoeking en roept eerzucht en schijnheiligheid wakker. Uw *theorie* en leering is schoon, maar ik vrees, dat menige Jezuïet zal vallen omdat hij te veel het wereldsche voor oogen heeft, te veel voor die zichtbare Kerk wil 'doen', al zegt hij ook alleen Christus te dienen.... De Kerkleer op zich-zelf heeft wel veel goeds, maar de praktijk wijst uit, dat men niet uitsluitend naar de verwezenlijking dier leeringen streeft doch naar invloed, naar macht over anderen, naar heerschappij, die.... niets meer met Christelijken 'dienst' gemeen heeft. Zoo zal het, vrees ik, ook in uw Orde gaan - het *menschelijk* element zal op een dwaalspoor voeren.... Zie, hier ligt ons verschil: ook *ik* meen te ijveren voor het Godsrijk, doch denk mij dat g e e s t e l i j k ; ik vraag niet naar goedkeuring of voorschrift van menschen, Oversten of Paus, noch streef ik naar een rang van macht en aanzien - Christus' Evangelie en Zijn stem in mijn hart, dàt is mijn eenig richtsnoer, daaraan meer en meer te voldoen mijn eenig doel. Ook hierin kan de eerzucht wel verblinden, maar ik meen toch, dat een Jezuïet (evenals de gewone priesterschap) veel lichter in die zonde zal vervallen, en in zijn ijver allicht naar verkeerde m i d d e l e n zal grijpen. De lof en waardeering van de Oversten, van den Paus, h ù n wenschen tot elken prijs te vervullen.... ja, dat kan de zwakken tot menigen misstap verlokken. De Geschiedenis der toekomst moet uitwijzen of ik goed zie.'

'Dat kan,' gaf Benedictus toe, zich-zelf bekennend, dat ook hij op de Doorwerth, zij het te goeder trouw,

in die fout was vervallen. ‘Doch dan komt dat, omdat men de Regelen der Orde en de Oefeningen niet ernstig genoeg heeft nagevolgd.’

‘Goed - Benedictus!.... hoe gemakkelijk misleiden wij ons zèlf echter over onze bedoelingen! Ik herhaal het: de hiërarchie van Geestelijken, van Oversten, van Ordegeneraal en Paus, al dat *menschelijke*, wereldsche schitterend-lokkende en machtige, is een gevaar voor onze eerlijkheid, een beletsel voor een zuiver religieuze mystiek! Weg daarmee!.... de ziel spreke rechtstreeks met Christus en hoore wat Hij zegt. En de s t r i j d van uw Orde.... ja, ge kunt kwaad in de Kerk herstellen en aanhangers der leer werven. Doch waarom niet de dorstigen bij de bron zèlf te brengen: geef hun het Evangelie en leer hen, dat Christus, dat God binnen in hen is. Geen Roomsche priesterhiërarchie is dan meer noodig en geen machtsmisbruik door de priesters kan dan, zooals in deze tijden, meer plaats hebben.’

Benedictus schudde het hoofd.

‘Ge begrijpt dan niet, dat die hiërarchie noodig is daar de geestelijke ontwikkeling en de behoeften der menschen zoo zeer verschillen,’ zei hij mat. ‘Ge begrijpt het wezen der Kerk niet, noch dat van onze Orde!.... Helaas!.... Maar misschien later!.... Ja, ik ben er zeker van, ge k u n t geen rust vinden buiten de Kerk.... ge m o e t wel terugkeeren! Denk dan aan mijn Orde!’

Zij zwegen. Zij wisten het: de kloof viel voor het oogenblik niet te overbruggen omdat aan beide zijden evenveel ernst, even diepe overtuiging, evenveel geestdrift voor het eigen beginsel heerschte.

Op den Zondagmorgen, na beloken Paschen[1)] trok de familie Van Voorst met groot gevolg naar Heelsum ter kerke. Het was een zonnige, vredige dag des Heeren. De vensters van het Kasteel stonden open en de sterkende voorjaarslucht drong naar binnen. In de oude boomen langs de grachten, die zich opnieuw met jeugdige ijdelheid in fleurig groen dosten, tjilpten de musschen en kwetterden de spreeuwen. De ooievaars vertoonden zich ook weer op hun nest in den top van één der zware boomen, dicht bij de hoofdpoort. Zij rustten op

1) Een week na Paschen.

dat nest, wijsgeerig starend naar den blauwen hemel, die den naderenden zomer beloofde.

Voor de wapenkamer in het poortgebouw zat een groep krijgsknechten. Andere liepen door den Nederhof of langs de stallen en werkgebouwen en ook in de oprijlaan wandelden er verscheidene. Bij dit mooie weder toefden zij allen liefst buiten en in het Kasteel was geen der strijdbare mannen gebleven. Slechts een drietal huisknechts werkten met de meiden in de keuken aan de bereiding van het middagmaal. De kamerjuffers van de Vrouwe Maria en van de oude Mevrouw Van Voorst waren mede naar Heelsum uitgereden. Juffer De Ruyter alleen had verkozen op haar kamer te blijven. Zij wilde den morgen besteden aan het herstellen van eenige kleedingstukken.

Johanna zat voor het geopende, kleine venster van haar slaapvertrek en naaide. Maar haar vingers, die den naald voerden, rustten dikwijls. Dan liet zij het naaiwerk in haar schoot zakken en keek, in gedachten verzonken, droomerig naar den helderen, effen hemel. Zij dacht aan de woorden van Jonker Jasper van dien morgen en een glimlach gleed langs haar lippen. Hij toonde zich blij gestemd, want door een samenloop van omstandigheden leek hem de toekomst minder duister.

‘Vermoedelijk krijg ik nog vóór Pinksteren zooveel geld van bevriende zijde, dat ik mij van al mijn schulden kan bevrijden!’ had hij gezegd. ‘Dan ga ik open met Walravia en haar moeder spreken en mijn familie over onze plannen inlichten.’

Zij keek hem weifelend aan.

‘En dan, Jasper? Zullen er dan geen nieuwe moeilijkheden voor je beginnen?’

‘Dat zeker! maar ik zal mijn wil weten door te drijven en alle bezwaren wegredeneeren.’

Vastberadenheid sprak uit den toon van den Jonker en hij had haar gekust. Maar hoe vast zij zijn bedoelingen ook vertrouwde, een gedrukt gevoel verliet Johanna niet. Zij kon zoo moeilijk gelooven wat zij wenschte. Zij had met Pater Benedictus over haar geheime liefde gesproken.

‘Wat moet ik doen, Eerw. vader?’ vroeg zij. ‘Wij houden zooveel van elkaar.’

‘Dat wil ik wel aannemen!’ zei de geestelijke, ‘maar ik vrees, dat de familie van den Jonker zich tot het uiterste tegen een huwelijk tusschen u beiden zal verzetten. Het standsvooroordeel...’

‘Maar wat moet ik dan doen?’

‘Hem zeggen, dat ge niet met hem kunt trouwen.’

‘Maar dat zal hem diep ongelukkig maken!....’

‘Het zal grooter leed en veel nutteloozen strijd voorkomen.’

Dat klonk hard en wreed en toch moest Johanna erkennen, dat het geen slechte raad was. Herhaaldelijk had zij Jasper daarna willen zeggen, dat zij zich liever terugtrok. Maar zijn eerlijke betuigingen van liefde en zijn besliste toon deden haar den moed steeds weer ontzinken. Zij stelde de scheiding uit... Doch nu scheen het oogenblik voor een beslissing werkelijk gekomen. Hij wilde doorzetten! Zijn karakter was wel zacht en weinig strijdlustig, maar hij wist toch met ernst en volhardendheid door te drijven wat hij eens had besloten. Zeker zou hij niet spoedig wijken voor den tegenstand van zijn familie; zij voorzag een strijd vol onaangenaamheden.

Johanna zuchtte. Ja, zij kon nu niet langer dralen met den beslissenden stap; zij zouden in vriendschap scheiden en elkaar vol liefde blijven gedenken. Zeker zou hij zich tegen haar voorstel verzetten. Maar zij mocht niet terugschrikken; zij kon zich desnoods met een leugen redden en zeggen, dat zij niet genoeg van hem hield om met hem te trouwen. Diep zou dat zijn gevoelig hart wonden, maar door zijn verstandigen en nadenkenden aard zou hij zich spoedig in het onvermijdelijke schikken. Als hij tóch nog met Walravia huwde, moest zij de Doorwerth verlaten. Haar kracht had een grens....

Verwonderd keek Johanna op. Haar deur kraakte en.... er trad iemand binnen. Hij schoof den grendel aan, draaide zich langzaam om.... Marten Loks stond tegenover het ontstelde meisje.

‘Marten Loks!’ riep zij angstig, opspringende.

Hij keek haar eenige oogenblikken zwijgend aan. Zijn oogen fonkelden onheilspellend en een groote vastberadenheid lag op zijn gelaat te lezen.

‘Ik ben hier gekomen om je een laatste kans te geven!’ zei hij dof. ‘Na dagen lang tevergeefs op een gunstige gelegenheid te hebben geloerd om in het Slot te dringen, is mij dat hedennacht eindelijk gelukt. Toen ik vannacht het terrein bij de palissadeering verkende, vond ik de wachters ingedommeld. Het gelukte mij om

de palen te klimmen en, eenmaal in de oprijlaan, viel de rest gemakkelijk. Mijn kleeren zijn nog nat en gescheurd - ik kan zwemmen en klimmen als de beste! Twee uur heb ik moeten worstelen om in de gewelven van de Doorwerth te komen. Je kent het kamertje en de trap erheen, waar ik je eens bracht - daar verborg ik mij. De terugtocht is gemakkelijker.... Voor het laatst vraag ik je nu: ben je bereid de mijne te worden? stem je er in toe je met mij in het geheime kamertje te verbergen en heden- of morgennacht met mij te vluchten?'

Johanna weifelde even; toen wendde zij zich snel naar het geopende venster en wilde zich daaruit buigen om hulp te roepen. Doch hij verijdelde haar poging. Met vaste hand greep hij haar bij den schouder, slingerde haar midden in het vertrek en sloot haastig het venster.

De Juffer viel, maar zij sprong terstond weer op en nam een verdedigende houding aan.

'Lafaard!' riep zij verontwaardigd. 'Heb ik je dan nog niet genoeg getoond hoe ik je veracht?'

'Ik wil dat alles vergeten, Johanna, als je er in toestemt mij nu te volgen. Tweemaal ben ik reeds in de gelegenheid geweest om mij op Jonker Jasper te wreken toen ik hem alleen door het bosch zag rijden. Ik deed het evenwel niet omdat ik jou nog deze laatste kans wilde geven. Maar lang zal ik niet met je redeneeren!'

'En als ik nu ja zeg?' vroeg zij, haar verachting voor een oogenblik onderdrukkend. 'Als ik er in toestem je vannacht op te wachten en dan met je te vluchten?'

Hij lachte hoonend en valsch.

'Denk niet, dat je mij nogmaals om den tuin kunt leiden, zooals de vorige keeren!' zei hij met een gemeenen grijns. 'Ik zal niet weer zoo dom zijn, je uit het oog te verliezen. Als je mijn voorstel aanneemt, kun je mij nu onmiddellijk volgen. Je moet toestaan, dat ik een knevel in je mond doe totdat wij boven zijn. Want ik wensch niet, dat je buiten de kamer lawaai maakt. Nu - antwoord snel en zonder uitvluchten. Stem je toe, ja of neen?'

Het schoone meisje zag hem met diepe verachting aan.

'Liever dood dan met zoo'n monster als jij bent, samengaan!' zei ze bitter. 'Ik gruw van je gemeene tronie, waar je lage karakter op geteekend staat. Je adem is als een pest! Je bent minder dan een vergiftig dier. Bá!

Jij, roodharige, leelijke duivel, wat denk je wel van je zelf? Meen je werkelijk, dat er vrouwen zijn, die met zoo'n minderwaardigen, valschen kerel als jij omgang willen hebben!'

'Dus je weigert?' vroeg hij dreigend, rood van toorn.

'Ja en honderdmaal ja!'

'Dan zul je sterven en de mooie Jonker ook!'

Johanna sprong naar de deur en stak haar hand uit naar den grendel. Met al haar kracht riep zij om hulp, maar er toefde niemand in dezen vleugel van het Kasteel en door de zware zoldering der gewelven drong haar stem niet naar beneden tot in de keukens door. Loks was haar echter ook nu te gauw af. Vóór zij den grendel in handen had, rukte hij haar achteruit. Zij trachtte hem van zich af te houden en een ontzettende worsteling begon... De onverlaat stiet wilde, hartstochtelijke geluiden uit. De oogen puilden hem uit het hoofd. Johanna streed om haar leven en bood daarom een wanhopigen tegenstand. Zij scheurde hem met haar nagels het gelaat en den hals open, sloeg hem met de vuisten op de borst en trachtte hem met knieën en beenen van zich af te weren. Zij rukte hem bossen van het roode haar uit het hoofd en beet hem in zijn handen en armen. Maar Loks bleek sterker dan zij. Het gelukte hem eindelijk haar onder zich op den grond te krijgen. Haar kracht scheen gebroken; uitgeput bleef zij liggen....

'Ha, ha!' hijgde Loks, 'jou valsche tijgerin! Dat heeft moeite gekost. Nu - je ziet, dat je niet tegen mij op kunt. Op hulp heb je niet te rekenen - de familie kan eerst over een half uur terug zijn.... Voor het laatst dan: ja of neen?'

'Liever dood dan leven in de nabijheid van zoo'n eerlooze als jij!' herhaalde Johanna, met moeite ademhalend door den druk, dien zijn knie op haar borst oefende.

'Vervloekt!' brulde Loks.

Hij bood een verschrikkelijken aanblik: gescheurde kleeding, bloedende handen, armen en gelaat, bloeddoorloopen oogen en verwrongen mond. Hij vatte haar bij de keel, reet haar kleeding open.

'De mijne, de mijne!' zei hij schor, met vuile, woeste vreugde.

Johanna zette haar nagels opnieuw in zijn gelaat.

'Beest, beest!' kreet zij gesmoord.

‘Verzet baat je niet meer!’ schreeuwde hij hoonend. Op dit oogenblik was hij gevaarlijker dan een wild dier.

Nogmaals deed Johanna een poging om hem van zich af te werpen: Zij kreeg zijn keel te pakken en kneep die dicht tot hij blauw in het gelaat werd en haar een weinig vrij liet. Snel trok zij haar knieën op en wierp zich op haar zijde. Maar Loks slaagde er in om zijn keel uit de klem te bevrijden. Zij rolden over den vloer tot het hem gelukte haar nogmaals onder zijn knie te krijgen. Weer boog hij zich over haar, daarbij haar schouders op den grond houdend. Johanna sloot de oogen om zijn rood blauw, verhit gelaat niet te zien.

‘Weiger je nog?’ vroeg hij woest, blijkbaar nog steeds hopend, dat zij zou toegeven.

‘Zoolang ik kracht heb, zal ik weigeren, ploert!’

Hij trok een mes uit zijn gordel en hield het boven haar naakte borst.

‘Stoot maar toe!’ kreunde zij, ‘laffe duisterling - ik weet wel, dat je voor moord niet terugdeinst.’

‘Daar zeg je een waar woord!’ siste hij, ‘neen - voor niets deins ik terug! Ha, ha! een steek is spoedig gegeven en mijn hand is vast! Ik heb het eerder gedaan toen ik nog een anderen naam droeg en in het Guliksche woonde en ditmaal zal mijn stoot niet minder zeker zijn.’

‘Draal niet! Ik vrees den dood niet!’

Zij sloot weer de oogen. Het beeld van haar geliefde rees voor haar op. Als Loks haar doodde, zou Jasper vrij zijn. O, het was beter zoo.... voor hèm. Zij voelde de punt van het mes in haar vleesch. De levensdrang kreeg echter nog een oogenblik de overhand in haar. Met bovenmenschelijke inspanning sloeg zij tegen de borst van den ontaarden man. Hij had geen verzet meer verwacht en week even. Snel richtte zij zich op, wierp hem geheel van zich af en stond weer rechtop. Zij greep een kleinen stoel en begon daarmee wild in het rondte zwaaien. Tweemaal trof zij hem op het hoofd, maar in zijn blinde opwinding scheen hij de slagen niet te gevoelen. Hij vloog, het mes opheffend, op haar in. Zonder mededoogen greep hij haar bij het losgegane haar, sleurde haar over den grond en smakte haar in een hoek. Krankzinnigheid scheen zich van hem te hebben meester gemaakt.

‘Bloed dan, bloed!’ kreet de razende. ‘Bedrogen heb je mij, verraden heb je m'n plannen.... door jou ben

ik een vluchteling geworden.... Boeten zul je, boeten!.... en wat jij nu voelt, zal je beminde binnenkort óók ondergaan.... Daar, neem dat!....'

Het scherpe mes drong in haar vleesch. Een duivelsche schaterlach klonk door het vertrek.

'Niet van mij, dan ook niet van een ander!....'

Haar doordringende jammerklacht zou ieder ander van ontzetting hebben doen verstijven, maar Marten Loks, het monster, den verachtelijke, werd er niet door geroerd. Hij richtte zich op en staarde naar haar, steeds met dien duivelschen grijns op het gelaat.

Kort, maar zeer smartelijk was de doodsstrijd van Johanna. Een ondragelijke pijn deed haar lichaam trillen. De waanzinnige lafaard en schandelijke onmensch keek er naar met grof genot. Weldra zag zij de gestalte van haar moordenaar niet meer. Nevels trokken rond haar op. Toen werd het lichter. Het kwam haar voor of zij verre muziek hoorde. Daar weken voor haar blik zoldering en dak; zij zag boven zich den blauwen hemel.... en licht, veel licht, waarin gestalten bewogen. Nu scheen zij te zweven.... witte wezens kwamen haar tegemoet.... de pijn voelde zij niet meer.... 'Jasper, Jasper!' fluisterden haar lippen.... nog een kramptrekking, een zucht, en het was voorbij. Johanna's geest had een hooger rijk dan het aardsche betreden....

Marten Loks, de nietswaardige schurk, sloop de kamer uit. Hij ging haastig de verborgen muurtrap op. Zijn voetstappen en waanzinnige lach stierven langzaam weg....

Een half uur later reed de familie met gevolg, uit Heelsum terug, het slotplein op. Walravia wenschte zich nog voor het middagmaal te verkleeden en zij vroeg één der kamermeisjes om Juffer De Ruyter te gaan roepen. Het meisje kwam terug met de boodschap, dat zij zonder antwoord te krijgen, herhaaldelijk had geklopt.

'Is zij dan niet op haar kamer?' vroeg Walravia.

'Ik denk het niet.'

'Ga haar dan zoeken!'

Er werd naar Johanna gezocht en geroepen, maar niemand had haar gezien, en hoe vaak haar naam ook werd gegalmd, zij gaf geen antwoord.

'Misschien is zij gaan wandelen - de morgen lokte daar wel toe uit,' meende de Vrouwe Maria, die zich bij Walravia had gevoegd.

‘Maar dan hadden de mannen in de poort haar toch moeten zien!’

‘Ga zelf eens naar haar kamer, kind. Wie weet, misschien is onze Juffer door de zoele lentelucht wel ingedommeld!’

Walravia lachte om die gedachte van haar moeder, maar deed toch wat deze had voorgesteld. Op weg naar Johanna's slaapvertrek ontmoette zij Jonker Jasper, die ook den Kerkdienst in Heelsum had bijgewoond.

‘Heb jij Johanna misschien ook gezien, Jasper?’ vroeg Walravia.

‘Juffer De Ruyter?’

‘Ja! - ik zoek haar overal tevergeefs.’

‘Neen, ik heb haar niet gezien. Voor we wegreden, sprak ik haar nog even en ze zei toen eenig werk te hebben op haar kamer.’

‘Nu - dan is zij toch zeker niet naar het bosch gegaan.’

‘Ik denk het niet.’

Walravia liep door en Jasper volgde haar onwillekeurig. Dien morgen had hem in de kerk plotseling een voorgevoel van naderend onheil aangegrepen. Thans dacht hij daar weer aan. Kon er iets met Johanna zijn gebeurd?

Zij kwamen voor de deur van het bewuste vertrek.

‘Moeder dacht, dat ze was ingedommeld,’ zei Walravia lachend. ‘Als dàt zoo is, zullen we eens een grap met haar hebben!’

Voorzichtig opende zij de deur en gluurde door een reet naar binnen. Het raam was gesloten; daarvoor stond een stoel met eenig naaiwerk erop.

‘Ze is er geloof ik niet!’ fluisterde Walravia. Zij opende de deur verder, stak haar hoofd naar binnen en overzag nu het geheele vertrek. Op hetzelfde oogenblik uitte zij echter een gil van ontzetting en deinsde terug.

‘Wat is er, Walravia?’ vroeg Jasper angstig. ‘Is er iets met haar?’

Zij greep zijn arm en begon te weenen.

‘Zie zelf, zie zèlf,’ zei ze snikkend.

Hij schoof haar op zij en sprong in de kamer. Een kreet van smart en ontsteltenis ontsnapte aan zijn lippen. Alle bloed week uit zijn gelaat en hij snelde naar de plaats waar Johanna lag.

‘Dood, dood! vermoord, op gruwelijke wijze vermoord!’ kermde hij handenwringend.

Walravia haastte zich huilend naar de groote zaal om haar moeder en oom te waarschuwen. Jasper bleef alleen met het lijk van zijn geliefde. Zij ademde niet meer. Koud was haar borst en strak haar marmerwit gelaat; stijf waren de vingers van haar fraai gevormde hand, waarvan hij den druk zoo lief had. Met wijd geopende oogen blikte zij naar boven. Hij drukte ze eerbiedig dicht en bedekte haar verwrongen trekken met kussen.

'Johanna, Johanna!' kreunde hij, 'o, zeg nog iets, noem nog éénmaal mijn naam.... Johanna!'

Het bleef stil in de kamer, geen antwoord klonk hem tegen uit den stijven mond. En nu brak zijn wanhoop los. Hij viel naast haar neer, schoof zijn arm onder haar schouders en hief haar op. Het schoone, bleeke hoofd met het prachtige, nu wanordelijke haar viel tegen zijn borst. Hij preste haar vast tegen zich aan.

'Johanna!' herhaalde hij keer op keer.... 'o, Johanna! - zal ik nu nooit je stem meer hooren?'

Weer kuste hij haar kille lippen. Hij zag niets dan dat geliefde gelaat, waarop nog angst en strijd waren te lezen. Hij hoorde niet wat er om hem heen voorviel, bemerkte niet, dat de familie in groote ontsteltenis en met afgrijzen binnenkwam en naderde.

'Je was zoo goed en trouw!' fluisterde hij snikkend. 'Voor mij hadt je alles willen geven. Wat hielden wij veel van elkaar!.... en nu.... Johanna, ik kan zonder jou niet leven.... Alles is nu uit, alles voorbij! Onze toekomstplannen, ons geluk.... wèg, stuk.... stuk!.... mijn Johanna, mijn lieve Johanna....'

Een hand werd op zijn schouder gelegd, maar hij voelde het niet. Vaster klemde hij haar in zijn armen en ging nu luid voort met praten in zich zelf:

'O, ik voelde het straks wel, dat er onheil dreigde! Waarom ben ik niet hier gebleven om je te beschermen? waarom hebben wij onze liefde zoo lang verborgen....'

'Wat is dat hier, Jonker Jasper?' klonk nu de zware stem van den Heer Frederick.

Hij keek wezenloos op en liet de doode langzaam en voorzichtig uit zijn armen op den grond glijden.

'Ze is vermoord!' riep hij wild en heftig. 'Wie heeft het gedaan? - wie is de laffe, snoode moordenaar?'

'Bedaar, Jasper!' zei de Vrouwe Maria, nader tredend.

‘Het is een ontzettende, lafhartige misdaad. Is zij reeds dood?’

‘Dood! te laat!’ riep hij, opnieuw in tranen uitbarstend.

‘Te laat? wat bedoel je, jongen?’

‘Te laat om haar te redden!....’

‘Een streng onderzoek moet worden ingesteld’, meende Walravia's moeder, die ontroerd het lijk van Johanna bekeek. ‘Welke onmensch kan dit hebben gedaan? Zou de schurkachtige Loks dan toch....’

‘Laat het onderzoek aan mij over, Maria!’ viel de Heer Frederick in. ‘Ik ben wel van meening, dat je tegenover dien Loks tamelijk voorbarig bent opgetreden, maar als de laffe kerel hier de hand in heeft, dan betreur ik het, dat je hem onlangs niet dadelijk heb laten dooden!’

Jasper had zich weer bij het roerlooze meisje neergeworpen. De omstanders keken met verwondering toe. Allen waren hevig ontsteld; Walravia weende in een hoek met de handen voor het gelaat om het vreeselijke schouwspel niet te zien, Ravenhorst en Pater Benedictus stonden sprakeloos van ontzetting bij de deur. Maar de houding van Jasper getuigde toch van een veel grootere smart, van een geheel andere ontsteltenis dan die van de anderen.

‘Kom, Jonker Jasper, bedaar!’ zei Pater Benedictus, op hem toetredend. ‘Laten wij haar daar op dat bed leggen....’

De Jonker week echter niet van de doode. Maar plotseling scheen hij te begrijpen, dat hij een verklaring van zijn houding moest geven. Hij richtte zich op en zei met onvaste stem:

‘Hier, bij haar doode lijf, past alleen de waarheid, de volle waarheid. Ik heb haar liefgehad en zij mij.... Omstandigheden verboden mij tot nu toe te spreken. Had ik het maar eerder gedaan!.... Binnenkort wilde ik u alles zeggen.... ik wilde met haar trouwen.... en dan....’

De tranen beletten hem om verder te spreken. Allen hadden hem met klimmende verbazing aangehoord. Een hard woord zweefde Walravia's moeder op de lippen, maar Pater Benedictus gaf haar een wenk en zij begreep hem. Thans, nu den Jonker een zoo groot leed had getroffen, was het niet het goede oogenblik voor bittere uiteenzettingen.

‘Dus in stilte onderhieldt je verstandhouding met Juffer De Ruyter?’ vroeg zij zacht.

‘Ja - niets onedels en onreins is er echter tusschen ons beiden geweest. Mijn bedoelingen waren eerlijk en oprecht en zij had mij ook lief met geheel haar hart. Nog een kleine tijd.... en ik zou hebben gesproken....’

Ravenhorst en Pater Benedictus hadden Johanna ondertusschen op haar bed gelegd.

‘Er is hier vrouwelijke hulp noodig’, zei de geestelijke na een vluchtig onderzoek van de wonden, die niet meer bloedden. ‘Laten we hier niet langer toeven.... stilte past in deze doodenkamer, waar zij sluimert, die ons allen zoo lief was.’

‘Mijn kamenier kan hier met één der meiden doen wat noodig is’, zei de Vrouwe Maria. ‘Kom, Walravia!’

Zij verlieten het vertrek. Jasper scheidde met moeite van zijn overleden beminde. Hij liep met den Heer Frederick naar de ridderzaal. Zóó zeer had de slag hem aangegrepen, dat hij op diens arm moest leunen om zich staande te houden.

‘Na deze gebeurtenis kan er van een huwelijk met Walravia natuurlijk geen sprake meer zijn, Jasper,’ zei de Heer Van Voorst zacht.

‘Neen - o neen! ik had onze verloving trouwens reeds lang willen verbreken, maar mijn schulden aan u en de vrees voor onaangenaamheden met mijn familie....’

‘Ja, ik begrijp dat! Luister eens, je bent zwaar getroffen! Die plannen met Johanna waren, dunkt mij, wat onverstandig. Zij was in stand niet je gelijke.... Enfin - daarover valt niet te twisten, je bent jong en onbedachtzaam. Ik wil graag gelooven, dat je het ernstig meende. En, natuurlijk, is je positie hier nu pijnlijk geworden.’

‘Ik moet de verloving met Walravia terstond verbreken....’

‘Ja! Nu, ik wilde *dit* zeggen: Ik gevoel voor je en zal je leed niet vergrooten. Die schulden aan mij kunnen wachten. Later, bij gelegenheid, kun je ze afbetalen. De zaak blijft tusschen ons beiden. Ik zal je familie er niet over lastig vallen. Ga dus, wat mij betreft, zonder zorg van de Doorwerth weg.’

Jasper greep zijn hand.

‘Dank daarvoor,’ fluisterde hij, ‘ja, ik zal niet vaak meer op de Doorwerth verschijnen!’

In de ridderzaal scheidden zij. De Heer Frederick

begaf zich naar zijn kamer om daarna onmiddellijk het onderzoek en een nauwkeurige ondervraging van het personeel te beginnen.

‘Verschrikkelijke moord!’ prevelde hij toen hij alleen was. ‘En tóch.... Walravia's trouwplannen zullen dus niet doorgaan. Dat kan mij niet anders dan voordeel brengen.’

Het was in den namiddag van denzelfden dag. Jonker Jasper had met de Vrouwe Maria een lang onderhoud gehad. Zij wist nu alles en de verloving zou worden verbroken. Den volgenden dag moest de Jonker voor goed het Kasteel verlaten.

In de ridderzaal wachtte Walravia hem op. De oogen van de kleine burchtvrouw zagen rood door het huilen en ook het gelaat van Jasper droeg nog de sporen van groot verdriet en ontroering. Walravia stond met Wolf voor één der geopende ramen. Zij had zich zoo innig aan Johanna gehecht en nu zou ze aan een nieuwe, vreemde kamerjuffer moeten gewennen!

Jasper trad met gebogen hoofd op haar toe. Zij keken elkaar een oogenblik aan. Toen naderde Walravia hem en sloeg haar armen om zijn hals.

‘Denk niet, dat ik kwaad op je ben, Jasper!’ fluisterde zij. ‘Ik begrijp alles wel.... je hebt veel van haar gehouden en ik ook....’

Hij streelde haar wangen, terwijl hij slechts met moeite zijn tranen kon bedwingen.

‘Eigenlijk heb ik je bedrogen, Walravia!’ bekende hij.

‘Zeg dat niet, Jasper. Het is zeker moeilijk voor je geweest. En.... en.... ik geloof ook niet, dat wij zoo heel goed bij elkaar pasten.... Ik weet niet of ik wel zooveel van je hield als noodig is om altijd bij elkaar te blijven....’

‘Dat heb ik wel eens gedacht, Walravia.’

Even was het stil.

‘We zullen als vrienden scheiden, hè?’ vroeg zij toen.

‘Ja, ja! - als je het mij kunt vergeven?’

Walravia antwoordde niet rechtstreeks. Zij was hem immers in haar hart ook niet trouw geweest! Wat moest zij dan vergeven?

‘Ik vertrek morgen,’ begon hij weer, ‘voor altijd dus... Wat zal dat vreemd voor mij zijn. Ik had mij zooveel van de toekomst voorgesteld.’

‘Met Johanna?’

‘Ja - wij zouden gelukkig zijn geweest!....’

Een gerucht achter hen trok zijn aandacht; hij keek om. Wat hij zag, deed hem een oogenblik van schrik verstijven. Midden in de zaal stond Marten Loks met een groot mes in de vuist. Zijn kleeren hingen in flarden om zijn lijf en aan zijn verwrongen, verwond en opgezet gelaat met de uitpuilende, verwilderde oogen herkende men in hem een ontoerekenbare.

‘Ha! moordenaar - dus tòch!’ riep Jasper, zich herstellend. Hij greep zijn dolk.

De waanzinnige lachte luid en dreigend.

‘Ik heb mij gewroken!’ riep hij schor. ‘Ha! jelui beiden zult me ook niet ontgaan. Ha, ha, ha!....’

Walravia was bleek geworden. Het lag niet in haar karakter om terstond te gillen en misbaar te maken.

‘Laffe roodkop!’ riep zij met bevende stem. ‘Houd hem even van je af, Jasper - ik ga hulp halen!’

Zij wilde zich naar één der uitgangen wenden, maar met een sprong bereikte Loks haar. Hij vatte haar, brullend van woede, bij de kleeren en zwaaide zijn mes boven haar hoofd.

‘Help, help!’ riep Walravia nu uit alle macht. ‘Hierheen, hierheen!’

Jonker Jasper trof op hetzelfde moment met zijn dolk den bovenarm van den razende en daarna diens borst. Maar nog een andere helper snelde toe. Wolf, de oude maar sterke hond, die zoo innig aan zijn kleine meesteres hing en altijd vijandschap tegenover Loks had getoond, omdat deze hem menigmaal mishandelde, schoot kwaadaardig grommend naar voren. Op zijn rug rezen de haren rechtop van woede en onder zijn opgetrokken lippen glinsterden de tanden.

‘Pak aan, Wolf! pak aan!’ beval Walravia. ‘Bijt toe, jongen, bijt toe! Sa, sa.... his, his!....’

Het trouwe dier had echter geen ophitsing meer noodig. Hij was goedig van aard, maar, eenmaal geprikpeld en uitgeschoten, een geduchte vechter. Hij vloog Walravia's aanvaller met een korten, fellen blaf naar de keel en beet zich vast in zijn vleesch.

‘Vervloekt beest!’ gromde Loks gesmoord. ‘Neem dat van mij - daar.... daar!....’

Tweemaal drong zijn mes door de pels van Wolf, maar nu werd het forsche dier nòg razender. Zijn pun-

tige tanden scheurden de onderkleeding van den roodharige stuk. Marten Loks viel, de hond stortte zich op hem en een vreeselijk tooneel volgde.

‘Hulp, hulp!’ riep Walravia nogmaals, de zaal uitsnellend.

Nu stormden eenige krijgsknechten binnen en even later verschenen ook de Heer Frederick, Pater Benedictus, Ravenhorst en Horan. Maar zij konden Marten Loks niet meer redden. Walravia greep Wolf bij den halsband en trok hem met moeite van zijn slachtoffer af.

‘Terug, Wolf, terug! Laat los!’ beval zij, met den voet stampend. ‘Houd gij hem vast, Heer Van Ravenhorst; mijn kracht schiet te kort. Stil, Wolf!’

Het dier blafte nog zenuwachtig en rukte uit alle macht om los te komen. De toestand van Loks bleek allertreurigst. Hij had vele diepe en zeer gevaarlijke wonden... Nog ademde hij, maar hij had hoogstens nog een klein half uur te leven.

‘Het loopt af met hem!’ zei Pater Benedictus, die de wonden nauwkeurig bekeek en de polsslag onderzocht.

‘Er hapert iets aan het hart.... dat kan niet lang meer slaan. Ongelukkige! - hoe groot is uw zonde! hoe onwaardig, onteerend en verachtelijk was uw misdaad. U wacht een zwaar Gericht!’

Loks vestigde angstig zijn blik op hem en fluisterde iets.

‘Ge wilt dus nog biechten?’ vroeg de Geestelijke.

‘Ja, Eerwaarde!’

‘Laat ons alleen - wij behoeven hem niet te verbinden, want hij is niet meer te redden,’ zei Pater Benedictus koel tot de omstanders.

‘Hij krijgt de straf, die hem toekomt!’ meende de Heer Frederick.

Even daarna waren de priester en de stervende alleen. Marten Loks biechtte en in dit uur verzweeg hij niet langer, wat hij in vorige biechten had verborgen gehouden.

‘En van uw bekentenissen over die gebeurtenissen in het Guliksche staat ge mij dus toe, na uw dood een vrij gebruik te maken, Loks?’ vroeg Pater Benedictus ten slotte.

‘Ja.... ik smeek er u om.... maak het goed.... als ge kunt, Eerw. vader.’

Een kwartier later trad de priester met ernstig gelaat uit de zaal. Marten Loks had den geest gegeven.

Den volgenden dag nam de Jezuïet afscheid van de Doorwerth.

‘Waarheen nu, Benedictus?’ vroeg Ravenhorst, die hem uitgeleide deed door de oprijlaan.

‘Daarheen, waar mijn Orde mij roept en waar ik voor Haar en de Kerk kan werken.’

‘In dit Gewest?’

‘Voorloopig wel. Hoe lang blijft gij hier nog?’

‘Tot overmorgen. Hoe vraagt ge dat zoo?’

‘Ik heb daarvoor mijn bijzondere redenen. Nu, Johannes, vaarwel! God geve, dat je eens zult terugkomen van je dwalingen. Ik zag je zoo graag aan mijn zij.... Blijf bidden om licht, dan moet je terugkeer wel volgen!’

‘Helaas, Benedictus! onze wegen moeten uiteengaan!’

‘Het zij dan zoo! ik ga zonder wrok.... mijn vriendschap voor jou blijft bestaan ondanks onze scheiding! Vrede zij met je, Johannes!’

Zij drukten elkaar de hand en de Jezuïet ging alleen verder. Nog eenmaal bleef hij staan en keek op naar de sterke muren van het Kasteel.

‘Niets gewonnen!’ prevelde hij, ‘en toch ga ik verlicht heen! Eerzucht, blijf verre van mij! Voorwaarts nu weer! - o, Heilig Doel, hoeveel offers zult ge nog vragen? Maar Ge zijt ze waard!’

Hij verdween in een smal boschpad, dat naar den Arnhemschen heerweg voerde.

In den namiddag, die op dezen dag volgde, rolde een karos de oprijlaan naar de Doorwerth in. De koetsier vroeg en verkreeg toegang door de poorten en in den Nederhof stapte een grijsaard uit den wagen. Het was de geleerde heer Ravenhorst, die zijn zoon kwam bezoeken.

In de groote benedenzaal vond de ontmoeting plaats. De zoon stond bij een zware tafel, terwijl de vader langzaam, met gebogen hoofd binnentrad.

‘Vader! wat voert u hierheen?’ vroeg de Mennoniet verwonderd en ontroerd. ‘Hoe wist ge, dat ik hier was?...’

De oude hief het hoofd op, het bleeke, fijngerimpelde gelaat van den kamergeleerde. In zijn oogen schitterden tranen. Zóó hevig was hij aangedaan, dat hij eerst geen geluid kon uitbrengen en slechts de armen smeekend uitstrekte.

‘Spreek, vader, wat komt ge doen?’ vroeg de zoon nogmaals, in spanning.

‘U om vergeving vragen, mijn Johannes! Verstoot je ouden vader niet, zooals hij jou eens verstootte! Vergeef mij, mijn zoon, dat ik je zoo onrechtvaardig heb bejegend en lichtvaardig veroordeeld!’

‘Vader! van waar die verandering? hoe weet ge dit?... Na onze ontmoeting vernam ik wie de misdaad indertijd heeft gepleegd, maar ik durfde niet weer voor u verschijnen. Mijn aanblik zou u slechts leed doen....’

‘Ik weet nu alles, Johannes! Schandelijk heeft je broer Lodewijk je belasterd, maar even schandelijk is het, dat ik hem geloofde. Kun je mij vergeven?’

‘Nooit heb ik hard over u gedacht, mijn vader. Ik wist immers, dat men u had bedrogen. Ge hieldt de leugen voor waarheid.... Graag vergeef ik u ....’

Zij omarmden elkaar en zwegen lang.

‘En hoe hebt ge de waarheid vernomen?’ vroeg de zoon eindelijk. ‘Eenigen in Gulik weten, naar ik vermoed, den naam van den dader - hebben zij het u gezegd?’

‘Neen! Het is al zoovele jaren geleden dat ik bekenden uit het Guliksche sprak.... Ik kreeg gisteren bezoek van een geestelijke, die met je bevriend schijnt. Pater Benedictus noemde hij zich. Hij vertelde mij alles.’

‘Maar hoe wist hij....?’

‘Een stervende had hem het geheim geopenbaard en hem gevraagd het bedreven kwaad eenigszins goed te maken.’

‘Ha, Benedictus dus! Maar wie was het? toch niet....’

‘Ja, Marten Loks, die eigenlijk Marten Bronk heette. In den tijd, dat wij nog vereenigd op onzen Burcht woonden, stond hij in dienst van een ridder, die evenals jij in vijandschap leefde met den man, die, naar ik meende, door jouw hand verraderlijk viel. Loks rekende op een belooning als hij den man vermoordde en doodde hem op die noodlottige jachtpartij. Maar zijn Heer toonde zich van zijn daad niet gediend; hij wilde hem gevangen nemen, doch Loks vluchtte en veranderde van naam. Later werd hij secretaris van den Heer Frederick van Voorst, die zijn verleden niet kende....’

‘Dus voor *dien* schurk heb ik zooveel leed gedragen!’ zei de Mennoniet dof.

‘Ja. Och, mijn zoon - als de onschuldigen niet voor de schuldigen leden, hoe zou de zondeschuld dan ooit

worden gedelgd? Denk aan den onschuldigen Christus....'

'Ik zal niet klagen, vader! Dank, dat ge gekomen zijt. En zei de geestelijke nog iets meer?'

'Hij zei bij het heengaan het volgende: Ik bejammer het, dat uw zoon een afvallige is en dat de Duivel hem in zijn macht heeft. Zijn zonde is groot, want wie niet vóór de Kerk is, is tegen Christus. Maar ik wilde hem bewijzen, dat ik geen verbittering tegen hem gevoel; daarom heb ik u opgezocht en op een verzoening aangedrongen.... Dat waren zijn woorden.'

'Wij zullen elkaar niet begrijpen', zei Ravenhorst met een zucht. 'Misschien, dat latere geslachten....'

'Hoop daarop niet, mijn zoon - de Geestelijkheid *màg* de ketterij niet dulden!'

'Neen. Maar als nu Geestelijkheid en ketters allenga beide komen tot het ware Christelijke *leven*, tot de Wedergeboorte, de kennis van en den innerlijken omgang met God?....'

'Die tijd is vèr!....'[1)]

1) Zullen R.-Katholieken en Protestanten elkaar ooit naderen, dan moet een onpartijdige studie van elkaars geschriften vooraf gaan.
Als inleiding voor een studie van het *Katholicisme* kan ik o.m. aanbevelen: M. van der Hagen S.J., 'Waar is de Kerk van Christus?'; James Gibbons, 'Het geloof onzer Vaderen'; de boeken van A. Koenders over de Lithurgie en vele andere onderwerpen;. Apologieën van verschillende geestelijken; M.C. Nieuwbarn O.P., 'Het Heilig Misoffer en zijn ceremoniën'; dezelfde 'Het Roomsch-Katholieke Kerkgebouw'; H. Ermann S.J., 'De Paus' (4 dln.); P. Potters, 'Verklaring van den Katechismus' (7 flinke deelen, waarin allerlei problemen, ook op sociaal gebied worden behandeld); H. Bruder, 'Die Verfassung der Kirche von den ersten Jahrzehnten der Apostolische Wirksamkeit an, bis zum Jahre 175 n. Chr. Aan te bevelen zijn verder de R. Kath. Mystieken en wijsgeeren (Thomas van Aquino). Een diepe, mystieke kijk op de Sacramenten en de Kloosterdeugden geven Annie Besant in 'Esoterisch Christendom' en Dr. M.H.J. Schoenmaekers in 'Ontgin u zelven'. De Petrus Canislus-Vereeniging geeft op aanvrage inlichtingen en titels van boeken.
Daartegenover beginne men dan het *Protestantisme* te bestudeeren bijv. bij: A. Hamack, 'Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten'; geschriften der Hervormers; de 'Maagdenburger Centuriën'; de werken van Prof. Bolland over Paus en Kerk; het uitstekende boek van Paul Tschackert, 'Evangelische Polemik gegen die Römische Kirche'; de werken van Graaf von Hoensbroech, gewezen Jezuïet; 'Handbuch der Protestantischer Polemik gegen die röm.-katholische Kirche', van Prof. Gustav Krüger; Geschiedenis van het Protestantisme van Dr. L.W. E. Rauwenhoff; 'Geschiedenis der Christelijke Kerk in Tafereelen' van vele Nederlandsche hoogleeraren (5 dln.); 'Godsdienst en zieleleven', van Prof. Cannegieter; 'Honderd jaar uit de Geschiedenis der Kerkhervorming', van Prof. C.P. Hofstede de Groot, enz. enz.
Voor studie der *Kerkgeschiedenis* noem ik o.a.: 'Kirchengeschichte im Umrisz' van R. Sohm, 'Grundzüge der Kirchengeschichte', van H. von Schubert, 'Kirchengeschichte für das Christliche Haus', van Baam en Geyer, 'Illustrierte Geschichte der katholischen Kirche', van Kirsch en Luksch, Prof. Moll, 'Kerkgesch. van Nederland vóór de Hervorming'. Het Katholieke standpunt is verdedigd in de werken van bijv. F.L. Stolberg en Katerkamp, Ritter, Locherer, Alzog, Döllinger, Fr. H. Kraus, Hergenröther, Brück, Funk, Hefele, Knöpfler, Henrion, Rohrbacher enz. - Guericke, Schmidt, Lindner, Kurtz en Kahnis geven het confessioneel Luthersche standpunt; Ebrard en Herzog het confessioneel Gereformeerde; G. Arnold in 'Unparteiische Kirchen- und Kettzerhistorie', het piëtistische standpunt. - Nippold en Hausrath zijn vooral streng historisch. - Köstlin en Kawerau geven veel over het Hervormingstijdperk.
Men vindt in de van beide richtingen genoemde boeken talrijke werken genoemd om de studie voort te zetten.

Weer trad een stilte in.

‘Wanneer vertrek je van de Doorwerth?’ vroeg toen de geleerde.

‘Morgen, vader. Wij gaan naar Holland.’

Ravenhorst vertelde van zijn plannen.

Dien dag bleef de grijze vader op het Kasteel. Hij leerde zijn kleinzoon Horan kennen, die van nu af weer Dagobert zou worden genoemd.

Hoofdstuk XVIII.
Lichtere dagen.

Het werd Pinkster! Weer een zonnedag zooals Paschen; maar deze feestdag zou Walravia vreugde bereiden. Zij wandelde 's middags in het bosch. De oude Otto en Wolf volgden haar. De trouwe hond, die zoo dapper voor zijn vrouwtje had gestreden, kreupelde een beetje, maar zijn wonden waren door Walravia's zorgvuldige verpleging spoedig geheeld.

Walravia dacht over de droeve gebeurtenis na Paschen; Johanna begraven op het Heelsumer kerkhof, Jasper vertrokken, Ravenhorst, Horan en Orlinde eveneens heengegaan. Wat een verandering in korten tijd, wat een vreemde leegte en eenzaamheid nu, maar ook wat een verlichting, dat er van het huwelijk met Jasper niets zou komen! Ja, eenzaam! Zeer miste zij Johanna en Horan. Het moest wel gewennen, maar zij was toch blij, dat zij met haar moeder en zusje binnenkort naar de goederen van haar stiefvader, den Heer Torck, zou vertrekken.

Een hoefslag klonk in het bosch en na eenigen tijd bemerkte Walravia een ruiter. Zij kleurde even, want zij had Jonker Daem herkend. Zou hij op weg naar de Doorwerth zijn?

'Dag Daem!' riep ze hem van ver al toe. 'Waar ga je heen?'

Hij zette zijn paard aan, hield het naast haar in en sprong af.

'Ik wilde eens vragen hoe het met je gaat!' zei hij hartelijk.

'O, heel best!... maar ik mis Horan en Johanna erg....'

'Dat begrijp ik! Zeg, zullen we wat wandelen? - naar den schans op den berg?'[1)]

1) De tegenwoordige 'Duno'.

‘Ja, ja!’

‘Hola, Otto! hoe gaat het, oude? Wil je mijn paard naar de Doorwerth brengen? Ik zal wel op Walravia passen en Wolf gaat ook met ons mee.’

De grijze Otto wierp hem een knipoogje toe en nam de teugels over.

‘'t Is nu lekker in het bosch, Jonker!’ zei hij. ‘Pleizierige wandeling samen!’

Lachend oogde hij het paartje na. ‘Dat zal gaan - waarachtig het zal gaan!’ bromde hij vergenoegd. ‘Komaan, bles - oogen naar dezen kant. Wij beiden hebben naar die twee niet te kijken! Jonge, jonge.... hoe vaak heb ik dat al niet gedacht!’

Walravia en Daem liepen dicht naast elkaar door het woud. Nu bloeide het Voorjaar in volle pracht; alom in het frissche groen zongen de vogels.

Zij beklommen de hoogten langs den Rijn.

‘Walravia,’ zoo begon Daem na eenigen tijd, ‘je zei straks, dat je Johanna en Horan zoo miste. Maar Jasper dan niet?’

Zij sloeg haar oogen neer, haperde even, maar besloot toen de waarheid te zeggen.

‘Neen, hem niet zoo. Jasper was wel goed, en ik heb erg met hem te doen, maar.... ik hield toch niet zoo heel veel van hem. Eigenlijk zag ik er tegen op om met hem te trouwen.’

‘Zoo? en tóch....’

‘Ja, moeder wilde het en grootvader Wyttenhorst en.... allen. Ik dacht, dat ik niet weigeren mocht.’

Hij lachte vroolijk.

‘Maar gesteld nu eens, dat niemand je had gedwongen?’

‘O, dan!....’

‘Nu?’

‘Dan had ik onze verloving al lang verbroken.’

Een stilte trad in.

‘Met wien speelde en jaagde je liever, met Jasper of met mij?’ vroeg hij toen, ondeugend.

‘Met jou natuurlijk!’ klonk het eerlijke antwoord; Walravia was nog te jong en had ook niet een karakter om te coquetteeren al schepte ze er ook menigmaal vermaak in wat theatraal op te treden.

‘Zoo, met mij?’

‘Nu ja - jij hebt zooveel kennissen, die willen allemaal graag met jou spelen.’

Hij legde zijn hand op haar schouder. Zij stonden nu boven op den berg. Voor hen, in de diepte, lag de rivier en daarachter het vlakke Betuwsche land, achter hen en links en rechts strekte zich het bosch uit zoo ver het oog reikte.

'Misschien is dat waar,' zei hij en plotseling trilde zijn stem. 'Maar ik ben toch niet met allen even graag samen!'

Walravia keek hem aan. Zij dacht weer aan den nacht van gevaar op de Doorwerth, toen hij had gezegd, dat hij voor háár veel durfde wagen.

'Zoo? met wie dan wel het liefste?' vroeg zij lachend, maar toch wat beklemd.

'Met jou het liefst!.... Walravia, ik heb mijn gevoelens altijd verborgen gehouden. Nooit heb ik verraden wat er in mij omging als wij alleen waren. Mijn eer verbood het mij - een ander stond immers tusschen jou en mij! Maar nu ben je vrij!'

'Ja, vrij!' herhaalde zij onwillekeurig, en het klonk als een jubelkreet.

'Je ouders kozen je eersten verloofde voor je, maar het bleek een slechte keus. Als je nu zèlf eens mocht kiezen, Walravia, en ik je dan dringend vroeg om *mij* te kiezen? Als ik zeg, dat ik altijd al van je heb gehouden en dat nooit een Jonkvrouw mij lang heeft geboeid omdat ik altijd weer aan jou moest denken.... wat antwoordt je dan?'

Zij sloeg haar oogen neer. Het bloed drong haar naar de wangen. Dus tòch! Wat ze zoo vaak had gehoopt, maar niet kon gelooven, dat werd nu tòch vervuld! Zij legde haar hoofd tegen zijn borst.

'En Louise van Baarle dan?' vroeg ze plagend.

'Die zal naar een anderen man moeten omzien!'

'En jij wordt de mijne, Daem! - geen is er, dien ik liever zou kiezen.... Wij hebben samen gespeeld, gejaagd en gevischt en nooit voelde ik mij zoo gelukkig als met jou-alleen. Zoo zal het ook blijven als wij getrouwd zijn!'

'Dus je wilt wel en je zegt ja!' riep hij blij.

'Niets liever dan dat, Daem! Veel heb ik de laatste weken verloren, maar als *jij* nu de leege plaats komt innemen! - o, dat is heerlijk!'

'Dan zou ik dus met mijne kleine Leenvrouw mogen trouwen?'

'Ja, ja!'

Zij sloeg haar armen om zijn hals, hij tilde haar op, drukte haar tegen zich aan en kuste haar. Vogels zongen het lentelied in de boomen om hen en beneden in de dalen.

'Pinkster, gelukkig Pinkster!' juichte Walravia. 'O, Daem, wat heb ik je veel te vertellen!'

'En ik jou! maar wat zal je Vrouwe moeder zeggen?'

'Die vindt het natuurlijk goed, want ze houdt veel van je. En dan....'

'Dan?'

'Dan trouwen we *gauw* Daem - moeder is daar toch immers zoo voor! En we gaan samen wonen op de Doorwerth! O, allen zullen blij zijn.... behalve misschien oom Frederick, die kijkt altijd zoo zwart!'

Zij daalden den berg af en doolden nog lang door het woud.

'En nu naar je moeder!' zei Daem, toen zij na een paar uur door de oprijlaan liepen.

Zij vonden de Vrouwe Maria op haar kamer.

'Zoo, Daem!' zei zij vriendelijk, na zijn eerbiedige begroeting, 'hebben jelui wat in het bosch gedwaald?'

'Ja, Edele Vrouwe - wij hadden elkaar veel te vertellen.'

De Edel vrouw keek Walravia aan, wier gelaat van vreugde straalde.

'Wel, kind,' zei ze glimlachend, 'Je ziet er veel opgewekter uit dan in de laatste weken - en je hebt weer kleur op de wangen - heeft Daem je zooveel goeds verhaald?'

'Zeg het haar maar, Daem!' riep Walravia, die niet van omwegen hield.

'Ik heb Walravia gevraagd of zij met mij wilde trouwen, Genadige Vrouw!'

'En ik heb gezegd, dat ik niets liever dan dat wilde, moeder!' viel Walravia snel in.

'Hebt u er bezwaar tegen?' vroeg Daem vol spanning.

De burchtvrouw keek het tweetal aandachtig aan. Naast den forschen Daem vielen nog eens dubbel de jeugd en onvolgroeidheid van Walravia op, al zag zij er ook veel ouder uit dan ruim twaalf jaar.

'Nu, kinderen,' zei ze na een korte stilte, 'dat komt mij wat onverwacht. 'Zeker geef ik mijn toestemming. Maar de gebeurtenissen met Jasper liggen nog zoo versch

in het geheugen. In elk geval kan er voorloopig van een publieke verloving geen sprake zijn. Ik moet hierover met je grootvader spreken, Walravia, en ook met jouw vader, Daem. Bovendien verlaten wij de Doorwerth nu eerst voor eenige maanden.'

Walravia's gelaat betrok en de tranen drongen haar in de oogen.

'Och, moeder, waarom die omslachtigheid!' zei ze, teleurgesteld.

'Hoor eens, Walravia - jelui kunt vrij met elkaar omgaan en ik geloof niet, dat ik een ander ken, met wien ik je zoo graag samen zie als met Daem, maar ik wil van geen overhaasting weten. De geschiedenis met Jasper wordt in de familie druk bepraat. Verschillende van onze verwanten zijn den laatsten tijd geheel tot de inzichten van je oom Frederick bekeerd en vinden, dat hij gelijk heeft om de Doorwerth op te eischen. Ze wenschen dat jij terugtreedt. Met dat alles moeten wij rekening houden. Dus nogmaals, ik ben blij met jelui verloving, maar zij blijft eerst tusschen ons.'

Zij kuste Walravia en Daem, die haar daarop alleen lieten.

'Flauw van moeder!' meende Walravia.

'Och kom,' troostte hij, 'wij kunnen wel wachten! Ze zullen het allen wel goed vinden - twijfel daar maar niet aan.'

'En als oom Frederick nu de Doorwerth tóch eens kreeg?'

'Nu - dan gaan wij op m i j n goederen wonen. Dàt kan hij ons toch zeker niet verbieden!'

Walravia lachte.

'Dan moeten wij dus maar geduld hebben!' zei ze. 'Verloofd zijn we tóch, of de familie het weet of niet, en grootvader Wyttenhorst houdt te veel van mij om zich lang tegen mijn wenschen te verzetten.'

In de volgende week werden de plannen van Daem en Walravia op de Doorwerth en Rosande druk besproken. Van beide zijden werd de ouderlijke goedkeuring gegeven toen men in de huwelijksvoorwaarden overeenstemming had bereikt. Toch werd besloten de plannen nog eenigen tijd stil te houden met het oog op de pas verbroken verloving.

De Heer Torck verscheen op de Doorwerth, vertelde

veel van den oorlog en de toestanden in Brussel, waar hij ook had vertoefd, en nam spoedig daarna de Vrouwe Maria en zijn stiefkinderen Walravia en Johanna mee naar zijn goederen. In den herfst en den winter bezocht de familie de Doorwerth niet. Eerst in den volgenden zomer (1557) trokken zij weer daarheen.

Nu kon Walravia Jonker Daem iederen dag spreken. Hij had haar in den winter ook herhaaldelijk ontmoet, maar lang kon hij dan toch niet blijven.

Het nieuwe engagement werd nu bekend gemaakt en het verlovingsfeest volgde in den nazomer op de Doorwerth.

Kort daarna dreigde nogmaals een donkere wolk het geluk van Walravia te verduisteren. Nu zij het voor zeker hield, dat zij met Daem zou samenleven op het Slot, had zij zich meer dan voorheen aan de Doorwerth gehecht. Hier hadden zij elkaar immers leeren kennen, gespeeld en in de bosschen gezworven en een scheiding van het Kasteel leek haar meer en meer onmogelijk. Hier, en hier vooral, zouden zij hun volle geluk vinden....

Zoo mijmerde Walravia. Doch in den herfst viel de lang-gevreesde slag eindelijk neer....

De Heer Frederick verkeerde eenige maanden in groote spanning. Met ergernis vernam hij, dat Walravia in Juni haar leeneed vernieuwde. Er waren hem stellige beloften gedaan en zijn machtige vrienden ijverden voor hem wat zij konden. Week na week verliep echter, zonder dat hij de beslissende berichten ontving. Maar eindelijk kwamen die - in October. Heer Frederick triumfeerde: *hij werd met de Doorwerth beleend!* De naam Van Voorst zou dus aan de Heerlijkheid verbonden blijven!

Twee dagen van onzekerheid volgden. De Vrouwe Maria wist niet terstond hoe zij moest handelen. Reeds had zij veel met Walravia's voogd over de zoo noodig te nemen maatregelen gesproken, maar altijd had zij nog de hoop behouden, dat de beleening van haar zwager niet zou afkomen. Thans was deze echter een feit geworden. Moesten zij nu de Doorwerth prijsgeven?

Op den avond van den tweeden dag kwam de Raad Wyttenhorst naar het Kasteel. Walravia liep hem in den Nederhof tegemoet. Op zijn gelaat lagen ernst en verontwaardiging te lezen.

‘Dag, grootvader!’ riep Walravia, ‘wat zegt u dáár nu wel van? Nu krijgt oom Frederick tóch zijn zin!’

‘Ho, ho! kind!’ zei hij met zijn zware stem, ‘dat zal nog niet zoo vlot gaan!’

‘Maar oom Frederick zegt toch, dat wij nu niets meer tegen hem kunnen doen!’

‘Dat meent hij misschien of hij zegt het om je bang te maken - hij kon beter weten. Wat drommel, *ik* ben er ook nog!’

‘Ja, ja, grootvader! Help mij. Ik wilde zoo graag met Daem op de Doorwerth wonen!’

‘Nu, en dat zal ook gebeuren als het van mij afhangt. Komaan, naar binnen!’

In het woonvertrek vond hij de Vrouwe Maria, zijn dochter.

‘Och, vader! wanneer zal er toch eens een eind aan de moeilijkheden komen!’ zuchtte de burchtvrouw.

‘Houd moed, Maria! Het gaat nu hard tegen hard!’

‘U kunt begrijpen, hoe onaangenaam het is hier als vijanden onder één dak te wonen’, vervolgde Walravia's moeder. ‘Ik tracht mij te beheerschen, maar heftige tooneelen zijn niet geheel te vermijden. Tweemaal zijn er tusschen mijn man en mijn zwager reeds hooge woorden gevallen. Beiden zijn driftig van aard. Het liefst ging ik maar weg, maar mijn man is daar tegen omdat Frederick het als onze bekentenis van een gevoel van zwakte kan opvatten. Hij wil daarom, dat wij in elk geval hier blijven tot het einde van het proces.’

‘En ge zult dat ook doen en dan hier nog langer wonen, Maria! Geloof mij - ik sta vast. Alle stukken voor het proces zijn gereed. Er valt daaraan niet te tornen!’

Op dit oogenblik kwam de Heer Frederick binnen. Hij had de laatste woorden gehoord. Met een spottenden lach naderde hij Wyttenhorst.

‘Welkom op *mijn* Burcht, Heer Raad!’ zei hij. ‘Ja, zoover is het gekomen. Ge hebt mij altijd op eerlijke en ridderlijke wijze bestreden en daarom acht ik u, al zijt ge ook mijn tegenstander. Maar ge hebt den kamp nu verloren! De Van Voorsten blijven de Heeren Van Doorwerth! Doch ik hoorde u van een proces spreken. Is u dat ernst? Maria heeft daar ook al zoo vaak mee gedreigd. Bedenk, dat ge door mijn officieele beleening voor een voldongen feit staat! Wees verstandig en....’

‘Ik heb uw raadgevingen niet noodig!’ viel Wyttenhorst ongeduldig in. ‘Mijn besluit is genomen!’

‘En?’

‘Ik zal deze beleening, die tegen alle recht indruischt, tot het uiterste bestrijden!’

‘Tegen alle recht in? gekheid, Heer Raad. De overgang op de vrouwelijke lijn deugt niet; mijn broer heeft er van Keizer Karel wel toestemming voor gekregen, maar de nieuwe Regeering is op *mijn* hand. Ik en ik alleen heb het recht mijn broeder op te volgen en niet een onmondig meisje. Zoo denken velen in onze familie ook!’

‘Maar ik ken misschien beter dan gij de oude stukken en die getuigen vóór Walravia's recht. *Ik doe u een proces aan!*’

‘Zijt ge dwaas! - thans? nu het te laat is?’

‘Het is niet te laat! Houd u gereed voor uw verdediging en neem kundige raadslieden, want, bij mijn eer, ik zal *niets* onbeproefd laten!’

‘Dus vijandschap?’

‘Zooals ge wilt! Zoolang ik kracht heb, zal ik voor Walravia strijden!’

‘Ik heb machtige vrienden!’

‘Ik ook!’

‘Dus het komt werkelijk tot dat proces?’

‘Onafwendbaar! - tenzij ge terug treedt.’

‘Dat nooit! Om u de waarheid te zeggen, meende ik dat met mijn beleening de zaak zou eindigen. Het loopt nu anders, maar ik treed niet terug. Ik heb tot nu toe gewonnen en zal weten te verdedigen wat ik heb verkregen!’

‘Goed! - langer hierover te twisten baat niet. *Voor het Gerecht* zullen wij elkaar weer ontmoeten!’

De Heer Frederick beet zich op de lippen. Toornig verliet hij de kamer.

‘En tóch zal ik overwinnen!’ mompelde hij, terwijl hij zijn werkvertrek betrad.

‘Wat nu, grootvader!’ vroeg Walravia angstig, toen de deur achter haar oom was dichtgevallen.

Hij boog zich voorover en kuste haar.

‘Nu gaat het bitterder dan ooit, man tegen man, mijn kind! Maar ge *blijft* hier - ik wil het. En als wij gelijk krijgen, dan moet je bruiloft spoedig volgen! Dan zal eindelijk deze onverkwikkelijke strijd tot het verleden behooren en ik hoop, dat je dan het geluk vindt, dat je waard bent!’

***

Nu kan ik kort zijn met hetgeen mij nog te vertellen overblijft.

Dagen van beproeving volgden. Een toenemende verbittering drukte den omgang der bewoners van de Doorwerth. Het proces begon.... Van beide zijden werd het uiterste gedaan; er scheen geen eind te komen aan het argumenteeren over en weer.[1)] Toen viel de einduitspraak!... Het was Wyttenhorst, die haar op de Doorwerth kwam bekend maken.

Het toeval wilde, dat de familie bijeen was in de ridderzaal toen de grijze, ridderlijke Raad werd aangediend. Walravia snelde den kloeken, sympathieken man tegemoet en de Heer Frederick stond haastig op. Hij wilde het vertrek verlaten, maar Wyttenhorst riep hem toe, dat hij nog zou toeven.

'Wat nieuws, grootvader?' riep Walravia.

'Hèt *groote* nieuws, mijn kind! voorloopig nog maar officieus; de officieele stukken moeten spoedig hier zijn.'

'En.'

De Raad vestigde zijn eerlijke oogen op den Heer Frederick. Luid en met trillende stem zei hij toen met nadruk:

'Walravia, je *blijft* Vrouwe van de Doorwerth. *Heer Frederick ge hebt het proces verloren!*'

'Verloren?!' riep de aangesprokene, verbleekend.

'Onmogelijk!' zei de oude Mevrouw scherp. 'Onze rechten zijn onbetwistbaar. Ik zal niets gelooven vóór ik de officieele stukken zie. Wij wijken nog niet! Geloof hem niet, Frederick! Ge zijt in allen vorm beleend!'

'Ja, maar die beleening is *onwettig* verklaard. Wel hebben de vorsten van den nieuwen tijd aan de oude privileges getornd en veel der aloude rechten geschonden, maar het recht, aan Walravia eens verleend, kan haar toch niet worden ontnomen. Nog is er een eerlijke rechtspraak in deze Gewesten.'

1) Arend van Slichtenhorst, die in zijn Geldersche Geschiedenissen eenige der hoofdfeiten uit mijn verhaal en ook den moord op Johanna de Ruyter noemt, spreekt in verband met dit proces van 'een hard en haperlyk dingh-tael'. Hij noemt de Heerlijkheid Doorwerth 'de heerlyxte en grootste van de gantsse Velouw', zegt van het Kasteel, dat dit 'pronkt met een konstighen tooren ende van binnen niet min ruym en gemackelyk als van buyten vermaekelyck in 't oogh is', en geeft verder nog eenige belangrijke stukken.

Verloren!'.... herhaalde de Heer Frederick dof. 'Dat hebt *gij* mij berokkend, geslepen rechter!'

'Noem mij zooals ge wilt! Van nu af hebt ge hier niets meer te zeggen en te bevelen.'

'Dat begrijp ik!....'

'Frederick!' riep de oude Mevrouw ontzet.

Met toornig gelaat verliet hij zonder groet de kamer. Zijn moeder volgde hem met onzekeren stap.

'O, grootvader, dank, dank!' juichte Walravia. 'Aan u ben ik mijn geluk verschuldigd!'

'Ten deele, kind!'

'En uw belofte, grootvader?'

'Mijn belofte?'

'Ja - dat van de bruiloft....'

'Juist! die kan nu zonder uitstel met vollen luister en met verlicht hart worden gevierd. Jong ben je nog, maar je hebt al veel zorgen gedragen.... het wordt tijd, dat je vrij van last het geluk geniet.'

'En wanneer dan, grootvader?'

'Vraag dat aan je moeder!'

'Nu moeder, wanneer?'

'Over een paar maanden, mijn kind!'

Walravia danste door de zaal en snelde toen naar buiten naar de stallen.

'Op, op! Otto en Peer!' riep ze luid. 'We hebben het proces gewonnen!! Te paard! het is maanavond - wij gaan naar Rosande om het aan Jonker Daem te vertellen!'

'Dus nu....?' vroeg Otto, veelbeteekenend knipoogend en de handen naar elkaar bewegend als drukte hij twee dingen tegen elkaar.

'Ja, ja, Otto! nu gaan we trouwen!'

Zij greep den oude bij het middel en danste met hem in het rond.

Vreugd op de Doorwerth en feestklank op Rosande, dat was het einde van dien dag.

Nu begonnen weldra de toebereidselen voor de trouwpartij. De uitnoodigingen werden rondgezonden; prachtige geschenken arriveerden overvloedig op het Kasteel. De huwelijksstonde brak aan, nog in het jaar 1558. Voor den Heer Frederick bracht deze dag vele bittere gedachten; maar hij hield zich goed - hij wilde niet toonen hoe hij onder zijn nederlaag leed. Walravia straalde van

vreugde - zeker was zij een zeer jeugdige bruid, maar het verleden had haar ernst geschonken boven haar jaren. Het kinderlijke en fier-ernstige was in de veertienjarige wonderlijk vereend.

Het werd een grootsch feest op het Kasteel en Daem pronkte, niet weinig trotsch, met zijn vroolijk, lieftallig vrouwtje. De talrijke leden der families Van Voorst en Obbendorf vulden de ridderzaal en balzaal en tot diep in den nacht duurde het festijn.

Op dezen dag begroette Walravia ook nogmaals een oud vriend: Horan, den zanger. Hij werd alleen vergezeld van zijn moeder, want Ravenhorst was verhinderd om tegenwoordig te zijn. Op verzoek van de bruid gaf Horan nog eens eenige romances ten beste, waarbij hij als vroeger zichzelf op de harp begeleidde. Hij zong het bruidspaar ook een verheffend lied toe, dat met deze opwekking, vooral tot Walravia gericht, eindigde:

‘Dus, wilt ghy gherust leven
En vrolijck, in d' eerdts dal,
Soo neemt den Godt wil gheven
(Soo ghy hebt boven al)
Tot alle deughden lust;
Soo vindt ghy beyde rust.

Want ghy sult dan ontvanghen
Deur Godt, van uwen Man,
Liefde, naer u verlanghen,
Die eeuwigh duren kan,
En daer toe eeuwigh lof
Claer in der Eeren hof.’

Orlinde had weer kleur op de wangen gekregen. Zij zag er nog immer ernstig, maar nu tevens innig gelukkig uit.

Ravenhorst reisde nog altijd als boodschapper langs de geheime Gemeenten. De vervolgingen werden steeds scherper en de gevaren voor de Hervormdgezinden allengs grooter, maar Ravenhorst zette zijn werk des vredes voort. Zijn uren van grootste geluk bracht hij door bij. Orlinde en Horan. Bij hen stierf hij ook, twaalf jaar later, aan een kwaal, die hij bij het bed van een zieken geloofsgenoot opdeed.

Driemaal bezocht hij in die jaren nog de Doorwerth, waar Walravia en Heer Daem hun gelukkig huwelijksleven leidden.... met hun kinderen. Want die kwamen er vele, niet minder dan veertien![1)] Bij de wieg van den eerstgeborene waakte nog de vergrijsde huisvriend Wolf, maar het nobele dier stierf kort daarna. Toen waren het de oud-gedienden Otto, Arnoud en Peer, die met de kleinen stoeiden en zich alles van hen lieten welgevallen. Van de kinderen stierven er zeven al vroeg. De oudste zoon, Johan, een zeer levendige en strijdlustige knaap, zou later driemaal trouwen en het ambt van jagermeester der Veluwe bekleeden. Zijn strijdlust, erfstuk van zijn vader, uitte zich op ietwat ongewone wijze in het voortdurend voeren van processen. Soms was hij in een vijftiental gedingen tegelijkertijd verwikkeld!

Walravia werd niet oud. Zij overleed op 37-jarigen leeftijd, in 1581, diep betreurd niet alleen door haar man en kinderen maar algemeen op de Doorwerth en in de Heerlijkheid, want men eerde haar naast haar edelen man als een rechtvaardige en barmhartige Edelvrouwe. Haar zoon Johan volgde haar op als Heer van de Doorwerth. Den 9 October 1581 werd hij - nog onmondig - beleend met de Heerlijkheid. Zoo kwam en bleef de Doorwerth aan het geslacht Schellard van Obbendorf van Rosande.[2)]

1) Ik vind dit groote getal slechts op één plaats vermeld.

2) Een eeuw later ging de Heerlijkheid bij verwin over aan den Graaf Van Aldenburgh, wiens kleindochter haar den Graaf Bentinck mee ten huwelijk bracht. De Bentinck's behielden de Doorwerth tot 1840, toen Baron Van Brakell van Wadenooien haar door aankoop verwierf. Na den dood van de douairière Van Brakell-Doorwerth viel het Kasteel met naaste omgeving ten deel aan Jhr. mr. J.G. Ridder Van Rappard. Deze verkocht het in 1908 aan den heer J.W.F. Scheffer en deze weer in 1910 aan de Ver. 'De Doorwerth', die het vervallen historische monument restaureerde.
Een zoon uit het tweede huwelijk van Walravia's zoon Johan, genaamd Daem Willem, volgde zijn vader op. Hij was gehuwd met Anna Sophia van Boetbergen. De leeuwen aan weerszijden van de brug naar het poortgebouw van den Opperhof, die men er tegenwoordig nog ziet, hebben haar wapen in de klauwen.
Over de Geschiedenis van de Doorwerth zie men o.a. 'Geldersche Kasteelen' van Werner (de voorstelling van dezen schrijver, dat Johanna De Ruyter in den kerker van den grooten toren zou zijn vermoord, komt niet overeen met de oudste bron) en 'Nederlandsche Kasteelen en hun Historie' v. E.W. Moes en K. Sluyterman. Men vindt daarin ook bijzonderheden over Rosande en den Doornenburg. Mooie platen van de Doorwerth en plattegronden vindt men o.m. in een boek over de Doorwerth van den heer F.A. Hoefer, voorzitter van de Ver. De Doorwerth en directeur van het Artillerie-museum (1917). Lezenswaard is verder het verslag van de Commissie van advies betreffende de herstelling van de Doorwerth, bestaande uit de heeren J.A. Frederiks, C.H. Peters en Jan Kalf, waarin men ook platen en platte gronden vindt. Dit verslag is met eenige andere stukken, de Doorwerth betreffend, opgenomen in het Bulletin van den Oudheidkundigen Bond van 1911. Men zie verder nog de 'Wandelingen in de omstreken van Arnhem' van I.A. Nijhoff en Slichtenhorst's Geldersche Geschiedenissen.

Na de restauratie zijn in het Kasteel twee musea ingericht. Het eene is nog in wording; het is het *Geldersch Historisch Museum:* inrichting van één der zalen tot woonvertrek in ouden trant, en het exposeeren van vele geschonken of in bruikleen gegeven voorwerpen. Het tweede is ingericht in de bovenvertrekken: *Nederlandsch Artilleriemuseum*, omvattend de verzamelingen, die vóór 1913 verspreid waren over de inrichting aan de Hembrug, de Artillerieinrichting te Delft en de Kon. Milit. Academie te Breda. Er zijn wapens van allerlei afmeting en soort en souvenirs uit onze krijgsgeschiedenis. De kamers dragen voor het meerendeel de namen van vorsten uit het Huis van Oranje. In de stalgebouwen aan den voorburcht is oud geschut tentoongesteld.
De Commanderij Nederland der Johanniter Orde (die zich ten doel stelt verpleging van gewonden in oorlogstijd en het stichten van ziekenhuizen en dergelijke inrichtingen), waarvan Z.K.H. Prins Hendrik der Nederlanden, Hertog van Mecklenburg, Commandator is, heeft

Maar er zijn nog eenige personen in mijn verhaal genoemd, van wie de lezers misschien graag nog iets naders willen hooren. Na den dood van Walravia hertrouwde Heer Daem met de Vrouwe Martina van Rossem, weduwe van Heer Godart van Harff. Zijn liefde voor Walravia was te diep dan dat hij haar zou kunnen vergeten, maar hij had een tweede moeder noodig voor zijn talrijke kinderen, waarvan de meeste nog klein waren bij Walravia's dood. Martina nam met liefdevol gemoed de plaats der overledene in en schonk Heer Daem nog een dochter. Hij overleed in 1604.

Walravia's zuster Johanna trouwde met Reyner van Stipraet en ook haar oom Frederick huwde, toen hij zich over de ontrouw van de Jonkvrouw Van Boynenburg

de groote benedenzaal van het Kasteel met de vijf aangrenzende vertrekken en de kapel gedeeltelijk gerestaureerd, overigens nieuw laten betimmeren en van een nieuwen vloer en de kapel van een nieuw orgel voorzien. De zalen zijn door de Orde voor haar vergaderingen gemeubeld en ingericht.

had heengezet, met de Jonkvrouw Mechteld van Sashout, uit welk huwelijk twee dochters werden geboren.

De oude Heer Van Ravenhorst overleed in 1559. Nog eenmaal bezocht hij zijn zoon, en wel deed het hem leed, dat deze bij zijn ketterijen volhardde, doch hij stierf toch geheel verzoend met hem. Een rijke erfenis liet hij zijn zoon Johannes achter; zijn ontaarde zoon Lodewijk ontmoette hij niet weer. Door deze nalatenschap kon Ravenhorst de toekomst van Orlinde en Horan finantieel verzekeren. Horan trouwde niet; hij bleef tot haar dood bij zijn moeder inwonen en hield, evenals zij, aan het oude geloof der Moederkerk vast.

Of Jonker Jasper zijn geliefde spoedig vergat? Neen, lezer! - De zekerheid hiervan kreeg Walravia, toen zij in het derde jaar na haar huwelijk een bezoek bracht aan het kerkhof bij het Heelsumer kerkje. Het was haar gewoonte, in den avond dikwijls daarheen te rijden met den ouden Otto of met den Heer Daem, om het graf van Johanna te bezoeken. Op een zoelen zomeravond toen zij voor dat doel aan den voet van den heuvel kwam, waarop het kruiskerkje zich verhief, zag zij een paard aan één der boomen vastgebonden. Zij betrad het vredige kerkhof met bloemen in de hand: toen zij het graf naderde, bemerkte zij een gestalte, die er bij geknield lag. Hij leek een jong Edelman en toen hij haar stap hoorde, hief hij zijn betraand en bedroefd gelaat tot haar op. Zij herkende haar voormaligen verloofde.

‘Walravia!’ ontsnapte het aan zijn lippen.

‘Jasper! - jij hier?’

‘Ik heb hier gebeden en wat groen en bloemen op haar graf gestrooid,’ zei hij zacht, opstaande.

Zij stak hem haar beide handen toe, na heur bloemen naast de zijne te hebben gelegd.

‘Wij zullen haar nooit kunnen vergeten, Jasper,’ zei ze ontroerd.

‘Neen, nooit!’ snikte hij.

Zwijgend bleven zij geruimen tijd bij het graf verwijlen - toen scheidden zij....

Van het verdere verloop van het leven van Jonker Jasper heb ik weinig betrouwbare geschiedkundige gegevens kunnen vinden. Ik trof zijn naam nog eenige keeren aan in oude stukken. Ook bestaat er nog een brief van zijn hand. Hij nam een geachte positie in onder de Ridderschap van het Kwartier van Roermond.

En Pater Benedictus? Hij smaakte de voldoening, dat na eenigen tijd de Nederlanden voor de Orde der Jezuïeten werden geopend. Ignatius de Loyola had in de laatste jaren van zijn leven veel aandacht geschonken aan de plannen om in de Nederlanden een arbeidsgebied voor de Orde te bezitten. Aan het Brusselsche Hof werkte op aanwijzing van den Generaal zijn trouwe helper Ribadeneira, terzijde gestaan door Kardinaal Caraffa en een tijd lang door Salmeron. Koning Philips bleef echter weifelen zoolang zijn vader nog in deze Gewesten vertoefde. Granvelle en Viglius waren de Orde niet vriendschappelijk gezind, maar Roy Gomez en andere Spaansche Raadslieden van den Koning steunden de pogingen van Ribadeneira. Eindelijk werd in Leuven, waar steeds vele aanhangers van Ignatius waren geweest, een College gegrondvest, en nu werden de Jezuïeten vrijer in de Nederlanden toegelaten, zij het dan ook eerst nog met beperkte macht alleen als huisgeestelijken, biechtvaders en onderwijzers. Hun invloed nam echter spoedig toe en Pater Benedictus werkte daar ijverig toe mee. Zijn leuze bleef: Alles voor Christus, Paus en Kerk! Of hij den trap van Heiligheid bereikte, waarnaar hij zoo zeer verlangde en met hardheid voor zichzèlf naar streefde? Zeker is, dat de geloovigen, die hij hoedde, hem eerden en achtten.... evenals de vrienden van Ravenhorst met eerbied tot dezen opzagen.

Wie van beiden dwaalde? Ik durf het niet te beslissen. Hun beider ernst en waarheidsliefde was even groot en hun Doel hetzelfde.... alleen de *vorm*, waarin zij God wilden dienen, verschilde. Doch niet de vorm van ons geloof, maar de diepte, kracht en oprechtheid daarvan en de bereidwilligheid om er voor te lijden en er naar te leven, is, meen ik, hetgeen, waarop het aankomt voor den Hoogeren Rechter. En hierin stonden deze twee zielen, al deed hun verstand het hun ook anders wanen, dicht bijeen.

Zeer dankbaar ben ik hen, die mijn verhaal tot hiertoe met geduld hebben gevolgd. Komen zij op de Doorwerth of dwalen zij door de bosschen ten Noorden van het Kasteel, ik hoop, dat zij dan nog eens zullen denken aan de Erfdochter van de Doorwerth en haar vrienden en aan het bewogen leven, dat zij hier leidden, doch waarvan zij de bezwaren overwonnen omdat zij in godsvrucht

en langs edele wegen naar het goede streefden. Geen onzer wordt het leed gespaard, maar in het verleden en het heden hebben altijd zij het geluk gevonden, die hun leven rein hielden en in deemoed trouw bleven aan het fiere en ridderlijke, zooals Walravia van Voorst en Daem Schellard van Obbendorf.

Naschrift.

Onder de lezers van dit boek (dat bedoelt de interesse voor onze Historie en in het bijzonder voor het Kasteel Doorwerth te verhoogen en tevens wil meehelpen om meer belangstelling voor het godsdienstig denken te wekken) zullen er allicht zijn, die vragen waarom ik den gedachtenstrijd onbeslist laat eindigen. Ik verwijs dan naar de Kerkgeschiedenis. Deze heeft immers bewezen, dat R.-Katholicisme en Protestantisme tot nu toe n a a s t e l k a a r standhouden, vermoedelijk omdat zij op godsdienstig gebied aan zeer verschillende behoeften, opvattingen en gevoelens bevrediging schenken.

Een studie van eenigen omvang van R.-Katholieke en Protestantsche werken heeft mij getoond, dat R.-Katholicisme en Protestantisme met evenveel overtuiging en met even talrijke argumenten worden verdedigd. Of er in de toekomst eenige kans is op de verwezenlijking van het oude Ideaal der ‘ééne algemeene’ Christelijke Kerk, durf ik niet beslissen. Toenadering is zeker m o g e l i j k als er aan beide zijden meer ernst wordt gemaakt (de uitzonderingen van edelen godsdienstzin niet te na gesproken!) met het religieuze, het ingetogen l e v e n en beide partijen ‘in de diepte afsteken.’ Geschiedde dit, dan konden de richtingen zich in toenemende liefde en waardeering ook wel n a a s t elkaar blijven ontwikkelen. Beide richtingen hebben schoone l e e r i n g e n, maar de p r a k t i j k!.... En toenadering.... ja, als het P r o t e s t a n t i s m e de mystiek[1)] inniger verbindt aan de

1) Kennis en ervaring van het innerlijke Leven.

'rechtzinnigheid' en de 'vrije vroomheid' en dan een beter begrip krijgt van Wedergeboorte,[1] van den verborgen zin des Christendoms, van het heilzame der meditatie en van Geestelijke Oefening, die zekerheid en ervaring brengt van wat voor het vleeschelijk oog onzichtbaar is, - als het daarbij weer gaat gevoelen voor een eeredienst, waarin de groote Waarheden en Leeringen betreffende het goddelijke Leven in schoone, zinrijke symboliek worden voorgesteld: Openbaring, Offering, God *in ons*, Leerlingschap, Doop, Heilig Maal, Opstanding, Wegname der 'Zonde'[2]....; als daarnaast het R.-K a t h o l i c i s m e minder aan het Bijbelsch-'historische' en aan het Pausdom gaat hechten, als de leekenstand minder oppervlakkig wordt onderwezen en van de heerlijke symboliek en mystiek een minder menschvormig, meer onpersoonlijk, een breeder en dieper, een meer esoterisch inzicht krijgt; met andere woorden - als beide richtingen terugkeeren tot de gnostieke opvattingen, aangevuld met de meer modern-theologisch-filosofische (Hegel e.a.), tot het esoterische Christendom dus, ja dan k o n , meen ik, de klove nauwer worden! - Veel moois heeft het Protestantisme, veel fiers en verhevens; er is daarin het gerucht van breed wiekgeklap, de drang om in ootmoed maar in vrijheid hoog te stijgen. Maar veel schoons is er evenzeer in het Roomsch-Katholicisme, en wie dat betwijfelt, leze bijvoorbeeld eens de Roomsche Mystieken of wat Annie Besant (in 'Esoterisch Christendom') en Dr. M.H.J. Schoenmaekers (gewezen Katholiek priester, in 'Ontgin u Zelven') schrijven over de Sacramenten en de Kloosterdeugden. Een rijk Christendom, verbinding van Vrijheid, Kennis van het wezenlijke in al het waarneembare, en Heiligheid, z o u uit de samensmelting der beide richtingen k u n n e n opbloeien, maar... voorloopig zijn de volken geestelijk nog veel te weinig gevorderd en houden beide partijen nog te eenzijdig aan eigen leer en meening vast. Overdenking van de eenvoudige, in *de Evangeliën* te vinden lessen *van Jezus*, ontdaan van latere bijmengsels, overdenking vooral van

1) Het 'van Omhoog geboren worden' van Joh. 3 is voor mij: een verandering van het *zelfzuchtige* in *liefderijker drang* en tevens een wijzer begrip van ons Wezen (God in ons).
2) Voor mij: onwetendheid, verblinding, onmacht, zucht naar het aardsche, zelfzucht.

de leering: 'God is *in ons*', kon veel verwarring wegnemen.

Het vraagstuk 'R.-Katholiek of Protestantsch' is in den laatsten tijd weer actueel geworden door eenige opzienbarende bekeeringen van Protestanten tot het geloof der Moederkerk. Ik hoop, dat mijn boek de belangstelling voor dit gewichtige probleem zal doen toenemen en tot ernstige, eerlijke studie der beide richtingen zal aanzetten. Al te oppervlakkig wordt er dikwijls een oordeel geveld over anderer godsdienstige gebruiken en opvattingen, zonder dat men zich eerst degelijk op de hoogte heeft gesteld van de bedoeling en beteekenis daarvan! E n k e l e der argumenten en grieven over en weer heb ik zoo onpartijdig en oprecht mogelijk weergegeven. Er zijn echter in onzen tijd vele nieuwe argumenten aan beide zijden. Men heeft nu een hooger religieus leven onder de R. Kath. Geestelijkheid, daartegenover de moderne Bijbelcritiek en veel meer gegevens over de Kerkhistorie - het Modernisme rukt aan de steunpilaren van het Pausdom en noemt verschillende voorname teksten onbetrouwbaar, legt ze geheel anders uit dan de Roomsch-Katholieke en Orthodoxe Dogmatiek; opnieuw is er licht geworpen op het oudste en het mystieke Christendom. En aan den anderen kant is er nu de Geschiedenis van het Protestantisme, dat vele Edelen van geest voortbracht, maar zich splitst en weder splitst, waarin verdeeldheid heerscht en ook dikwijls felle vervolgingszucht. De Roomschen weten daardoor thans meer dan in de 16e eeuw te antwoorden op het verwijt der Inquisitiewreedheden.

Hoe dit zij - toenadering is eerst mogelijk bij groote ontwikkeling van het geestelijke leven en bij e e n w e d e r z i j d s c h b e g r i j p e n. Misschien wacht der menschheid in verre toekomst nog eens een tijd, waarin, tengevolge van het (allereerst noodige) zuiverder D e n k e n, de drang naar Eenheid en Algemeene Christelijke Broederschap zóó sterk wordt, dat men de scheidsmuren afbreekt; een tijd, waarin men meer algemeen met intens verlangen gaat zoeken naar Waarheid, het Wezen van al het waarneembare, naar Zuivere Rede, Wedergeboorte, Heiligmaking, naar de ware Geestelijke Kennis, die met de Wijsheid, met het volledig b e g r i j p e n dus van ons diepste Zelf dat is van God, de zuivere Liefde tot al wat leeft medebrengt. Dàn z o u een nieuwe Kerk uit de

v e l e ouden k u n n e n ontstaan en in Haar kon dat Ideaal des Christendoms (en tevens het betere begrip van de andere groote Godsdienstvormen) worden genaderd, in het Johannes-Evangelie uitgesproken in het Gebed des Heeren: ‘dat zij allen één zijn, opdat, gelijk Gij Vader in mij en ik in U, ook zij in Ons één zijn.’ Wel is veelheid, splitsing en strijd, in de evolutie ook op Kerkelijk gebied blijkbaar een noodzakelijk iets; maar boven de veelheid en gescheidenheid gaat toch de Eenheid, boven de hatelijke oneenigheid het volledig bewust-zijn van de Algemeene Broederschap. De weg daarheen vindt men niet door spitsvondige redeneering of het opdringen van bepaalde meeningen en theorieën, noch door het beschuldigen en critiseeren van elkaar of in een voortdurend moraliseeren in *woorden*; doch in de hiervoor aangehaalde uiting van Jezus is hij gewezen; door een hoog-geestelijk *leven* als Christus ons toonde, in God, en door een diep en zuiver D e n k e n k u n n e n wij, ondanks alle persoonlijke verschil en te midden der vele stroomingen en woelingen, te allen tijde na Wedergeboorte met allen en alles één worden en zijn. In welke ‘Kerk’ wij ook zijn opgevoed, steeds zullen wij, *in ons-zèlf dringend*, G o d vinden. En al blijft men aan de ‘richting’, die het meest met ons karakter en onze behoefte overeenstemt, getrouw - daaraan dan echter allengs een dieperen zin gevend -, wie beseft dat *'s menschen* Geest en diepste Leven is *Gods* Geest en Leven, en dat Jezus' Boodschap naast de Liefde vooral *deze* eenheid verkondigde, zal in e l k mensch, van welke ‘richting’ ook, zijn Broeder zien. Ja - Broeders zijn wij, ondanks oorlogen en meeningsverschillen! Dàt leert het onsectarische, mystieke Christendom en Het spreekt ook troostvol van de Hoogere Hulp, ons zwakkelingen en onwetenden steeds ten dienste staande, als wij in ernst den weg naar het meer volmaakt-Menschelijke willen bewandelen. Schoone leer, hoopvolle gedachte!